ΕΤΟΣ Α΄ — ΤΕΥΧΟΣ Δ΄
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1920

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ΔΡΑΧ. 2

ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΣ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ Κος ΠΑΡΘΕΝΗΣ

ANTHROPOTIS

MONTHLY MAGASINE

PROPRIETOR AND MANAGER **DEMETRIUS TZIATHAS**

ΤΥΠΟΙΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ „ΤΥΠΟΣ" ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 3

★ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΣ ★

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Φιλολογία, φιλοσοφία, ἐπιστήμη, τέχνη, κοινωνιολογία, κριτική, τεχνοκριτική. — Συνδρομὴ ἐτησία ἐσωτερικοῦ, Δραχ. 25, Ἐξωτερικοῦ Δραχ. 40. Ἑξάμηνος: Ἐσωτερικοῦ Δραχ. 15, Ἐξωτερικοῦ Δραχ. 25. — Διὰ Δήμους, Κοινότητας, Πρεσβείας, Προξενεῖα καὶ Τραπέζας, ἐτησία συνδρομὴ Δραχ. 50. — Διὰ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως Δραχ. 15. — Αἱ συνδρομαὶ ἀπαραβάτως προπληρωτέαι καὶ ἐμβάζονται ἐπ' ὀνόματι τῆς Διευθύνσεως.—Γραφεῖα: Σταδίου 59.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε. ΤΖΙΑΘΑΣ

Ο "ΕΡΜΗΣ„ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
38 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 38
Εὑρίσκονται ἅπαντα τὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία
Φιλολογικά, Διηγήματα, Ποιήματα
Ἅπαντα τὰ διδακτικὰ βιβλία τοῦ Κράτους
καὶ αἱ μεταφράσεις τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν κειμένων
Ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ Βιβλιοπωλεῖον ἐξεδόθη εἰς β' ἔκδοσιν ἡ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ τοῦ κ. ΙΩΑΝ. ΣΑΧΙΝΗ
(Καθηγητοῦ ἐν ταῖς Ἐμπορικαῖς Σχολαῖς Ἀθηνῶν Πειραιῶς)
περιλαμβάνουσα γενικὰς καὶ θεωρητικὰς γνώσεις πρὸς ταχείαν ἐκμάθησιν αὐτῆς. — Σχῆμα 8ον Σελ. 168. Δραχ. 7.

ΜΕΓΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ Ο ΕΡΜΗΣ
ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΟΜ. ΤΣΟΥΧΛΟΥ & ΜΑΤΘ. ΚΑΛΥΒΑ
46 — ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ — 46

ΜΕΓΑ ΚΑΠΝΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΠΝΩΝ ΚΑΙ ΣΙΓΑΡΕΤΤΩΝ
ΠΩΛΗΣΙΣ ΧΟΝΔΡΙΚΗ & ΛΙΑΝΙΚΗ Χ. ΣΑΡΜΟΥΣΑΚΗ ΛΑΡΙΣΑ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΤΑΔΙΟΥ 59

Δ. ΚΟΚΚΙΝΗΣ — ΙΑΤΡΟΣ
17 — ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ — 17
ΩΡΑΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ 3-5

Γ. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ — ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
7-ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-7
ΩΡΑΙ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ 9-12 & 4-6

Κ. ΠΕΡΙΒΟΛΙΩΤΗΣ — ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 79
Κάτωθεν Ἀκαδ. Ρουσσοπούλου

Α. ΜΑΤΕΣΙΣ — ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
97 — ΣΟΛΩΝΟΣ — 97

ΙΩ. ΤΣΙΒΑΣ — ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΜΕΓΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ ΤΟ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ
Γ. Κ. ΠΟΛΥΜΕΡΟΠΟΥΛΟΥ
44 — ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ — 44
ΤΟ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ "ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ„
ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΚΑΛΛΕΣΤΕΡΟΝ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΕΛΕΙΟΝ, ΠΟΛΥΤΕΛΕΣΤΑΤΟΝ, ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΣ ΑΙΘΟΥΣΑΣ ΔΙΑ ΓΕΥΜΑΤΑ

ΤΟ ΑΛΕΥΡΟΝ "ΜΙΛΟ„ ΜΕΤΑ ΜΑΛΤΟΥ & ΔΕΞΤΡΙΝΗΣ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ
ΝΕΣΤΛΕ & ΑΓΓΛΟΕΛΒΕΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ
ΣΥΜΠΕΠΥΚΝΩΜΕΝΟΥ ΓΑΛΑΚΤΟΣ
ΒΕΒΑΙ (ΕΛΒΕΤΙΑΣ)
ΑΝΕΥ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙ ΖΑΚΧΑΡΕΩΣ
ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΔΙΑ ΤΑ ΓΑΣΤΡΟ-ΕΝΤΕΡΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ, ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΟΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΑΤΡΟΥΣ & ΕΞΕΧΟΝΤΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ
ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ ΕΚ ΝΕΟΥ

Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀλεύρου «ΜΙΛΟ», μετὰ μάλτου καὶ δεξτρίνης, βασίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν κατασκευῆς τοῦ γαλακτούχου ἀλεύρου «ΝΕΣΤΛΕ».
Ἀποβλέποντες πρὸς τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον τὸ προϊὸν τοῦτο πρέπει νὰ ἐκπληρώσῃ, τὸ ἄλευρον «ΜΙΛΟ» δὲν περιέχει οὔτε γάλα, οὔτε ζάκχαριν, παρὰ μόνον ἐλαχίστην ποσότητα λίπους, οὕτως ὥστε εἶνε κατεσκευασμένον καθ' ὅλα σύμφωνον μὲ τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὅρους διὰ μίαν διαιτητικὴν τροφὴν διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ γαστρο-εντερικῶν ἐνοχλήσεων.

ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ & ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε. ΤΖΙΑΘΑΣ

ΕΤΟΣ Α'.	ΑΘΗΝΑΙ Φεβρουάριος 1920	ΤΕΥΧΟΣ Δ'.
ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:	Ἀγγελίαι ἑφ' ἅπαξ Δρ. 1.40 ὁ στίχος.	Οἱ ἐν τῇ Ἐσωτερικῷ καὶ τῷ Ἐξωτερικῷ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ ἢ νὰ δημοσιεύσουσιν ἀγγελίας, ὡς καὶ διὰ πᾶν πρὸς δημοσίευσιν χειρόγραφον, πρέπει νὰ ἀπευθύνωνται ὡς ἑξῆς:
Ἐτησία Ἐσωτερικοῦ . . . . . Δραχ. 25	» διαρκείας » 1.— »	Διεύθυνσιν «ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ»
» Ἐξωτερικοῦ . . . . . » 40	Δι' ἐγγραφὰς συνδρομητῶν καὶ ἀγγελίας ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἀπευθυντέον:	Σταδίου 59 — Ἀθήναις
Ἑξάμηνος Ἐσωτερικοῦ . . . . . » 15	*Βιβλιοπωλεῖον Γεωργίου Βασιλείου*	
» Ἐξωτερικοῦ . . . . . » 22	*Ὁδὸς Σταδίου 42.*	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ: Ὁ Ἕνας.—Οἱ Πτωχοί.—Οἱ Κόρες.—(Ποιήματα.)
Α. ΚΑΜΠΑΝΗ: Ἡ «Θρησκευτικότης» τοῦ Σολωμοῦ.
Ν. ΜΑΝΟΥΣΗ: Ἡ αὐτοκτονία τῶν Βιλλέργκο.
Δ. ΤΖΙΑΘΑ: Τὸ Δ' πρὸς τὸν Ἀνατόλ Φρὰνς ἄρθρον.
ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ: Ὁ Κραγκεπὶγ.
ΜΟΡΕΛΛ: Τηλεσκοπικαὶ παρατηρήσεις περὶ Ἄρεως καὶ Γῆς.
Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ: «Τὸ Μοναστήριον τῶν Κλειστῶν».
Δ. ΒΟΥΤΥΡΑ: Τὰ φύλλα πέφτουνε. (Διήγημα).
Γ. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ: Ὁ Ἱπποδάμος καὶ τὸ Σύνταγμα πὰρ' Ἐλλησιν.
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑ: Ὀρθογραφία.
ΓΟΥΣΤΑΥΟΥ ΛΕΜΠΟΝ: Ἡ Ψυχολογία τῆς Ἐκπαιδεύσεως. (Συνέχεια).
ΙΨΕΝ: Τὰ Στηρίγματα τῆς Κοινωνίας. Δράμα. (Συνέχεια Μεταφρασις Σ. Μαρκέλλου).
Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ: Βυζαντιναὶ διαλέξεις.
ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ: «Τὰ Βιβλία».
Δ. ΚΟΥΚΟΥΛΑ: Μαιρικέ.—Λιλίνκρον.
ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ: Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή.—Οἱ Μοναχοὶ ἀνθρωποι. Ἡ Ἱστορία τῆς Μουσικῆς.—Τοπωνυμικὰ παράδοξα.—Α. Λημητρακόπουλος.
ΕΙΚΟΝΕΣ: Ὁ Ζωγράφος κ. Περβάνης.—Ἡ Γῆ καὶ ὁ Ἄρης.—Τὸ Μοναστήριον τῶν Κλειστῶν.

Ο ΕΝΑΣ

Καὶ γιὰ τὸν ἕναν λέει: Ἤρθε σιγαλά,
σὰν ἀῦρα νὰ φύσηξε ἀπαλά,
καὶ στὸν ὄχτο τοῦ δρόμου εἶχε καθίσει
κι ἦταν σὰ νὰ εἶχε μόνος του βρεθῆ,
σὰ νὰ εἶχε στὸ δρόμο πρὶν σταθῆ
καὶ στὴν πηγὴ τὰ χείλη του δροσίσει.
Ἤρθε ἀπ τὸ δρόμο ποὺ ἤρθανε καὶ οἱ τρεῖς
κι ἦταν φτωχὸς κι ἐκεῖνος σὰν τοὺς τρεῖς
καὶ γυμνὰ εἶχε τὰ πόδια σὰν τοὺς τρεῖς
καὶ σκονισμένα,
καὶ εἶχε τὴν ὄψη ὠχρὴ καὶ μελαψὴ
σὰν καμένη ἀπ τὸν ἥλιο τὸν ἀψό,
μὰ τὰ μάτια του, οὐράνια χωρὶς
σύννεφα εἶχε τὰ μάτια ἀνοιγμένα.
Καὶ κάθισε σιγὸς στὴ σιγαλιὰ
καὶ κάθισε σὰ γ' ἄκουε τὰ πουλιὰ
καὶ κοίταζε τ' ἄνθη στὸ λιβάδι,
καὶ φαινόταν σὰν τ' ἄνθη ταπεινός,
σὰν τ' ἄνθη φαινόταν φωτεινὸς
κι ἦταν ἥσυχος σὰν τὴ λαγκαδιὰ
κι ἀπαλὸς καὶ γαλήνιος σὰν τὸ βράδυ·
καὶ κοίταζε ἀπαλὰ στὴ λαγκαδιά,
κοίταζε ποὺ παῖζαν τὰ παιδιὰ
καὶ γελοῦσε,
κι ἦταν ἥσυχη γύρω ἡ λαγκαδιὰ
κι ἔφευγε ἥσυχο κάτω τὸ νερὸ
καὶ κυλοῦσε —
Καὶ σταθῆκαν μπροστά του τὰ παιδιά,
ὡς σηκώθηκε πάλι σιγαλὰ
καὶ στοῦ δρόμου τὸ γύρισμα περνοῦσε,
καὶ τὸν βλέπαν νὰ φεύγη σιωπηλά,
τὸν βλέπαν νὰ φεύγη σὰ νερό,
καὶ γελοῦσε·
κι ἦταν σάμπως στὸ θάμπωμα τὸ ὠχρὸ
φῶς νὰ χύνονταν γύρω μελιχρό,
σὰν αὐγὴ νὰ φωτοῦσε τὸ νερὸ
ὡς στοῦ δρόμου τὸ γύρισμα περνοῦσε.

ΟΙ ΦΤΩΧΟΙ

Καὶ ὁ θρῦλος λέει γιὰ τὸν καλὸ
πὼς βγῆκε κάτω στὸ γιαλὸ
καὶ στὲ γιαλὸ ἦταν βράδυ καὶ γαλήνη·
μὰ ἦταν ἀνοιξη γύρω στὸν καλὸ
καὶ ἦταν σπαρμένα γιούλια στὸ νερὸ
κι ἦταν στὸν ἀμμο φυτρωμένοι κρίνοι,
καὶ τὰ πουλιὰ διπλῶσαν τὸ φτερό,
σπουργίτες ταπεινοὶ καὶ σπίνοι,
καὶ σωπαῖναν καὶ τοῦ ἄκουαν τὴ φωνή,
καὶ τὴν ἄκουαν κι ἔγερναν καὶ οἱ κρίνοι·
κι ἦταν τριγύρω του ὅλοι ταπεινοὶ
κι ὅσοι τὸν ἄκουαν γύρω ἦταν φτωχοί,
καὶ ἦταν ἡ μέρα χτὲς ἀπὸ βροχὴ
κι εἶχαν τὰ πλοῖα στὸ γιαλὸ ἀπομείνει,
καὶ σ' ἕνα πλοῖο κάθισε ὁ καλὸς
καὶ μιλοῦσε,
καὶ γύρω κόσμο γέμισε ὁ γιαλὸς
καὶ τὸν χωροῦσε.
Καὶ ἡ φωνή του κυλοῦσε, σὰν πηγὴ
νὰ κελάρυζε μέσα στὴ σιγή,
καὶ ἡ φωνή του κυλοῦσε, σὰν αὐλὸς
νὰ καλοῦσε στὸ λόφο τὴν αὐγή,
καὶ κυλοῦσε ἡ φωνή του στὴ βραδιά,
σὰν πουλιὰ νὰ ξυπνοῦσε στὰ κλαδιά,
σὰ στὸ σύθαμπο νὰ ἔκραζε τοὺς τρεῖς·
μὰ ἀπ τὸ δρόμο δὲν ἔφτασαν οἱ τρεῖς,
δὲ φανῆκαν,
ἤρθαν μόνο ἀπ τὸ λόφο τὰ παιδιὰ
καὶ σταθῆκαν·
κι ἀκοῦαν πῶς κελάδιζε ὁ αὐλὸς
καὶ βλέπανε πῶς ἔφευγε ὁ γιαλὸς
καὶ βλέπανε πῶς ἔλαμπε ὁ καλός,
κι ἦταν γύρω του γιούλια οἱ ταπεινοὶ
κι οἱ φτωχοὶ κρίνα γύρω του σκυμμένοι,
καὶ στὸν ἀέρα στάλαζε ἡ φωνή,
ὅπως δροσιὰ τοὺς στάλαζε πρωινὴ
γερμένα κρίνα ποὺ ἀναστένει.

ΟΙ ΚΟΡΕΣ

Μὰ ὡς γ' ἄκουσαν καὶ οἱ κόρες τὴ φωνή,
οἱ κόρες τὴν ψυχὴ ποὺ εἶχανε χάσει,
πῆραν ἀγάλι πάλι τὸ στρατὶ
στρατὶ τὸ ἀκροθαλάσσι.
Πῆραν ἀγάλι πάλι τὸ στρατί,
μὲ τὰ ρόδα στὴν κόμη τὴ λυτή,
καὶ ἤρθαν ἀργὰ στὴ νύχτα τὴν ἀχνὴ
καὶ ἤρθαν ἀργὰ σιγὰ πρὸς τὴ φωνὴ
στρατὶ τὸ ἀκροθαλάσσι,
ἀλλὰ σβησμένη βρῆκαν τὴ φωνή,
ἀλλὰ κι ἐδῶ ἄδειον βρῆκαν τὸ γιαλό,
κι ἐδῶ χαμένον βρῆκαν τὸν καλὸ
σὰν εἶχαν φτάσει.
Καὶ μὲ τὴν κόμη στάθηκαν λυτή,
μὲ τὰ κρίνα στὸ χέρι·
καὶ μὲ φωνὴ σταθῆκανε πνιχτὴ
καὶ μὲ τὸ βλέμμα ἀπόμειναν θολὸ
καὶ κλαῖγαν οἱ κόρες τὸν καλό:
«Σὰν ἀέρα σὲ ἀκούσαμε ἀπαλὸ
κι ἔχεις περάσει,
σὲ ἀκούσαμε πρωινὸ κορυδαλὸ
κι ἔχεις σωπάσει.»
Καὶ τινάξαν οἱ κόρες τὰ μαλλιὰ
στὸν ἀέρα·
καὶ μαδῆσαν τὰ ρόδα ἀπ τὰ μαλλιὰ
στὸν ἀέρα.
Καὶ τινάξαν τὰ χέρια στὸ γιαλό·
καὶ σκορπίσαν
τὰ κρίνα ποὺ φέρναν στὸν καλό.
Καὶ λυγίσαν,
λυγίσαν οἱ κόρες τὰ κορμιὰ
καὶ ἀπομεῖναν σὰ ρόδα στὴν ἐρημιὰ
ποὺ μαδῆσαν·
καὶ ἀπομεῖναν σὰν κρίνα στὸ γιαλὸ
μαραμένα
καὶ σὰν ἄρμενα σκόρπια στὸ γιαλὸ
ἀπὸ καράβια μακρινὰ χαμένα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι μίαν πηγὴ συναισθηματική, δαψιλεστάτη, δὲν ἀγνοεῖται. Κανεὶς ἐπίσης δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ τῶν λογοτεχνιῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδιαιτέρως δὲ ἐπὶ τῶν νεολατινικῶν. Ὁ Μαντζόνης, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Βινύ, ὁ Οὐγκώ, διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἰταλοὺς ποιητὰς τοῦ παρελθόντος, ἠμποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς Χριστιανοὶ ποιηταί, ὅσον καὶ ἂν ὁ τελευταῖος θὰ ἐστενοχωρεῖτο κάτω ἀπὸ τὴν ἐτικέτταν αὐτήν, ἔχων ἀξιώσεις ποιητικοῦ φιλοσόφου καὶ τάσεις πανθεϊστικάς.

Ἀλλ' οἱ ποιηταὶ δίδουν πανθεϊστικὴν ἐξήγησιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀφοῦ τοῦτο τοῖς εἶναι βολικώτερον καὶ εὐνοεῖ τὰ πτερυγίσματα τῆς φαντασίας των καὶ τὰ παιγνιδίσματα τῆς ἐκφράσεώς των. Μήπως ὁ φιλόσοφος Σπινόζας, ὁ Ἑβραῖος Ὁλλανδὸς αὐτός, δὲν εὕρισκεν εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον καὶ τὸν Ἰωάννην ἐπιχειρήματα ὑπὲρ Πανθεϊστικῆς ἐξηγήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ; Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι εἰς μίαν ἐπιστολήν του ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἠθικῆς, (μεταφρασμένης κ' Ἑλληνιστὶ ἀπὸ τὸν κ. Ν. Κουντουριώτην), ἀναφέρει τὸ «ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν», ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὁμιλίαν τοῦ Παύλου, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος δὲν εἶχεν ἀντίληψιν τῆς θεότητος διάφορον ἀπὸ τὴν ἰδικήν του.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον μεγάλη. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ἄλλως; Μέχρι πρὸ ὀλίγου οἱ ὅροι Χριστιανὸς καὶ Ἕλλην συνεχέοντο, συγχέονται ἀκόμη καὶ σήμερον. Τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς εἶναι ἀντιασκητικόν, φυσιολατρικόν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς λαϊκῆς μυθολογίας καὶ ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ψυχολογίαν. Ἐμεῖς δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἄρνησιν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὡς γέννησιν ρυθμοῦ καὶ τάξεως εἰς τὴν ζωήν. Ἀφαιροῦντες ὅμως τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς σήμερον, θὰ τοὺς ἐψαλλιδίζαμεν τὴν εὐαισθησίαν, θὰ ἐκάναμεν στενώτερον τὸν κύκλον τους τὸν αἰσθηματικόν. Ὁ Ἑλληνισμός (ἐννοῶ ἡ ἀντίληψις τοῦ λαοῦ μας), μετουσίωσε μέχρις ἑνὸς σημείου τὸν Χριστιανισμόν. Ἀπὸ μεταφυσικὸν τὸν ἔκαμε φυσικόν. Ἀπὸ δογματικὸν τὸν μετέβαλεν εἰς ἑορτάσιμον λατρείαν. Ἀπὸ τὸν πεσσιμισμόν του ἐκράτησε τόσα, ὅσα ὑπῆρχαν εἰς τὴν ἰδιοσυστασίαν τοῦ Ἕλληνος.

Διότι ὁ Ἕλλην εἶναι πεσσιμιστής, ὅπως τὸ ἀποδεικνύει τελείως ἡ ποίησίς του, ἀπὸ τοῦ Μιμνέρμου καὶ τῶν τραγικῶν μέχρι τῶν ἀνωνύμων ραψωδῶν τῶν αἰώνων τῆς δουλείας. Τὸ εἶπε πρὶν ἀπὸ τὸν Νίτσε ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Ἀλλ' ὁ πεσσιμισμός του ἀρνεῖται τὴν ζωήν. Εἶναι ἐγκαρτερῶν πεσσιμισμός. Παραλείπω τὴν Χριστιανικὴν λογοτεχνίαν τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος, τὸ χαριτωμένον μυστήριον «ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ». Κ' ἔρχομαι εἰς τὸν Σολωμόν. Ἡ ποίησις τοῦ Σολωμοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχήν της ἕως εἰς τὸν Λάμπρον κ' ἕως εἰς τὸ ἐλεγεῖον τῆς «Αἰμιλίας Ροδόσταμο», ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά της ἀποσπάσματα ἕως τὰ Ἰταλικὰ σχέδια, εἶναι συνήθως Χριστιανική.

Ὁ Χριστιανισμὸς μεταβάλλεται εἰς ἕναν πνευματικὸν πανθεϊσμὸν εἰς τὰ ἔργα τῆς ὡρίμου του ἡλικίας, ἀλλὰ τοῦ ποιητοῦ ἡ αἰσθητικότης δὲν παύει νὰ εἶναι κατὰ βάθος Χριστιανική, ἀϋλοπαθής, Δαντίζουσα κατὰ τρόπον ἁπλούστερον, λιτότερον, ὀλιγώτερον ἐφιαλτικόν.

Διηγοῦνται, ὅτι ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἰακώβου Λεοπάρδη, εἶπεν· «Εἶναι ἕνας θαυμάσιος κριτικός, ἕνας λογογράφος, ἕνας σκεπτόμενος τέλος, ἀλλὰ ποιητὴς ὄχι». Πῶς θέλετε, ἔλεγε, νὰ εἶναι ποιητὴς ἄνθρωπος μὴ πιστεύων εἰς τὸν Θεόν; Ἂν δὲν ὑπάρχῃ Θεός, τί ὑπάρχει λοιπόν;

Ἡ τελευταία φράσις δὲν εἶναι ἀμέμπτως Χριστιανική, εἶναι μᾶλλον πανθεϊστική. Ἀλλ' ὁ πανθεϊσμός, ὅπως τὸν ἀντελαμβάνετο ὁ Σολωμὸς δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν τοῦ Παύλου. Αἱ δὲ ἠθικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Σολωμοῦ, τ' ἀνθρώπινα ἰδανικά του, ὁ συμβιβασμὸς κοσμοπολιτισμοῦ καὶ πατριωτισμοῦ, ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνεται εἰς τὰ προλεγόμενα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων», εἶναι καθαρῶς χριστιανικαὶ τάσεις.

Χριστιανισμὸς διανοουμένου, καθὼς ὁ Σολωμός, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν τοῦ Παπαδιαμάντη, Χριστιανισμὸν ἀδυσωπήτου ὀρθοδοξίας.

Ἀλλ' εἶναι περισσότερον οὐσιαστικός, ὀλιγώτερον ἡδονοπαθής, πνευματικώτερος, ἀληθινώτερος, ὀλιγώτερον ἀναμεμιγμένος μὲ ἀντιλήψεις εἰδωλολατρικάς.

Ἓν ἀπὸ τὰ παλαιότερά του ποιήματα (1829) εἶναι τὸ «Εἰς μοναχήν». Ἕνας μελῳδικὸς καὶ ἀϋλοπαθὴς ὕμνος πρὸς νέαν Ζακυνθινήν, ἡ ὁποία «ἐντύθη τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα». Ὁ ποιητὴς δραματίζεται τοὺς ἀγγέλους ὅτι κατέβησαν ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ἀπλάστου καὶ

«μέσ' τοῦ μοσχολίβανου
τὸ σύγνεφον ἐμπῆκαν.»

διὰ νὰ ἰδοῦν τὴν κόρην, ἡ ὁποία προσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ἀποταχθῇ τὰ ἐγκόσμια. Καί

Χριστὸς ἀνέστη, ἐψάλλανε
μὲ τὰ χρυσᾶ τους χείλη,
Χριστὸς ἀνέστη, ἐκάνανε
κι' ἀστράφτανε σὰν ἥλιοι
καὶ λόγια ἐτραγουδούσανε
ἐγκάρδια καὶ θερμά.

Οἱ ἄγγελοι τῆς ἀπέτειναν λόγους δοξαστικούς. Ἕνας τῆς εἶπε·

«Χαῖρε ἀδελφή! Μ' ἀρέσουνε τῆς ὄψης σου ἡ σλωμάδες, — καὶ τὰ περίσσια ἀνάμεσα — κεριὰ καὶ στὴς λαμπάδες, — κάλια ἀπὸ ρόδα κάνουνε — τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ!»

Ἄλλος·

«Γλυκὸ ναι τῆς παράδεισος — νὰ μελετᾷ τὰ κάλλη».

Ἄλλος·

Πικρὴ ναι ἡ φοβερώτατη τοῦ κόσμου ἀνεμοζάλη — Μόν' ἐδῶ φθάνει ὁ ἀντίλαλος — δὲν φθάνει τρικυμιά.

Ἄλλος·

Ἔρως καὶ Χάρος πάντοτε δουλεύουν ἐδῶ κάτου — ὥς που ὁ Καιρὸς ὁ Γέροντας — νὰ χάσῃ τὰ φτερά του.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν «Ὕμνον», ποίημα προγενέστερον, ἐμφανίζεται ἡ θρησκεία μὲ ἕνα σταυρόν, ποὺ κινῶντας μὲ ἁπλῆν καὶ μεγαλοπρεπῆ χειρονομίαν τὸ χέρι, ἀνοίγει τοὺς κλειστοὺς οὐρανούς. Καὶ βιβλικαὶ εἰκόνες κατωτέρω διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην.

Ἡ Μέρα τῆς Λαμπρῆς ὅπως ζωγραφίζεται εἰς τὸν «Λάμπρον», ὑπάρχ' εἰς ὅλην μας τὴν μνήμην. Οἱ ἐξαίρετοι ἑνδεκασύλλαβοί της εἶναι καὶ σήμερον καὶ πάντοτε ἄρτιον ὑπόδειγμα ἐμπνεύσεως καὶ στιχουργίας. Ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς τῶν στίχων αὐτῶν εἶναι περισσότερον ἐορταστικός, παρὰ ἀρνητικός. Δὲν ἀρνεῖται τὴν ζωήν.

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι
Σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανέν' ἀπ' τὰ μέρη
Κι' ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε,
τόσο γλυκὸ τὸ πρόσωπο τ' ἀγέρι,
ποῦ λὲς καὶ λέει μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα
Γλυκειὰ ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος μαυρίλα.
Χριστὸς ἀνέστη: Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὅλοι μικροὶ μεγάλοι, ἑτοιμασθῆτε
Μέσα στὴς ἐκκλησίες τὶς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε
Ἀνοίξατε ἀγκαλιὲς εἰρηνοφόρες
ἐμπροστὰ στοὺς ἁγίους καὶ φιληθῆτε
Φιληθῆτε γλυκὰ χείλη μὲ χείλη
Πέστε Χριστὸς ἀνέστη, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.
Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
καὶ βρέφη ὡραῖα στὴν ἀγκαλιὰ ἡ μαννάδες
Γλυκόφωνα κυτῶντας τὶς ζωγραφισμένες εἰκόνες ψάλλουν οἱ ψαλτάδες
Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι
ὅπου κρατοῦνε οἱ Χρστιανοὶ στὸ χέρι.

Κατωτέρω ἡ «Δέησις τῆς Μαρίας» καὶ τὸ «Ὅραμα τοῦ Λάμπρου», ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπέστερα κομμάτια τῆς ποιήσεως τοῦ 19ου αἰῶνος, εἶν' ἐπίσης γεννήματα ποιητοῦ, ἐγκύψαντος εἰς τὴν μελέτην τοῦ Βύρωνος καὶ πολὺ περισσότερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ Σαίξπηρ καὶ τοῦ Δάντη.

Εἶναι ποιητὴς παθῶν καὶ βραχνάδων. Ὁ ἥρως του πυργώνει Μαμφρεδικὰς βλασφημίας - ὑψηλάς. Καὶ ὁ ποιητὴς τὸν κολάζει διὰ τὰ κρίματά του καὶ τὰς βλασφημίας του. Θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀναφέρω ὅλους αὐτοὺς τοὺς στίχους. Τὸ πλαίσιον ὅμως τῆς ἐπιφυλλίδος μου εἶναι πολὺ στενόν.

Ροδομύριστος ἰδανισμὸς καὶ Χριστιανικὴ εὐαισθησία ἀπείρως ἐκλεπτυσμένη, ἐνέτεκνε τοὺς στίχους τῆς «Νεκρικῆς Ὠδῆς», ἡ ὁποία τελειώνει ἔτσι·

«Νάν' ἀλαφρὸ τὸ λῶμά σου — σὰν τῆς ἐληᾶς τὸ φύλλο — σὰν τῆς δροσιᾶς τὸ στάλαγμα! πατῶντας του τὸ χῶμα — ἀναγαλλιάζει ἡ Σπίθα του — καὶ κατὰ σὲ πηδᾷ.»

* * *

Ἀλλὰ τὸ ἐλεγεῖον εἰς τὸν θάνατον τῆς Αἰμιλίας Ροδόσταμο μᾶς δίδει μίαν ἀκόμη Χριστιανικωτέραν συγκίνησιν μέσα εἰς εἰκόνας ἀπεριττως μεγαλοπρεπεῖς.

«Στὴ θύρα τὴν ὁλόχρυση τῆς Παντοδυναμίας — πνεύματα μύρια παλαιά, πνεύματα μύρια νέα — σ' ἀκαρτεροῦν γιὰ νὰ σοῦ ποῦν πῶς ἄργησες νὰ φθάσῃς».

Εἰς ἄλλο ποίημα ὁμιλεῖ διὰ τὰ Σεραφεὶμ, ποὺ «ἐγγίζουσαν τὸ βάθος τῆς ἀγάπης». Καὶ εἰς τ' ἀποσπάσματά του εὑρίσκομεν αὐτοὺς τοὺς στίχους·

«Ψηλὰ τὴν εἴδαμε πρωὶ τῆς τρέμαν τὰ λουλούδια, — Στὴ θύρα τῆς Παράδεισος ποῦ ἐβγῆκε μὲ τραγούδια — Ἔψαλλε τὴν ἀνάστασι χαροποιὰ ἡ φωνή της — κ' ἔδειχνεν ἀνυπομονιὰ γιὰ νἄμπη στὸ κορμί της».

Ἀλλὰ καὶ τὰ Ἰταλικὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, ἡ «Τελευταία Κρίσις», «ὁ Εὐαγγελισμός», «ὁ Θάνατος τοῦ Δικαίου», «ὁ Θάνατος τοῦ Ἀσεβοῦς», «ὁ Ἅδης», τὸ «Σονέττο πρὸς τὸν Ἅγιον Διονύσιον», ἡ «Στέψις τῆς Μακαριωτάτης Παρθένου», ἡ «Πτῶσις τοῦ Ἑωσφόρου», ἡ «Ἀνάστασις»; ἡ «Ἀνάληψις», ἡ «Ὠδὴ εἰς τὴν Πρώτην Λειτουργίαν», ἔλαβαν ἀφορμὴν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ Χριστιανικὴ ὅμως ἔμπνευσις ἐνεδύθη τὸ ποιητικώτερον ἱμάτιον εἰς τὴν «Γυναῖκα μὲ τὸν πέπλον». Τὸ πεζὸν αὐτὸ Ἰταλικὸν σχεδίασμα, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ βαλθῇ εἰς στίχους Ἑλληνικοὺς — διότι ὁ Σολωμὸς ἐσχεδίαζε συνήθως εἰς πεζόν, νομίζων ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου δὲν ἐθυσίαζε τὸ αὐθόρμητον τῆς ποιήσεώς του, ἀλλὰ τὸ ὑπέβαλλεν εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας καὶ συμμετρίας, προφυλάττων αὐτὸ ταὐτοχρόνως ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὰς φωνητικὰς εἰκόνας. — τὴν «Γυναῖκα μὲ τὸ πέπλο» προτιμῶ, ἀντὶ νἀναλύσω, νὰ παραθέσω εἰς πρόχειρον μετάφρασιν·

«Ἕνα ὄνειρο γεμᾶτο ἀπὸ ἔντονη ζωὴ μοῦ φανέρωσε στὸ μυστηριακὸν αἰθέρα του μιὰ Μορφή, ποὺ μολονότι κάτω ἀπὸ πέπλο, ἐφαίνετο θεία σὲ ὅλα, ἀκόμη καὶ στὸν τρόπο τῆς ἀκινησίας της.

Πές μου, κυρίαρχε ξένε τοῦ ἀληθινοῦ κόσμου, ἂν ἐσὺ ἡ ἐκλεκτὴ τῆς καρδιᾶς μου καὶ ἄμποτε τὴν πιὸ λαμπρὴ κορῶνα νὰ βάλουν στὴν κεφαλή σου, στὰ πόδια σου ν' ἀπιθῶσω τὰ χείλη μου. Μεγαλύτερος ἀπὸ μιὰν οὐράνια πανήγυρι ποῦ σκέπει μὲ ρόδα τὴ θάλασσα, πλουσιώτερος εἶν' ἕνας οὐράνιος λόγος στὴν ἀκοὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πές μου ἂν ἐσὺ ἦσαι, γιατὶ ἀπὸ στόματα ποὺ πλάσθηκαν ἅγια, ἔχω ἀκουσμένα πὼς εἶναι βαρὺ γιὰ τ' ἄϋλα μάτια τὸ χιόνι. Ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὔκρυψεν ἀπ' τὸν κόσμο τὸ πρόσωπό της ὁ τάφος — ἀπὸ τὸν κόσμο ποὺ ἔβλεπε μὲ χαρὰ καὶ μ' ἀγάπη τὰ ἴχνη της, καὶ τῆς σπαταλοῦσε τὸν ἔπαινο, (ἔνδοξον ἄνθος τοῦ ἀνθρώπινου λόγου), μ' ἔθλιβεν ἡ ἀπορία τούτη καὶ τὸ πῶς δὲν μποροῦσα νὰ τὴν ξεδιαλύνω. Τότε κάθε ἰσχυρὸ τῆς ζωῆς πρᾶγμα ἔστεκεν ἀβέβαιο μπρὸς εἰς τὰ μάτια μου, καθὼς εἰς τὴν ἐκκλησία τὴ νύχτα στὴν τρεμάμενη λάμψι τἀκοίμητου καντηλιοῦ τρεμοσαλεύουν οἱ ἅγιες εἰκόνες, καὶ οἱ ταφόπετρες, καὶ ὅλα πᾶνε νὰ χαθοῦν ἀπὸ τὰ μάτια σου. Μὰ τώρα ποὺ τέτοια θεϊκὴ τ' ἀντικρύζω, μπορεῖ νὰ χωρέσῃ μέσα στὸ στῆθος μου Ἅδης ἢ Παράδεισος, γιατὶ εἶναι ἐκείνη στὴν ψυχή μου ὅ,τι στὸ σῶμά μου ἡ ψυχή. Γνώρισαν τὴν ἁγνότητα τοῦ ἔρωτός μας ἡμέρες ἡλιοπλημμύριστες, μακρυὲς νύχτες. Κανεὶς δὲν τὸ μαθε, κανεὶς δὲ θὰ τὸ μάθῃ (τὸ μυστικό). Ἦταν βρύση ποὺ κύλησε δίχως ἦχο — βουβά. Ἡ ὀμορφιὰ τῶν γυναικῶν γιὰ πολὺν καιρὸ μοῦ φαινόταν χλωμὴ καὶ θλιμμένη, καὶ ὁ ἄνδρας ἔκλαψε κ' ἔγινεν ἀδύνατη σὰν τὴ γυναῖκα. Ἴσως θ' ἁγιάσουν τριγύρω της ἐκεῖ τῶν ἀγνώστων πεθαμένων τὰ κόκκαλα. Ἴσως σκουλήκια δὲ θὰ γεννηθοῦν. Ἴσως αὐτὴ δὲν θὰ λιώσῃ. Ἴσως εἶναι πάντα ὡραία καὶ μές στὸ μνῆμα. Ἴσως (παραλογάω;). Ἴσως αὔριον θ' ἀναστηθῇ. Ἀλλὰ γιατὶ μιλάω ἔτσι; Γιατὶ καὶ ἂν ὅλα τὰ μεγαλεῖα ἔπεφταν στὰ πόδια μου, τὸ ἀγαθὸ μόνο στὰ μάτια της θἀζητοῦσα.

Αὐτὴν τὴν στιγμὴ ἡ Γυναῖκα τῆς ὀπτασίας ἔβγαλε τὸν πέπλο της κ' ἐφάνηκεν ἡ ἀγαπημένη μου ἀστράφτοντας ἀπὸ γέλοια καὶ δόξα».

Δὲν ὑπάρχει τόσον ὑψηλὸν ἐρωτικὸν ποίημα, Χριστιανικῆς ἀντιλήψεως, εἰς τὴν ὅλη λογοτεχνίαν μας. Θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ τὸ ἀναζητήσῃ εἰς τὰ σονέττα τοῦ Δάντη ἢ τοῦ Πετράρκα — ἴσως ἀκόμη καὶ εἰς στίχους τοῦ Δάντη - Γαβριὴλ - Ροσσέτι.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΚΡΙΛΕΓΚΟ

Η ΑΠΟΤΟΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΤΟΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ — Ο SCHOPENHAUER ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ — Ο ΜΕΓΑΣ ΑΠΑΤΕΩΝ. — ΤΑ ΕΛΑΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΚΡΙΛΕΓΚΟ — Ο ΦΟΒΟΣ ΚΑΙ Η ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ. — ΠΩΣ ΤΗΝ ΕΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΑΝ ΜΕΡΙΚΟΙ

Ὑπάρχουν αὐτοκτονίαι ἀπότομοι καὶ αἰφνιδιαστικαί. Ἐπ' αὐτῶν πᾶσα συζήτησις θὰ ἦτο ματαία. Εἶναι ἐκφάνσεις ἑνὸς παθολογικοῦ παραληρισμοῦ, εἶναι αἱ στιγμαί, καθ' ἃς ἐκλείπει ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὀντότητος, ἡ συνείδησις τοῦ ἐγώ, καὶ ἀπρακτεῖ πᾶσα ἐνέργεια νοητική, καθ' ἃς ἡ νοσοῦσα ὕπαρξις μεταβάλλεται εἰς ὄγκον ἄμορφον ἄνευ λογισμοῦ. Τὰς τοιαύτας αὐτοκτονίας οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ προΐδῃ καὶ νὰ προλάβῃ διότι δὲν εἶναι ἡ μαθηματικὴ ἀπόρροια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ «ντετερμινέ» μιᾶς προηγουμένης καὶ ἐμφανοῦς ἐξελίξεως. Εἶναι ἀπρόοπτοι — ὑπαρχούσης βεβαίως μιᾶς γενικωτέρας καὶ ἀπωτέρας — πολὺ ἀπωτέρας — αἰτίας — μὴ ὑπαρχούσης ὅμως προφανοῦς ἀφορμῆς ὡς εἶναι ἀπρόοπτα τὰ «ντελίριουμ τρέμους», ὡς εἶναι ἀπρόοπτοι αἱ συγκοπαὶ καὶ αἱ ἐπιληπτικαὶ καταστάσεις. Αἱ αὐτοκτονίαι αὗται δὲν ἔχουν τὴν φιλοσοφίαν των, διότι δὲν εἶναι παρὰ παθολογικὰ φαινόμενα.

Ἀλλὰ παρ' αὐτὰς ὑπάρχει καὶ ἓν ἄλλο εἶδος αὐτοκτονίας. Εἶναι ἡ ἐσκεμμένη, ἡ προπαρασκευασθεῖσα, ἡ ἐνσυνειδήτως συλληφθεῖσα καὶ ἐκτελεσθεῖσα αὐτοκτονία, τὴν ὁποίαν τὸ ἔλλογον ὂν ἐπιβάλλει εἰς ἑαυτὸ ὄχι ἐν στιγμῇ ἀπουσίας τοῦ λογισμοῦ, ἀλλ' ἐν πλήρει λογισμῷ, ἀλλ' ὡς ἔλλογον ἀκέραιον. Τὴν αὐτοκτονίαν αὐτὴν μίαν ἀπὸ τὰς τραγικωτέρας ἀπόψεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὁ φιλοσοφῶν νοῦς διὰ νὰ τὴν ἀναλύσῃ καὶ νὰ ἀνεύρῃ τοὺς βαθυτέρους λόγους της. Ὁ κλασσικὸς φιλόσοφός της ὁ Σοπεγχάουερ. Ἡ θεωρία του περὶ αὐτοκτονίας θὰ παραμείνῃ μιὰ ἀπὸ τὰς εὐφυεστέρας καὶ ἐμβριθεστέρας, τὰς ὁποίας συνέλαβεν ἡ φιλοσοφοῦσα μερὶς τῆς ἀνθρωπότητος. Θὰ τὴν διατυπώσωμεν ἐν συντόμῳ διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τὰ απαραίτητα διὰ τὴν θέσιν μας συμπεράσματα. Ὅταν ὁ Σοπεγχάουερ ἔρριψε τὸ ὀργίλον, τὸ πικρὸν βλέμμα του πρὸς τὴν φύσιν, τίποτε ἄλλο δὲν ἠτένισε παρὰ μίαν διήκουσαν παμμεγέθη βούλησιν τῆς ὁποίας ἡ οὐσία, τῆς ὁποίας ἡ τάσις εἶναι νὰ προχωρῇ, νὰ ὑφίσταται, νὰ κυλίεται ὡς ἕνας ὁδοστρωτὴρ ἀμείλικτος, σκληρός, συντρίβων. Εἶδε ἐνώπιόν του αὐτὴν τὴν λέαιναν, ἤκουσε αὐτὸν τὸν βρυχηθμὸν τὸν ἄγριον, τὸν ὁποῖον ἐκπέμπει σύμπασα ἡ φύσις, ἡ ὁποία θέλει νὰ ζήσῃ καὶ ἡ ὁποία κραυγάζει, ὠρύεται, ἀσφυκτιᾷ, αἱμάσσει διὰ νὰ ζήσῃ. Εἶδε αὐτὴν τὴν βούλησιν ὡς μίαν φρικτὴν καταιγίδα, ἡ ὁποία ἄπονος ἔρχεται νὰ σαρώσῃ τὸ ἄτομον, νὰ τὸ συμπεριλάβῃ εἰς τὸν στροβιλισμόν της, νὰ τὸ πνίξῃ εἰς τὴν δίνην της καὶ ᾐσθάνθη, το αἴσθημα τῆς φρίκης, τὸ αἴσθημα τῆς ἀγωνίας καὶ ἀπογνώσεως. Ἡ ζωὴ παρουσιάσθη εἰς τὸν Σοπενχάουερ ὡς ἕνας Μέγας Ἀπατεὼν ὁ ὁποῖος ἐμβάλλει εἰς τὰ ὄντα τὴν βούλησιν αὐτὴν τοῦ ζῆν διὰ νὰ τὰ ἀποπλανᾷ, διὰ νὰ τὰ παρασύρῃ εἰς τὸν ἴλιγγόν της καὶ διὰ νὰ καγχάζῃ ἐπὶ τῶν συντριμμάτων των. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰταμὸς Ἀπατεὼν συντρίβει τὰ ἄτομα χρησιμοποιῶν ὡς μέσον αὐτὴν ταύτην τὴν βούλησιν τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἐμφυτεύει εἰς αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀκαταμάχητον αὐτὴν ὁρμήν, διότι ἡ ὁρμὴ αὐτὴ εἶναι ἐνστιγματώδης καὶ ἡττᾶται μόνον διὰ τῆς ἐλλόγου σκέψεως πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντιτάξῃ κατ' αὐτῆς τὸ μόνον ὅπλον τὸ ὁποῖον κέκτηται, τὴν συνείδησιν καὶ τὸν νοῦν. Τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀπάτην τὴν συντελουμένην εἰς βάρος τῶν ἀτόμων κέκληται κατὰ τὸν Σοπενχάουερ νὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ ἀντικρούσῃ μόνος ὁ ἄνθρωπος διότι μόνος αὐτὸς ἐν μέσῳ τῆς ζώσης δημιουργίας κέκτηται συνείδησιν. Πῶς τὸ νοοῦν ἄτομον θὰ πολεμήσῃ τὸν Μέγαν Ἀπατεῶνα; Ἐξαλείφων, συντέμνων αὐτὴν τὴν βούλησιν τοῦ ζῆν, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις ἐνστιγματικῶς τῷ ἐνέπνευσεν. Ἡ βούλησις τοῦ ζῆν, εἶναι ὀδύνη, εἶναι πικρία, εἶναι στεναγμὸς καὶ τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ σμίκρυνσις αὐτῆς τῆς ὀδύνης διὰ τῆς ἐλαττώσεως, διὰ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τῆς βουλήσεως, καὶ ἐν ἀνάγκῃ, ὡς τὸ ὕψιστον, ὡς τὸ ἄριστον πάντων, διὰ τοῦ φόνου, διὰ τοῦ τερματισμοῦ αὐτῆς τῆς ζωῆς, διὰ τῆς αὐτοκτονίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπαισία θεωρία, τὴν ὁποίαν ὁ σκοτεινὸς ἐγκέφαλος τοῦ Γερμανοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου συνέλαβε μέσα εἰς τὰ ἐρέβη μιᾶς πικροχόλου ἀντιμετωπίσεως τῆς κραυγῆς τοῦ σύμπαντος. Ποῖον εἶναι τὸ οὐσιῶδες της; Ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶναι ὁ τερματισμὸς ὁ ἐνσυνείδητος, ὁ ἔλλογος τῆς βουλήσεως τοῦ ζῆν διότι τὸ ζῆν εἶναι ἀγών, διότι τὸ ζῆν εἶναι στέρησις, διότι τὸ ζῆν εἶναι πάλη καὶ διότι ἡ πάλη εἶναι ὀδύνη. Ἢ νὰ ὑπάρχωμεν εἰ δυνατὸν μὲ τὸ μίνιμουμ τῆς βουλήσεως τοῦ ζῆν, οἱονεὶ ἐμβατεύοντες ἐκμηδενισμένοι ἐντὸς ἑνὸς ἀσυνειδήτου Νιρβάνα, ἢ ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κόπτωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν ζωήν, τὴν ἄλυσον αὐτὴν τῶν πικριῶν καὶ τοῦ ἄλγους. Τὸ ζεῦγος Κορέγκο δὲν ἔπραξε τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ δεύτερον. Ὅταν εἶδε ὅτι ἡ ζωὴ θὰ ἐξελίσσετο τοῦ λοιποῦ δι' αὐτὸ ὡς πάλη, ὡς ἀγών, ὡς πικρία ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ τὴν τερματίσῃ. Δὲν ἠθέλησε νὰ ζήσῃ μὲ σμικρὰν μὲ ἠλαττωμένην μὲ νιρβανοποιημένην οὕτως εἰπεῖν τὴν θέλησιν τοῦ ζῆν. Δὲν ἠθέλησε διὰ μιᾶς ἐντίμου ἐργασίας νὰ βιοπαλαίσῃ, νὰ πικρανθῇ διὰ νὰ πορισθῇ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖον θὰ διετήρει μὲν τὴν θέλησιν τοῦ ζῆν, ἀλλὰ θὰ τὴν διετήρει εἰς τὸ μίνιμουμ τῆς ἐκδηλώσεώς της. Αὐτὸ τοῖς ἐφάνη ἴσως ἀνάξιον τοῦ παρελθόντος των. Τί; Ὕστερον ἀπὸ τὸν πλούσιον, ἀπὸ τὸν ὑπεραρκῆ βίον των, ὕστερον ἀπὸ τὴν πάλλουσαν βούλησιν τοῦ ζῆν, τὴν ὁποίαν ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν γῆν των ἀνέπτυξαν, νὰ ἀκρωτηριάσουν αὐτοὶ τώρα τὰς ὀρέξεις των, νὰ συμπνίξουν τοὺς παλμούς των καὶ νὰ περιορισθοῦν εἰς ἕνα σκελετὸν ζωῆς, εἰς ἕνα φάσμα ζωῆς, εἰς τὸ ὁποῖον τίποτε ἄλλο δὲν ἀπέμενε παρὰ ἡ ὑστάτη αὐτοσυντηρησία, ξηρά, πελιδνή, λιπόσαρκος, ἀσκητική! Ἀ! αὐτὸ τοῖς ἐφάνη ἄτοπον, ἀπαράδεκτον. Αὐτοὶ νὰ καταντήσουν φακιοραι λιτοδίαιτοι ρυπαροὶ καὶ ἀκαλαίσθητοι! Ὄχι. Ἐπροτίμησαν νὰ μὴ ὑπάρχουν διόλου. Ἀντὶ μιᾶς διαρκοῦς ὀδύνης, ἐπροτίμησαν τὴν συναρπαστικὴν καὶ τὴν τελευταίαν καὶ τὸ ἐτετέλεσαν. Δι' αὐτὸ ἡ αὐτοκτονία των εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς σπανιωτέρας καὶ ἐν ταὐτῷ τὰς τραγικωτέρας. Καὶ τὸ σπάνιον καὶ τραγικὸν ἐντείνεται διότι ἡ συνείδησις τῆς πράξεως παραμένει ἀκεραία καὶ μάλιστα τόσον περισσότερον καθόσον συναυτοκτονοῦν ἀμοιβαίως. Νὰ προηγηθῇ συνταύτισις σκέψεως ἐπὶ ζητήματος τόσον κρισίμου νὰ συμπέσουν δύο συνειδήσεις ἐπὶ ὑποθέσεως εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἐνδεδειγμένον ἦτο τὸ νὰ μὴ συμπέσουν, δὲν περίπτωσις σπανιωτάτη;—Διότι ὅταν εἶναι εἷς ὁ αὐτοκτονῶν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ παραδεχθῇ ὅτι παρ' ὅλην τὴν προηγουμένην ἐνσυνείδητον ἐξέλιξιν ἦτο δυνατὸν ἡ στιγμὴ ἡ κρίσιμος νὰ ἦτο ἄλογος παρ' αὐτῷ, ἀλλὰ ὅταν εἶναι δύο οἱ συναυτοκτονοῦντες; Δὲν ἔπρεπεν ὁ εἷς νὰ σταματήσῃ ἐξ οἴκτου πρὸς τὸν ἕτερον; Ἔπειτα δὲν ἔπρεπε φυσικῶς ἡ ἀγάπη τοῦ ἑνὸς νὰ ἐκχυθῇ προστάτρια πρὸς τὸν ἕτερον διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸ οἰκτρὸν διάβημα; Καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκδηλοῦται κυρίως ὡς πόθος αἰωνιότητος τοῦ ἀγαπωμένου ὡς ἕνας βαθύτερος παλμὸς τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ ἀγαπῶν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀγαπωμένου ὡς μιὰ προσευχὴ διὰ νὰ ζήσῃ ὁ ἀγαπώμενος καὶ ἐπέκεινα αὐτοῦ τότε δὲν ἔπρεπε ὁ εἷς Κορέγκο νὰ σταματήσῃ τὸν ἕτερον εἰς μίαν στιγμήν, καθ' ἣν λησμονουμένης ὅλης τῆς προηγουμένης ἀμοιβαίας «ντελιμπερασιόν», θὰ ἀφυπνίζετο κυρίαρχον καὶ αἰώνιον τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης; Δύο ἀγάπαι, δύο ἔρωτες νὰ θελήσουν τὸν ἀμοιβαῖον καὶ ταὐτόχρονον ἐξαφανισμὸν κατόπιν προσκέψεως, ἰδοὺ τί ἀκόμη καθιστᾷ τραγικὴν καὶ σπανίαν τὴν συναυτοκτονίαν τῶν Κορέγκο. Τί συνέβη ἆρά γε. Ὑπερενίκησεν ὁ φόβος πρὸ τῆς πελιδνῆς καὶ λιποσάρκου ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκαλοῦντο ἀσυνείθιστοι αὐτοὶ νὰ ἀποδυθῶσιν ἢ ἡ ὑπερηφάνεια πρὸ τῆς κατωτέρας ζωῆς, πρὸ τοῦ ταπεινοτέρου καὶ ἐνδεεστέρου τρόπου τοῦ ζῆν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκαλοῦντο αὐτοὶ οἱ τέως εὐρυχώρως οἱ τέως δαπανηρῶς ζῶντες νὰ εἰσέλθωσι. Καὶ ὁ φόβος ἢ ἡ ὑπερηφάνεια ὑπῆρξαν εἰς αὐτοὺς ταὐτοχρόνως τόσον ἰσχυραὶ ὥστε νὰ τοὺς ὠθήσωσιν εἰς τὴν σύλληψιν εἰς τὴν «ντελιμπερασιόν» καὶ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου των; Ἡ θεωρία τοῦ Σοπενχάουερ ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι ἀπαραίτητος. Καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ ὑπερηφάνεια. Ὁ φόβος κατὰ πρῶτον λόγον. Ἡ ζωὴ παρουσιάσθη τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτούς, ὡς εἰς τὸν Σοπενχάουερ ὡς ὀδύνη διηνεκής, ὡς στέρησις φρικτὴ πρὸ τῆς ὁποίας ἐφοβήθησαν, ὡς ἕνα φάσμα ἀπαίσιον τὸ ὁποῖον ἠθέλησαν νὰ φονεύσουν διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν τρόμον του. Τὸ ἔνστικτον τοῦ φόβου ὑπῆρξεν ἰσχυρότερον τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ὑπερηφάνεια. Ὅταν ὁ Σοπενχάουερ ὠνόμαζε τὴν ἐν γένει Ζωὴν ὡς ἕνα Ἀπατεῶνα ὁ ὁποῖος μὲ τὴν βούλησιν τοῦ ζῆν σύρει τὰ ἄτομα εἰς τὴν πλεκτάνην του, ἠθέλησε κυρίως νὰ ἐξεγείρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ αἴσθημα τῆς ὑπερηφανείας. Ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἔχει συνείδησιν τῆς συντελουμένης ἀπάτης καὶ ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ ὑφίσταται τὴν ἀπάτην αὐτήν, τὴν ὁποίαν ἐνστιγματικῶς ὑφίστανται τὰ ἄλλα ὄντα ἔπρεπεν αὐτὸς νὰ προβῇ εἰς τὴν ὑπερήφανον χειρονομίαν, κηρύττων οὕτως εἰπεῖν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἀπατεῶνος— ζωῆς. Οἱ Κορέγκο, εἰς τῶν ὁποίων τὴν τραγικὴν χειρονομίαν ὑπῆρχε φυσικὰ καὶ κάτι τὸ ὑπερήφανον δὲν ἀφωρμήθησαν ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἀπωτέραν καὶ ὁπωσδήποτε τεχνητὴν ἰδεολογίαν. Εἰς τὴν χειρονομίαν των ὑπῆρχεν ὑπερηφάνεια, ἀλλὰ τί ὑπερηφάνεια; συνήθης, κοινή, κακῶς ἐννοουμένη ὄχι εὐγενής. Ὑπῆρξεν ἡ μικρὰ ὑπερηφάνεια τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται ὅλοι οἱ «μπουρζουά», ὅλοι οἱ στενῶν ὁριζόντων, ὅλοι οἱ μικροὶ ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθουν εἰς τρόπον τοῦ ζῆν ἀντίθετον πρὸς τὰς τέως πλουτοδιαίτους συνηθείας των. Ὑπῆρξεν ἡ ἠλιθία ὑπερηφάνεια τὴν ὁποίαν δοκιμάζουν, ὅσοι κοιμώμενοι εἰς τὰ πτίλα τῆς χλιδῆς οὐδέποτε ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενον τὰ πτίλα αὐτὰ νὰ ἀντικατασταθοῦν μίαν ἡμέραν ἀπὸ φρύγανα, ἀπὸ ξύλα σκληρά, ἀπὸ λίθους. Εἶναι ἡ στενοκέφαλος ἀλαζονεία ἡ ὁποία κατακλύζει εἰς τοιαύτας στιγμὰς ἀποτόμου μεταπτώσεως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἐσκέφθησαν νὰ ἀντικρύσουν τὴν ζωὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὄχι ὡς ἄθυρμα, ἀλλ' ὡς κίνδυνον ἀλλ' ὡς πάλην ἀγρίαν, ἡ ὁποία ἔχει τὴν γλυκύτητα τὴν ἀξίαν της, διότι εἶναι πάλη. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ὑπερηφάνεια εἶχε καταλάβει ἀναμφιβόλως καὶ τοὺς Κορέγκο. Αὐτοὶ οἱ μέχρι χθὲς εὔποροι νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἀποχειροβιώτους βροτούς; Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κατεδέχοντο ποτέ!

Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς οὐδεὶς ἐξ ὅσων ἔγραψαν περὶ τῆς τραγικῆς αὐτῆς αὐτοκτονίας, ἐτόνισε τὸ σημεῖον τοῦτο, οὐδεὶς ἠθέλησε νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα μᾶλλον ἀρρενωπὰ καὶ εὔρωστα τῶν ὅσων διετυπώθησαν. Τινὲς δὲ μάλιστα ἐξῆραν ἀκριβῶς τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ κατακρίνουν. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ γοργὴ σοσιαλιστικὴ ἐξέλιξις τῆς συγχρόνου κοινωνίας ζητεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τελειωτικῶς τὰς προλήψεις, τὰς ὁποίας αἰῶνες φεουδαλισμοῦ καὶ δουλείας κεκηρυγμένης ἐσώρευσαν περὶ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐργασίας, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἐργασία καὶ ἡ θέλησις τῆς ἐργασίας αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους της τείνει νὰ ἀνακηρυχθῇ ὁ Ὕψιστος Νόμος καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν Ἀρετή, τὸ νὰ εὑρίσκωνται τινὲς οἱ ὁποῖοι νὰ ψάλλουν μίαν δῆθεν ἱπποτικὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς ἐργασίας δύο ἐπάρξεων, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο πρὶν ἢ ἀποταθῶσιν εἰς τὸ φιαλίδιον τῆς μορφίνης νὰ ἀναζητήσουν τὸν τίμιον βιοπορισμόν, τὸν εὐσυνείδητον ἐργατικὸν βιοπορισμόν, εἶναι τι ἀσύγχρονον. Ἡ ρωμαντικὴ στάσις ἀπέναντι τῆς ζωῆς ἔχει καταδικασθῇ ἀνεκκλήτως. Ὁ εἰκοστὸς αἰὼν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ὁ ἀντίπους τῆς ἀρχαιότητος τῆς ἑλληνικῆς καὶ μεσαιωνικῆς. Δὲν ὑπάρχει εὐγένεια ἀμαυρουμένη ἀπὸ τὴν ἐπαφήν της μὲ τὴν ἐργασίαν. Ἡ ἐργασία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν προσδίδει τὴν εὐγένειαν εἰς πᾶν ὅ,τι ψαύσῃ, εἰς πάντα, ὁ ὁποῖος τὴν ἐλάτρευσε. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλειῶδες συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέληξεν ἐμπραγμάτως καὶ θεωρητικῶς ὁλόκληρος ἡ τιτανεία προσπάθεια τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, καὶ μοὶ φαίνεται ὅτι τοιαῦται γόνιμοι ἀρχαὶ θὰ ἦτο καλόν, διδομένης ἀφορμῆς νὰ τονίζωνται ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἢ ἄλλως καλοῦνται νὰ δώσουν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὰ νέα ἰδανικὰ καὶ τὰς νέας κατευθύνσεις μὲ τὰς ὁποίας πρὸ παντὸς εὔρωστος καὶ ρεαλιστὴς θὰ χωρήσῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς πλουσίας καὶ ἰσχυρᾶς ζωῆς, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ρωμαντισμόν, ἀπὸ κάθε νοσηρὸν καὶ ράθυμον διλεττατισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ συνέκοπτε τὴν δραστηριότητα, ἀπὸ κάθε πρόληψιν ἀπέναντι τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ζωῆς, ἥτις θὰ τὸν ἀνεχαίτιζεν ἐν τῇ προοδευτικῇ καὶ οὐσιώδει τολμηρᾷ δράσει του.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΝΟΥΣΗΣ

Α΄ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ ΑΡΘΡΟΝ

«Τὸ τρομερὸν εἶναι ὅταν ἀναζητῶν κανεὶς τὴν ἀλήθειαν συμβῇ νὰ τὴν εὕρῃ».
R. Gourmont

Πρέπει, λέγει ὁ Σοφὸς τοῦ Σιγκουάνα γέρων, τὸ σχολεῖον νὰ καταρρίψῃ το μῖσος καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα νέον ἄνθρωπον ὡραῖον τὴν ψυχὴν καὶ ὡραῖον τὴν σκέψιν. Ἐγὼ δὲ ἀπαντῶν ἀπὸ τὴν χώραν ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπορεύθη πρώτη ἡ ἀκτὶς ἥτις διέλυσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ὀμίχλην τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ἐλικνίζετο ἐπὶ χιλιάδας ἔτη, ἡ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ βαθὺ τῆς ἐρεύνης ἀποφεύγουσα ἀνθρωπότης, λέγω, ὅτι χωρὶς μίαν ἑδραίαν καὶ θερμὴν πίστιν διὰ τὴν ὕπαρξιν μιᾶς ἀνωτέρας δυνάμεως εἶναι ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῇ ἄνθρωπος μὲ ὡραίαν ψυχὴν καὶ ἔντιμον σκέψιν.

Ἔγραφον εἰς προηγούμενον ἄρθρον μου ὅτι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς ἀνθρωπότητος ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔμπλεως χαρᾶς καὶ ἐλπίδος τρέξῃ ἔξω εἰς τὴν φύσιν καὶ ἐκεῖ θαυμάσῃ τὴν τελειότητα τοῦ ἀπείρου καὶ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ.

Δὲν πάσχω δυστυχῶς ἀπὸ τόσον Δαλτονισμὸν σκέψεως ὅσον θὰ θελήσουν νὰ μοῦ ἀποδώσουν οἱ ἀναγνῶσταί μου.

Τοὺς ἐξάρχους ὅλους ἐκείνους τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως ἀπὸ τοῦ Θάλητος ἀκόμη μέχρι τοῦ Ἐπικούρου καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων ἀκόμη, μέχρι αὐτοῦ τοῦ μεγαλειώδους Βύχνερ καὶ τοῦ γλαφυροῦ καὶ πειστικοῦ Δαντὲκ, παρηκολούθησα μετὰ προσοχῆς καὶ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν ἄλλο συμπέρασμα ἠδυνήθην νὰ ἐξαγάγω — καίτοι συνεκινήθην σφόδρα διὰ τὴν παρατεταμένην αὐτῶν φιλότιμον καὶ σοβαρὰν προσπάθειαν — εἰμὴ ὅτι πλανῶνται καὶ ὅτι σκέπτονται κακῶς, ὡς λέγει καὶ ὁ Μέγας Βολταῖρος: Ὦ! κτυπῶν τὸν «μονισμὸν», δὲν ζητῶ πυρὰν διὰ τοὺς ὀπαδούς του. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητῶ εἶναι ὅτι ἐκ πεποιθήσεως πιστεύω πῶς ἕνας ἀγνωστικιστὴς εἶναι εὐτυχέστερος, ἡ ζωή του εἶναι ὡραιοτέρα καὶ αἱ πράξεις του τελείως τελειότεραι καὶ ἡ ψυχή του ἁπαλοτέρα ἀπὸ ἕναν «μονιστὴν». Καλῶν, σεβαστὲ διδάσκαλε, τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ ὑλιστικοῦ καὶ πολυθεϊστικοῦ προγράμματος, τὸ πράττω διότι φοβοῦμαι μὴ τυχὸν καὶ συμβῇ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο ὁ ἀείμνηστος Γκουρμὼν ὅστις μᾶς ἄφησε τὴν φοβερὰν ἐκείνην δοξασίαν «Τὸ τρομερὸν εἶναι ὅταν ἀναζητῶν κανεὶς τὴν ἀλήθειαν συμβῇ νὰ τὴν εὕρῃ», ἢ μᾶλλον τὸ πράττω, διότι πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι ὁ τρομερὸς πανευρωπαϊκὸς πόλεμος ὅστις τόσας καὶ τόσας ἐπέφερεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως φρικτὰς συμφορὰς, δὲν ἦτο ἄλλο τι εἰμὴ μία καθαρὰ ἐκδήλωσις τῆς διανοητικῆς καταστάσεως ὅλων ἐκείνων καὶ εἶναι πολλοὶ, οἵτινες ἐπίστευσαν ὅτι πραγματικῶς εὗρον τὴν «ἀλήθειαν».

Ἀρκετὰ ἐκλυδωνίσθη τὸ σκάφος τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως εἰς τὰ πελάγη τῶν ὑλοφρονούντων, ἂς ἀναπαυθῇ πλέον εἰς τὸν ἥσυχον λιμένα τῆς πίστεως πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος. Ἂς συνέλθωσι τῆς μέθης τοῦ αἵματος πάντες οἱ λαοὶ καὶ ἂς ἐξέλθωσι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἂς ῥίψωσιν εἰς τὴν πυρὰν τὸν μανδύαν τῆς ὕλης καὶ ἂς ἐνδυθῶσι τὸν μανδύαν τῆς πίστεως. Ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ παύσωσι ῥιγῶντες.

Δ. ΤΣΙΑΘΑΣ

ΜΑΙΡΙΚΕ - ΛΙΛΙΕΝΚΡΟΝ

Εἰς τὴν τάσιν τῶν Γερμανῶν ῥωμαντικῶν ποιητῶν τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος (ἀδελφοὶ Σλέγκελ, Τὲνκ, Νοβάλις), ὅπως, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ὀπαδῶν τῆς κλασικῆς παραδόσεως καὶ ἐναντίον τῆς ἀκαταλήπτου διὰ τὴν ἀνήσυχον ἐκείνην ἐποχὴν γαλήνης καὶ ἰσορρόπου ῥυθμίσεως τῶν ἀρχαίων τεχνικῶν προτύπων, δημιουργήσουν μίαν παράδοσιν σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ κατ' ἀπομίμησιν τῶν θρησκευτικομυστικιστικῶν προτύπων τοῦ μεσαιῶνος, ἡ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ἐπίδρασις τοῦ ὁποίου δὲν εἶχεν ἐξαλειφθεῖ εἰσέτι, δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο ἐκδήλωσις πολλῶν ποιητικῶν ταλάντων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν ἀκόμη καὶ ἤ ἀπασχολοῦν ἐπὶ πολὺ τὴν κριτικὴν διὰ τὸ ἰδιότυπον, συχνὰ δὲ καὶ ὁμιχλῶδες τῆς φύσεώς των.

Προκειμένου νὰ ὁμιλήσωμεν ἐν ὀλίγοις περὶ δύο ποιητῶν ἐντελῶς ἀγνώστων εἰς τὸν τόπον μας καίτοι ἡ ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ συμβολή των δὲν ὑπῆρξε μικρὰ δὲν κρίνομεν σκόπιμον οὔτε δυνατὸν ἀναλόγως πρὸς τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον διαθέτομεν, νὰ ἐπιμείνωμεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ῥευμάτων καὶ τῶν διαθέσεων τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐποχῆς, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας ἔζησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν. Τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἐδουάρδος Μαίρικε, παρὰ τὸ χάσμα, τὸ ὁποῖον φαινομενικῶς τὸν χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἀποκλειστικῶς ὡς ἀντιπροσώπους τῆς ῥωμαντικῆς σχολῆς θεωρουμένους ποιητάς, ἔχει πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα μὲ αὐτούς, ἰδίως ἂν μὴ ἐξ ὁλοκλήρου, ὁσάκις λησμονῶν ὡρισμένας ἰδιοτροπίας του ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων του, τὴν ἐκζήτησιν τῶν ἐκφραστικῶν μέσων του καὶ τῆς τεχνικῆς μορφῆς τῶν ἔργων του, ἀφήνει τὴν καρδιά του ἐντελῶς ἐλευθέραν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν χαρὰν ἢ τὸν πόνον της.

Ὁ Ἐδουάρδος Μαίρικε ἐγεννήθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1804 ἐν Λουδβιχσβουργ, ἐχρημάτισεν ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1843, ἔπειτα δὲ διδάσκαλος ἐν Στρασβούργῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 72 ἐτῶν. Ὁ Μαίρικε κατατάσσεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν κριτικῶν εἰς τὴν λεγομένην «σουαβικὴν σχολὴν», ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ὁ γνωστὸς ἡμῖν διὰ τὰς ὑπερόχους μπαλλάδας του Λουδοβῖκος Οὔλαντ καὶ τοῦτο μόνον διότι συνέπεσε νὰ γεννηθῇ εἰς τὴν Βυττεμβέργην. Καθ' ὅσον ὅλοι, σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως, οἱ ὀπαδοὶ τῆς λεγομένης «σουαβικῆς σχολῆς». (Οὔλαντ, Σβάμπ, Ἰουστῖνος Κέρνερ, Κάρολος Μάϋερ, Πφίτζερ κλπ.) δὲν ἐξέφυγον ἐν τῇ ποιήσει των τῶν στενῶν παραδόσεων τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των, γράψαντες ποιήματα ἀξιόλογα βεβαίως, ὡς δηλωτικὰ προσωπικῶν διαθέσεων καὶ ἀναμφισβητήτων ταλάντων, πάντως ὅμως χαρακτηριστικὰ τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν χρωμάτων ἑνὸς ὡρισμένου τοπικοῦ περιβάλλοντος. Ὁ Ἐδουάρδος Μαίρικε μολαταῦτα ἐξέφυγε τῶν στενῶν αὐτῶν τοπικῶν ὁρίων. Ἡ φύσει παράδοξος συναισθηματικότης του, ἡ τόσον λεπτὴ καὶ βαθεῖα ὅσον καὶ ἀσθενικὴ πολλάκις, ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῆς γκαιτικῆς τέχνης, παρουσίασε τὸν Μαίρικε εἰς τὴν ἐποχήν του, ὡς ἕνα ποιητικὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐνδιέφερεν ἀπὸ αἰσθητικῆς καὶ μόνον ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ψυχοπαθολογικῆς τοιαύτης.

Φυσικὰ σήμερον ὁ Μαίρικε δὲν δύναται νὰ ἐξετασθῇ μὲ τὸν αὐτὸν φακόν, διότι τὸ κοινὸν ἐπροχώρησε, διότι ὁ Μαλλαρμὲ καὶ ὁ Μαιτερλιγκ ἐκινήθησαν ἤδη εἰς σφαίρας περισσότερον ὁμιχλώδεις καὶ σκοτεινάς. Εἶναι βέβαιον ἐν τούτοις, ὅτι ὁ Μαίρικε θέλων νὰ διεισδύσῃ εἰς τὸ μυστηριακὸν βάθος τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἔνθα ὑπάρχουν αἱ πηγαὶ τῶν ἀπροσδιορίστων ἐκείνων αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἡ χοάνη τῆς κριτικῆς συνειδήσεως ἀδυνατεῖ νὰ διυλίσῃ καὶ νὰ καταστήσῃ συνειδητά, ὑπερβαίνει καὶ τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς ταύτης, φθάνων, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ποιητὴς καὶ κριτικὸς Ροδόλφος Γκότσαλ, πρὸ τῶν θυρῶν τῆς παραφροσύνης. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον διὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Μαίρικε «Ὁ ζωγράφος Νόλτεν» θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ. Ἀρκετὰ τῶν ποιημάτων του εἶναι ἐπίσης σκοτεινά, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα, παρὰ τὴν παρημελημένην μορφήν των, ἡ ὁποία ὑστερεῖ πολὺ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὑποδειγματικὰ μνημεῖα λυρικῆς ποιήσεως. Ἰδοὺ ἕν, τὸ ὁποῖον μετὰ δέους μεταφέρομεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἐν προχείρῳ πεζῇ μεταφράσει, φρονοῦντες ὅτι καὶ τοιουτοτρόπως θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ δοθῇ μία ἀμυδρὰ ἔστω ἰδέα περὶ τῆς βαθυτάτης συναισθηματικότητος τοῦ μυστικοπαθοῦς καὶ μυωπολήπτου ἱερέως τῆς παλαιᾶς Σουαβίας.

ΣΤΗΝ ΕΡΩΜΕΝΗ

«Ὅταν χορταίνω κοιτάζοντάς σε καὶ ἀπολαμβάνω σιωπηλὸς τὴν ἱερή σου ἀξία, τότε ἀκούω καθαρὰ τοὺς ἀνάλαφρους ῥασασμοὺς τοῦ ἀγγέλου, ποὺ κρύβεται μέσα σου».

«Καὶ πότε θαυμασμοῦ, πότε ἀπορίας χαμόγελα ἀνθίζουν στὸ στόμα μου, ὡσὰν νὰ μὲ πλανᾷ ἕνα ὄνειρο, τάχα πὼς ἐκπληρώνεται σὲ σένα, σὲ μιὰν αἰωνίαν ἐπάρκεια, ὁ πιὸ τολμηρός, ὁ μοναδικός μου πόθος».

«Τότε ἀπὸ βάθη σὲ βάθη κατρακυλάει τὸ πνεῦμα μου κι ἀκούω ἀπὸ τὰ νύκτια μάκρη τῆς θεότητος τὶς πηγὲς τοῦ Πεπρωμένου ν' ἀντηχοῦν μελῳδικά».

«Καὶ μὲ δέος σηκώνω τὸ βλέμμα μου ψηλά, πάνω στὸν οὐρανὸ ποὺ χαμογελοῦν ὅλα τἄστρα, καὶ γονατίζω γιὰ νὰ ἐνωτισθῶ τὸ φωτεινὸ τραγούδι τους».

Τὸ σονέττον αὐτό, καὶ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἄρτιον, εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα λυρικὰ ποιήματα τοῦ γερμανικοῦ Παρνασσοῦ. Εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Μαλλαρμὲ καὶ τοῦ Μαιτερλιγγ ματαίως ἤθελεν ἀναζητήσει κανεὶς ἓν ποίημα ἀνάλογον συναισθηματικοῦ βάθους.

Ἐν τούτοις, πρὸς σκληρὰν διάψευσιν ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται τόσον διὰ τὰς σχολάς, λησμονοῦντες ὅτι ἡ Τέχνη εἶναι μία· ὁ Ἐδουάρδος Μαίρικε εἶναι κυρίως σημαντικὸς ὡς λυρικὸς ποιητής, ὡς ποιητὴς τῶν ὑπερόχων Lieder του, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰ τοῦ Χάινε τόσον διὰ τὸ εἰλικρινές των αἴσθημα, ὅσον καὶ διὰ τὴν λιτότητα τῆς ἐκφράσεώς των. Καὶ αὐτὰ κυρίως ἀπέστησαν τὸν Μαίρικε γνωστὸν εἰς τὸ μεγάλο Γερμανικὸν κοινόν. Τὰ Lieder αὐτὰ τοῦ Μαίρικε, ὅπως τὰ τοῦ Χάινε, ἐνέπνευσαν τὸν μουσουργὸν Σοῦμαν, ὑπῆρξαν διὰ τὸν προσωπικώτερον σανσονετίσταν τῆς ἐποχῆς, τὸν ἀσύγκριτον Οὖγον Βόλφ, τὸ πολύτιμον ὑλικὸν, ἡ μουσικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ ὁποίου τὸν ἀνέδειξεν ὡς κορυφὴν εἰς τὸ εἶδός του.

* * *

Ἂς μὴν παρεξηγηθῇ ἀπὸ κανένα τὸ γεγονός, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν παράθεσιν τῶν ὀλίγων τούτων περὶ Ἐδουάρδου Μαίρικε, ἐπιχειρῶ νὰ γράψω περὶ τοῦ Λίλιενκρον, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μαθητὴς τοῦ πρώτου. Ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος μοὶ ὑπηγόρευσε τὸ τοιοῦτον, δὲν βασίζεται ἐπὶ τυχὸν ἀμέσου τινὸς σχέσεως συνδεούσης τὸν νέαν Γερμανὸν ποιητὴν, τὸν ὁποῖον οἱ σημερινοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς ἰμπρεσιονιστικῆς ἢ τῆς φουτουριστικῆς τέχνης δύνανται νὰ ἐπικαλῶνται, μὲ τὸν παλαιὸν μυστικιστὴν τῆς Σουαβίας. Κοινὰ γνωρίσματα ὑπάρχουν βεβαίως πολλὰ μεταξύ των, κυρίως ὡς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὴν ἐκλογὴν παραδόξων θεμάτων, πλὴν ἄμεσος συγγένεια οὐδεμία. Ἐν μόνον εἶχον ὑπ' ὄψει μου, ὅτι ὁ Λίλιενκρον εἶναι ἐξ ἴσου ἄγνωστος εἰς τοὺς πολλοὺς Ἕλληνας, ὅσον καὶ ὁ Μαίρικε, ἀκόμη δέ, ἐπειδὴ πιθανὸν νὰ εἴπῃ κανείς, καὶ δικαίως, ὅτι δὲν εἶναι αὐτοὶ μόνον οἱ σημαντικώτεροι ἐξ ὅσων ἀγνοοῦνται, καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην, ἣν ἔτρεφεν ὁ Λίλιενκρον πρὸς τὸν πρῶτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερώνει καὶ τὸ πλῆρες χολῆς καὶ ἐπιτιμήσεως διὰ τοὺς συμπατριώτας του ἐπίγραμμά του·

«Ἐπειδὴ ἦσουν ἕνας γνήσιος ποιητής, ἔχεις καὶ τὸ προτέρημα πὼς δὲν σὲ ξεύρει ὁ Γερμανός—χαιρέτα τὸ λαό σου ἀπὸ τὸν τάφο».

Ὁ Δέλτεφ βαρῶνος φὸν Λίλιενκρον ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1844 εἰς τὸ Κίελον, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1870 — 1871 καὶ διῆλθε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς του ὡς ἔμπορος ἐν Ἀμβούργῳ, καταγινόμενος μὲ τὴν κυνηγετικὴν καὶ θεραπεύων τὰς Μούσας. Ἔγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα, πολεμικὰ διηγήματα καὶ δράματα, κυρίως ὅμως ἔχει σημασίαν ὡς ποιητής· δύναται μάλιστα νὰ θεωρηθῇ κατόπιν τῆς ἐν ἔτει 1883 δημοσιευθείσης ποιητικῆς συλλογῆς του, «Ἔφιππος περίπατος ὑπασπιστοῦ», ὡς ὁ πρῶτος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀργότερον εἰς συστηματικὸν ἀγῶνα πλέον μεταβληθείσης τάσεως ἐναντίον τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ παλαιοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον, ἀκριβῶς ὅπως τὸ κλασικὸν κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, ἐφαίνετο ἤδη ξένον πρὸς τὰς αἰσθητικὰς ἀξιώσεις τῆς νέας ἐποχῆς.

Καίτοι ὁ Λίλιενκρον κατατάσσεται ὑπὸ τῶν γραμματολόγων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σλέβιχ καὶ τοῦ Χολστάϊν, καθ' ὃ γηγενὲς τέκνον τῶν ἀκτῶν τῆς Βορείου Θαλάσσης θὰ ἔπρεπε μᾶλλον, ἂν ὑπάρχῃ δηλαδὴ σοβαρὸς λόγος νὰ γίνεται μία τοιαύτη κατάταξις προκειμένου περὶ ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνεδείχθησαν διὰ τῶν σχολῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀνέδειξαν τὰς σχολάς, νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸν καλούμενον ὅμιλον τῶν «πολιτικοφιλοσοφικῶν λυρικῶν», μαζὶ μὲ τὸν Χέρβεκ, τὸν Φράϊλιγκρατ καὶ τὸν Γκόττσαλ.

Καὶ ὁ Λίλιενκρον, καθὼς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων ποιητῶν, παρουσιάζει ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἔργου του δύο διαφορετικὰς ἀπόψεις. Εἰς τὴν πρώτην διακρίνεται καθαρῶς ἡ ἀνησυχία τοῦ συγχρόνου ποιητοῦ, ὅπως ζητήσῃ νέας αἰσθητικὰς πηγὰς καὶ κινηθῇ εἰς τὰς σφαίρας μιᾶς νέας διανοήσεως, ἡ ἐκζήτησις πρωτοτυπίας, ἡ τάσις πρὸς ἐκμετάλλευσιν θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ παλαιότεροι ἢ δὲν προσήλωσαν τὸ βλέμμα των, ἢ τὸ προσήλωσαν χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ εὕρουν μίαν πηγὴν συγκινήσεως, ἡ τάσις πρὸς παραδοξολογίαν, τέλος ἡ τεχνικὴ προσπάθεια ὅπως διὰ συνηχήσεων καὶ συναφῶν μετρικῶν τεχνασμάτων ἐπιτύχῃ τὴν ζωντανωτέραν ἀναπαράστασιν μιᾶς εἰκόνος, τὴν ἀνα-

Ἡ συνέχεια εἰς τὴν 18ην Σελίδα.

ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

ΚΡΑΙΝΚΕΜΠΙΓ

I

Τὸ μεγαλεῖο τῆς Δικαιοσύνης βρίσκεται ὁλόκληρο σὲ κάθε ἀπόφαση ποὺ ἐκδίδει ὁ δικαστὴς ἐν ὀνόματι τοῦ κυριάρχου λαοῦ. Ὁ Ζερὼμ Κραινκεμπὶγ, πλανόδιος πωλητής, ἔμαθε πόσο ὁ νόμος εἶναι σεβαστός, ὅταν ἐπέρασε ἀπὸ τὸ πταισματοδικεῖο ἐπὶ ἐξυβρίσει ἑνὸς χωροφύλακα. Ὅταν κάθησε στὸ ἑδώλιο τοῦ κατηγορουμένου, μέσα στὴν θαυμασία καὶ σκοτεινὴ αἴθουσα, εἶδε τοὺς δικαστές, τοὺς γραφεῖς, τοὺς δικηγόρους μὲ τὴ ῥόμπα, τὸν κλητῆρα μὲ τὴν ἁλυσσίδα, τοὺς στρατιῶτες, καί, πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα, τὰ ξεσκούφωτα κεφάλια τῶν ἥσυχων ἀνθρώπων τοῦ ἀκροατηρίου. Εἶδε καὶ τὸν ἑαυτό του νὰ κάθεται σ' ἕνα ψηλὸ κάθισμα, σὰ νὰ δεχότανε μιὰ ὀλέθρια τιμὴ καὶ ὁ κατηγορούμενος ἀκόμα, μὲ τὸ νὰ παρουσιάζεται μπροστὰ στοὺς δικαστές. Στὸ βάθος τῆς αἴθουσας ὁ πρόεδρος κ. Μπουρὶς εἶχε πάρει θέση μεταξὺ τῶν δύο δικαστῶν. Τὸ παράσημο τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἦτανε καρφωμένο στὸ στῆθος του. Ἕνα ἄγαλμα τῆς Δημοκρατίας καὶ ἕνας Χριστὸς στὸ Σταυρὸ, κρεμόντουσαν πάνω ἀπὸ τὴν ἕδρα του, καὶ ἔτσι ἀνθρώπινοι καὶ Θεῖοι νόμοι ἀπειλοῦσαν τὸ κεφάλι τοῦ Κραινκεμπὶγ. Ὁ ἄνθρωπος κατατρόμαξε καὶ πολὺ δικαίως. Μὴ ἔχοντας καθόλου τὸ πνεῦμα φιλοσοφικό, δὲ ρωτήθηκε τί ἤθελαν νὰ ποῦν αὐτὸ τὸ ἄγαλμα καὶ αὐτὸς ὁ Ἐσταυρωμένος καὶ δὲν ἐξήτασε ἂν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Μαριάννα, στὰ δικαστήρια, συμφωνούσανε οἱ δυό τους. Ἐν τούτοις, ἤτανε ζήτημα ποὺ μποροῦσε νὰ σκεφθῇ κανείς, γιατὶ ἐπὶ τέλους οἱ παπικὲς δοξασίες καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο εἶναι ἀντίθετες, σὲ πολλὰ σημεῖα, στὸ σύνταγμα τῆς Δημοκρατίας καὶ στὸν ποινικὸ νόμο. Κανένας δὲν ξέρει νὰ καταργηθήκανε οἱ ντεκρετάλ(1). Ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ διδάσκει ὅμως πάντα, πὼς μόνον οἱ ἀρχὲς ποὺ καθιέρωσε εἶναι νόμιμες. Καὶ ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ πὼς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παπικὴ δύναμη. Ὁ Κραινκεμπὶγ θὰ μποροῦσε νὰ πῇ μὲ κάποιο δίκαιο:

— Κύριοι δικασταί, ἀφοῦ ὁ Πρόεδρος Λουμπὲ δὲν εἶναι εὐλογημένος ἀπὸ τὸν Πάπα, ὁ Χριστὸς αὐτός, ποὺ κρέμεται πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια σας, σᾶς ἀποκηρύσσει διὰ τῶν ὀργάνων τῶν συνεδρίων τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Παπῶν. Ἢ εἶναι ἐδῶ πέρα γιὰ νὰ σᾶς ὑπενθυμίζῃ τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ περιορίζουν τὰ δικά σας, ἢ ἡ παρουσία του δὲν ἔχει καμμιὰ λογικὴ σημασία;

Καὶ ὁ πρόεδρος Μπουρὶς θὰ μποροῦσε ν' ἀπαντήσῃ:

— Κατηγορούμενε Κραινκεμπὶγ, πάντοτε οἱ Βασιλεῖς τῆς Γαλλίας τἄχανε χαλασμένα μὲ τοὺς Πάπας. Ἀφώρισαν τὸν Γουλιέλμο ντὲ Ναγγαρὲ καὶ αὐτὸς δὲν ἄφηκε τὸ θρόνο του γιὰ ἕνα τόσο μικρὸ πρᾶγμα. Ὁ Χριστὸς τοῦ Δικαστηρίου δὲν εἶναι ὁ Χριστὸς τοῦ Γρηγορίου τοῦ VII καὶ τοῦ Βονιφατίου τοῦ VIII. Εἶναι, ἂν θέλῃς, ὁ Χριστὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ δὲν ἤξερε οὔτε μιὰ λέξη ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο καὶ δὲν εἶχε ποτὲ ἀκουστά του νὰ μιλοῦν γι' αὐτὲς τὶς ντεκρετάλ.

Καὶ θὰ μποροῦσε πάλι ν' ἀπαντήσῃ ὁ Κραινκεμπίγ:

— Ὁ Χριστὸς τοῦ Εὐαγγελίου ἤτανε δημοκράτης. Ἐπὶ πλέον, ὑπέστη μιὰ καταδίκη, ποὺ, ἀπὸ 1900 χρόνια τώρα, ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τὴν θεωροῦν ὡς μιὰ μεγάλη δικαστικὴ πλάνη. Καὶ σᾶς προκαλῶ, κύριε πρόεδρε, νὰ μὲ καταδικάσετε, ἐν ὀνόματί του, καὶ σὲ σαράντα ὀχτὼ μόνον ὧρες φυλακή.

Ἀλλὰ ὁ Κραινκεμπὶγ δὲν ἐξήταζε καμμιὰν ἄποψη τοῦ ζητήματος, ἱστορικὴ ἢ πολιτική, ἢ κοινωνική. Ἐξακολουθοῦσε νὰ τάχῃ λιγάκι σὰ χαμένα. Ἡ σκηνοθεσία ποὺ τὸν περιτριγύριζε, τὸ ἔκανε νὰ σχηματίζῃ μιὰ ψηλὴ ἰδέα γιὰ τὴ Δικαιοσύνη. Γεμάτος ἀπὸ σεβασμό, ὑπερπλημμυρωμένος ἀπὸ τρομάρα, ἤτανε ἕτοιμος ν' ἀφήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου στοὺς δικαστὲς τὴ φροντίδα νὰ κρίνουν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνοχή του. Στὴ συνείδησή του δὲν ἦταν ἔνοχος· μὰ αἰσθανότανε πόσο λίγο βάρος ἔχει ἡ συνείδηση ἑνὸς πωλητοῦ λαχανικῶν μπροστὰ στὰ σύμβολα τοῦ νόμου καὶ στοὺς ὑπουργοὺς τῆς κοινωνικῆς ἐκδικήσεως; Ὁ δικηγόρος του τὸν εἶχε κιόλας μισοπείσει πὼς δὲν ἦταν ἀθῶος. Μιὰ σύντομη καὶ γρήγορη ἀνάκριση εἶχε καθορίσει τὴν κατηγορία ποὺ τὸν ἐπιβάρυνε.

II

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΙΝΚΕΜΠΙΓ

Ὁ Ζερὼμ Κραινκεμπὶγ, πλανόδιος πουλητής, γύριζε στοὺς δρόμους, σπρώχνοντας τὸ μικρό του καροτσάκι καὶ φωνάζοντας: λάχανα, καρότα, γογγύλια! Καὶ ὅταν εἶχε καὶ πράσα, φώναζε: μάτσα σπαράγγια! γιατὶ τὰ πράσα εἶναι τὰ σπαράγγια τοῦ φτωχοῦ. Λοιπόν, στὶς 20 Ὀκτωβρίου, κατὰ τὸ μεσημέρι, ἐνῷ κατέβαινε τὴν ὁδὸν Μονμάρτρης, ἡ κυρὰ Μπαγιάρ, ἡ τσαγκάρισσα, βγῆκε ἀπὸ τὸ μαγαζί της καὶ πλησίασε τὸ καροτσάκι μὲ τὰ λάχανα. Σηκώνοντας μὲ περιφρόνηση ἕνα μάτσο πράσα:

— Δὲν εἶναι καθόλου καλά, τὰ πράσα του· πόσο τὸ μάτσο;

— Ἑβδομῆντα πέντε λεπτά, κυρά. Δὲ θὰ βρῇς καλλίτερα.

— Ἑβδομῆντα πέντε λεπτὰ τρία παληόπρασα!.. καὶ ξανάρριξε τὸ μάτσο στὸ καροτσάκι μὲ συχαμάρα.

Ἐκείνη τὴν ὥρα φάνηκε καὶ ὁ χωροφύλακας 64 καὶ εἶπε στὸν Κραινκεμπὶγ:

— Τράβα τὸ δρόμο σου!

Ὁ Κραινκεμπὶγ, ἀπὸ πενῆντα τώρα χρόνια τραβοῦσε τὸ δρόμο του ἀπ' τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ. Μιὰ τέτοια διαταγὴ τοῦ φάνηκε λογικὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Μὲ ὅλη τὴν καλὴ διάθεση νὰ ὑπακούσῃ, εἶπε στὴν κυρὰ Μπαγιὰρ νὰ πάρῃ γρήγορα ὅ,τι ἤθελε.

— Μὰ πρέπει νὰ διαλέξω καὶ τί θὰ πάρω, ἀπήντησε γρήγορα ἡ τσαγγάρισσα.

Καὶ ξανάπιασε πάλι ὅλα τὰ μάτσα μὲ τὰ πράσα, ὕστερα διάλεξε κεῖνο ποὺ τῆς φάνηκε τὸ πιὸ καλό, καὶ τὸ κράτησε στὸ στῆθος της, ὅπως στὶς εἰκόνες οἱ ἅγιες κρατοῦν τὸν θριαμβευτικὸ φοίνικα.

— Θὰ σοῦ δώσω ἑβδομῆντα λεφτά! Σοῦ φτάνουν· καὶ πρέπει νὰ πάω νὰ στὰ φέρω ἀπ' τὸ μαγαζί γιατὶ δὲν τἄχω ἀπάνω μου.

Καὶ κρατῶντας τὰ πράσα στὴν ἀγκαλιά της, μπῆκε στὸ μαγαζί, ποὺ μιὰν ἄλλη γυναίκα μ' ἕνα παιδὶ εἶχε μπῆ λίγο πρὶν κάτι νἀγοράσῃ.

Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ὁ χωροφύλακας 64 εἶπε γιὰ δεύτερη φορὰ στὸν Κραινκεμπίγ:

— Τράβα τὸ δρόμο σου!

— Περιμένω τὰ λεφτά μου, ἀπήντησε ὁ Κραινκεμπὶγ.

— Δὲ σοῦ λέω νὰ περιμένῃς τὰ λεφτά σου· σοῦ λέω νὰ πᾶς τὸ δρόμο σου, εἶπε πάλι ὁ χωροφύλακας μ' ἐπιμονή.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ ἡ κυρὰ Μπαγιὰρ στὸ μαγαζί της κάτι μικρὰ μπλὲ παπουτσάκια σ' ἕνα παιδάκι δέκα ὀχτὼ μηνῶν, τοῦ ὁποίου ἡ μαμὰ βιαζότανε. Καὶ τὰ πράσινα κεφάλια ἀπὸ τὰ πράσα ἦταν ξαπλωμένα πάνω στὸν πάγκο.

Ἀπὸ μισὸν αἰῶνα ποὔσπρωχνε τὸ καροτσάκι του στοὺς δρόμους, ὁ Κραινκεμπὶγ εἶχε μάθει νὰ ὑπακούῃ στοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐξουσίας. Μὰ βρισκότανε αὐτὴ τὴ φορὰ σὲ μιὰν ἰδιαίτερη θέση, μεταξὺ ἑνὸς καθήκοντος καὶ ἑνὸς δικαιώματος. Δὲν εἶχε τὸ μυαλὸ κριτικό. Δὲν κατάλαβε πὼς ἡ ἐξάσκησις ἑνὸς ἀτομικοῦ δικαιώματος δὲν τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωση ἑνὸς κοινωνικοῦ καθήκοντος. Λογάριαζε γιὰ πολὺ τὸ δικαίωμά του νὰ πάρῃ ἑβδομῆντα λεπτά, καὶ δὲν πρόσεξε ἀρκετὰ στὸ καθῆκον του, ποὺ ἤτανε νὰ σπρώξῃ τὸ καροτσάκι του πρὸς τὰ μπρός, πάντα πρὸς τὰ μπρός. Καὶ ἔμεινε.

Γιὰ τρίτη φορά, ὁ χωροφύλακας 64, ἥσυχος καὶ χωρὶς θυμό, τοῦ ἔδωσε τὴ διαταγὴ νὰ προχωρήσῃ. Ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ δεκανέα Μοντοσὲλ, ποὺ ἀπειλεῖ πάντοτε χωρὶς ποτὲ νὰ τιμωρῇ, ὁ χωροφύλακας 64 κάνει λίγες παρατηρήσεις καὶ καταγγελίες πολλές. Ἔτσι εἶναι ὁ χαρκτῆρας του. Ἂν καὶ λιγάκι ὕπουλος, εἶναι ἕνας καλὸς ὑπάλληλος καὶ ἕνας τίμιος στρατιώτης. Τὸ θάρρος ἑνὸς λέοντος καὶ ἡ καλωσύνη ἑνὸς παιδιοῦ. Δὲν ξέρει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ καθῆκον του.

— Δὲν ἀκοῦς λοιπὸν ποὺ σοῦ λέω νὰ προχωρήσῃς;

Ὁ Κραινκεμπὶγ εἶχε γιὰ νὰ μείνῃ στὴ θέση του ἕνα λόγο πολὺ σοβαρὸ γι' αὐτόν, ὥστε νὰ τὸν θεωρήσῃ ὡς μὴ ἀρκετό. Τὸν ἐξέθεσε ἁπλούστατα καὶ χωρὶς τέχνη:

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Ἀφοῦ σοῦ εἶπα πὼς περιμένω τὰ λεφτά μου.

Ὁ χωροφύλακας 64 τοῦ ἀπήντησε:

— Θέλεις νὰ σοῦ τραβήξω καμμιὰ καταγγελία: ἂν θέλῃς δὲν ἔχεις παρὰ νὰ τὸ πῇς.

Ἀκούοντας αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Κραινκεμπὶγ σήκωσε σιγὰ τοὺς ὤμους του καὶ κύτταξε τὸν χωροφύλακα μ' ἕνα πονεμένο βλέμμα, ποὺ σήκωσε ὕστερα στὸν οὐρανό. Καὶ τὸ βλέμμα αὐτὸ ἔλεγε:

«Ὁ Θεὸς μὲ βλέπει! Μήπως παραβαίνω τοὺς νόμους; Μήπως περιφρονῶ τὰ διατάγματα καὶ τὰς διατάξεις ποὺ διέπουν τὴν περιπλανώμενη κατάστασή μου; Στὶς 5 τὸ πρωῒ ἤμουνα στὴν ἀγορά. Ἀπὸ τὶς 7 σπάζω τὰ χέρια μου τραβῶντας τὸ καροτσάκι καὶ φωνάζω: λάχανα, καρότα, γογγύλια! Εἶμαι 60 χρονῶν. Εἶμαι κουρασμένος. Καὶ μὲ ῥωτᾷς ἂν σηκώνω τὴ μαύρη σημαία τῆς ἐπαναστάσεως. Μὲ κοροϊδεύεις καὶ ἡ κοροϊδεία σου εἶναι σκληρή!».

Ὁ χωροφύλακας, ἢ γιατὶ δὲν κατάλαβε τὴν ἔκφραση τῆς ματιᾶς αὐτῆς, ἢ γιατὶ δὲν θέλησε νὰ βρῇ σ' αὐτὴν ἕνα λόγο ἀρκετὸ γιὰ τὴν ἀνυπακοή, ῥώτηξε μὲ ἄγριο τόνο ἂν τὸν εἶχε καταλάβει.

Μά, αὐτὴ δὰ τὴ στιγμή, εἶχε ἕνα σωρὸ ἁμάξια στὴν ὁδὸν τῆς Μονμάρτρης. Τὰ ἁμάξια, τὰ κάρρα, τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ὄμνιμπους, στριμωγμένα τὄνα στ' ἄλλο, φαινόντουσαν σὰν ἀδιαχώριστα. Καὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν τρέμουσα ἀκινησία τους, ἀκουγόντουσαν φωνὲς καὶ βλαστήμιες. Οἱ ἀμαξάδες καὶ οἱ χασάπηδες ἀπὸ μακρυὰ καὶ ἤσιγα ἡρωικὲς βρισιές, καὶ οἱ ὁδηγοὶ τῶν ὀμνιμπους κατηγοροῦσαν τὸν Κραινκεμπὶγ πὼς ἤτανε ἡ αἰτία τοῦ συνωστισμοῦ καὶ τὸν βρίζανε «παληόπρασο».

Στὸ πεζοδρόμιο διαβάτες μαζευτήκανε προσέχοντας στὸν καυγᾶ. Καὶ ὁ χωροφύλακας, βλέποντας πὼς τὸν ἐκύτταζαν, δὲν ἐσκέφθηκε παρὰ πῶς νὰ δείξῃ τὴν ἐξουσία του.

— Καλά, εἶπε.

Καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα λερωμένο σημειωματάριο κ' ἕνα μικρὸ μολύβι.

Ὁ Κραινκεμπὶγ ἀκολουθοῦσε τὴν ἰδέα του καὶ ὑπήκουε σὲ μιὰν ἐσωτερικὴ δύναμη. Ἄλλως τε τοῦ ἤτανε πιὰ ἀδύνατο νὰ προχωρήσῃ ἢ νὰ γυρίσῃ πίσω. Ἡ ῥόδα ἀπὸ τὸ καροτσάκι του εἶχε μπλεχτεῖ στὴ ῥόδα τοῦ ἁμαξιοῦ ἑνὸς γαλατᾶ. Φώναζε, τραβῶντας τὰ μαλλιά του κάτω ἀπὸ τὸ σκοῦφο του:

— Μὰ ἀφοῦ σοῦ λέω πὼς περιμένω τὰ λεφτά μου! τί τρομερὸ πρᾶγμα εἶν' αὐτό; ποὺ νὰ πάρῃ ὁ διάβολος....

Τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ, ἐννοεῖται, ἦσαν λόγια ἀπελπισίας μᾶλλον παρὰ ἐπαναστάσεως, φάνηκαν προσβλητικὰ στὸν χωροφύλακα 64. Καὶ ἐπειδὴ γι' αὐτὸν κάθε βρισιὰ ἔπαιρνε ἀναγκαίως τὴν καθιερωμένη, τὴν ταχτική, τὴν πατροπαράδοτη, τὴ λειτουργικὴ οὕτως εἰπεῖν μορφὴ τοῦ «Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες», ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν ἀντιλήφθηκε καὶ συνέλαβε στ' αὐτιά του τὰ λόγια τοῦ παρεκτρεπομένου.

— Ἄ! εἶπες «θάνατος στοὺς τσαυρωτῆδες»! Καλά... ἀκολούθα με.

Ὁ Κραινκεμπὶγ στὴ μεγάλη του ἀπελπισία καὶ ἔκπληξη, κύτταζε μὲ τὰ μεγάλα του ἡλιοκαμμένα μάτια τὸν χωροφύλακα 64, καὶ μὲ τὴ σπασμένη του φωνὴ ποὺ ἔβγαινε μιὰ φορὰ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὴν ἄλλη ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ τακούνια, φώναζε μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα στὴν μπλέ του μπλοῦζα:

— Εἶπα ἐγὼ «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες»; ἐγώ;

Οἱ ὑπάλληλοι τῶν καταστημάτων καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ὑποδεχτήκανε μὲ γέλοια τὴν σύλληψη αὐτή. Εὐχαριστοῦσε τὰ γοῦστα, ποὺ ὅλα τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων ἔχουν γιὰ τὰ ἀπαίσια καὶ βίαια θεάματα. Ἀλλά, ἕνας πολὺ θλιμμένος γέρος, μὲ μαῦρα ῥοῦχα καὶ ψηλὸ καπέλλο, ἀνοίγοντας ἕνα δρόμο στὸν κύκλο τῶν περιέργων, πλησίασε τὸν χωροφύλακα καὶ τοῦ εἶπε μὲ σιγανὴ φωνή, μὲ πολλὴ ἡσυχία καὶ πολλὴ ἐπιμονή:

— Κάματε λάθος. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν σᾶς ἔβρισε.

— Ν' ἀνακατεύεσθε μὲ τὶς δουλειές σας, τοῦ εἶπε ὁ χωροφύλακας, χωρὶς νὰ τὸν ἀπειλήσῃ, γιατὶ μίλαγε σ' ἕναν ἄνθρωπο καλοντυμένο.

Ὁ γέρος ἐπέμεινε μὲ πολλὴ ἡσυχία καὶ δύναμι, καὶ ὁ χωροφύλακας τοῦ ἔδωσε τὴ διαταγὴ νὰ δώσῃ τὶς ἐξηγήσεις του στὸν ἀστυνόμο.

Καὶ ὁ Κραινκεμπὶγ φώναζε:

— Λοιπὸν, εἶπα θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες! ὢ!

Ἔλεγε αὐτὰ τὰ λόγια μὲ ἔκπληξη, ὅταν ἡ κυρὰ Μπαγιάρ, ἡ παπουτσοῦ, ἦρθε δίπλα του, μὲ τὰ ἑβδομῆντα λεπτὰ στὸ χέρι. Ἀλλὰ ὁ χωροφύλακας 64 τὸν κρατοῦσε κιόλας ἀπὸ τὸ γιακά, καὶ ἡ κυρὰ Μπαγιὰρ σκέφθηκε πὼς δὲ χρωστοῦν τίποτα σ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ πᾶνε μέσα, καὶ ἔβαλε τὰ ἑβδομῆντα λεπτὰ στὴν τσέπη τῆς ποδιᾶς της.

Καὶ ὁ Κραινκεμπὶγ βλέποντας ἄξαφνα τὸ καροτσάκι του στὴν ἀστυνομία, τὴν ἐλευθερία του χαμένη, τὴν ἄβυσσο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ τὸν ἥλιο σβυστό, ψιθύρισε·

— Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος....

Μπροστὰ στὸν ἀστυνόμο, ὁ γέρος ἀνέφερε πὼς, ἀναγκασθεὶς νὰ διακόψῃ τὸ δρόμο του ἀπὸ ἕνα συνωστισμὸ ἁμαξῶν, βρέθηκε παρὼν στὴ σκηνὴ καὶ βε-

(1) Ντεκρετάλ: αἱ συμβάσεις μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Παπικῆς ἀρχῆς.

δαίωνε πῶς δὲ βρίσανε καθόλου τὸ χωροφύλακα καὶ ὅτι εἶχε κάμει λάθος. Ἔδωσε τὸ ὄνομά του : ὁ γιατρὸς Δαβὶδ Μαθιὲ, πρῶτος ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου Ἀμβροσίου Παρέ, ἀξιωματικὸς τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Σ' ἄλλους καιροὺς μιὰ τέτοια μαρτυρία θὰ φώτιζε καλὰ τὸν ἀστυνόμο. Μὰ τότε, στὴ Γαλλία, οἱ σοφοὶ ἤτανε ὕποπτοι.

Ὁ Κραινκεμπὶγ, ποὺ μ' ὅλα αὐτὰ δὲν τὸν ἀφήσανε, πέρασε τὴ νύχτα στὸ κρατητήριο καὶ τὴν ἐπόμενη μέρα τὸ πρωΐ τὸν μετεκόμισαν μέσα στὸ ἁμάξι τῶν κρατουμένων στὶς φυλακές.

Ἡ φυλακὴ δὲν τοῦ φάνηκε οὔτε λυπητερή, οὔτε ταπεινωτική. Τοῦ φάνηκε ἀναγκαία. Ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἔκανε ἐντύπωση, ὅταν μπῆκε, ἤτανε ἡ καθαριότης στοὺς τοίχους καὶ στὸ πάτωμα τὸ πλακοστρωμένο. Εἶπε :

— Γιὰ ἕνα μέρος καθαρό, εἶναι πραγματικὰ καθαρό. Μὰ τὴν ἀλήθεια. Θὰ μποροῦσε νὰ φάῃ κανένας χάμου.

Ὅταν ἔμεινε μονάχος, θέλησε νὰ τραβήξῃ τὸ σκαμνί του· μὰ παρατήρησε πὼς ἤτανε καρφωμένο στὸν τοῖχο. Φώναξε δυνατὰ τὴν ἔκπληξή του :

— Τί παράξενη ἰδέα ! Νὰ ἕνα πρᾶγμα ποὺ δὲ θὰ μποροῦσα ποτέ μου νὰ βρῶ, καὶ βέβαια.

Κάθησε, ἄρχισε νὰ παίζῃ μὲ τὰ δάχτυλά του καὶ ἔμεινε μὲ τὴν ἔκπληξή του. Ἡ σιωπὴ καὶ ἡ μοναξιὰ τὸν ἐβασάνιζαν. Στεναχωριότανε καὶ σκεπτότανε μὲ ἀνησυχία τὸ καροτσάκι του, ποὺ τῶβαλαν στὴν ἀποθήκη τῆς ἀστυνομίας γεμᾶτο λάχανα, καρότα, σέλινα καὶ μαϊντανό, καὶ σκεπτότανε ἀνήσυχος :

— Ποῦ τὸ χώσανε τὸ καροτσάκι μου ;

Τὴν τρίτη μέρα δέχτηκε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ δικηγόρου του, τοῦ κ. Λεμέρλ, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πιὸ νέους δικηγόρους τοῦ Παρισιοῦ, προέδρου ἑνὸς τῶν τμημάτων τοῦ «Συλλόγου τῆς Γαλλικῆς Πατρίδος».

Ὁ Κραινγεμπὶγ προσεπάθησε νὰ τοῦ διηγηθῇ τὴν ἱστορία του, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἦταν καὶ εὔκολο, γιατὶ δὲν εἶχε τὴ συνήθεια νὰ μιλάῃ. Καὶ θὰ τὰ κατάφερνε ἴσως, μὲ λίγη βοήθεια. Μὰ ὁ δικηγόρος του κουνοῦσε τὸ κεφάλι του μὲ δυσπιστία γιὰ ὅ,τι ἔλεγε, καὶ κυττάζοντας τὰ χαρτιά του, ψιθύριζε :

Χμ, χμ ! Δὲ βλέπω τίποτε ἀπὸ αὐτὰ στὸ φάκελό σου....

Ὕστερα, μὲ κάποια κούραση, τοῦ εἶπε, στρίβοντας τὸ ξανθό του μουστάκι.

— Γιὰ τὸ συμφέρο σου, θἄτανε προτιμότερο νὰ ὁμολογήσῃς. Φρονῶ πὼς εἶναι πολὺ ἀδέξιο τὸ σύστημά σου, νὰ τὰ ἀρνιέσαι ὅλα.

Καὶ ἀπὸ τότε ὁ Κραινκεμπὶγ θὰ ὁμολογοῦσε, ἂν ἤξερε, τί ἔπρεπε νὰ ὁμολογήσῃ.

III

Ο ΚΡΑΙΝΚΕΜΠΙΓ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Ὁ πρόεδρος Μπουρὶς ἀφιέρωσε 6 ὁλόκληρα λεπτὰ γιὰ τὴν ἐξέταση τοῦ Κραινκεμπὶγ. Ἡ ἀνάκριση αὐτὴ θἄρριχνε περισσότερο φῶς στὸ ζήτημα ἂν ὁ κατηγορούμενος ἀπαντοῦσε στὶς ἐρωτήσεις ποὺ τοῦ κάνανε. Ἀλλὰ ὁ Κραινκεμπὶγ δὲν εἶχε τὴ συνήθεια τῆς συζητήσεως καὶ μπροστὰ σὲ τόσους καὶ τέτοιους ἀνθρώπους ὁ σεβασμὸς καὶ ὁ τρόμος τοῦκλειαν τὸ στόμα. Γιαὐτὸ δὲ μιλοῦσε, καὶ ὁ πρόεδρος ἔδινε μόνος του τὶς ἀπαντήσεις, οἱ ὁποῖες ἤτανε ἐπιβαρυντικές.

Συνεπέρανε :

— Ἐπὶ τέλους, παραδέχεσαι πὼς εἶπες: «Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες !»;

— Εἶπα «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες !», γιατὶ ὁ κύριος χωροφύλακας εἶπε «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες», τότε εἶπα κ' ἐγὼ «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες !»

Ἤθελε νὰ πῇ πὼς τοῦ ἔκανε τέτοιαν ἔκπληξη ν' ἀκούῃ τὸ χωροφύλακα νὰ τοῦ ἀποδίδῃ αὐτὰ τὰ λόγια, ποὺ στὴν ἔκπληξή του αὐτὴ τὰ ἐπανέλαβε, χωρὶς βέβαια νὰ τὰ εἶχε πεῖ αὐτὸς πρῶτος. Εἶχε πεῖ : «Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες» ὅπως θἄχε πεῖ «Ἐγὼ νὰ πῶ τέτοια ὑβριστικὰ λόγια; τὸ πιστέψατε ;»

Ὁ πρόεδρος κ. Μπουρὶς δὲν τὸ ἀντελήφθηκε ἔτσι.

— Μήπως θέλεις νὰ πῇς πὼς πρῶτος ὁ χωροφύλακας φώναξε αὐτὰ τὰ λόγια;

Ὁ Κραινκεμπὶγ ἔχασε τὴν ἐλπίδα νὰ τοὺς κάνῃ νὰ καταλάβουν, τοῦ φαινότανε πολὺ δύσκολο.

— Δὲν ἐπιμένεις. Ἔχεις δίκαιο, εἶπε ὁ πρόεδρος. Καὶ εἶπε νὰ φωνάξουν τοὺς μάρτυρας.

Ὁ χωροφύλακας 64, ποὺ λεγότανε Μπαστιὲν Μάτρας, ὁρκίστηκε νὰ πῇ τὴν ἀλήθεια καὶ μόνη τὴν ἀλήθεια. Ὕστερα κατέθεσε μ' αὐτὰ τὰ λόγια :

— Ἤμουνα ὑπηρεσία στὶς 20 Ὀκτωβρίου, κατὰ τὸ μεσημέρι, παρατήρησα στὴν ὁδὸ τῆς Μονμάρτρης, κάποιον, ποὺ μοῦ φάνηκε σὰν πλανόδιος πουλητής, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε σταματήσει τὸ καροτσάκι του, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε, μπρὸς στὸν ἀριθμὸ 328, καὶ γινότανε αἰτία συνωστισμοῦ. Τοῦ ἔδωσα τρεῖς φορὲς τὴ διαταγὴ νὰ φύγῃ καὶ ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ. Καὶ ὅταν τοῦ εἶπα πὼς θὰ τὸν καταγγείλω, μοῦ ἀπάντησε φωνάζοντας «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες», πρᾶγμα ποὺ μοῦ φαίνεται ὑβριστικό.

Τὸ δικαστήριο ἄκουσε μὲ εὔνοια τὴ σύντομη καὶ ξάστερη αὐτὴ κατάθεση. Ἡ ὑπεράσπισις εἶχε καλέσει ὡς μάρτυρα τὴν κυρὰ Μπαγιάρ, τσαγγάρισσα, καὶ τὸν κ. Δαβὶδ Μαθιέ, πρῶτον ἰατρὸν τοῦ Νοσοκομείου Ἀμβρόσιος - Παρέ, ἀξιωματικὸ τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Ἡ κυρὰ Μπαγιὰρ δὲν εἶχεν ἀκούσει οὔτε δεῖ τίποτα. Ὁ γιατρὸς Μαθιὲ ἤτανε μὲ τοὺς περιέργους ποὺ εἶχαν μαζευτεῖ γύρω ἀπὸ τὸν χωροφύλακα ὅταν ἔλεγε τοῦ μανάβη νὰ προχωρήσῃ. Ἡ κατάθεσή του προξένησε ἐπεισόδιο.

Ἤμουνα παρὼν στὴ σκηνή, εἶπε. Εἶδα πὼς ὁ χωροφύλακας εἶχε κάνει λάθος: δὲν τὸν εἶχαν βρίσει. Τὸν πλησίασα καὶ τοῦ τὸ εἶπα. Ὁ χωροφύλακας ἐν τούτοις δὲν ἄφησε τὸν μανάβη καὶ μοῦ εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσω στὸ τμῆμα. Πρᾶγμα ποὺ ἔκανα. Ξαναεἶπα ὅ,τι εἶχα δεῖ καὶ ἀκούσει στὸν ἀστυνόμο.

— Καθῆστε, τοῦ εἶπε ὁ πρόεδρος. Κλητῆρα, φώναξε τὸ μάρτυρα Μάτρα.

— Μάτρα, ὅταν συνέλαβες τὸν κατηγορούμενο, ὁ γιατρὸς κ. Μαθιὲ δὲ σοῦ εἶπε ὅτι ἔκανες λάθος ;

— Δηλαδή, κύριε πρόεδρε, μ' ἔβρισε.

— Τί σοῦ εἶπε ;

— Μοῦ εἶπε «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες !».

Θόρυβος καὶ γέλοια ἀκουστήκανε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριο

— Μπορεῖς ν' ἀποσυρθῇς, εἶπε μὲ βία ὁ πρόεδρος. Καὶ ἀπευθυνόμενος στὸ ἀκροατήριο, εἶπε πὼς ἂν οἱ ἄπρεπες αὐτὲς ἐκδηλώσεις ξανάρχιζαν, θὰ διέτασσε ν' ἀδειάσουν τὴν αἴθουσα.

Ἡ ὑπεράσπισις κουνοῦσε θριαμβευτικὰ τὰ μανίκια της καὶ κάθε ἕνας νόμιζε, αὐτὴ δὰ τὴ στιγμή, ὅτι ὁ Κραινκεμπὶγ θὰ ἀθωονότανε.

Ἡ ἡσυχία ἐπεκράτησε, ὁ κύριος Λεμὲρλ σηκώθηκε. Ἄρχισε τὴν ἀγόρευσή του πλέκοντας τὸ ἐγκώμιο τῶν χωροφυλάκων, «τῶν ταπεινῶν αὐτῶν ὑπαλλήλων τῆς κοινωνίας, οἱ ὁποῖοι, μὲ μίαν τόσον μικρὰν μισθοδοσίαν, ὑποφέρουν τόσους κόπους καὶ ἀντιμετωπίζουν διαρκεῖς κινδύνους, καὶ οἱ ὁποῖοι γίνονται καθημερινῶς ἥρωες. Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι πρώην στρατιῶται, καὶ μένουν στρατιῶται. Στρατιῶται... αὐτὴ ἡ λέξις λέγει τὰ πάντα....».

Καὶ ὁ κύριος Λεμὲρλ ἀνέπτυξε, χωρὶς κόπο ὑψηλὲς ἰδέες γιὰ τὶς στρατιωτικὲς ἀρετές.

— Ἤτο ἐξ ἐκείνων, εἶπε, «οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ὁμιλοῦν διὰ τὸν στρατόν, διὰ τὸν ἐθνικὸν αὐτὸν στρατόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ὑπερήφανος ποὺ ἀνῆκε»..

Ὁ πρόεδρος κατένευσε μὲ τὸ κεφάλι.

Ὁ κύριος Λεμὲρλ ἦταν πράγματι ἔφεδρος ὑπολοχαγός. Ἦταν ἐπίσης ὑποψήφιος ἐθνικόφρων εἰς τὴν συνοικίαν Βιεῖγ Ὀντριέτ.

Καὶ ἐξακολούθησε :

— Βεβαίως, δὲν παραγνωρίζω τὰς ταπεινὰς καὶ πολυτίμους ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσφέρουν καθημερινῶς οἱ τηρηταὶ αὐτοὶ τῆς τάξεως, εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Παρισίων. Καὶ δὲν θὰ ὑπερησπιζόμην, κύριοι, τὸν Κραινκεμπὶγ, ἐὰν ἦτο ὁ ὑβριστὴς ἑνὸς πρώην στρατιώτου. Κατηγοροῦν τὸν πελάτη μου, ὅτι εἶπε «θάνατος εἰς τοὺς σταυρωτῆδες». Ἡ σημασία τῆς φράσεως αὐτῆς δὲν εἶναι ἀμφίβολος. Ἐὰν παρατηρήσετε τὸ λεξικὸν τῆς γλώσσης τοῦ κάτω κόσμου, θὰ ἴδητε : σταυρωτὴς = ἄνθρωπος ποὺ παιδεύει, βασανίζει, ποὺ ἐνοχλεῖ τοὺς ἄλλους ἀντὶ νὰ ἐργάζεται. «Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες» λέγεται παρὰ μιᾶς τάξεως ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τὸ ζήτημά μας εἶναι τὸ ἑξῆς : Πῶς τὸ εἶπεν ὁ Κραινκεμπὶγ; Καὶ ἀκόμη, τὸ εἶπε τάχα; Ἐπιτρέψατέ μου, κύριοι, ν' ἀμφιβάλλω.

Δὲν κατηγορῶ τὸν χωροφύλακα Μάτρα ὡς ψευδόμενον. Ἀλλὰ ἔχει, ὡς εἴδομεν, μίαν ἐργασίαν πολὺ κουραστικήν. Εἶναι κάποτε κουρασμένος, ἐκνευρισμένος. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἴσως νὰ εἶναι θῦμα παρακοῆς. Καὶ ὅταν σᾶς λέγει, κύριοι, ὅτι ὁ γιατρὸς κ. Δαβὶδ Μαθιέ, ἀξιωματικὸς τοῦ Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς, πρῶτος ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου Ἀμβρόσιος Παρέ, ἐξέχων ἐπιστήμων, ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ἐφώναξε «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες», εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Μάτρας πάσχει ἀπὸ μανίαν καταδιώξεως.

»Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Κραινκεμπὶγ εἶχε φωνάξῃ «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες», θὰ ἔπρεπε ἀκόμη νὰ ἐξετάσωμεν ἂν ἡ ἔκφρασις αὐτὴ στὸ στόμα του ἔχει τὸν χαρακτῆρα ὕβρεως. Ὁ Κραινκεμπὶγ εἶναι νόθος υἱὸς μιᾶς πωλήτριας τοῦ δρόμου, καταστραφείσης ἀπὸ τὴν κακὴ διαγωγὴ καὶ τὸ κρασί, γεννήθηκε ἀλκοολικός. Τὸν βλέπετε ἐμπρός σας ἀποχαυνωμένον ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα μιᾶς ζωῆς 60 ἐτῶν. Κύριοι, θὰ ἀποφανθῆτε, ὅτι εἶναι ἀνεύθυνος.»

Ὁ κ. Λεμὲρλ κάθησε καὶ ὁ πρόεδρος κ. Μπουρὶς διάβασε μέσα στὰ δόντια του τὴν ἀπόφαση, καταδικάζουσαν τὸν Ζερὼμ Κραινκεμπὶγ σὲ 15 μέρες φυλακὴ καὶ πενῆντα δραχμὲς πρόστιμο. Τὸ δικαστήριο εἶχε σχηματίσει τὴ γνώμη του ἀπὸ τὴν κατάθεση τοῦ χωροφύλακα Μάτρα.

Ὁ Κραινκεμπὶγ, ὅταν τὸν περνούσανε ἀπὸ τοὺς μακρυνοὺς διαδρόμους τῶν δικαστηρίων αἰσθάνθηκε μιὰ μεγάλη ἀνάγκη συμπαθείας. Γύρισε πρὸς τὸν στρατιώτη ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε καὶ τοῦ φώναξε τρεῖς φορές :

— Στρατιώτη,... στρατιώτη.. ἔ, στρατιώτη!.. καὶ ἀναστέναξε.

— Ἂν μοὔλεγε κανένας δῶ καὶ 15 μέρες πὼς θὰ συνέβαινε ὅ,τι μοῦ συμβαίνει!....

Καὶ ὕστερα ἔκαμε αὐτὴ τὴ σκέψη .

— Μιλᾶνε πολὺ γρήγορα αὐτοὶ οἱ κύριοι. Μιλᾶνε ὡραῖα, μὰ μιλᾶνε γρήγορα. Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ ἐξηγηθῇ μαζί τους... Δὲ βρίσκεις καὶ σὺ πὼς μιλᾶνε πολὺ γρήγορα;

Μὰ ὁ στρατιώτης βάδιζε χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ καὶ χωρὶς νὰ στρέψῃ τὸ κεφάλι του.

Ὁ Κραινκεμπὶγ τὸν ρώτησε :

— Γιατὶ δὲ μοῦ ἀπαντᾶς ;

Μὰ ὁ στρατιώτης δὲ μίλησε. Καὶ ὁ Κραινκεμπὶγ τοῦ εἶπε μὲ πόνο :

— Καὶ στὸ σκύλο μιλᾶνε. Γιατὶ ἐμένα δὲ μοῦ μιλᾶς; Δὲν ἀνοίγεις ποτὲ τὸ στόμα σου; Δὲ φοβᾶσαι μὴ βρωμήσῃ;

IV

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ κ. ΜΠΟΥΡΙΣ

Μερικοὶ περίεργοι καὶ δυὸ τρεῖς δικηγόροι φύγανε ἀπὸ τὴν αἴθουσα ἅμα βγῆκε ἡ ἀπόφαση, ὅταν κιόλας ὁ γραμματέας διάβαζε μιὰ νέα ὑπόθεση.

Κεῖνοι ποὺ ἔφευγαν δὲ συζητούσανε γιὰ τὴ δίκη τοῦ Κραινκεμπὶγ, ἡ ὁποία δὲν τοὺς ἐνδιέφερε καὶ τὴν ὁποίαν δὲν σκεπτόντουσαν πιά. Μονάχα ὁ κ. Ἰωὰν Λερμίτ, χαράκτης, ποὺ εἶχε ρθεῖ τυχαίως στὸ δικαστήριο, εἶχε στὸ μυαλό του ὅ,τι εἶχεν ἀκούσει.

Ἀκουμπώντας τὸ χέρι του στὸν ὦμο τοῦ δικηγόρου Ἰωσὴφ Ὀμπαρέ, τοῦ εἶπε :

— Ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖον πρέπει κανένας νὰ ἐπαινέσῃ τὸν πρόεδρο Μπουρὶς, εἶναι ποὺ κατόρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὶς μάταιες περιέργειες τοῦ πνεύματος καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ περηφάνεια ποὺ θέλει ὅλα νὰ τὰ ξέρῃ. Συγκρίνοντάς τὴν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη τὶς δυὸ ἀντίθετες καταθέσεις τοῦ χωροφύλακα Μάτρα καὶ τοῦ γιατροῦ Δαβὶδ Μαθιὲ ὁ δικαστὴς θἄπαιρνε ἕνα δρόμο, ὅπου δὲ θὰ συναντοῦσε παρὰ τὴν ἀμφιβολία καὶ τὴν ἀβεβαιότητα. Ἡ μέθοδος ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ ἐξετάζῃ κανένας τὰ γεγονότα σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας τῆς κριτικῆς, εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν καλὴ διοίκηση τῆς δικαιοσύνης. Ἐὰν ὁ δικαστὴς εἶχε τὴν κουταμάρα ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὴ τὴ μέθοδο, αἱ ἀποφάσεις του θὰ ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν προσωπική του ὀξυδέρκεια, ἡ ὁποία πολὺ συχνὰ εἶναι μικρή, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, ἡ ὁποία εἶναι σταθερά. Καὶ τότε, τί ἐπιβλητικότης θὰ εἶχεν ἡ Δικαιοσύνη; Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ ἀρνηθῇ, πὼς ἡ ἱστορικὴ μέθοδος εἶναι ὅλως διόλου ἀκατάλληλος γιὰ νὰ μορφώσῃ ὁ δικαστὴς τὶς πεποιθήσεις, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκη. Ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσουμε τὴν Ἱστορία τοῦ Βάλτερ Ραλέϊγκ.

»Μιὰ μέρα ποὺ κλειδωμένος ὁ Βάλτερ Ραλέϊγγ στὸν Πύργο τοῦ Λονδίνου ἐργαζότανε, κατὰ τὴ συνήθειά του, στὸ δεύτερο μέρος τῆς Ἱστορίας τοῦ Κόσμου, ἕνας καυγᾶς ἀκούστηκε κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά του. Πῆγε νὰ ἰδῇ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ μάλωναν, καὶ ὅταν ξανάρχισε τὴν ἐργασία του νόμιζε πὼς τοὺς εἶχε καλὰ παρατηρήσει. Μὰ τὴν ἐπόμενη μέρα, μιλώντας μὲ κάποιο του φίλο ποὺ ἦταν παρὼν σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ εἶχε μάλιστα πάρει καὶ μέρος, διεψεύσθη εἰς ὅλα τὰ σημεῖα ἀπὸ τὸν φίλον του αὐτόν. Τότε λοιπὸν σκέφθηκε πόσο δύσκολο εἶναι νὰ μάθῃ κανένας τὴν ἀλήθεια γιὰ τὰ γεγονότα ποὔγιναν ἀπὸ τόσον καιρό, ἀφοῦ δὲν εἶχε μπορέσει νὰ τὴν ἐξακριβώσῃ γιὰ κάτι ποὺ εἶχε γίνει κάτω ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ πέταξε τὸ χειρόγραφο τῆς ἱστορίας του στὴ φωτιά.

Ἐὰν οἱ δικασταὶ εἴχανε τὶς ἴδιες τύψεις συνειδήσεως μὲ τὸν κ. Βάλτερ Ραλέϊγγ, θὰ πετούσανε στὴ φωτιὰ ὅλες τους τὶς ἀνακρίσεις. Καὶ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα. Θὰ ἤτανε ἐκ μέρους τους παράβασις τοῦ νόμου, κακούργημα. Πρέπει νὰ πάρῃ κανένας τὴν ἀπόφαση πὼς δὲ θὰ μπορέσῃ ποτέ του νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια, μὰ δὲν πρέπει ν' ἀρνηθῇ νὰ κρίνῃ. Ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ στηρίζουνται αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων ἐπὶ τῆς μεθοδικῆς ἀνερευνήσεως τῶν γεγονότων, εἶναι ἐπικίνδυνοι σοφισταὶ καὶ ἐχθροὶ προδόται τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς δικαιοσύνης. Ὁ πρόεδρος Μπουρὶς ἔχει τὸ πνεῦμα πολὺ δικανικὸ γιὰ νὰ ἐξαρτήσῃ τὰς ἀποφάσεις του ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, τῶν ὁποίων τὰ συμπεράσματα μποροῦν διαρκῶς νὰ ἀμφισβητοῦνται. Τὶς βασίζει ἐπὶ ἀξιωμάτων καὶ τὰς στηρίζει ἐπὶ παραδόσεων, οὕτως ὥστε αἱ ἀποφάσεις του ἔχουν τὸ ἴδιο κῦρος μὲ τὰ προστάγματα τῆς ἐκκλησίας. Εἶναι κανόνες. Δηλαδὴ βγαλμένες ἀπὸ ἕνα ὡρισμένον ἀριθμὸν ἁγίων κανόνων. Παρατηρήσατε, παραδείγματος χάριν, ὅτι διαβαθμίζει τὶς μαρτυρίες ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς ἀβέβαιους καὶ ἀπατηλοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀληθοφανείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀληθείας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ χαρακτῆρες ἐσωτερικούς, διαρκεῖς καὶ καταφανεῖς. Μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τίποτα τὸ ἀπολούστερο καὶ τὸ σοφώτερο συγχρόνως; Παραδέχεται ὡς ἀναντίρρητη τὴ μαρτυρία ἑνὸς χωροφύλακα, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεώς του, ἀλλὰ μεταφυσικῶς λογαριάζοντας αὐτὸν σὰν ἕναν ἀριθμὸν μητρώου καὶ σύμφωνα μὲ τὶς διαβαθμίσεις μιᾶς ἰδεώδους ἀστυνομίας. Ὄχι γιατὶ φαντάζεται ὅτι ὁ Μάτρας (Μπαστιέν), γεννηθεὶς στὸ Σίντα Μόντε (Κορσική), εἶναι ἀδύνατον νὰ γελαστῇ. Ποτὲ δὲν ἐσκέφθηκε ὅτι ὁ Μπαστιὲν Μάτρας εἶχε ἕνα μεγάλο παρατηρητικὸ μυαλὸ καὶ ὅτι ἐξήταζε τὰ γεγονότα μὲ μιὰν ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὴ μέθοδο. Πραγματικὰ δὲν ἐξετάζει τὸν Μπαστιὲν Μάτρα μὰ τὸν χωροφύλακα 64. — Ἕνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γελαστῇ. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος μποροῦν νὰ κάνουν λάθος. Ὁ Δεκάρτ, ὁ Γκασαντέ, ὁ Λεϊβνίτς, ὁ Νιούτων, ὁ Μπεσὰ καὶ ὁ Κλὼντ Μπερνὰρ, ἴσως νἄκαμαν λάθος. Ὅλοι κάνουμε λάθος καὶ σὲ κάθε στιγμή. Οἱ λόγοι ποὺ ὑπάρχουν γιὰ νὰ τὴν παθαίνουμε εἶναι ἄπειροι. Οἱ ἀντιλήψεις τῶν αἰσθήσεων καὶ οἱ κρίσεις τοῦ μυαλοῦ εἶναι πηγὲς πλανῶν καὶ αἰτίες ἀβεβαιοτήτων. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθοῦμεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἑνὸς ἀνθρώπου testis unus testis nullus. Μὰ μποροῦμε νὰ ἐμπιστευθοῦμε σὲ ἕνα νούμερο. Ὁ Μπαστιὲν Μάτρας ἀπὸ τὸ Σίντο-Μόντε μπορεῖ νὰ γελαστῇ. Μὰ ὁ χωροφύλακας 64, χωρὶς νὰ λάβῃ κανένας ὑπ' ὄψει του τὸν ἄνθρωπο, δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ λάθος. Εἶναι μιὰ ἀφηρημένη ἰδέα. Μιὰ ἀφηρημένη ἰδέα δὲν ἔχει τίποτα μέσα της ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ σκοτίζουν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς διαφθείρουν καὶ τοὺς γελοῦν. Εἶναι ἀμόλυντος, ἀμετάβλητος καὶ ἄνευ ξένων ἐπιρροῶν. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ Δικαστήριο δὲν ἐδίστασε νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψει του τὴν μαρτυρία τοῦ γιατροῦ Δαβὶδ Μαθιέ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ἄνθρωπος, γιὰ νὰ παραδεχτῇ τὴ μαρτυρία τοῦ χωροφύλακα 64, ὁ ὁποῖος εἶναι μιὰ ἀπόλυτη ἰδέα, σὰν μιὰ ἀχτίδα τοῦ Θεοῦ ποὺ κατέβηκε στὸ Δικαστήριο.

»Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ πρόεδρος Μπουρὶς ἐξασφαλίζει ἕνα εἶδος ἀλάνθαστον, καὶ τὸ μόνο εἰς τὸ ὁποῖον μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ καταθέτει εἶναι ζωσμένος μ' ἕνα σπαθί, πρέπει τὸ σπαθὶ νἀκούσῃ κανένας κι' ὄχι τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀξιοκαταφρόνητος καὶ μπορεῖ νἄχῃ ἄδικο. Τὸ σπαθὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοκαταφρόνητο καὶ ἔχει πάντα δίκαιο. Ὁ πρόεδρος Μπουρὶς ἐνεβάθυνε πολὺ στὸ πνεῦμα τῶν νόμων. Ἡ κοινωνία βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰσχύος καὶ ἡ ἰσχὺς πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὴ σὰν ἀπόλυτο θεμέλιο τῶν κοινωνιῶν. Ἡ Δικαιοσύνη εἶναι ἡ διοίκησις τῆς ἰσχύος. Ὁ πρόεδρος Μπουρὶς ξέρει ὅτι ὁ χωροφύλακας 64 εἶναι ἕνα κομμάτι πρίγκηπα. Ὁ πρίγκηψ βρίσκεται σὲ κάθε ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του. Καταστρέφοντας τὸ γόητρο τοῦ χωροφύλακα 64 ἐξασθενίζει τὸ κράτος. Ἅμα φάγῃ κανένας ἕνα φύλλο τῆς ἀγκινάρας εἶναι σὰν νἄφαγε ὅλη τὴν ἀγκινάρα, ὅπως λέγει ὁ Bossuet στὴν ὑπέροχό του γλῶσσα.

»Ὅλα τὰ σπαθιὰ ἑνὸς κράτους εἶναι γυρισμένα πρὸς τὴν ἴδια φορά. Βάζοντάς τα ἀντίθετα τὰ μὲν πρὸς τὰ δέ, καταλύουμε τὴ Δημοκρατία. Νὰ γιατὶ ὁ κατηγορούμενος Κραινκεμπὶγ καταδικάστηκε δικαίως σὲ δεκαπέντε μέρες φυλακὴ καὶ 50 δραχμὲς πρόστιμο μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ χωροφύλακα 64. Νομίζω πὼς ἀκούω αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν πρόεδρο νὰ ἐξηγῇ τὶς ὑψηλὲς καὶ ὡραῖες αἰτίες ποὺ τοῦ ἐνέπνευσαν τὴν ἀπόφασή του. Νομίζω πὼς τὸν ἀκούω νὰ λέγῃ :

»—Ἐδίκασα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ χωροφύλακα 64, γιατὶ ὁ χωροφύλακας 64 εἶναι ἡ ἀπόρροια τῆς δημοσίας δυνάμεως. Καὶ γιὰ ν' ἀντιληφθῆτε τὴ σοφία μου, φαντασθῆτε ὅτι ἔκανα τὸ ἀντίθετο. Ἀμέσως θὰ δῆτε ὅτι θὰ εἶτανε παράλογο. Γιατὶ ἐὰν ἔβγαζα ἀποφάσεις ἐναντίον τῆς δυνάμεως, αἱ ἀποφάσεις μου δὲν θὰ ἐξετελοῦντο. Λάβετε ὑπ' ὄψιν σας, κύριοι, ὅτι δὲν ὑπακούουν στοὺς δικαστὲς παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἔχουν τὴν ἐξουσία μαζί τους. Χωρὶς τοὺς χωροφύλακες οἱ δικαστὲς δὲν θὰ ἤτανε παρὰ ἕνας φτωχὸς ὀνειροπόλος. Θὰ ἔκανα κακὸ στὸν ἑαυτό μου ἂν ἔδινα ἄδικο σ' ἕνα χωροφύλακα. Ἄλλως τε τὸ πνεῦμα τῶν νόμων ἀνθίσταται. Ἀφοπλίζοντας τοῦ δυνατοὺς καὶ ἐξοπλίζοντας τοὺς ἀδυνάτους, θὰ κατέστρεφα τὴν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἔχω καθῆκον νὰ διατηρῶ. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἐπικύρωσις τῶν κρατουσῶν ἀδικιῶν. Τὴν εἶδε ποτὲ κανεὶς ἀντίθετη τῶν κατακτητῶν καὶ τῶν σφετεριστῶν; Ὅταν ἀνορθοῦται μία παράνομος ἐξουσία δὲν ἔχει παρὰ νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ γιὰ νὰ γίνῃ νόμιμος. Τὸ πᾶν ἔγκειται εἰς τοὺς τύπους, καὶ μεταξὺ τοῦ κακουργήματος καὶ τῆς ἀθωότητος δὲν ὑπάρχει παρὰ τὸ πάχος ἑνὸς χαρτοσήμου.

— Ἤτανε δικιά σου δουλειά, Κραινκεμπὶγ, νὰ ἤσουνα πιὸ δυνατός. Ἐάν, ἀφοῦ ἐφώναξες «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες» γινόσουνα αὐτοκράτωρ, δικτάτωρ, πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἢ μονάχα δημοτικὸς σύμβουλος, σὲ βεβαιῶ πὼς δὲ θὰ σὲ κατεδίκαζα σὲ 15 μέρες φυλακὴ καὶ 50 δραχμὲς πρόστιμο. Θὰ σοῦ χάριζα κάθε ποινή. Μπορεῖς νὰ μὲ πιστέψῃς.

»Ἔτσι θὰ μίλαγε, χωρὶς ἄλλο, ὁ πρόεδρος Μπουρίς, γιατὶ ἔχει δικονομικὸ μυαλό, καὶ ξέρει τί χρωστάει ἕνας δικαστὴς στὴν κοινωνία. Προστατεύει τὶς ἀρχές της μὲ τάξη καὶ κανονικότητα. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι κοινωνική. Μόνο τὰ κακὰ πνεύματα τὴν θέλουν ἀνθρώπινη καὶ εὐαίσθητη. Τὴν διοικοῦν σύμφωνα μὲ ἀπαράβατους κανόνες καὶ ὄχι μὲ τὰ τρεμουλιάσματα τῆς σάρκας καὶ τὰ φῶτα τῆς ἐξυπνάδας. Πρὸ παντὸς μὴ τῆς ζητήσετε νὰ εἶναι δικαία, δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀνάγκη νὰ εἶναι δίκαια, ἀφοῦ εἶναι δικαιοσύνη, καὶ θἄλεγα μάλιστα πὼς ἡ ἰδέα μιᾶς δικαίας δικαιοσύνης δὲ θὰ μποροῦσε νὰ μπορώσῃ παρὰ στὸ κεφάλι ἑνὸς ἀναρχικοῦ. Ὁ πρόεδρος Μανιὸ ἐκδίδει, εἶναι ἀλήθεια, δικαίας ἀποφάσεις. Μὰ τοῦ τὶς ἀκυρῶν καὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιο.

»Ὁ πραγματικὸς δικαστὴς ζυγίζει τὶς μαρτυρίες μὲ τὸ βάρος τῶν ὅπλων· τὸ εἴδαμε αὐτὸ στὴν ὑπόθεσιν Κραινκεμπὶγ καὶ σ' ἄλλες πιὸ μεγάλες.

***

Ἔτσι μίλησε ὁ κ. Ἰωάν. Λερμὲτ, περπατώντας ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ προθαλάμου τῶν δικαστηρίων.

Ὁ δικηγόρος Ἰωσὴφ Ὀμπαρέ, ποὺ γνώριζε τὰ δικαστήρια, τοῦ ἀπάντησε χαϊδεύοντας τὴν ἄκρη τῆς μύτης του·

— Ἂν θέλετε ν' ἀκούσετε τὴ γνώμη μου, δὲν πιστεύω νὰ ἐξυψώθηκε ὁ πρόεδρος κ. Μπουρὶς σὲ μιὰ τόσο ψηλὴ μεταφυσική. Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς παραδέχτηκε ὡς ἀληθινὴ τὴ μαρτυρία τοῦ χωροφύλακα 64, γιατὶ ἁπλούστατα ἔτσι πάντα εἶδε νὰ κάνουν. Εἰς τὴν ἀπομίμηση πρέπει ν' ἀναζητοῦμε τὴν αἰτία τῶν περισσοτέρων ἀπ' τὶς ἀνθρώπινες πράξεις. Ἂν συμφωνοῦμε μὲ τὶς συνήθειες θὰ μᾶς περάσουν πάντα γιὰ ἔντιμους ἀνθρώπους. Λένε καλοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ κάνουν σὰν τοὺς ἄλλους..

V

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΚΟΗ ΤΟΥ ΚΡΑΙΝΚΕΜΠΙΓ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ὅταν πήγανε στὴ φυλακὴ τὸν Κραινκεμπὶγ, κάθησε στὸ ἀλυσοδεμένο του σκαμνί, γεμᾶτος ἀπὸ ἔκπληξη καὶ θαυμασμό. Δὲν ἤξερε καὶ ὁ ἴδιος καλὰ καλὰ ἂν οἱ δικασταί του εἶχαν κάνει λάθος. Τὸ δικαστήριο τοῦ εἶχε κρύψει τὶς ἀδυναμίες του κάτω ἀπὸ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν τύπων. Δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ ὅτι εἶχε δίκαιο ἐναντίον δικαστῶν, τῶν ὁποίων δὲν εἶχε καταλάβει τοὺς λόγους : τοῦ ἤτανε ἀδύνατο νὰ παραδεχτῇ πὼς ὑπῆρχε κάτι τι ποὺ δὲ λειτουργοῦσε καλὰ μέσα σὲ μιὰ τόσον ὄμορφη τελετή. Γιατί, μὴ πηγαίνοντας οὔτε στὴν ἐκκλησία, οὔτε στὸ προεδρικὸ παλάτι, δὲν εἶχε δεῖ ποτέ του ἕνα τόσο ὡραῖο πρᾶγμα σὰν τὴν ἐκδίκαση μιᾶς ὑποθέσεως στὸ πταισματοδικεῖο. Ἤξερε πολὺ καλὰ πὼς δὲν εἶχε φωνάξει «θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες». Καὶ τοῦ φαινότανε στὸ μυαλό του ἕνα ἀνεξιχνίαστο μυστήριο πὼς καταδικάστηκε σὲ 15 μέρες φυλακὴ γιατὶ τὸ εἶχε φωνάξει, τοῦ φαινότανε σὰν ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πιστοὶ προσχωροῦν χωρὶς νὰ τὰ καταλαβαίνουν, σὰν μιὰ σκοτεινὴ ἀποκάλυψη, φωτεινή, ἀξιολάτρευτη καὶ τρομερή.

Ὁ γέρος αὐτὸς ἄνθρωπος νόμιζε τὸν ἑαυτό του ἔνοχο, ὅτι ἔβρισε μυστηριωδῶς τὸ χωροφύλακα 64, ὅπως τὸ μικρὸ παιδὶ ποὺ πηγαίνει στὴν κατήχηση, θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἔνοχο γιὰ τὸ ἁμάρτημα τῆς Εὔας. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἔλεγε ὅτι εἶχε φωνάξει «Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες» μὲ κάποιο μυστηριώδη τρόπο, ποὺ αὐτὸς δὲν ἤξερε. Εἶχε μεταφερθῇ σ' ἕνα ὑπερφυσικὸ κόσμο. Ἡ δίκη του ἤτανε ἡ ἀποκάλυψίς του.

Ἐὰν δὲν καταλάβαινε καλὰ καλὰ ποιὸ ἤτανε τὸ ἔγκλημά του, δὲν καταλάβαινε καλύτερα ποιὰ ἦταν ἡ τιμωρία του. Ἡ καταδίκη του τοῦ εἶχε φανεῖ κάτι τὶ τὸ πανηγυρικό, τὸ λειτουργικὸ καὶ ἀνώτερο, ἕνα πρᾶγμα ἐκθαμβωτικὸ ποὺ δὲν καταλαβαίνεται, ποὺ δὲν συζητιέται, καὶ γιὰ τὸ ὁποῖον κανένας δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ παραπονευτῇ, οὔτε νὰ περηφανευτῇ. Ἂν ἔβλεπε τὴ στιγμὴ αὐτὴ τὸν πρόεδρο Μπουρὶς νὰ κατεβαίνῃ ἀπὸ τὸ μισοανοιγμένο νταβάνι, μὲ ἕνα φωτοστέφανο γύρω στὸ κεφάλι καὶ μὲ ἄσπρες φτεροῦγες, δὲ θὰ παραξενευότανε καθόλου γιὰ τὴν νέαν αὐτὴν ἐκδήλωση τῆς δικαστικῆς δόξας. Θὰ σκεπτότανε : νά, ἡ δίκη μου ἐξακολουθεῖ !

Τὴν ἐπομένη μέρα ἦρθε νὰ τὸν ἰδῇ ὁ δικηγόρος του.

— Ἔ, λοιπόν, φίλε μου, μήπως δὲν εἶσαι καὶ τόσο καλά; κουράγιο... γρήγορα περνοῦν δυὸ ἑβδομάδες. Δὲν πρέπει νὰ παραπονιούμαστε καὶ πολύ.

— Ὅσο γι' αὐτό, μπορεῖ νὰ πῇ κανένας, πὼς αὐτοὶ οἱ κύριοι φανήκανε πολὺ καλοί, πολὺ εὐγενικοί. Οὔτε μιὰν ἄσχημη λέξη. Δὲ θὰ τὸ πίστευα. Κι' ὁ χωροφύλακας ποὺ μὲ φύλαγε εἶχε βάλει καὶ ἄσπρα γάντια. Τὸν εἶδες ;

— Μοῦ φαίνεται πὼς καλὰ κάναμε καὶ μαρτυρήσαμε.

Μπορεῖ.

— Κραινκεμπὶγ, σοῦ φέρνω μιὰ καλὴ εἴδηση. Κάποιος καλὸς ἄνθρωπος, στὸν ὁποῖον διηγήθηκα τὴν ἱστορία σου, μούσωσε γιὰ σένα πενῆντα δραχμὲς μὲ τὶς ὁποῖες θὰ πληρώσουμε τὸ πρόστιμο εἰς τὸ ὁποῖον σὲ κατεδίκασαν.

— Λοιπόν, πότε θὰ μοῦ δώσεις τὶς πενῆντα δραχμές ;

— Θὰ τὶς πληρώσουμε στὸ γραμματέα, μὴν ἀνησυχεῖς.

— Ἂς εἶναι. Εὐχαριστῶ μὲ κάθε τρόπο τὸν ἄνθρωπο.

Καὶ ὁ Κραινκεμπὶγ σκεπτικὸς μουρμούρισε·

— Δὲν εἶναι καθόλου φυσικὸ πρᾶγμα ὅ,τι μοῦ συμβαίνει.

— Τὰ ὑπερβολές, Κραινκεμπὶγ. Ἡ ὑπόθεσή σου δὲν εἶναι καθόλου σπάνια, κάθε ἄλλο.

— Δὲ θὰ μποροῦσες νὰ μοῦ πῇς ποῦ στρυμώξανε τὸ καροτσάκι μου ;

VI

Ο ΚΡΑΙΝΚΕΜΠΙΓ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

Ἅμα βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ ὁ Κραινκεμπὶγ, ἔσπρωχνε τὸ καροτσάκι του στὴν ὁδὸν Μονμάρτρης φωνάζοντας : λάχανα, καρόττα, γαγγύλια ! Δὲν ἤτανε οὔτε περήφανος, οὔτε ντροπαλὸς γιὰ ὅ,τι τοῦ συνέβηκε. Δὲν εἶχε μιὰν ἄσχημη ἐνθύμηση. Τοῦ φαινότανε στὸ μυαλό του, σὰν ἀπὸ θέατρο, σὰν ταξεῖδι, σὰν ὄνειρο. Πρὸ παντὸς ἤτανε εὐχαριστημένος νὰ περπατάῃ στὴ λάσπη, στοὺς δρόμους τῆς πόλεως, καὶ νὰ βλέπῃ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του τὸν οὐρανὸ γεμᾶτο νερὸ καὶ λερωμένο σὰν αὐλάκι, τὸν καλὸν οὐρανὸ τῆς πόλεώς του. Στεκότανε σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ δρόμου γιὰ νὰ πιῇ ἕνα ποτηράκι· ὕστερα, ἐλεύθερος, εὐχαριστημένος, ἀφοῦ ἔφτυνε στὶς φοῦχτες του, γεμᾶτες ἀπὸ ρόζους, ἔπιανε τὸ καροτσάκι του καὶ τὤσπρωχνε, ἐνῶ μπροστά του τὰ σπουργίτια, σὰν κι' αὐτὸν πρωϊνὰ καὶ φτωχά, ποὺ ζητούσανε νὰ βροῦν νὰ φᾶνε στοὺς δρόμους, πετούσανε ὅλα μαζὶ ξαφνισμένα ἀπὸ τὴ συνηθισμένη του κραυγή : λάχανα, καρόττα, γογγύλια ! Μιὰ γριὰ νοικοκυρά, ποὺ τὸν εἶχε πλησιάσει, τοὔλεγε ψαχουλεύοντας τὰ σέλινα·

— Τί ἔπαθες λοιπόν, γέρω Κραινκεμπὶγ; νὰ τώρα τρεῖς ἑβδομάδες ποὺ δὲν σὲ εἴδαμε. Μήπως ἀρρώστησες ; Εἶσαι λιγάκι κίτρινος.

— Νὰ σοῦ πῶ, κυρὰ Μαγιός, ἔκανα τὸν πλούσιο.

Τίποτα δὲν ἄλλαξε στὴ ζωή του, μόνο ποὺ πηγαίνει λιγάκι πιὸ συχνὰ στὸ κρασοπουλειό, γιατὶ νομίζει πὼς εἶναι γιορτὴ καὶ πὼς ἔκανε γνωριμία μὲ ἀνθρώπους εὐσπλαχνικούς. Γυρίζει σπίτι κι ζαλισμένος. Ξαπλωμένος στὸ στρῶμα του, τραβάει ἀπάνω του τὰ σακκιὰ ποὺ τοῦ δάνεισε ὁ καστανᾶς ποὺ εἶναι στὴ γωνιὰ καὶ τὰ ὁποῖα τοῦ χρησιμεύουν γιὰ σκεπάσματα, καὶ σκέπτεται :

«Ἡ φυλακή, δὲν πρέπει νὰ παραπονιέται κανένας, ἔχει ὅ,τι τοῦ χρειάζεται. Μὰ εἶναι καλύτερα ὡς τόσο στὸ σπιτάκι του.»

Ἡ εὐχαρίστησή του δὲν βάσταξε πολύ. Γρήγορα παρατήρησε πὼς οἱ πελάτισσές του τοῦ βαστοῦσανε μοῦτρα.

— Ὄμορφα σέλινα, κυρὰ Κουαντρώ.

— Δὲ θέλω τίποτα.

— Πῶς; δὲ θέλεις τίποτα; Δὲν τρῶς ἀέρα !

Καὶ ἡ κυρὰ Κουαντρώ, χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ ἀπάντηση, ἔμπαινε μὲ περηφάνεια στὸ μεγάλο ψωμάδικο ποὺ εἶχε.

Οἱ μαγαζοῦδες καὶ οἱ πορτιέρισσες, ποὺ τὸν παληὸ καιρὸ γυρίζανε γύρω ἀπὸ τὸ καταπράσινο καὶ ἀνθι-

σμένο καροτσάκι του, τώρα τὸν ἀποφεύγανε. Ὅταν ἔφτασε στὸ τσαγγάρικο τοῦ Φύλακα Ἄγγελου, ποὺ εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ ἄρχισαν οἱ δικαστικές του περιπέτειες, φώναξε·

— Κυρὰ Μπαγιάρ, κυρὰ Μπαγιάρ, μοῦ χρωστᾷς ἑβδομῆντα πέντε λεπτὰ ἀπὸ τὴν περασμένη φορά.

Μὰ ἡ κυρὰ Μπαγιάρ, ποὺ ἤτανε θρονισμένη στὸν πάγκο της, δὲν καταδέχτηκε νὰ στρέψῃ τὸ κεφάλι.

Ὅλος ὁ δρόμος τῆς Μονμάρτρης ἤξερε πῶς ὁ γέρω Κραινκεμπὶγ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ φυλακή, καὶ ὅλος ὁ δρόμος τῆς Μονμάρτρης δὲν τὸν ἤξερε πιά. Ἡ φήμη τῆς καταδίκης του εἶχε φτάσει καὶ εἰς τὴν πολυθόρυβη γωνιὰ τῆς ὁδοῦ Ρισέ. Κεῖ δά, κατὰ τὸ μεσημέρι, εἶδε τὴν κυρὰ Λώρ, τὴν καλὴ καὶ πιστή του πελάτισσα, σκυμμένη πάνω ἀπὸ τὸ καροτσάκι τοῦ μικροῦ Μαρτέν. Ἔπιανε ἕνα μεγάλο λάχανο. Τὰ μαλλιά της λάμπανε στὸν ἥλιο σὰν πολλὲς χρυσὲς μπλεγμένες κλωστές. Καὶ ὁ μικρὸς Μαρτέν, ἕνας τιποτένιος, ἕνας παληάνθρωπος, μὲ τὸ χέρ. στὴν καρδιά. τῆς ὁρκιζότανε πῶς δὲν ὑπῆρχε καλύτερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ δικό του. Σ' αὐτὸ τὸ θέαμα ξεσχίστηκε ἡ καρδιὰ τοῦ Κραινκεμπὶγ. Ἔσπρωξε τὸ καροτσάκι του πάνω στὸ καροτσάκι τοῦ μικροῦ Μαρτὲν καὶ εἶπε στὴν κυρὰ Λὼρ μὲ μιὰ πονετικὴ καὶ σπασμένη φωνή.

— Δὲν κάνεις καλὰ νὰ μοῦ κάνῃς ἀπιστίες.

Ἡ κυρὰ Λώρ, καθὼς τὄλεγε καὶ μονάχη της, δὲν ἤτανε δούκισσα. Δὲν ἤτανε μαζὶ μὲ τὸν καλὸ κόσμο ποὺ εἶχε μάθει τὶ εἶναι τὸ ἁμάξι γιὰ τοὺς φυλακισμένους καὶ τὶ εἶναι φυλακή. Μὰ μπορεῖ νἆναι κανένας τίμιος σὲ ὁποιαδήποτε θέση, δὲν εἶν' ἀλήθεια ; Κάθε ἕνας ἔχει τὸ φιλότιμό του, καὶ δὲν ἀγαπάει νὰ ἔχῃ δοσοληψίες μὲ ἀνθρώπους ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴ φυλακή. Γι' αὐτὸ δὲν ἀπάντησε στὸν Κραινκεμπὶγ, παρὰ μὲ μιὰ περιφρονητικὴ κίνηση. Καὶ ὁ γέρω μανάβης, αἰσθανόμενος τὴν προσβολή, οὔρλιασε·

— Πρόστυχη ...

Ἡ κυρὰ Λὼρ ἄφησε νὰ πέσῃ τὸ πράσινό της λάχανο καὶ φώναξε·

— Ἄντε νὰ χαθῇς παληάλογο ! βγαίνει ἀπὸ τὴ φυλακὴ καὶ τολμάει νὰ βρίζῃ τοὺς ἄλλους....

Ὁ Κραινκεμπὶγ, ἂν ἤτανε ψύχραιμος, δὲ θὰ κατηγοροῦσε ποτὲ τὴν κυρὰ Λὼρ γιὰ τὴ θέση της. Ἤξερε πολὺ καλὰ πῶς στὴ ζωὴ δὲν κάνει κανένας ὅ,τι θέλει, δὲν διαλέει πάντα μοναχός του τὸ ἐπάγγελμά του καὶ ὅτι ὑπάρχει παντοῦ καλὸς κόσμος. Εἶχε τὴ συνήθεια νὰ μὴ ξέρῃ ποτὲ τὶ κάνουν σπίτια τους οἱ πελάτισσές του, καὶ δὲν περιφρονοῦσε κανένα. Μὰ ἤτανε θυμωμένος. Τὴν φώναξε τρεῖς φορὲς τὴν κυρὰ Λὼρ πρόστυχη, σαπίλα, καὶ βρωμιάρα. Ἕνας κύκλος ἀπὸ περίεργους ἔγινε γύρω ἀπὸ τὴν κυρὰ Λὼρ καὶ τὸν Κραινκεμπὶγ, οἱ ὁποῖοι ἀνταλλάξανε ἀκόμη πολλὲς βρισιὲς πανηγυρικές, σὰν τὶς πρῶτες καὶ θὰ ἐξακολουθούσανε, ἂν ἕνας χωροφύλακας ποὺ φάνηκε ξαφνικά, δὲν τοὺς ἔκανε, μὲ τὴ σιωπή του καὶ τὴν ἀκινησία του, νὰ γίνουν σιωπηλοὶ καὶ ἀκίνητοι σὰν κι αὐτόν. Χωριστήκανε. Μὰ ἡ σκηνὴ αὐτὴ κατέστρεψε τελειωτικὰ τὸν Κραινκεμπὶγ στὴν ἐκτίμησιν τῆς ὁδοῦ Μονμάρτρης καὶ Ρισέ.

VII
ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Καὶ ὁ γέρω ἄνθρωπος πήγαινε ψιθυρίζοντας :

— Καὶ βέβαια ποὺ εἶναι μιὰ πρόστυχη γυναίκα. Καὶ μάλιστα δὲν ὑπάρχει πιὸ πρόστυχη γυναῖκα ἀπ' αὐτή.

Μὰ στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς του δὲν εἶναι γι' αὐτὸ ποὺ τὴν κατηγοροῦσε. Δὲν τὴν περιφρονοῦσε γιὰ ὅ,τι ἤτανε. Τὴν εἶχε σὲ ἐκτίμηση μάλιστα, ξέροντάς τηνε ἥσυχη καὶ οἰκονόμα. Τὸν παληὸ καιρὸ κουβεντιάζανε εὐχάριστα μαζί. Τοῦ μίλαγε γιὰ τοὺς γονεῖς της ποὺ κατοικούσανε στὴν ἐξοχή. Καὶ εἴχανε καὶ οἱ δυό τους τὴν ἴδιαν ἐπιθυμία νἄχουν νὰ σκάβουν ἕνα μικρὸ κῆπο καὶ νὰ τρέφουνε κότες. Ἤτανε μιὰ καλὴ πελάτισσα. Μὰ τοὔκανε μεγάλο κακὸ ἅμα τὴν εἶδε ν' ἀγοράζῃ λάχανα ἀπὸ τὸν μικρὸ Μαρτέν, ἕναν παληανθρωπάκο, ἕναν τιποτένιο· καὶ ὅταν τὴν εἶδε νὰ τὸν περιφρονῇ κιόλα, τὸ αἷμα ἀνέβηκε στὸ κεφάλι του, καὶ τότε...

Τὸ χειρότερο εἶναι, πῶς δὲν ἤτανε αὐτὴ μονάχα ποὺ τὸν μεταχειριζότανε σὰν ψωριάρη. Κανένας δὲν ἤθελε πιὰ νὰ τὸν ξέρῃ. Σὰν τὴν κυρὰ Λώρ, ἔτσι καὶ ἡ κυρὰ Κοκαντρώ, ποὺ εἶχε τὸ φοῦρνο, ἔτσι καὶ ἡ κυρὰ Μπαγιὰρ ἡ τσαγγαροῦ, τὸν περιφρονοῦσαν καὶ τὸν ἀπέφευγαν. Ὅλη ἡ κοινωνία, βρὲ ἀδερφέ..

Ὥστε λοιπόν, γιατὶ τὸν ἔβαλαν 15 μέρες στὸ φρέσκο δὲν ἤτανε ἱκανὸς νὰ πουλήσῃ οὔτε πράσα ! Ἤτανε δίκαιο αὐτό; Ἤτανε σωστὸ αὐτὸ ν' ἀφήσουν νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πεῖνα ἕνας φτωχὸς ἄνθρωπος, γιατὶ εἶχε κάτι φασαρίες μὲ τοὺς χωροφύλακες; Ἀφοῦ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ πουλήσῃ τὰ λαχανικά του, δὲν τοὔμενε παρὰ νὰ πεθάνῃ. Σὰν τὸ κρασὶ τὸ ἀπεριποίητο ὁ χαρακτῆρας του χαλνοῦσε. Ἀφοῦ βρίστηκε μὲ τὴν κυρὰ Λώρ, τώρα βριζότανε μ' ὅλο τὸν κόσμο. Μὲ τὸ παραμικρὸ πιανότανε μὲ κεῖνες ποὺ τοῦ ἀγοράζανε, καὶ μὲ καθόλου εὐγενικὸ τρόπο, πιστέψατέ με. Ἂν ἀνακατεύανε λιγάκι περισσότερο τὰ λάχανά του, τὶς ἔλεγε γκρινιάρες καὶ τσιγγοῦνες· τὸ ἴδιο στὸ κρασοπουλιὸ ἔβριζε τοὺς συντρόφους του. Ὁ φίλος του ὁ καστανᾶς, ποὺ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ, ἔλεγε, πῶς ὁ γέρω Κραινκεμπὶγ ἤτανε ἕνας ἀληθινὸς σκαντζόχοιρος, καὶ πράγματι κατήντησε ἰδιότροπος, γκρινιάρης, καυγατζῆς. Καὶ αὐτό, γιατί, βρίσκοντας τὴν κοινωνία ὄχι τέλεια, δὲν εἶχε τὴν εὐφυλία ἑνὸς καθηγητῆ τῆς σχολῆς τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὶς ἰδέες του ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐλαττώματα τοῦ συστήματος καὶ τὶς ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις, καὶ γιατὶ οἱ σκέψεις του δὲν ξετυλιγόντουσαν στὸ κεφάλι του μὲ τάξη καὶ ρυθμό.

Ἡ δυστυχία τὸν ἔκανε ἄδικο. Ἔπαιρνε τὴν ἐκδίκησή του ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν τὸν ἔκαναν τίποτα, καὶ καμμιὰ φορὰ ἀπὸ πιὸ ἀδύνατους ἀπ' αὐτόν. Μιὰ φορὰ ἔδωσε ἕνα μπάτσο στὸν Ἀλφόνσο, τὸν μικρὸ τοῦ ταβερνιάρη, γιατὶ τὸν ρώτησε ἂν ἤτανε καλὰ στὸ φρέσκο. Τὸν μπάτσισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Παληόπαιδο ! ὁ πατέρας σου ἔπρεπε νἄτανε στὸ φρέσκο, ἀντὶ νὰ πλουταίνῃ πουλῶντας δηλητήριο.

Πράξεις καὶ λόγια ποὺ δὲν τὸν τιμούσανε, γιατί, καθὼς τοῦ τὸ εἶπε σωστὰ ὁ καστανᾶς, δὲν χτυπᾶνε ἕνα παιδί, καὶ δὲν τὸν κατηγοροῦν γιὰ τὸν πατέρα του ποὺ δὲν τὸν διάλεξε.

Ἄρχισε νὰ πίνῃ. Ὅσο λιγώτερα λεφτὰ κέρδιζε, τόσο περισσότερο σπίρτο ἔπινε. Ἀποροῦσε καὶ μόνος του μὲ τὴν ἀλλαγή του, γιατὶ ἄλλοτε ἤτανε οἰκονόμος καὶ σοβαρός.

— Ποτέ μου δὲν ἤμουνα καλοφαγᾶς, ἔλεγε. Μπορεῖ ὅμως νὰ τὰ χάνῃ κανένας, γηράζοντας.

Καμμιὰ φορὰ ἔκρινε αὐστηρὰ τὴν κακή του διαγωγὴ καὶ τὴν τεμπελιά του·

— Φτωχέ μου Κραινκεμπὶγ, δὲν εἶσαι πιὰ γιὰ τίποτα...

Καμμιὰ φορὰ γελοῦσε τὸν ἑαυτό του καὶ πίστευε πῶς πίνει ἀπὸ ἀνάγκη·

— Πρέπει νὰ πίνω ποῦ καὶ ποῦ κανένα ποτηράκι γιὰ νὰ παίρνω δυνάμεις καὶ νὰ δροσίζουμαι. Βέβαια θἄχω κάτι ποὺ μοῦ καίει μέσα μου. Καὶ τίποτα δὲ σὲ δροσίζει τόσο, ὅσο ἅμα πίνῃς...

Πολλὲς φορὲς δὲν πρόφταινε στὴν ἀγορὰ τὴν πρωινὴ πούληση καὶ ἔπαιρνε τότε ὅ,τι ἔφτανε καὶ βερεσέ. Μιὰ μέρα ποὔτανε κουρασμένος καὶ χωρὶς ὄρεξη, ἀφῆκε τὸ καροτσάκι του στὴν ἀποθήκη ποὺ τὸ ἔβαζε καὶ πέρασε ὅλη του τὴν ἅγια μέρα νὰ γυρίζῃ γύρω ἀπὸ τὸν μπάγκο τῆς κυρὰ Ρότζας ποὔκανε πατσᾶ καὶ τῶν κρασοπουλειῶν τῆς ἀγορᾶς. Τὸ βράδυ, καθισμένος πάνω σ' ἕνα καλάθι, σκέφτηκε καὶ κατάλαβε πῶς εἶχε ξεπέσει. Θυμήθηκε τὴν πρώτη του δύναμη καὶ τὶς παληές του δουλειές, τὰ μεγάλα του κουράσματα καὶ τὰ καλά του κέρδη, τὶς ἀναρίθμητες μέρες, ἴσες καὶ γεμάτες· τὰ πηγαινοερχόματα στὴν ἀγορὰ τὴ νύχτα περιμένοντας τὴν πρωινὴ πούληση· τὰ λαχανικὰ ποὺ ἔπαιρνε ἀγκαλιὲς ἀγκαλιὲς καὶ τὰ τοποθετοῦσε μὲ τέχνη στὸ καροτσάκι του, τὸν μαῦρο καφὲ ποὔπερνε στὸν μπάγκο τῆς κυρᾶς Θοδώρας ὀλόρθος, τὴν ὄρεξη ποὔχε ἁρπάζοντας τὸ καροτσάκι του, τὴ φωνή του, τὴ δυνατὴ σὰ φωνὴ πετεινοῦ, ξεσχίζοντας τὸν πρωινὸν ἀέρα, τοὺς δρόμους του μὲς στὸν κόσμο, ὅλη του τὴν ἄθωα ζωὴ καὶ σκληρὴ σὰν ζωὴ ἀνθρώπινου ἀλόγου, ποὺ, πενῆντα τώρα χρόνια, ἔφερνε μὲ τὸ καροτσάκι του στοὺς κατοίκους, βασανισμένους ἀπὸ τὶς ἔννοιες καὶ τὰ ξενύχτια, τὰ δροσερὰ λαχανικὰ τῶν κήπων. Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι, ἀναστέναξε·

— Ὄχι, δὲν ἔχω πιὰ τὸ κουράγιο ποὺ εἶχα. Εἶμαι τελειωμένος. Τόσες φορὲς πάει ἡ στάμνα στὸ νερό, μὰ στὸ τέλος σπάζει. Καὶ ὕστερα, ἀπὸ τότε ποὺ εἶχα αὐτὴ τὴν ἱστορία, δὲν ἔχω πιὰ τὸν ἴδιο χαραχτῆρα. Δὲν εἶμαι ὁ ἴδιος ἄνθρωπος.

Εἶχε χάσει τὸ ἠθικό του. Ἕνας ἄνθρωπος σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι ἕνας ἄνθρωπος χαμένος, ποὺ δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ σηκωθῇ. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ περνοῦν, τὸν κοπανᾶνε.

VIII
ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Ἡ δυστυχία ἦρθε, ἡ μαύρη δυστυχία. Ὁ γέρος πλανόδιος πουλητής, ποὺ μάζευε μὲ τὴ φούχτα τὸν παληὸ καιρὸ τὰ πεντάρικα στὸ δρόμο τῆς Μονμάρτρης, δὲν εἶχε πιὰ οὔτε μιὰ πεντάρα

Ἤτανε χειμώνας. Διωγμένος ἀπ' τὴν κάμαρά του, κοιμήθηκε κάτω ἀπὸ τὰ καροτσάκια στὴν ἀποθήκη. Οἱ βροχὲς ποὺ πέσανε ἐπὶ 24 μέρες, γέμισαν τὰς ὑπονόμους καὶ πλημμύρισεν ἡ ἀποθήκη.

Μαζεμένος μὲς στὸ καροτσάκι του ἀπὸ πάνω ἀπ' τὰ παληόνερα μαζὶ μὲ τὶς κουκλέντρες καὶ τὰ ποντίκια, σκεπτότανε στὸ σκοτάδι. Χωρὶς νὰ ἔχῃ φάει ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ χωρὶς τὸ σακκὶ τοῦ καστανᾶ γιὰ νὰ σκεπαστῇ, θυμήθηκε τὶς δυὸ ἑβδομάδες ποὺ τὸ κράτος τοῦ εἶχε δώσει νὰ φάῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ. Ζήλεψε τοὺς φυλακισμένους ποὺ δὲν ὑποφέρουν οὔτε ἀπὸ κρύο, οὔτε ἀπὸ πεῖνα, καὶ τοῦ ἦρθε μιὰ ἰδέα :

— Ἀφοῦ ξέρω τὴ μέθοδο, γιατὶ τάχα νὰ μὴ τὴν μεταχειριστῶ ;

Σηκώθηκε καὶ βγῆκε στὸ δρόμο. Δὲν ἤτανε πάρα πάνω ἀπὸ 11 ἡ ὥρα. Ἔκανε ἕναν καιρὸ μαῦρο καὶ κακό. Ἔπεφτε μιὰ ὁμίχλη πιὸ κρύα καὶ πιὸ διαπεραστικὴ καὶ ἀπὸ τὴ βροχή. Ἀραιοὶ διαβάτες περπατούσανε βιαστικοὶ κοντὰ - κοντὰ στοὺς τοίχους.

Ὁ Κραινκεμπὶγ πέρασε μπρὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὁ «Ἅγιος Εὐστάθιος» καὶ ἔστριψε στὴν ὁδὸ τῆς Μονμάρτρης. Ἤτανε ἔρημη. Ἕνας χωροφύλακας στεκότανε πάνω στὸ πεζοδρόμιο, πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας, κάτω ἀπὸ ἕνα φανάρι. Καὶ ἔβλεπε κανένας γύρω ἀπὸ τὸ φῶς νὰ πέφτῃ μιὰ κοκκινωπὴ ψιλὴ βροχούλα. Ὁ χωροφύλακας τὴν δεχότανε πάνω στὴν κουκούλα του, καὶ φαινότανε καταμουσκεμένος, μὰ ἢ γιατὶ προτιμοῦσε τὸ φῶς ἀπὸ τὴ σκιά, ἢ γιατὶ εἶχε κουραστῇ νὰ περπατάῃ, καθότανε κάτω ἀπὸ τὸ φανάρι, καὶ ἴσως νὰ τὄπαιρνε γιὰ συντροφιά, γιὰ φίλο. Αὐτὸ τὸ φῶς ποὺ τρεμόσβυνε, ἤτανε ἡ μόνη του κουβέντα στὴν ἐρημικιὰ νύχτα. Ἡ ἀκινησία του δὲν φαινότανε ὅλως διόλου ἀνθρώπινη. Οἱ μπότες του, ποὺ φαινόντουσαν σὰν μέσα σὲ καθρέφτη, στὸ μουσκεμένο πεζοδρόμιο, ποὺ ἤτανε σὰ λίμνη, τὸν ἐξακολουθούσανε ἀπὸ τὸ κάτω μέρος καὶ τοῦ δίνανε τὴ μορφὴ ἑνὸς ἀμφιβίου τέρατος βγαλμένου ὡς τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ νερό. Ἀπὸ πιὸ κοντὰ μὲ τὴν κουκούλα του βαλμένη καὶ μὲ τὰ ὅπλα του, φαινότανε σὰν μοναχὸς καὶ σὰν στρατιωτικός. Οἱ χοντρὲς γραμμὲς τοῦ προσώπου του, ποὺ γινόντουσαν πιὸ παχειὲς ἀκόμα ἀπὸ τὴ σκιὰ τῆς κουκούλας του, ἤτανε ἥσυχες καὶ λυπητερές. Εἶχε ἕνα παχὺ μουστάκι κοντὸ καὶ γκρίζο. Ἤτανε ἕνας παληὸς χωροφύλακας, ἄνθρωπος σαράντα περίπου χρονῶν.

Ὁ Κραινκεμπὶγ τὸν πλησίασε σιγανὰ καὶ μὲ μιὰ φωνὴ διστακτικὴ καὶ ἀδύνατη τοῦ εἶπε·

— Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες !

Ὕστερα περίμενε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καθιερωμένης αὐτῆς φράσεως. Μὰ δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα. Ὁ χωροφύλακας ἔμεινε ἀκίνητος καὶ σιωπηλός, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα κάτω ἀπὸ τὸν κοντό του μαντύα. Τὰ μάτια του, ὀρθάνοιχτα, καὶ ποὺ γυαλίζανε στὴ σκιά, κυττάζανε τὸν Κραινκεμπὶγ, μὲ λύπη, μὲ προσοχὴ καὶ μὲ περιφρόνηση.

Ὁ Κραινκεμπὶγ μὲ ἔκπληξη, ἀλλὰ ἔχοντας ἀκόμα λιγάκι ἀποφασιστικότητα, μουρμούρισε.

— Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες ! σοῦ εἶπα.

Ἐπηκολούθησε μιὰ μεγάλη σιωπή, ἐνῷ ἔπεφτε ἡ ψιλὴ κοκκινωπὴ βροχούλα, καὶ βασίλευε ἡ πυκταπαγωμένη σκοτεινιά. Ἐπὶ τέλους, ὁ χωροφύλακας μίλησε :

— Δὲν πρέπει νὰ λὲς τέτοια πράματα... βέβαια, δὲν πρέπει νὰ τὰ λές... Στὰ χρόνια σου ἔπρεπε νὰ ἤσουνα πιὸ γνωστικός... Τράβα τὸ δρόμο σου.

— Γιατὶ δὲ μὲ συλλαβαίνεις; ρώτησε ὁ Κραινκεμπὶγ.

Ὁ χωροφύλακας κούνησε τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὴ βρεγμένη του κουκούλα καὶ εἶπε :

— Ἂν θἄπρεπε νὰ συλλαβαίνω ὅλους τοὺς μεθυσμένους ποὺ λένε ὅ,τι δὲν πρέπει, ἀλλοίμονο ἡ δουλειά θὲ νἄχα !.. Καὶ ὕστερα τὶ θὰ ὠφελοῦσε;

Ὁ Κραινκεμπὶγ τἄχασε μὲ τὴν ὑπέροχο αὐτὴ περιφρόνηση, καὶ ἔμενε, πολλὴν ὥρα, ἀποβλακωμένος σὰ μουγγός, μὲ τὰ πόδια μὲς στ' αὐλάκι. Πρὶν νὰ φύγῃ, προσπάθησε νὰ ἐξηγηθῇ :

— Δὲν εἶπα γιὰ σένα «Θάνατος στοὺς σταυρωτῆδες», οὔτε γιὰ σένα, οὔτε γιὰ τὸν ἄλλον τὸ εἶπα γιὰ μιὰν ἰδέα.

Ὁ χωροφύλακας ἀπήντησε μὲ μιὰν αὐστηρὴ ἐπιείκεια :

— Εἴτε γιὰ μιὰν ἰδέα, εἴτε γιὰ τίποτ' ἄλλο, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ πῇς, γιατὶ ἅμα ἕνας ἄνθρωπος κάνῃ τὸ καθῆκον του, καὶ ὑποφέρει ἕνα σωρὸ βάσανα, δὲν πρέπει νὰ τὸν βρίζουν μὲ λόγια ἀσήμαντα.... Σοῦ ξαναλέω νὰ τραβήξῃς τὸ δρόμο σου.

Καὶ ὁ Κραινκεμπὶγ, μὲ τὸ κεφάλι κατεβασμένο, καὶ τὰ χέρια κρεμασμένα, χώθηκε μέσ' στὸ σκοτάδι κάτω ἀπὸ τὴ βροχή.

ΤΑ ΦΥΛΛΑ ΠΕΦΤΟΥΝΕ

Τὰ δέντρα σιγά, σιγὰ ἔμεναν γυμνά, τὰ φύλλα τους, ποὺ τόσο χαρωπὰ σκίαζαν τὴν αὐλή, πέφτανε σωριάζονταν χάμω σὲ κάθε φύσημα τοῦ ἀνέμου.

Ὁ χειμώνας εἶχε ἔρθει, καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ μικροῦ μαγαζιοῦ ἄρχισε νὰ χάνει τὴ χαρά της. Τὸ κάθε φύλλο ποὔπεφτε ἀπ' τὰ δέντρα της, ἤταν ἕνα κομμάτι τῆς χαρᾶς της, ποὺ χανόταν. Ὅλα σκυθρωπὰ γινόντουσαν.

Ἀλλὰ μόνο κεῖνος ὁ γέρο κάπελας, χοντρός, στρογγυλός, ἔμενε πάντα ὁ ἴδιος, γελαστὸς καὶ σὰ νἆχε τὴν ἄνοιξη πάντα στὸ πρόσωπό του. Ἔτρεχε, ἕτοιμος, μὄλα τὰ γερατιά του, σὲ κάθε προσταγή.

Κάθε μέρα εἴμαστε κεῖ. Στὴν αὐλή, ὅταν πρασινίζαν τὰ δέντρα, καὶ σ' ἕνα μικρὸ δωμάτιο, ὅταν ἄρχιζε νὰ φυσᾶ ὁ βορριᾶς, ποὺ σάρωνε τὰ φύλλα κι ἄφινε τὰ δέντρα γυμνά. Καὶ εἴμεθα, οἱ περισσότεροι. χτυπημένοι ἀπ' τὴν τύχη, ἀφοῦ μᾶς εἶχε δροσίσει λιγάκι, ἢ γιὰ κάμποσο καιρό.... '

Ἄσπρες τρίχες στόλιζαν τὰ μαῦρα, ἢ καστανὰ μαλλιά μας, καὶ γραμμές. οἱ γραμμὲς τοῦ χρόνου, μὰ καὶ τοῦ πόνου, χάραζαν τὸ καθαρό, ἄλλοτε, πρόσωπό μας. Ὁ χειμώνας εἶχε ἔρθει καὶ σὲ μᾶς. Ἀλλ' ἡ ἄνοιξη; Τί λέω!.. Ἀλλοίμονο... Ἔχουν τὰ φύλλα, ποὺ πέφτουν, ἄνοιξη ;

Ἐκεῖ μέσα στὸ δωματιάκι μιλούσαμε καὶ πίναμε. Καὶ τὶς περισσότερες φορὲς λέγαμε γιὰ τὰ περασμένα. Μὰ καὶ τὶ ἄλλο νὰ λέγαμε ; Τὰ φύλλα, ποὺ πέφτουν ἀπ' τὰ δέντρα, ἂν μπορούσανε νὰ μιλήσουν, ἢ ἂν αἰσθανόντουσαν καὶ μιλοῦσαν, τὶ θὰ λέγανε μεταξύ τους; Δὲ θὰ λέγανε, πῶς ἤτανε ψηλὰ ἐκεῖ, καθαρά, πράσινα, πῶς ἄκουγαν κ' ἔβλεπαν τὰ πουλιὰ νὰ κελαϊδοῦν, καὶ κύτταζαν τὸν κόσμο περιφρονητικὰ ποὺ κάτω περνοῦσε.; Δὲ θὰ λέγανε πῶς παίζανε μεταξύ τους σὲ κάθε δροσερὴ πνοή, καὶ ἀγκαλιαζόντουσαν, φιλιόντουσαν μανιακά, ὅταν τὰ κινοῦσε ὁ θερμὸς τοῦ καλοκαιριοῦ ἄνεμος;

Ἕνα βράδυ ποὺ ἔξω φυσοῦσε, βούιζε ὁ βορριᾶς, ἐμεῖς, μέσα κεῖ στὸ δωματιάκι, μιλούσαμε καὶ πίναμε. Πάλι ὅμως, σὲ λίγο, πέσαμε στὰ περασμένα. Ἀ. πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τἄξερα ἀπ' ἔξω καὶ ἀνακατωτά, ὅπως τὰ παιδιὰ λένε.

Αὐτὰ τὰ βράδυα ὅμως, ἀκούσαμε κ' ἕνα νέο. μιὰ νέα ἱστορία ἀπ' τὸ Μίγκα.

— Σᾶς ἔχω πεῖ ποὺ μιὰ φορά, πῆγα νὰ κλέψω, ν' ἁρπάξω κάτι, νὰ τὸ βγάλω μὲ τὴ βία ; μᾶς εἶπε.

— Ποτέ !

— Σὺ νὰ κλέψεις ;...

— Θὰ ἤμουν, ἄρχισε αὐτός, δέκα τεσσάρων χρονῶν. Εὐτυχισμένη ἐποχή; .. Πάψε, γέρο Πάγκα. Ἤθελες, λές, νὰ ξαναγινόσουν παιδί; .. Ἴσως ὅμως σὺ νἄχεις δίκηο, νὰ θέλεις νὰ ξανακάνεις τὸν ἴδιο δρόμο ! Ἐγὼ ὅμως, ὄχι... Ὅταν γυρίζω καὶ τὸν κυττάζω, τρομάζω...

Ἤμουν λοιπόν, δεκατριῶν ἢ δεκατεσσάρων χρόνων παιδί, ὅταν πῆγα νὰ κάνω αὐτὸ ποὺ σᾶς εἶπα. Λίγη προσοχὴ τώρα, γιατὶ ἀρχίζει ἡ ἱστορία.

Ἤταν καλοκαῖρι, εἴχαμε δηλαδή, παύσεις καὶ ἤμουν ὅλος χαρά, γιατὶ δὲν βρισκόμουνα φυλακισμένος στὸ βρωμοσχολεῖο. Κάθε βράδυ γύριζα δῶ καὶ κεῖ, πήγαινα στὰ θεατράκια καὶ περνοῦσα εὐχάριστες ὧρες. Ἕνα ὅμως θεατράκι σὲ μιὰ πλατεῖα μὲ τράβηξε στὸ τέλος καὶ δὲν ξεκολλοῦσα.

Σ' αὐτὸ τὸ θεατράκι ἔπαιζαν παντομίμες κ' ἔκαναν κάποτε καὶ διάφορα γυμνάσματα, σήκωναν βάρη. Ἤταν ξένος θίασος. Ἀλλὰ δὲ μὲ τράβηξε τὸ καλὸ παίξιμό τους, οἱ καλὲς παραστάσεις τους, ἀλλὰ μιὰ γυναῖκα ὄμορφη, θεία μορφὴ καὶ σῶμα, ποὺ ὑπῆρχε μέσα στὸ θίασο. Ἔκανε αὐτή, πάντα τὴν κόρη, ποὺ κλέβουν, τὴν ἐρωτευμένη, καὶ ὁ παλιάτσος τῆς ἔδινε κάποτε κάμποσες ξυλιές. Ἐγώ, πάει... ὅταν τὴν ἔβλεπα, μαγευόμουνα, χανόμουνα ! Πῶς ἤθελα νἄμουν ὁ ἐραστής, ποὺ τὴν ἔσερνε ἀπὸ τὸ χέρι νὰ φύγουν, καὶ ἀκόμα ἤθελα νἄμουν ὁ παλιάτσος ποὺ τοὺς κυνηγοῦσε καὶ ὅταν τοὺς ἔπιανε, ἀφοῦ πρῶτα χτυποῦσε μ' ὅλη του τὴ δύναμη τὸν ἐραστή, ἔδινε καὶ σ' αὐτὴ ἐλαφρὲς ξυλιές.

Καὶ ἤμουν ἐκεῖ, στὸ θεατράκι, πρὶν ἀρχίσει... Τὶ λέω; Νωρὶς πολὺ πήγαινα, ὅταν ἦταν ἀκόμη μέρα. Μὰ μποροῦσα νὰ κάνω ἀλλοιῶς, ποὺ ὅλο αὐτὴ εἶχα στὸ νοῦ μου; Ὅταν ἔτρωγα δάγκανα τὰ χείλια μου, γιατὶ ἐκεῖ στὸ φαΐ δὲν ὑπῆρχε ὁ νοῦς μου, ἔταν περπατοῦσα πήγαιναν νὰ μὲ πατήσουν τἀμάξια, καὶ μάλιστα ἕνα μιὰ φορὰ μ' ἔρριξε χάμω. Ἔρωτας ἤταν αὐτός ! Τί ἀναστενάζετε ; Πάψτε... Πάει γιὰ μᾶς, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει. Ἐμεῖς δὲ θὰ δοῦμε πιὰ τὸ πουλὶ νὰ κελαϊδεῖ....

Λοιπόν. Μιὰ μέρα πῆγα μόλις εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος. Ἀφοῦ γύρισα ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ θεατράκι, μπῆκα στὸ καφενεῖο τοῦ θεάτρου, ποὺ ἤτανε δίπλα, γιὰ νὰ πιῶ ἕνα νερό. Ὁ διευθυντής του ἤτανε φίλος τοῦ πατέρα μου, κ' εἶχα τὸ θάρρος. Στεκόμουνα ἀκόμα στὸν πάγκο, θυμοῦμαι, ὅταν ξαφνικὰ τάχασα, θαμπώθηκα, σὰ νὰ μὲ χτύπησε ἡ ἐμφάνιση ἥλιου. Μὲς στὸν καθρέφτη εἶδα ἐκείνη, τὴν εἶδα νἄρχεται. Γύρισα ταραγμένος. Φοροῦσε ἕνα κόκκινο πολκάκι. Τί ὡραία ποὺ ἤταν! Φαίνεται πῶς παρατήρησε τὴν ταραχή μου, πῶς τὴν κύτταξα. γιατὶ μὲ κύτταξε καλὰ - καλά. Αὐτὸ μοῦ ἔλειπε. Πάει, εἶχα ζουρλαθεῖ ...

Τὸ βράδυ κεῖνο ὁ θίασος ἔκανε καὶ διάφορα γυμνάσματα, τοῦμπες καὶ τὰ λοιπά. Καὶ βγῆκε καὶ κείνη ντυμένη μάλλιες, ἢ μὲ στολὴ ἀκροβάτου. Δυσαρεστήθηκα, μὰ τὴν ἀλήθεια, ποὺ τὴν εἶδα ἔτσι, ὄχι ὅτι δὲν τῆς πήγαινε, ἤταν οὐρανία. ἀλλὰ δὲν ἤθελα νὰ τὴν ἔβλεπε καὶ ὁ κόσμος. Ἂν μποροῦσα θἄβγαζα ὅλων τὰ μάτια...

Κι ἄκουσα μάλιστα καὶ κάποιον, ποὺ ἦταν κοντά μου, νὰ λέει :

— Μωρὲ μπούτια...

Τὸν ἤξερα αὐτὸν ποὺ τὄπε. Ἤταν ὁ χασάπης τῆς γειτονιᾶς μου. ἕνας κοντός, μαυριδερός, κατσαρομάλλης.

Πάσο μ' πείραξε! Καὶ μοὔκανε κακὸ καὶ ἡ λέξη ποὺ μεταχειρίστηκε, σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ μπούτια προβάτου ἢ μοσχαριοῦ. Ἐγὼ τἄξερα ἀλλοιῶς.

Ἤτανε μαρτύριο αὐτὸ τὸ βράδυ γιὰ μένα. Ὕστερα ὅμως, ἅμα τέλειωσε, ἔπλαθα ὄνειρα γλυκά.

Ἀλλὰ πέρασε τὸ καλοκαίρι. Ὁ οὐρανὸς μιὰ μέρα γέμισε σύννεφα, καὶ σὲ ὄχι πολύ, βροχὴ ἔλουσε τὴν πόλη μὲ κεραυνούς. Εἶχεν ἔρθει ἢ ἐρχόταν ὁ χειμώνας κ' ἔμπαινε πανηγυρικά.

Τὸ βράδυ κεῖνο τὸ θέατρο δὲν ἄνοιξε. Ἄνεμος φυσοῦσε ψυχρός. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ἴδιο. Ψύχρα ξαφνικὰ εἶχεν ἔρθει. Τὸ θεατράκι ἔκλεισε.

Πήγαινα σχολεῖο, ἀλλὰ πάντα τὸ θεατράκι ἤταν στὸ νοῦ μου.

Ἕνα πρωὶ ἑορτῆς, εἶχα βγεῖ ἔξω καὶ γύριζα. Ξαφνικὰ ἀκούω μουσικὴ πένθιμη. Ἤταν κηδεία. Ἡ μουσικὴ μ' ἔσυρε καὶ πῆγα. Ἀλλ' εἶδα ἀντὶ στρατιωτικὴ μουσική, πολίτες μουσικούς, καὶ μαζὶ ἀνθρώπους τοῦ θιάσου νἀκολουθοῦνε.

Ρώτησα ποιὸς ἤταν ὁ νεκρός, γιατὶ ἡ κάσσα ἤταν σκεπασμένη. Κ' ἔμαθα. Εἶχε πεθάνει ἐκείνη....

Ἀκολούθησα κ' ἐγὼ τὴν κηδεία, ὄχι γιὰ τὴ μουσική, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωπος ποὺ ἀκολουθᾶ ἀγαπημένο του νεκρό, χτυπημένος τρομερὰ ἀπ' τὸ δυστύχημα....

Τὸ βράδυ, πρὶν πλαγιάσω, γονάτισα καὶ προσευχήθηκα γιὰ τὴν ψυχή της. Αὐτὸ ἄρχισα νὰ τὸ κάνω τακτικά.

Τὴν Κυριακὴ πῆγα καὶ στὸ νεκροταφεῖο. Δὲν ἄργησα νὰ βρῶ τὸ μνῆμα της. Τὸ ὄνομά της ἤτανε γραμμένο μὲ ξενικὰ γράμματα. Ἀλλὰ πάνω στὸ σταυρὸ ὑπῆρχε καὶ ἡ φωτογραφία της. Πῶς στάθηκα καὶ τὴν κύτταξα. Καὶ ποῦ νὰ φύγω. . Ἡ ὥρα περνοῦσε κ' ἐγὼ ἐκεῖ, νὰ τὴν κυττάζω καὶ νὰ παραμιλῶ... Εἶχα ὅμως, κάποτε, καὶ τὸ νοῦ μου νὰ μὴ μὲ βλέπουν.

Καὶ στὸ νεκροταφεῖο ὑπῆρχε μιὰ ἡσυχία μεγάλη, μιὰ σιωπή, καὶ μόνον ἕνας χτύπος μακρυνός, ἀλλὰ ρυθμικὸς σχεδόν, ἀκουγότανε, ἢ ἔπεφτε σ' αὐτή. Κάποιον εἶχα διακρίνει νὰ σκάβει, πέρα κεῖ, μέσα στὸ πλῆθος τῶν σταυρῶν.

Ἀπ' ἐκεῖ μ' ἔδιωξε ἡ ἐμφάνιση μιᾶς κηδείας, ποὺ ἐρχότανε μὲ ξεφωνητά. Ἔφυγα γρήγορα, χάθηκα μὲς στὰ δέντρα, ζητῶντας τὴν ἔξοδο.

Περάσανε μέρες.

Ἕνα βράδυ κάτι μοῦ βάλθηκε στὸ νοῦ μου. Νὰ πάω νὰ κλέψω τὴ φωτογραφία, νὰ τὴν βγάλω ἀπ' τὸ σταυρὸ καὶ νὰ τὴν πάρω....

Καὶ τὸ πρωΐ, ἀντὶ νὰ πάω στὸ σχολεῖο, τράβηξα γιὰ τὸ νεκροταφεῖο. Εἶχα πάρει μαζί μου ἕνα σουγιὰ κ' ἕνα σίδερο, ποὺ νόμισα, πῶς ἤταν κατάλληλο γι' αὐτὴ τὴ δουλειά.

Φυσοῦσε ἄνεμος αὐτὴ τὴ φορὰ δυνατός, ὁ οὐρανὸς συννεφιασμένος καὶ σταγόνες πέφτανε κάποτε.

Τὸ νεκροταφεῖο ἤταν ἔρημο. Καὶ μόνο ἀπ' ἔξω ἀπάντησα πολλούς, ποὺ φεύγανε ἀπὸ κηδεία.

Προχωροῦσα σὰ σωστὸς κλέφτης. Κανείς. Τὰ δέντρα κουνιόντουσαν βούιζαν καὶ οἱ σταυροί...Οἱ σταγόνες ἀπ' τὰ θολὰ σύννεφα περισσότερες πέφτανε.

Πλησίασα ἔχοντας ἕτοιμο τὸ σουγιὰ καὶ τὸ σίδερο. Ἀλλὰ καθὼς ἀντίκρυσα τὸ σταυρό, ἔμεινα, μαρμαρώθηκα.. Ἡ φωτογραφία δὲν ὑπῆρχε πιὰ ἐκεῖ. Ἡ κουονίζα χαλασμένη μ' ἕνα κομμάτι, γιαλὶ πάνω... Ἄλλος... ἄλλος τὴν εἶχε πάρει, ἄλλος τὴν εἶχε βγάλει, ἄλλος μοῦ τὴν ἔκλεψε...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ γλῶσσα εἶναι σύμπλεγμα ἀπὸ ἐξωτερικὰ φωνητικὰ κινήματα, ποὺ φανερώνουν τὴν ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μιλεῖ. Τὰ σημεῖα τῆς γλώσσας εἶναι σειρὰ ἀπὸ φωνητικοὺς ἤχους, ποὺ τοὺς δίνουμε μορφὴ μέσα στὸ στόμα, δηλαδὴ τοὺς ἀρθρώνουμε κ' ἔτσι τοὺς κάνουμε λεχτικοὺς ἤχους καὶ τοὺς προφέρουμε.

Οἱ λεχτικοὶ ἀφτοὶ ἦχοι, οἱ ἔναρθροι, ὀνομάζονται φθόγγοι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, καὶ τὰ γραφτὰ σημάδια ποὺ παραστήνουν ἀπάνω στὸ χαρτὶ συμβολικὰ τοὺς φθόγγους, λέγονται γράμματα. Ὁ κάθε στοιχειακὸς φθόγγος μιᾶς λέξης πρέπει νἀντιπροσωπέβεται ἀπὸ ἕνα καὶ τὸ ἀφτὸ γραφικὸ σημάδι, παντοῦ καὶ πάντα τὸ ἴδιο, καὶ κάθε ψηφὶ νὰ παραστήνει πάντοτε ἕνα καὶ μόνο τὸν ἴδιο φθόγγο. Ἀφτὸ θὰ πεῖ ὀ ρ θ ο γ ρ α φ ί α, φ θ ο γ γ ο γ ρ α φ ι κ ή, (ἡ ἄλλη ποὺ συνηθίζεται σήμερα, ἡ ἱ σ τ ο ρ ι κ ή, νὰ ποῦμε, εἶναι ἀ ν ο ρ θ ο γ ρ α φ ί α).

Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τὸν δ' αἰῶνα π. Χ. εἴχανε φτάσει σχεδὸν σαφτὴ τὴν τελειότητα τῆς ἁπλῆς φθογγογραφίας.

Μόνο τὰ α, ι, υ, παραστήνανε τὸ καθένα ἴδιο φθόγγο πάλι, μὰ πότε μακρόχρονο καὶ πότε κοντόχρονο, ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ τότε προφορά τους.

Ἐπειδὴς ὁ γραφτὸς λόγος μᾶς ἀπόμεινε κληρονομιὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ἔχουμε ἀκόμα στὴ σημερινὴ γραφή μας ἀφτὴν τὴν ἴδια ἀλφαβήτα τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων.

Ὡστόσο, ἡ ἀρχαία προφορὰ τῶν γραμμάτων δὲν ἔφτασε ὡς σ' ἐμᾶς, οὔτε εἴτανε δυνατὸ νὰ φτάσει γιατὶ μὲ τὸν καιρὸ ἀλλάζουνε στὸ στόμα οἱ ζωντανοὶ φθόγγοι, ποὺ παραστήνουνε τἄψυχα γράμματα

Ἔτσι λοιπὸν τὰ ψηφιὰ τῆς σημερινῆς μας ἀλφαβήτας ναὶ μὲν εἶναι τἀρχαῖα ἐκεῖνα, μὰ οἱ φθόγγοι ποὺ ἀντιπροσωπέβουνε σήμερα δὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ παραστήνανε ἐκεῖνο τὸν καιρό.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀφτὰ τὰ γράμματα δὲν εἶναι καμωμένα ἐπίτηδες γιὰ τὴ σημερινή μας γλῶσσα, μἀφτὰ μονάχα δὲν μποροῦμε νὰ παραστήσουμε ἀκριβολογημένα ὅλους τοὺς ζωντανοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας μας, γιατὶ ἔχουμε στὴ γλῶσσα μας φθόγγους ποὺ δὲν ὑπάρχουν ἀντίστοιχά τους ψηφιὰ στὴν ἀλφαβήτα μας.

Δηλαδὴ γράφουμε α΄) μὲ τὸ ἴδιο ψηφὶ δυὸ λογιῶ φθόγγους. λ. χ.

» μπ τὶ κ ο μ π α ν ί α (mp) καὶ ἀ μ π έ λ ι (mb)
» ντ τὰ ἀ ν τ ί κ α (nt). καὶ ἀ ν τ ί κ ρ υ (nd)
» γκ τὰ Γ ι ά γ κ ο ς. Ἐ λ έ γ κ ο (nk) καὶ σ π ά γ κ ο ς (ng) καὶ Ο ὔ γ κ ὸ (g) καὶ Ο ὐ γ κ ι ὰ (nc).
» σμ τὰ Ἐ σ μ ὲ (sm) καὶ ἄ σ μ α (zm)
» γ τὰ γ έ ρ ο ς, γ ῦ ρ ο ς (οὐρανισκοπρόφερτο γ1 =j Γερμανικὸ) καὶ γ ά μ ο ς, γ ό μ ο ς, γ ο ῦ λ α (λαρογγικὸ γ).
» χ τὰ χ έ ρ ι, χ ή ρ α, (χ1), καὶ χ α ρ ά, χ ώ ρ α, χ ο υ χ ο υ λ ί ζ ω (χ).
» κ τὰ κ ε ρ ί, κ υ ρ ὰ (κ1) καὶ κ ά μ ν ω; κ ό φ τ ο κ ο υ τ σ ὸ ς (κ)

Ἐπίσης φθογγικὲς ἀπόχρωσες ὑπάρχουνε καὶ στοὺς φθόγγους ποὺ παραστήνουνε τὰ ψηφιὰ λ καὶ ν ἀνάλογα μὲ τοὺς φθόγγους ποὺ τἀκολουθοῦνε, ἢ καὶ κατὰ τοὺς τόπους ποὺ τὰ προφέρνουνε.

Ἄλλοτε πάλε μεταχειριζόμαστε δυὸ γράμματα γιὰ ἕνα μόνο φθόγγο, ποὺ ξεχωριστὸ ψηφὶ γιάφτόνε δὲν ἔχουμε στὴν ἀλφαβήτα μας τὴν ἀρχαιόπρεπη. Δηλαδὴ τὰ ου, τς, τσ, ἢ τὸ ἐνάντιο γιὰ δυὸ φθόγγους ἕνα ψηφί, δηλαδὴ ξ (κσ), ψ (πσ), ποὺ εἶναι ἀντιεπιστημονικὸ καὶ πρὸ πάντων ἀντιπαιδαγωγικό, ἢ δυὸ ἴδια ψηφιὰ ἀντὶς ἕνα: λ ά κ κ ο ς (προφ. λάκος). Μὰ τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα, ἔχουμε ψηφιὰ πολλὰ καὶ ποικίλα, ἢ καὶ γρούπους ἀπὸ δυὸ ψηφιά, ποὺ σημαίνουν ἕνα μονάχα καὶ τὸν ἴδιο φθόγγο.

Δηλαδὴ ε καὶ αι. ο, ω καὶ φ. ι, υ, η, ῃ, ει, οι καὶ υι. Ἀφτὸ δὰ εἶναι τὸ τρομερότερο παιδαγωγικὸ κακό.

Μὰ ἀκόμα δὲν τελειώσαμε.

Ἐνῷ ἔχουμε τὰ ἀφτότελα ψηφιὰ φ καὶ β, ἔχουμε καὶ τοὺς γρούπους αυ, ευ, ηυ, ποὺ τὸ ὑψιλὸ τους πότε εἶναι φ (αὐτὸς) καὶ πότε εἶναι β (ηὗρα). Ἀφτὸ πιὰ δὲν ὑποφέρεται γιὰ τοῦτο ἐμεῖς τὸ τινάζαμε μιὰ καὶ καλὴ ἀπ' τὴ γραφή μας καὶ σᾶς συστήνω καὶ σᾶς νὰ κάνετε τὸ ἴδιο.

Γιατὶ συμβαίνουν ἀφτά ;

Οἱ ζωντανοὶ φθόγγοι στὰ στοματήσια καταπότια

Ἡ συνέχεια εἰς τὴν 12ην Σελίδα.

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ ΤΩΝ ΚΛΕΙΣΤΩΝ

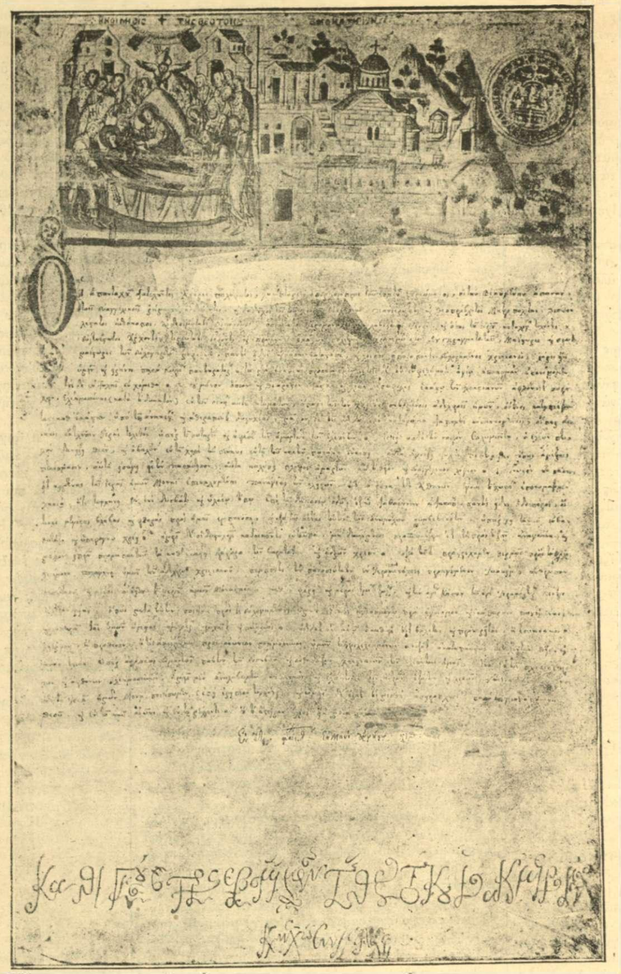

Εὐτυχὴς λογίζομαι δημοσιεύων διὰ τῆς «Ἀνθρωπότητος» πολυτιμότατον ἱστορικῶς καὶ ἀνέκδοτον ἔγγραφον, Ἀπανταχοῦσαν τῆς Μονῆς τῶν Κλειστῶν, τῆς Κλειστιώτισσας Παναγίας, ἥτις κατὰ τὸ σύνηθες μετετράπη εἰς Ἐκκλησιώτισσαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ «Σφραγῖδι τῆς Ἁγίας Μονῆς».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐδωρήσατο εἰς ἡμᾶς ὁ φιλίστωρ Συμβολαιογράφος κ. Ἀντ. Μπουρνιᾶς υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου Γρηγορίου Μπουρνιᾶ, οὗτινος τὰς περὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐρεύνας πλέον ἢ ἅπαξ εὐφήμως ἐμνημονεύσαμεν.

Πολὺ ὀλίγα μέχρι τοῦδε γνωρίζομεν περὶ τῆς παλαιοτάτης αὐτῆς Μονῆς τῆς Πάρνηθος. Τὰς γνωστὰς ἡμῶν πληροφορίας συνεκεντρώσαμεν εἰς τὰ ἔργα ἡμῶν: «Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων» καὶ «Ἀναδρομάρης τῆς Ἀττικῆς».

Παλαιότατος Βυζαντινὸς ἀετός, χρονολογίαι τινές, ὧν παλαιότερα ἡ τοῦ ἔτους 1204, ὀνόματα τινὰ ἡγουμένων, ὧν τις φαίνεται καταγόμενος ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Καματηρούς, ἡ διαθήκη του, καὶ ἡ δημοσιευομένη σήμερον Ἀπανταχοῦσα.... ἰδοὺ τὸ πᾶν.

Ἐκ τῆς Ἀπανταχούσας μανθάνομεν ὅτι ἡ Μονὴ εἶχεν οἰκονομικὰς δυσχερείας, ὅτι πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἀπεστέλλετο ὁ προηγούμενος Ἰωακείμ, ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1819 «ἐν Χριστῷ, σὺν αὐτῷ ἀδελφὸς» ἡμῶν καὶ Καθηγούμενος τῆς Σεβασμίας Μονῆς τῆς Θεοτόκου Ἰωακεὶμ Ἱερομόναχος ὠνομάζετο καὶ αὐτός, ὅτι ἡ Μονὴ εἶχεν ἐρειπιωθῇ καὶ ὅτι κατεῖχε καὶ Ἁγίας κάρας.

* * *

Τὸ ἔγγραφον ὅμως τοῦ 1819, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνορθόγραφος, καίτοι ἱκανῶς καλλιτεχνικὴ σφραγὶς ἐκ τῶν ἄνω, καὶ ἡ ἀνορθόγραφος ἐν τῇ ἐπισημήτητι αὐτῆς ὑπογραφὴ ἐκ τῶν κάτω, περικλείουσι κείμενον γραφὲν παρὰ λογίου ἀληθῶς ἀνδρὸς καὶ νεωτεριστοῦ ὡς πρὸς τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, τὸ ἔγγραφον τοῦτο κοσμεῖται καὶ διὰ τῆς εἰκόνος τῆς τότε Μονῆς πολυτίμου ἤδη, κατόπιν τῶν τελευταίων ἰδίως ἀνακαινιστικῶν μεταρρυθμίσεων ἃς ὑπέστη, μεταβληθεῖσα εἰς κατάλευκον ἁπλῶς σπίτι.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΤΗΛΕΣΚΟΠΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Κ^ΟΥ ΜΟΡΕΛΛ

1) *Ἄρης*. Ἡ εἰκὼν αὕτη δεικνύει τὰ κυριώτερα σημεῖα τὰ παρατηρηθέντα παρὰ πολλῶν ἀστρονόμων, ἐπίσης αἱ ἀσθενεῖς καὶ προφανῶς εὐθεῖαι γραμμαὶ ὑποσημαίνουσιν τὰ κατοικημένα μέρη τὰ καλούμενα «περάματα» παρὰ τῶν θνητῶν διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ πλεονάζοντα ὕδατα εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις.

2) Ἡ Γῆ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν Ἄρην ὅταν εὑρίσκεται πλησίον. Ὅταν εὑρίσκεται πολὺ πλησίον ἡ Γῆ εἶναι ἀόρατος ἀπὸ τὸν Ἄρην.

3) Βλαστήσεις εἰς τὰς παραποταμίους ὄχθας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐφαίνοντο ὡς μαῦραι γραμμαὶ οὐχὶ εὐθεῖαι ὅπως ἐν τῷ Ἄρει. Ἐντεῦθεν ἡ ὑπόθεσις ὅτι αὗται εἶναι τεχνικαί.

4) *Σημείωσις*. Σημασία τῶν Γραμμάτων ἐν τῷ Ἄρει καὶ ἐν τῇ Γῇ.

D. Δεικνύει ἔρημον καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητον ἔκτασιν.
V. » Βλάστησιν.
S. » Θάλασσαι.
S.S. δεικνύει Ἀβαθεῖς θάλασσαι.
D.S. » Βαθεῖαι θάλασσαι.

Ἡ ἔκτασις ἑκάστης ἐλαφρᾶς ἀποχρώσεως δεικνύει τὴν περιφέρειαν.

5) Ἡ Γῆ εἰς τὴν ἰδίαν κλίμακα ὅπως καὶ ὁ Ἄρης καὶ ὅπως θὰ ἐφαίνετο ἐὰν παρετηρεῖτο ἐκ τῆς Ἀφροδίτης π. χ. Δύναται νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αἱ γραμμαὶ τῆς Γῆς συγχέωνται ἐξ αἰτίας τῆς ὁμοιότητος τοῦ χρωματισμοῦ τῶν περιφερειῶν τῆς Θαλάσσης καὶ τῶν Βλαστήσεων, ἐνῶ αἱ ὑποκύανοι ἀποχρώσεις τῶν ἐρήμων ἔπρεπε νὰ διακρίνωνται καθαρὰ ὅπως ἐν τῷ Ἄρει.

Τὰ ραδιοτηλεγραφήματα ἀπὸ τὸν Ἄρην

Μολονότι ἡ ὑπόθεσις, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Μαρκόνι τὸ πρῶτον ἐξενεχθεῖσα, ὅτι αἱ ταραχαὶ τῶν ἀσυρμάτων, δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἀπὸ τὸν Ἄρην εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἀποδειχθῇ οὐχὶ ἀληθής, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ κατοικησίμου ἢ οὗ τοῦ Πλανήτου ἐκείνου ἔλαβε ἰσχυρὰν ἔντασιν, ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ Ἄρης πλησιάζει εἰς τὴν Γῆν καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ διακρίνεται εὐχρινῶς εἰς τὸ στερέωμα. Ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀπόψεως ταύτης καθ' ἣν ὁ πλανήτης Ἄρης κατοικεῖται σημειώνεται καθὼς φαίνεται ἐκ τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν δύο ἀνωτέρω εἰκόνων τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Γῆς, ὅπως θὰ ἐφαίνετο ἐὰν ὁρῶντο ὑπὸ παρομοίας συνθήκας.

Ὁ κ. Μορέλλ, ὧν αἱ τηλεσκοπικαὶ παρατηρήσεις τοῦ Ἄρεως κατέστησαν ἱκανὸν νὰ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ δώσῃ ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πέραν πάσης ἀμφισβητήσεως, φρονεῖ ὅτι αἱ διακριτικαὶ γραμμαὶ αἱ διαχωρίζουσαι τὴν ξηρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν δὲν εἶναι τόσον εὐδιάκριτοι, ὥστε δύναται νὰ ἀντιληφθῇ πᾶς τις μὲ ἓν βλέμμα εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Γῆς, ἔνθα αἱ περιφέρειαι τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ξηρᾶς συσκοτίζονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὁμοίας ἐν τῷ Ἄρει.

(Ἐκ τοῦ «Grafick» τοῦ Λονδίνου)

Συνέχεια ἐκ τῆς 9ης Σελίδος

πολύτροπα συναλλάζονται καὶ μεταβάλλονται, ἐνῷ τὰ νεκρὰ ψηφιὰ πάνω στὸ χαρτὶ μένουν τὰ ἴδια.

Ἔτσι κάποιος φθόγγος ἀκολουθώντας τὴν ἐξέλιξή του γιὰ λόγους ποὺ τοὺς ξηγᾷ ἡ γλωσσολογία γίνεται ἀλλιώτικος ἢ καὶ συμπέφτει μ' ἕναν ἄλλονε.

Δηλαδὴ : Τἀρχαῖα ἄφωνα στιγμικὰ 6, γ, δ, ζ, (=b, g, d, dz) καταντανστήσανε στὴ νέα γλώσσα v, γ, th (ἀγγλικὸ) z, ἡμίφωνα ξακολουθητικά, ἐνῷ τα π κ τ μὲ προηγούμενο μυτόλνο μ, ν, γ,(=n final) γίνανε νέοι φθόγγοι b g d.

Τὰ φωνήεντα η(=ee) καὶ υ(=ü) προφερόμενα πιὸ κλειστὰ καταντήσανε ι.

Οἱ ἀρχαῖοι δίφθογγοι ει, οι, υι καὶ αι προφερθήκανε μονόφωνα καὶ συμπέσανε μὲ τοὺς φθόγγους ι, ε.

Τὸ ὑποταχτικὸ υ τῶν αυ, ευ, ηυ, διφθόγγων προφέρθηκε μὲ πιὸ κλειστὰ χείλια καὶ κατάντησε σύφωνο φ, 6.

Ἢ προβάλανε νέοι φθόγγοι ἄγνωστοι στοὺς ἀρχαίους, καθὼς οἱ φθόγγοι : χ, φ, θ, (ἀρχαία προφορά τους : kh, ph, th), καὶ οἱ παραπάνω γ, δ, ἴσως καὶ ζ.

Οἱ ἀρχαῖοι γιὰ τοῦτες τὶς μεταβολὲς μεταρρυθμίζανε ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὴν ἀλφαβήτα τους. Ἡ τελευταία γνωστὴ μεταρρύθμιση ἔγινε **ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου** στὰ 403 πρὶ Χριστοῦ.

Μὰ ἀπὸ τότες πιὰ καμιὰ μεταρρύθμιση ὥς τώρα δὲν ἔχει γίνει δυστυχῶς, κἔτσι κρατᾶμε τὰ ἴδια ἐκεῖνα ψηφιὰ τοῦ δ' αἰώνα πρὶ Χριστοῦ γιὰ νὰ παραστήσουμε τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας μας στὸν κ' αἰώνα μετὰ Χριστό.

Φανταστῆτε λοιπὸν ψηφιὰ καταρτισμένα πρὶ δυόμισυ χιλιάδες χρόνια τὶ ὑπηρεσία μποροῦνε νὰ δώσουνε στὴ σημερνὴ γλώσσα.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀνορθογραφίας ἀφτῆς, ποὺ οἱ ὀψίπλουτοι τῶν γραμμάτων τὴν ὀνομάζουν **ἱστορικὴ ὀρθογραφία**, ἔχει ἀπασχολήσει κατὰ καιροὺς διάφορους φωτισμένους ἀνθρώπους.

Μερικοὶ μάλιστα ζητήσανε καὶ νὰ τὰ μεταρρυθμίσουνε. Μὰ ὅλες οἱ ἐθγενικὲς προσπάθειες τῶν καλλιεργημένων αὐτῶν ἀνθρώπων ἔμειναν ὥστα τώρα ἄκαρπες, γιατὶ οἱ δασκάλοι μας, ποὺ κρατοῦνε στὰ χέρια τους τὴν παιδεία τοῦ Ἔθνους, καὶ τὸ Κράτος, ποὺ τὴ διαφεντέβει, μένουν ἀδιάφοροι γιὰ τὴν κάθε τέτοια ἀγαθὴ προσπάθεια.

Μιὰ σύντομη, ἀλλὰ φωτεινὴ ἀνασκόπηση τῶν προσπαθειῶν ἀφτῶν καὶ τῆς ἀντίδρασης ἐναντίον τους ἔχει δώσει ὁ Μανόλης ὁ Τριανταφυλλίδης στὴ μελέτη του ἡ «Ὀρθογραφία μας», ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴ διαβάσει, ὅποιος καταγίνεται ὁπωσδήποτε μὲ τὰ γράμματα.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΟΥΣΤΑΥΟΥ ΛΕΜΠΟΝ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

(Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἡ τέχνη τῆς μεταβιβάσεως τοῦ συνειδητοῦ εἰς τὸ ἀσυνείδητον).

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Θὰ εὕρισκέ τις ἐν Γαλλίᾳ χιλιάδας ἀνθρώπων, ἱκανῶν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ διδασκαλία μας, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἐὰν ὑπάρχουν δέκα τοιοῦτοι ἱκανοὶ νὰ παρουσιάσουν ἓν σχέδιον χρήσιμον πανεπιστημιακῶν μεταρρυθμίσεων.

Δὲν τοὺς ἀνεῦρον, ὅταν πρό τινων χρόνων, κατόπιν τῶν ἀποκαλύψεων τῆς βουλευτικῆς ἀνακρίσεως, προσεπάθησαν νὰ μεταβάλλουν τὴν διδασκαλίαν μας. Ἡ προσπάθεια αὕτη κατέληξεν, ὡς γνωρίζομεν, εἰς τὸ σύστημα τὸ λεγόμενον: τῶν κύκλων, ἀναγνωρισθὲν σήμερον ὡς πολὺ κατώτερον ἐκείνου, πολὺ μετρίου, ἐν τούτοις, τὸ ὁποῖον ἀντικαθίστα.

«Πέντε ἔτη ἤρκεσαν, ἔγραφεν εἰς πρώην Ὑπουργός, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ὁ κ. Ἀνοτὼ, διὰ νὰ δοκιμασθῇ καὶ καταδικασθῇ τὸ σύστημα τῶν κύκλων. Καὶ τὰ πέντε αὐτὰ ἔτη ἤρκεσαν ἐπίσης διὰ ν' ἀποδείξουν τελειωτικῶς τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὅπως ἐξηκολούθει νὰ ἐπιζῇ μετὰ τοῦ παρόντος συστήματος. Ἡ ὑποτιθεμένη πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ὑπεροχή, διαβεβαιοῦται διὰ τῆς τέχνης τοῦ ἐπαναλαμβάνειν τὰς ἰδίας λέξεις καὶ τοὺς ἰδίους μορφασμοὺς μέχρι τριάκοντα ἐτῶν καὶ πλέον. Ἡ ἐθνικὴ ἐνέργεια ἀποκοιμᾶται εἰς τὸ μάταιον καὶ ἀρχαϊκὸν νανούρισμα : τοῦ μανθάνειν, ἀντιγράφειν, ἀποστηθίζειν».

Ὁ συγγραφεὺς, ὅπως τόσοι ἄλλοι, κατέδειξε σαφῶς τὸ κακόν, ἀλλά, δυστυχῶς, δὲν ἐφεῦρε τὸ ἀντίδοτον.

Ἡ ἀνικανότης αὐτή, τοῦ νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν θεραπείαν ἑνὸς κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἐξ ἡμῶν καθαρῶς ἀντιλαμβάνεται, εἶναι συνέπεια τῶν πατρογόνων ἐπιρροῶν, αἵτινες μᾶς διοικοῦν.

Ὑπάρχουν πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠννόησαν ποτὲ οἱ λατινικοὶ λαοί, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐννοήσουν πιθανῶς ποτέ.

Ἄλλα ἔθνη, ἔχοντα κληρονομικοὺς χαρακτῆρας διαφόρους τῶν ἰδικῶν μας, ἠδυνήθησαν ν' ἀντιληφθῶσι θαυμασίως τὰ πράγματα αὐτά, τὰ τόσον ἀκατάληπτα δι' ἡμᾶς. Εἶναι προφανές, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ ἔλυσαν θαυμασίως τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Οἱ Ἰάπωνες, οἵτινες δὲν ἠνοχλοῦντο ἀπὸ τὸ παρελθόν των, παρεδέχθησαν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς γερμανικὰς μεθόδους, καὶ εἶναι γνωστὸν εἰς ποῖον βαθμὸν ὑπεροχῆς ἐπιστημονικῆς, βιομηχανικῆς καὶ στρατιωτικῆς τοὺς ὡδήγησαν ἐντὸς τεσσαράκοντα ἐτῶν.

Καὶ ἐὰν ὁ ἀναγνώστης θέλει ν' ἀντιληφθῇ σαφέστερον τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου, ἥτις χωρίζει τὰς λατινικὰς ἰδέας ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων λαῶν, τὸν παροτρύνω ν' ἀναγνώσῃ λόγους τινὰς ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως(1) ἐκφωνηθέντας τελευταίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ νὰ τοὺς συγκρίνῃ μὲ τοὺς λόγους τῶν Γάλλων πανεπιστημιακῶν, τῶν ὁποίων ἀνέφερα ἀποσπάσματά τινα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Δυστυχῶς, δὲν δύναμαι νὰ δώσω εἰ μὴ μόνον βραχυτάτας περικοπάς :

«Τίποτε δὲν πρέπει νὰ εἶναι τόσον μακρὰν τοῦ σκοποῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ὅσον τὸ νὰ δίδῃ μίαν ἀκαθόριστον παντογνωσίαν, ἥτις, θίγουσα τὴν ἐπιφάνειαν ὅλων τῶν ζητημάτων, δὲν ἐμβαθύνει εἰς οὐδὲν ἐξ αὐτῶν. Δύναταί τις νὰ κρίνῃ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ Πανεπιστήμιον ἐκπληροῖ τὸν προορισμόν του, μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον καλλιεργεῖ τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν των τῆς γνώσεως».

Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς πειραματικῆς μεθόδου, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἐτὸν προσέθετε :

«Τὰ προτερήματά τους εἶναι ν' ἀπαιτοῦν μίαν διαρκῆ ἐξάσκησιν τῆς λογικῆς, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀκριβείας, τῆς ἱκανότητος εἰς τὸ παρατηρεῖν καὶ τῶν πολυτιμοτέρων ἰδιοτήτων τῆς φαντασίας».

Συγκεντρῶν τοὺς διαφόρους αὐτοὺς λόγους ὁ Διευθυντὴς τοῦ Περιοδικοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσιεύθησαν, ἔγραφε :

«Ἐὰν διδάσκεται μία καλὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδος, εἶναι ἐλάχιστα ἐνδιαφέροντα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα θὰ μελετήσουν οἱ μαθηταί. Σήμερον ὑπάρχει μία γενικὴ ἀποδοκιμασία κατὰ τῆς συσωρεύσεως ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν φράσεων, μὲ τὰς ὁποίας ἐπεβάρυνον ἄλλοτε τὴν μνήμην.»

VI

Θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπιμείνω περισσότερον ἐπὶ ζητημάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτεθῶσι διὰ μακρῶν εἰς τὸ παρὸν σύγγραμμα. Θὰ ἴδωμεν πόσον εἶναι μάταια ὅλα τὰ σχέδια ἀνακαινίσεων. Μὲ τὸ νὰ ἀλλάζουν τὰ προγράμματα, ὅπως δὲν παύουν νὰ κάμουν, δὲν μεταβάλλουν καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Δὲν τὰ μεταβάλλουν, τὸ ἐπαναλαμβάνω, διότι, αἱ μέθοδοι δὲν ἀλλάσσουν. Δὲν δύνανται νὰ ζητήσουν ἀπὸ καθηγητάς, οἵτινες διεπαιδαγωγήθησαν μ' ἕναν ὡρισμένον τρόπον, ν' ἀλλάξουν τὴν πνευματικήν των κατασκευήν. Εἶναι ὅ,τι τοὺς ἔκαμεν ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις.

Τὴν ἀνωτέραν λοιπὸν ἐκπαίδευσιν πρέπει νὰ μεταβάλλουν, ἀλλὰ πῶς, ἀφοῦ διευθύνεται αὕτη, ὄχι ἀπὸ γραφειοκράτας, ὡς θὰ ἤθελε νὰ μᾶς κάνῃ νὰ παραδεχθῶμεν ὁ ἀκαδημαϊκός, τὸν ὁποῖον ἀνέφερα ἀνωτέρω, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ πανεπιστημιακούς ;

Ἡ μόνη ὠφέλιμος ἀνακαίνισις τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως εἶναι τελείως ἀδύνατος ἐν Γαλλίᾳ. Θὰ ἔπρεπε, πράγματι, νὰ καταστῇ τελείως ἐλευθέρα ἡ ἐκπαίδευσις αὕτη, νὰ περιορίσουν κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοὺς μισθοὺς τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέψουν εἰς αὐτούς, ὅπως ἐν Γερμανίᾳ, νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τοὺς μαθητάς των. Εἶναι, νομίζω, φανερόν, ὅτι ἐὰν οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ προπαρασκευασταὶ τῶν Πανεπιστημίων μας ἐπληρώνοντο ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ ἐὰν οἱ ἐλεύθεροι καθηγηταὶ ἠδύναντο νὰ διδάξουν ἐν αὐτοῖς, ὁ συναγωνισμὸς οὗτος θὰ ἠνάγκαζε τοὺς σημερινοὺς καθηγητὰς νὰ μεταβάλουν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς μεθόδους των, δηλαδὴ νὰ θέσουν τοὺς μαθητὰς εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς πραγματικότητας, ἀντὶ νὰ μεταβάλλουν τὴν ἐπιστήμην εἰς ἐγχειρίδια, πίνακας καὶ τύπους.

Τότε — καὶ μόνον τότε — οἱ καθηγηταί μας θὰ ἀνεκάλυπτον, ὅτι ὅλη ἡ τέχνη τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔγκειται εἰς τὸ νὰ μεταβαίνῃ τις ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφῃρημένον, κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τῷ χρόνῳ, ἀντὶ νὰ μεταχειρίζωνται, ὅπως σήμερον, μεθόδους ἀκριβῶς ἀντιθέτους.

Ποτὲ βεβαίως μία Γαλλικὴ Βουλὴ δὲν θὰ ψηφίσῃ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς Δημοκρατίας, παρόμοια μέτρα. Καὶ ἐν τούτοις, τί εἶναι προτιμότερον, μία ἐκπαίδευσις, ἥτις, ἂν δὲν στοιχίζῃ τίποτε εἰς τοὺς μαθητάς, δὲν χρησιμεύει καὶ εἰς τίποτε, ἢ μία ἐκπαίδευσις, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπλήρωναν οἱ μαθηταί, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁποία θὰ ἐχρησίμευε διὰ κάτι τί ;

Ἀλλὰ τὸ βάρος τῶν κληρονομικῶν μας προλήψεων εἶναι πάρα πολὺ μεγάλο, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀποτολμήσωμεν παρομοίας ἀνακαινίσεις. Δὲν βαδίζομεν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὁσημέραι τελείαν ἀπορρόφησίν της ὑπὸ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ Κρατισμὸς εἶναι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ἡ μόνη θεότης τὴν ὁποίαν λατρεύουν ὅλαι αἱ πολιτικαὶ μερίδες.

Πρέπει λοιπὸν νὰ πάρωμεν τὴν ἀπόφασιν νὰ ὑπομείνωμεν τὸ Πανεπιστήμιον. Θὰ ἐξακολουθῇ τοῦτο νὰ εἶναι ἕνα μεγάλον ἐργοστάσιον ἀνωφελῶν ἀποκλήρων καὶ ἐπαναστατῶν, ἕως τὴν ἡμέραν, πολὺ μεμακρυσμένην ἴσως ἀκόμη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς πλέον ἔξυπνος καὶ ἐννοῶν ὅλας τὰς προξενηθείσας καταστροφὰς καὶ τὴν κατάπτωσιν, τῆς ὁποίας εἶναι αἰτία, θὰ τὸ περιφρονήσῃ τελειωτικῶς ἢ θὰ τὸ καταστρέψῃ ἄνευ δισταγμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Αἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων σχηματίζονται πρὸ παντὸς διὰ τῆς μεθόδου τῆς συγκρίσεως. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς τὰς αἰτίας τῆς ἄκρας καταπτώσεως τῆς πανεπιστημιακῆς μας διδασκαλίας, θὰ εἶναι χρήσιμον νὰ τὴν συγκρίνωμεν μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἥτις δίδεται εἰς τὴν χώραν, ὅπου αὕτη εἶναι τὰ μᾶλλον διαδεδομένη, εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Τὸ θαυμάσιον σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ὁ κ. Β...... διευθυντὴς τῆς βιομηχανικῆς σχολῆς τοῦ Σαρλερουὰ «Αἱ Βιομηχανικαὶ μέθοδοι τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶναι μία πραγματικὴ ἀποκάλυψις. Λαοί, οἱ ὁποῖοι ἐκπαιδεύονται διὰ μεθόδων τόσων τελείων, εἶναι προωρισμένοι νὰ σχηματίσωσι μίαν ἀνθρωπότητα διάφορον τῆς ἰδικῆς μας.

Αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν ἔχουν ὅλοι οἱ ἀναγνῶσται τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Β...... Αὐτὴν περίπου τὴν ἐντύπωσιν ᾐσθάνθη εἷς ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων μας σοφῶν, ὁ κ. Λὲ Σατελιέ. Δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα ἑνὸς τῶν ἄρθρων του.

«Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τοῦ ἀναγνώστου τοῦ συγγράμματος τούτου, εἶναι ἕνα αἴσθημα ζηλοτυπίας δι' ἕνα πολιτισμὸν βεβαίως ἀνώτερον τοῦ ἰδικοῦ μας. Μία ἐμπιστοσύνη γενικὴ καὶ ἀπόλυτος εἰς τὰ εὐεργετήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως, μία ἐλευθερία τελεία, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀνάπτυξιν ἐκ παραλλήλου τῶν πλέον διαφόρων σχολείων, τὰ πλέον τολμηρὰ πειράματα, ἓν ἀπόλυτον σέβας τοῦ σχολείου κρατοῦν αὐτὸ τελείως ἀπομεμακρυσμένον τῶν πολιτικῶν διαμαχῶν, τοσούτῳ ζωηρῶν ἐν τούτοις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, μία βαθεία φιλοσοφία τῶν ἐκπαιδευτικῶν μεθόδων, αἵτινες διευθύνουσιν αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ἀποδεικνύουσι μίαν πνευματικὴν παίδευσιν τελείως ἀσυνήθη. Θὰ εἴχομεν μέγιστον συμφέρον νὰ παραδεχθῶμεν τὰς ἀμερικανικὰς μεθόδους ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ δὲν πρέπει πολὺ νὰ τὸ ἐλπίζωμεν. Ἡ εὐχαρίστησις τῆς ἐνεργείας, τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας, εἶναι αἰσθήματα πολὺ νέα δι' ἕνα παλαιὸν τύπον κουρασμένον, ὅπως ὁ ἰδικός μας».

Αἱ σελίδες, αἵτινες θὰ ἀκολουθήσουν, εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἀντιγεγραμμέναι ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Β... Ὁ ἀναγνώστης, ὁ ὁποῖος θὰ θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τὸ σύγγραμμά του μετὰ προσοχῆς, ταχέως θὰ ἴδῃ ὅτι ὄχι μόνον μία τοιαύτη ἐκπαίδευσις ἀναπτύσσει εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὅτι ἀκόμη τείνει εἰς τὴν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξάλειψιν τῶν διαφορῶν τῶν κλάσεων, αἵτινες καθιστῶσι τόσον δύσκολον τὴν ἐπίλυσιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων εἰς τοὺς λατινικοὺς λαούς.

Καὶ τώρα ἀφήνω τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Β.... .

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ προσεχές)

(1) Οἱ λόγοι οὗτοι ἐξεφωνήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀσκουῒθ, ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, τοῦ κ. Χάλεταν, ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ κ. Λίτελτον, διευθυντοῦ τοῦ Λυκείου τοῦ Στόν. Ἀποσπάσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἐφημερίδα «Φύσις» τῆς 17.1.1907.

Henrik Ibsens

ΣΤΗΡΙΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ 4

Μετάφρασις Σ. Μαρκέλλου

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΡΑΞΙΣ

(Ἡ σκηνοθεσία τῆς πρώτης πράξεως)

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Κα Μπέρνικ—Μπέρνικ

(Ἡ Κα Μπέρνικ κάθηται μόνη της πλησίον τῆς ραπτομηχανῆς καὶ ἐργάζεται. Ἀμέσως εἰσέρχεται ὁ Μπέρνικ δεξιόθεν φορῶν τὸ καπέλλο του καὶ κρατῶν τὸ μπαστοῦνι του καὶ τὰ γάντια του).

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ἐγύρισες κιόλας ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ναί. Ἔχω συνέντευξιν μὲ κάποιον ἐδῶ.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. *(Ἀφίνουσα στεναγμόν).—Ἄχ! ναί, νομίζω πῶς θἄρθῃ πάλιν ὁ Ἰωάννης.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Εἶπα μὲ κάποιον. (Βγάζει τὸ καπέλλο του) Πῶς ; Δὲν ἦρθαν ἡ κυρίες ;*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ἡ κυρία Ρούμελ καὶ ἡ Χίλδα δὲν ἔχουν καιρό.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Μπᾶ ; Εἰδοποίησαν, ὅτι δὲν μποροῦν νὰ ἔλθουν ;*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ναί. Ἔχουν πολὺ δουλειὰ στὰ σπίτια τους.*

ΜΠΕΡΝΙΚ.— *Καταλαβαίνω. Καὶ φυσικὰ δὲν θὰ ἔρθουν καὶ ἡ ἄλλες ;*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. —*Βέβαια. Ἔτυχε καὶ σ' αὐταῖς κάποιο ἐμπόδιο.*

ΜΠΕΡΝΙΚ .— *Αὐτὸ ἦτο εὔκολο νὰ τὸ προΐδωμεν. Ποῦ εἶνε ὁ Ὀλάφ ;*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Τὸν ἔστειλα μαζῆ μὲ τὴν Ντίνα νὰ πάρῃ λίγο ἀέρα.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Χούμ ! Ντίνα ! ἡ ἀπερίσκεπτη. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ χθὲς ἀμέσως μὲ τόση μεγάλη οἰκειότητα μὲ τὸν Ἰωάννη.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ἀγαπητέ μου Κάρστεν, ἡ Ντίνα δὲν ξέρει τίποτε....*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ὤφειλε ὁ Ἰωάννης τοὐλάχιστον νὰ ἔχῃ τόσην σύνεσιν, ὥστε νὰ τὴν ἀποφύγῃ. Παρετήρησα καλὰ τί κακὴ ἐντύπωσι ἔκανε αὐτὸ εἰς τὸν Βιγκελάνδ.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. *(Ἀποθέτει τὸ ἐργόχειρόν της). — Δὲν μοῦ λές, Κάρστεν, μπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς τί σκοπὸν ἔχουν ποῦ ἦρθαν ἐδῶ ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Οὔμ ! Ἔχει ἕνα κτῆμα ἐκεῖ κάτω, τὸ ὁποῖον δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ καθόλου. Αὐτὸ ἤθελε νὰ μᾶς δώσῃ νὰ καταλάβωμεν ἡ Λόνα, ὅταν εἶπε, ὅτι ταξείδευσαν κατάστρωμα.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Αὐτὸ θὰ εἶνε δυστυχῶς. Πῶς ἀπεφάσισεν ὅμως νὰ ἔρθῃ κι' αὐτὴ μαζῆ ἔπειτα ἀπὸ τῆς αὐστηραῖς παρατηρήσεις ποῦ τῆς ἔκαμα τότε.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Μὴν συλλογίζεσαι πειὰ τῆς παληὲς ἐκεῖνες ἱστορίες.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ.— *Πῶς νὰ μὴν τῆς συλλογίζωμαι σ' αὐτὴν τὴν περίστασι ; Ὁπωσδήποτε εἶνε ἀδελφός μου. Ὄχι γι' αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ τῆς μεγάλες στενοχώριες ποῦ ἐδοκίμασες ἐξ αἰτίας του, εἶμαι πολὺ ἀνήσυχη, Κάρστεν.*

ΜΠΕΡΝΙΚ.— *Γιὰ ποιὸ λόγο ;*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ.— *Δὲν μποροῦν ἀκόμη καὶ τώρα νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν φυλακίσουν γιὰ τὰ χρήματα ποῦ ἔκλεψε τότε ἀπὸ τὴν μητέρα σου.*

ΜΠΕΡΝΙΚ.— *Ἀνοησία. Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐκλάπησαν τὰ χρήματα ;*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ.— *Ἄχ ! Θεέ μου, μ' αὐτὸ δυστυχῶς τὸ ξέρει ὁ κόσμος, καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὸ εἶπες.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ἐγὼ δὲν εἶπα τίποτε. Ὁ κόσμος; Τί ξέρει ὁ κόσμος γι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση, Ὅλα ἦσαν ἀστήρικτες κακολογίες.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Τί μεγαλόψυχος ποῦ εἶσαι, Κάρστεν.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ἄφησέ με ἥσυχο μ' αὐτὲς τὶς ἀναμνήσεις. Δὲν ξέρεις πόσο μὲ λυπεῖς, ὅταν ἀνασκαλεύεις αὐτὲς τὶς παληὲς ἱστορίες. (Βηματίζει εἰς τὸ δωμάτιον καὶ πετᾶ τὸ μπαστοῦνι του). Ἀλλὰ νὰ διαλέξῃ αὐτὴ τὴ στιγμὴ γιὰ νὰ γυρίσῃ, τώρα ποῦ ἔχω ἀνάγκη καὶ γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ γιὰ τὸν τύπο, νὰ μὴν ὑπάρχῃ οὔτε τὸ παραμικρὸ ποῦ νὰ σκιάσῃ τὴν ὑπόληψί μου. Θὰ σταλοῦν ἀμέσως ἀνταποκρίσεις στὶς ἐφημερίδες τῶν γειτονικῶν πόλεων. Ἡ καλὰ ἢ ἄσχημα ἂν τοὺς δεχθῶ καὶ τοὺς δυό, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι τὸ ἴδιο. Ὁ κόσμος θ' ἀνοίξῃ συζήτησιν, θὰ σχολιάσουν, θὰ κρίνουν καὶ θὰ ἐπικρίνουν μὲ μικρολογίαν. Θὰ ξεθάψουν ὅλην ἐκείνη τὴν παλιὰ ἱστορία, ἀκριβῶς ὅπως ἔκαμες καὶ σὺ ἡ ἴδια τώρα δά. Σὲ μιὰ κοινωνία σὰν τὴ δική μας ... (πετᾶ τὰ γάντια του ἐπάνω στὸ τραπέζι). Καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνας ἄνθρωπος, μὲ τὸν ὁποῖον νὰ μπορῶ νὰ ἐξηγηθῶ, καὶ ὁ ὁποῖος νὰ μοῦ χρησιμεύσῃ γιὰ στήριγμα.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Κανένας, Κάρστεν ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ποιὸς ; Αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς νὰ μοῦ φορτωθοῦν στὴ ράχη μου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μὲ τὸν ἕνα τρόπο ἢ μὲ τὸν ἄλλο θὰ προκαλέσουν σκάνδαλο καὶ ἰδίως ἡ Λόνα. Ὤ, εἶναι μεγάλο δυστύχημα νὰ ἔχῃ κανεὶς τέτοιους συγγενεῖς.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Δὲν πταίω ἐγὼ ἄν...*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Σὲ τί δὲν πταίεις σύ; Ποῦ εἶναι συγγενεῖς σου; Πολὺ σωστά. Σ' αὐτὸ δὲ πταίεις.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Οὔτε τοὺς παρεκάλεσα ἐγὼ νὰ γυρίσουν.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Νά το. Τὸ περίμενα. «Ἐγὼ δὲν τοὺς παρεκάλεσα νὰ γυρίσουν. Ἐγὼ δὲν τοὺς ἔγραψα νἄρθουν. Ἐγὼ δὲν τοὺς ἔσυρα ἀπὸ τὰ μαλλιά». Τὴν ξέρω ἀπ' ἔξω ὅλην αὐτὴ τὴν ψαλμωδία.*

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. *(Ἀρχίζει νὰ κλαίῃ). Μοῦ φέρεσαι μὲ τόση ἀσπλαχνία.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ὡραῖα. Κλάψε, γιὰ νὰ βρῇ ὁ κόσμος νὰ φλυαρήσῃ καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμη. Ἄφησε αὐτὲς τὶς ἀνοησίες, Μπέττυ. Πήγαινε ἔξω στὴν ταράτσα μὴν τύχῃ κ' ἔρθῃ κανείς. Μήπως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδοῦν τὴν κυρίαν Μπέρνικ μὲ μάτια κατακόκκινα ἀπὸ τὰ κλάμματα; Θὰ ἤτανε πολὺ ὡραῖο, ἂν ἐγνώριζε ὁ κόσμος ὅτι... Κάποιος ἔρχεται. (κτυποῦν εἰς τὴν θύραν). Ἐμπρός... (Ἡ κυρία Μπέρνικ παίρνει τὸ ἐργόχειρό της καὶ πηγαίνει εἰς τὴν ταράτσαν. Εἰσέρχεται δεξιόθεν ὁ Ἄουνε).*

ΣΚΗΝΗ ΙΙ

Μπέρνικ—Ἀούνε

ΑΟΥΝΕ. — *Καλὴ μέρα, κύριε σύμβουλε.*

ΜΠΕΡΝΙΚ.—*Καλὴ μέρα. Νομίζω ὅτι μαντεύετε γιατὶ σᾶς ἐζήτησα.*

ΑΟΥΝΕ. — *Ὁ λογιστὴς μοῦ εἶπε χθές, ὅτι δὲν εἴσαστε εὐχαριστημένος ἀπὸ μένα.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Εἶμαι πολὺ δυσαρεστημένος, Ἀούνε μ' αὐτὰ ποὺ γίνονται εἰς τὸ ναυπηγεῖον. Ἡ δουλειὰ δὲν πάει καθόλου καλά, οἱ ἐπισκευὲς τῶν πλοίων ἀργοῦνε πολύ. Ὁ «Φοίνικας» ἔπρεπε νὰ εἶχε πρὸ καιροῦ ἐπισκευασθῇ καὶ νὰ ταξειδεύῃ τώρα. Ὁ Βιγκελάνδ ἔρχεται κάθε μέρα καὶ μοῦ παραπονεῖται γι' αὐτό. Ξέρετε δὰ τί γκρινιάρης εἶναι ὁ συνέταιρός μου. Εἶναι δύστροπος ἄνθρωπος.*

ΑΟΥΝΕ. — *Ὁ «Φοίνικας» μεθαύριο θὰ εἶναι ἕτοιμος γιὰ νὰ ταξειδέψῃ.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ἐπὶ τέλους. Ἀλλὰ τὸ Ἀμερικανικὸ «Ἡ Ἀφρικάνα» ποὺ πέντε ἑβδομάδες τώρα τίποτε....*

ΑΟΥΝΕ. — *Ἡ «Ἀφρικάνα»; Μὰ ἐνόμιζα πῶς ἔπρεπε νὰ προτιμήσω τὸ δικό σας πλοῖο.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Δὲν σᾶς ἔδωκα καμμίαν ἀφορμὴν γιὰ νὰ τὸ νομίσετε. Ἡ «Ἀφρικάνα» ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐπισκευασθῇ πολὺ γρηγορώτερα, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐκάματε.*

ΑΟΥΝΕ. — *Τὰ ἀμπάρια ποὺ εἶναι σάπια πέρα, κύριε σύμβουλε. Ὅσο περισσότερα μπαλώματα τοῦ βάζουν, τόσο χειρότερα.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς λόγος. Ὁ Κράπ μοῦ εἶπε τὸν πραγματικὸ λόγο. Δὲν ξέρετε νὰ μεταχειρισθῆτε τὶς νέες μηχανὲς ἢ ἀκριβέστερον δὲν θέλετε νὰ τὶς ἐργασθῆτε.*

ΑΟΥΝΕ. — *Κύριε Σύμβουλε, ἐπέρασα τὰ πενῆντα καὶ ἀπὸ τὰ παιδικά μου χρόνια ἔχω συνηθείσει νὰ δουλεύω μὲ τὸ παληὸ σύστημα.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Αὐτὸ τὸ παληὸ σύστημα δὲν ἀξίζει σήμερα πιὰ τίποτα. Μὴ νομίσῃς, Ἀούνε, ὅτι τὸ κάμω γιὰ νὰ κερδίσω περισσότερα. Εὐτυχῶς δὲν ἔχω πιὰ ἀνάγκη ἀπὸ κέρδη. Ἔχω ὅμως τὴν ὑποχρέωση νὰ φροντίζω καὶ γιὰ τὴν κοινωνία, μέσα στὴν ὁποία ζῶ, καὶ γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ διευθύνω. Ἀπὸ μένα πρέπει νὰ προέλθῃ ἡ πρόοδος, ἀλλοιῶς δὲν θὰ ἔλθῃ ποτέ.*

ΑΟΥΝΕ. — *Καὶ γὼ θέλω τὴν πρόοδο, κύριε σύμβουλε.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ναί, ἀλλὰ μόνον γιὰ τὸ στενὸ κύκλο σας, τῶν ἐργατῶν. Ὤ, ξέρω καλὰ τὶς προσπάθειές σας καὶ τὶς ἐνέργειές σας. Βγάζετε λόγους, διεγείρετε τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ μιὰ φανερὴ πρόοδο, ὅπως τώρα μὲ τὶς νέες μηχανές, τότε δὲν δίδετε τὴν συνδρομή σας. Φοβεῖσθε.*

ΑΟΥΝΕ. — *Ναί, φοβοῦμαι, κύριε σύμβουλε, φοβοῦμαι γιὰ τοὺς πολλοὺς ἐργάτας, ποὺ χάνουν τὸ ψωμί τους ἐξ αἰτίας τῶν νέων μηχανῶν. Σεῖς, κύριε Σύμβουλε, μιλεῖται συχνὰ γιὰ τὰ καθήκοντα ποὺ ἔχομεν ἀπέναντι τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία, νομίζω, ἔχει ἐπίσης καθήκοντα. Ἐπιτρέπεται λοιπὸν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον νὰ εἰσαγάγουν τὰς νέας ἐφευρέσεις πρὶν ἀναπτύξῃ ἡ κοινωνία μίαν γενεὰν γεννημένην διὰ τὰς νέας ἐφευρέσεις ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Σεῖς, Ἀούνε, διαβάζετε πολλὰ καὶ λεπτολογεῖτε ὑπὲρ τὸ δέον. Αὐτὸ δὲν εἶναι καλό. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ δὲν εἴσαστε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ θέση σας.*

ΑΟΥΝΕ. — *Δὲν εἶναι αὐτό, κύριε σύμβουλε, ἀλλὰ δὲν ὑποφέρω νὰ βλέπω νὰ παύωνται ἐξ αἰτίας τῶν μηχανῶν ἐκ τῆς ἐργασίας των οἱ καλοὶ ἐργάται, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, καὶ νὰ χάνουν τὸ ψωμί τους.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Οὔμ!.. Ὅταν ἐφευρέθη ἡ τυπογραφία, ἄπειροι ἀντιγραφεῖς ἔχασαν τὸ ψωμί τους.*

ΑΟΥΝΕ. — *Θὰ σᾶς ἐνθουσίαζεν αὐτὴ ἡ ἐφεύρεσις, κύριε σύμβουλε, ἂν ἐτύχαινε νὰ εἴσαστε τότε ἀντιγραφεύς ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Δὲν σᾶς ἐπροσκάλεσα ἐδῶ γιὰ νὰ συζητήσωμεν, ἀλλὰ μόνον γιὰ νὰ σᾶς πῶ, ὅτι ἡ «Ἀφρικάνα» πρέπει ὡς μεθαύριον νὰ ἔχῃ ἐπισκευασθῇ καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμη γιὰ ταξεῖδι.*

ΑΟΥΝΕ. — *Μά, κύριε σύμβουλε...*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ὡς μεθαύριον. Τὸ ἀκούσατε ; Ταυτοχρόνως μὲ τὸ δικό μας πλοῖο, τὸν «Φοίνικα», οὔτε μίαν ὥραν ἀργότερα. Ἔχω σοβαροὺς λόγους νὰ βιάζωμαι νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ δουλειά. Ἐδιαβάσατε τὶς σημερινὲς ἐφημερίδες ; Τότε ξέρετε, ὅτι τὸ πλήρωμα τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἔκανε πάλι παρεκτροπές. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι κάνουν ἄνω κάτω τὴν πόλιν. Δὲν περνᾷ οὔτε μιὰ νύχτα ποὺ νὰ μὴν κάνουν καυγάδες μέσα στὶς ταβέρνες ἢ στοὺς δρόμους, γιὰ νὰ μὴν κάνω λόγο καὶ γιὰ τὶς ἄλλες ρυπαρότητες ποὺ κάνουν.*

ΑΟΥΝΕ. — *Ἀλήθεια, ἐλεεινὰ ὑποκείμενα.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Σὲ ποιὸν θὰ ἐπιρρίψουν εὐθύνη γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀταξίες ; Σὲ μένα. Μάλιστα, σὲ μένα. Ὅλα τὰ φορτώνουν στὴ ράχη μου. Οἱ δημοσιογράφοι μὲ κατηγοροῦν εἰς τὶς ἐφημερίδες τους, ὅτι ἀπασχολῶ ὅλους τοὺς ἐργάτας εἰς τὸν «Φοίνικα», ὅτι μόνο γιὰ τὸ πλοῖο μου φροντίζω. Ἐγώ, ὅστις ἔχω τὴν ἀποστολὴν νὰ δίδω τὸ καλὸ παράδειγμα εἰς τοὺς συμπολίτας μου, ἀναγκάζομαι ν' ἀκούω νὰ μοῦ λέγε κατὰ πρόσωπο τέτοιες φλυαρίες. Αὐτὸ δὲν τὸ ἀνέχομαι. Δὲν θὰ ἐπιτρέψω πιὰ νὰ ἐκτίθεται ἡ ὑπόληψίς μου.*

ΑΟΥΝΕ. — *Ἡ ὑπόληψις τοῦ κυρίου συμβούλου εἶναι τόσο μεγάλη, ποὺ μπορεῖ καὶ πολὺ περισσότερα νὰ βαστάξῃ.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ὄχι τώρα. Τώρα ἔχω ἀνάγκην περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν συμπολιτῶν μου. Πρόκειται, ὅπως θὰ ἔμαθες ἴσως, ν' ἀναλάβω μίαν μεγάλην ἐπιχείρησιν. Ἂν λοιπὸν οἱ κακόβουλοι ἐπιτύχουν νὰ κλονίσουν τὴν ἀπόλυτον πίστιν πρὸς τὸ πρόσωπόν μου, θὰ εὕρω μεγάλες δυσκολίες εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν θέλω μὲ κάθε θυσίαν νὰ θέσω τέρμα εἰς τὰς κακοβούλους καὶ συκοφαντικὰς φλυαρίας τῶν ἐφημερίδων, — καὶ γι' αὐτὸ σοῦ δίδω προθεσμίαν ἕως μεθαύριον.*

ΑΟΥΝΕ.— *Μπορούσατε καὶ ἕως σήμερα τὸ βράδυ νὰ δώσετε προθεσμία.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Νομίζετε ὅτι ζητῶ ἀδύνατα ;*

ΑΟΥΝΕ. — *Μὲ τοὺς λίγους ἐργάτας ποὺ διαθέτομεν τώρα...*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Τότε λ' ἐγὼ θὰ φροντίσω κάπου ἀλλοιῶς τὴ δουλειά μου.*

ΑΟΥΝΕ. — *Σκοπεύετε νὰ παύσετε καὶ ἄλλους ἀπὸ τοὺς παληοεργάτας μας ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ὄχι, δὲν τὸ σκοπεύω.*

ΑΟΥΝΕ. — *Διότι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐὰν τὸ ἐκάνατε, θὰ ἐξεγείρατε ἐναντίον σας καὶ τὴν κοινωνία καὶ τὶς ἐφημερίδες.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Πολὺ πιθανόν. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κάμω. Ὅπως ἂν ἡ «Ἀφρικάνα» δὲν εἶναι ἕτοιμη μεθαύριο, θὰ παύσω ἐσᾶς.*

ΑΟΥΝΕ. *(Ἀνατινάσσεται). — Ἐμένα; (Μειδιῶν). Νομίζω πῶς ὁ κύριος σύμβουλος ἀστειεύεται, βέβαια.*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Καθόλου.*

ΑΟΥΝΕ. — *Σκοπεύετε σοβαρὰ νὰ μὲ παύσετε ; Ἐμένα, τοῦ ὁποίου ὁ παπποῦς καὶ ὁ πατέρας ἐδούλεψαν ὅλη τους τὴ ζωὴ στὸ ναυπηγεῖο σας, ὅπως κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος ;*

ΜΠΕΡΝΙΚ. — *Ποιὸς μ' ἀναγκάζει σ' αὐτό;*

ΛΟΥΝΕ. — Μὰ ζητεῖτε τ' ἀδύνατα, κύριε σύμβουλε.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Ὅταν ὑπάρχει καλὴ θέλησι δὲν εἶναι τίποτε ἀδύνατο. Ναὶ ἢ ὄχι· Νὰ μοῦ δώσετε μια ... ... ἀλλιῶς σᾶς παύω τώρα ἀμέσως.

ΛΟΥΝΕ. — Ἐσκεφθήκατε καλά, κύριε σύμβουλε, τί θὰ πῇ νὰ παύσετε ἔτσι ἕνα παληὸ ἐργάτη; Νομίζετε πὼς δὲν θἄχει τίποτε ἄλλο νὰ κάνῃ παρὰ νὰ ζητήσῃ ἄλλοῦ δουλειά; Αὐτὸ βέβαια μπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ. Ἀλλὰ μ' αὐτὸ τελειώνουν ὅλα; Ἔπρεπε νὰ εἴχατε βρεθῇ στὸ σπίτι ἑνὸς ἐργάτου, ποὺ τὸν ἔδιωξαν ἀπ' τὴ δουλειά, τὸ βράδυ ὅταν γυρίζῃ στὸ σπίτι του κι' ἀφήνει τὰ ἐργαλεῖα του στὴ γωνιά.....

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Νομίζετε ὅτι σας παύω χωρὶς νὰ λυποῦμαι; Δὲν σοῦ φέρθηκα πάντοτε ὡς προϊστάμενος μὲ εὔνοια καὶ μὲ καλωσύνη;

ΛΟΥΝΕ. — Τόσο τὸ χειρότερο, κύριε σύμβουλε. Γι' αὐτὸ ἴσα - ἴσα στὸ σπίτι μου θὰ ρίξουν σὲ μένα τὸ ἄδικο, καὶ ὄχι σὲ σας. Δὲν θὰ μοῦ ποῦν, βέβαια, τίποτε, διότι δὲν θἄχουν τὸ θάρρος, ἀλλὰ θὰ μὲ κυττάζουν λοξά, ὅταν σὲ θὰ τοὺς βλέπω, καὶ θὰ λένε μέσα τους: «Θὰ τοῦ ἄξιζε, βέβαια, νὰ παυθῇ„. Αὐτὸ δὲ θὰ μπορέσω νὰ τὸ ὑποφέρω. Εἶμαι μικρὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ συνήθισα νὰ εἶμαι ὁ πρῶτος μέσα στὴν οἰκογένειά μου, ἀληθινὸς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Ἡ πτωχὴ οἰκογένειά μου, κύριε σύμβουλε, ἀποτελεῖ κι αὐτὴ μιὰ μικρὴ κοινωνία. Τὴ μικρὴ δὲ αὐτὴ κοινωνία κατώρθωσα νὰ τὴ στηρίξω καὶ νὰ τὴ διευθύνω, διότι ἡ γυναίκα μοῦ εἶχε πίστη σὲ μένα, διότι τὰ παιδιά μου εἶχαν πίστη στὸν πατέρα τους. Ὅλα αὐτὰ τώρα θὰ κουρελιαστοῦν.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλοιῶς, τότε ὁ μικρότερος ὀφείλει νὰ ὑποχωρήσῃ στὸ μεγαλύτερο, τὸ ἄτομο πρέπει νὰ θυσιασθῇ γιὰ τὸ σύνολο. Αὐτὸ καὶ μόνο ἔχω νὰ σοῦ ἀπαντήσω. Τέτοιος εἶναι ὁ κόσμος. Σεῖς ὅμως, Ἀουνε, εἶσαστε πεισματάρης. Ἐναντιώνεσθε, ὄχι διότι δὲν μπορεῖτε νὰ κάμετε ἀλλοιῶς, ἀλλὰ διότι δὲν θέλετε οἱ μηχανὲς ν' ἀντικαταστήσουν τὰ χέρια τῶν ἐργατῶν.

ΛΟΥΝΕ. — Καὶ σεῖς εἶσαστε πεισματάρης, κύριε σύμβουλε, διότι θέλετε νὰ μὲ παύσετε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ πείσετε τὶς ἐφημερίδες ὅτι δὲν σᾶς λείπει ἡ καλὴ πρόθεση.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Κι' ἂν ἤτανε ἔτσι; Σεῖς ξέρετε πιὰ περὶ τίνος πρόκειται — ἢ νὰ ἔχω ἐναντίον μου τὸν τύπον, ἢ νὰ τὸν διαθέσω εὐνοϊκὰ ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥστε νὰ μὲ ὑποστηρίξῃ σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ ἐργάζομαι, γιὰ μιὰ πολὺ σοβαρὴ ὑπόθεση, ποὺ ἀφορᾷ τὸ καλὸ τῆς κοινωνίας. Πέστε σεῖς ὁ ἴδιος ἂν μπορῶ νὰ κάνω ἀλλοιῶς; Ἠμπορῶ νὰ σᾶς θέσω κ' ἔτσι τὸ ζήτημα, ἢ νὰ διαφυλάξω τὴν θέσι σας μέσα στὴν οἰκογένειά σας, ἢ νὰ κάμω ἀδύνατον τὴν ὕπαρξιν ἑκατὸν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ μποροῦσαν ἀλλοιῶς νὰ ὑπάρξουν, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἰδοῦν ποτὲ τοὺς καπνοδόχους τῶν σπιτιῶν τους νὰ καπνίζουν, ἂν δὲν ἐπιτύχῃ ἡ ἐπιχείρησις ποὺ μελετῶ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ μὲ κάνει νὰ σᾶς ἀναγκάζω νὰ ἐκλέξητε μεταξὺ τῶν δύο.

ΛΟΥΝΕ. — Ἐὰν εἶναι ἔτσι, δὲν ἔχω τίποτα πιὰ νὰ πῶ.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Ὄχι... Ἀγαπητέ μου Ἀούνε, λυποῦμαι πολὺ ποὺ θὰ χωρισθοῦμε.

ΛΟΥΝΕ. — Δὲν θὰ χωρισθοῦμε, κύριε σύμβουλε.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Πῶς;

ΛΟΥΝΕ. — Ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ ἁπλοῦς ἄνθρωπος ἔχει κάποιο προορισμὸ σ' αὐτὸ τὸν κόσμο.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Βέβαια, βέβαια. Ὑπόσχεσθε λοιπόν;...

ΛΟΥΝΕ. — Ἡ «Ἀφρικάνα» θὰ εἶναι μεθαύριο ἕτοιμη γιὰ ταξεῖδι. (Χαιρετᾷ καὶ φεύγει δεξιόθεν).

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Τὸν ἔκαμα τὸν ἀνθρωπάκο ν' ἀφήσῃ τὸ πεῖσμά του κατὰ μέρος. Τὸ παίρνω γιὰ καλὸ οἰωνό.

ΣΚΗΝΗ ΙΙΙ

ΧΙΛΜΑΙΡ. (Μὲ σιγάρο στὸ στόμα ἔρχεται ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ κήπου. Ἀπὸ τὴ σκάλα). — Καλὴ μέρα, Μπέττυ. Καλὴ μέρα Μπέρνικ.

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — Καλὴ μέρα.

ΧΙΛΜΑΙΡ. — Ἔκλαψες, ὅπως βλέπω. Τὸ ξέρεις, λοιπόν;

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — Τί νὰ ξέρω;

ΧΙΛΜΑΙΡ. (Εἰσέρχεται). — Ὅτι τὸ σκάνδαλο δίνει καὶ παίρνει.

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — Τί σημαίνει αὐτό;

ΧΙΛΜΑΙΡ. — Σημαίνει, ὅτι οἱ δυὸ Ἀμερικάνοι γυρίζουν στοὺς δρόμους μαζὺ μὲ τὴν Ντίνα Ντόρφ.

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — Μά, Χίλμαιρ, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο.

ΧΙΛΜΑΙΡ. — Δυστυχῶς εἶναι ὅπως τὸ λέγω. Ἡ Λένα ... εἶχε καὶ τὴν ἀπερισκεψία νὰ μὲ φωνάξῃ. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ἔκαμα πὼς δὲν τὴν ἄκουσα.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια δὲν πέρασαν ἀπαρατήρητα.

ΧΙΛΜΑΙΡ. — Βέβαια ὄχι — αὐτὸ τὸ καταλαβαίνεις. Οἱ ἄνθρωποι ἐστέκοντο καὶ τοὺς κυττοῦσαν. Ὁ ἐρχεμός τους διεδόθη στὴν πόλι σὰν ἀστραπή. Τὰ παράθυρα ὅλων τῶν σπιτιῶν ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι περίμεναν νὰ περάσῃ ἡ συνοδεία. Κεφάλια ἀπάνω σὲ κεφάλια, πίσω ἀπὸ τὶς κουρτίνες. Ὢ, ὤ! — Μὲ συγχωρεῖς Μπέττυ, γιὰ τὰ ὤ, ὤ, ποὺ ξεφωνίζω, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἱστορία μὲ κάνει νευρικό. Ἂν ἐξακολουθήσῃ αὐτὸ θ' ἀναγκασθῶ νὰ φύγω γιὰ πολὺ μακρυνὸ ταξεῖδι.

Κα ΜΠΕΡΝΙΚ. — Ἔπρεπε νὰ τοῦ μιλήσῃς καὶ νὰ τοῦ κάνῃς τὴν παρατήρηση...

ΧΙΛΜΑΙΡ. — Μέσα στὸ δρόμο; Ἄ, μὲ συγχωρεῖτε... Αὐτὸς ἰδίως νὰ τολμᾷ νὰ παρουσιάζεται στὸν κόσμο... Νὰ ἰδοῦμε ὅμως ἂν ἡ ἐφημερίδες δὲν τὸν ξετινάξουν... Μὲ συγχώρεις, Μπέττυ, ἀλλά...

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Ἡ ἐφημερίδες, εἶπες; Ἤκουσες νὰ γίνεται κανένας ὑπαινιγμός, ὥστε νὰ ὑποπτεύεσαι κάτι τέτοιο;

ΧΙΛΜΑΙΡ. — Βέβαια κάτι μυρίζομαι. Ὅταν σᾶς ἄφησα χθὲς τὸ βράδυ, πῆγα γιὰ λίγο στὴ λέσχη ἕνεκα τῆς ἀρρωστείας μου ξέρετε. Μόλις ἐμπῆκα, ἔπαυσαν νὰ μιλοῦν. Ἀπ' αὐτὸ κατάλαβα ἀμέσως πὼς μιλοῦσαν γιὰ τοὺς δυὸ Ἀμερικάνους. Ἔπειτα ἦρθε ὁ δημοσιογράφος Χάμμερ, ὁ ἀναιδέστατος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μὲ συνεχάρη γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ πλουσίου ἐξαδέλφου μου.

ΜΠΕΡΝΙΚ. — Τοῦ πλουσίου;...

(Συνέχεια εἰς τὸ προσεχὲς)

ΙΠΠΟΔΑΜΟΣ
Ἢ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΠΑΡ' ΕΛΛΗΣΙ

Ὁ Ἱππόδαμος ἦτο μηχανικός, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον· ἀλλὰ ἦτο καὶ Συνταγματολόγος· καὶ φαίνεται πρῶτος διατυπώσας θεωρητικῶς τὸ σύστημα της Συνταγματικῆς Πολιτείας, ἣν χαρακτηρίζουν, κατ' αὐτόν, τρία στοιχεῖα· Ἡ Βασιλεία, ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ Δημοκρατία· ἤ, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ὁ Βασιλεύς, ἡ Γερουσία καὶ ἡ Βουλή.

Ὁ Ἱππόδαμος ἦτο Μιλήσιος, εἶναι δὲ κοινῶς γνωστὸς ὡς ὁ διασημότερος ἀρχιτέκτων τῆς ἐποχῆς του, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Πρῶτος φαίνεται ἐφευρὼν τὴν ρυμοτομίαν τῶν πόλεων ἤτοι τὴν διαρρύθμισιν αὐτῶν μὲ κανονικὰς ὁδοὺς καὶ πλατείας. Αὐτὸς «τὸν Πειραιᾶ διεῖλεν Ἀθηναίοις», ἐφαρμόσας ἐν Πειραιεῖ τὸ πρῶτον, καὶ κατόπιν ἐν Ῥόδῳ, τὸ περὶ κανονικῆς ρυμοτομίας τῶν πόλεων σύστημά του. — Οἱ Πειραιεῖς εἰς εὐγνωμοσύνην ἐτίμησαν μὲ τὸ ὄνομά του μίαν ἐκ τῶν ἀγορῶν, καλέσαντες αὐτὴν «Ἱπποδάμειαν». Ἀλλ' ὁ περίφημος αὐτὸς ἀρχιτέκτων καὶ Πυθαγορικὸς φιλόσοφος ὑπῆρξε καὶ πολιτικολόγος, γράψας σπουδαίαν μελέτην «Περὶ Πολιτικῶν» εἰς Δωρικὴν διάλεκτον, ἡ ὁποία ὅμως ἀτυχῶς ἀπωλέσθη.

Μνείαν αὐτῆς ποιεῖται ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Β'. 5), ἀναφέρων περὶ τοῦ Ἱπποδάμου, ὅτι «λόγιος δὲ καὶ περὶ τὴν ὅλην φύσιν εἶναι βουλόμενος, πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων, ἐνεχείρισέ τι περὶ πολιτείας εἰπεῖν τῆς ἀρίστης, κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυρίανδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην· ἐποίει γὰρ ἓν μέρος τεχνίτας, ἓν δὲ γεωργούς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν καὶ τὰ ὅπλα ἔχον».

Εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ἄγνωστον διατί, ἀδικεῖ τὸν Ἱππόδαμον, οὗ καὶ ἐπικρίνει τὸ σύστημα. Παρὰ τῷ Στοβαίῳ σώζεται ἓν τεμάχιον τοῦ περὶ Πολιτείας συγγράμματος τοῦ Ἱπποδάμου, τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ ἀκριβές, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ λάβωμεν σαφῆ πως ἰδέαν περὶ τοῦ διατυπουμένου ὑπ' αὐτοῦ πολιτειακοῦ συστήματος.

Ἡ διαίρεσις τῆς Πολιτείας, κατὰ τὸ σῳζόμενον τοῦτο τεμάχιον, διατυποῦται ὑπὸ τοῦ Ἱπποδάμου ὡς ἑξῆς·

«Φαμὶ δ' ἐγὼ εἰς μοίρας τρεῖς διαστᾶσθαι τὴν σύμπασαν πολιτείαν· καὶ μίαν μὲν εἶναι μοῖραν τῶν ἀγαθῶν, κυβερνώντων τὰ κοινά· δεύτερον δὲ τῶν δυνάμει· τρίτον δὲ τῶν ἐκπληρώσει καὶ χορηγίᾳ τῶν ἀναγκαίων. Δηλ. πρώτην τάξιν τίθησι τὴν τῶν εὐγενῶν, δηλ. τῶν ἱκανῶν, ἐναρέτων καὶ ἐπιτηδείων τοῦ διοικεῖν τὰ κοινά, ἤτοι τῶν ἀρίστων, ἣν ὀνομάζει πλῆθος βουλευτικόν».

Δεύτερον ἐννοεῖ τὴν τάξιν τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς χώρας, ἣν ἀποκαλεῖ «Ἐπίκουρον»· καὶ τρίτην τὴν τῶν γεωργῶν, τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἤτοι τῶν βιοπόνων, ἣν ἀποκαλεῖ βάναυσον, ὄχι ὑπὸ τὴν ὑβριστικὴν βεβαίως σημασίαν, εἰς ἣν περιέπεσεν ἤδη ἡ χρῆσις τῆς λέξεως παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν μετερχομένων χειροτεχνικὰ καὶ ὄχι διανοητικὰ ἐπιτηδεύματα.

Ἑκάστην δὲ τῶν τάξεων τούτων διαιρεῖ εἰς τρία. Ἰδίως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐν προκειμένῳ ἡ εἰς τρία στοιχεῖα διαίρεσις τοῦ βουλευτικοῦ, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν συνταγματικὴν διαίρεσιν τῶν ἐξουσιῶν.

Τὸ βουλευτικόν, λοιπόν, διαιρεῖ εἰς «Πρόεδρον», «Ἀρχοντικὸν» καὶ «κοινοβουλευτικόν».

Καὶ πρόεδρον μὲν εἶναι «τὸ προσυνεδρεῦον καὶ τὸ προβουλευόμενον περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ ὕστερον ἐπαναφέρον ἐπὶ τὰν βουλάν». Δηλαδὴ ἀνάλογόν τι μὲ τὸ νῦν Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τὸ ὁποῖον προεπεξεργάζεται τὰ νομοσχέδια, τὰ κατόπιν εἰσαγόμενα εἰς τὰς Βουλάς, ἀλλὰ καὶ ἀνάλογον μὲ τὴν σημερινὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς εἰσηγητοῦ διὰ τῶν μελῶν του τῶν Νομοσχεδίων εἰς τὴν Βουλήν. Ἀρχοντικὸν, εἶναι τὸ στοιχεῖον τὸ ἄρχον, καὶ κατὰ τὰς τότε κρατούσας ἰδέας, ἐκ γενετῆς ἔχον τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἄρχειν· πάντως δὲ εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἡ ἰδία τῆς Κυβερνήσεως, ὡς διαχειριζομένης τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν.

Κοινοβουλευτικὸν δὲ «τὸ ἄλλο πλῆθος», τὸ ὁποῖον παραδέχεται καὶ ψηφίζει τὰ προβεβουλευμένα, καὶ ἀποφασίζει καὶ ἐπικυροῖ τὰ ὑπὸ κρίσιν νομοθετήματα ἢ ἄλλα χρήζοντα τῆς κυρώσεώς του μέτρα». Ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸ κοινοβουλευτικόν, ὁσάκις πρόκειται περὶ σοβαρᾶς καὶ ριζικῶς μεταβάλλοντος τοὺς θεμελιώδεις νόμους προτάσεως, παραπέμπει ταύτην εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν τοῦ Λαοῦ,» ἥτις, ὡς εἰπεῖν, εἶναι ἡ ἐν συνεχεῖ δράσει λειτουργοῦσα ἐθνοσυνέλευσις.

Καὶ ταῦτα μέν, ὄχι τελείως σύμφωνα μὲ τὴν νῦν διαμόρφωσιν τοῦ Συνταγματικοῦ πολιτεύματος, οὐχ ἧττον πολλὴν ἀναλογίαν ἐμφανίζουσι μὲ τοῦτο, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν συνθηκῶν, περιστάσεων καὶ ἰδεῶν, αἵτινες τότε ἐπεκράτουν περί τε τὴν σύνταξιν τῶν πολιτειῶν καὶ περὶ τὴν διαίρεσιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Μὴ λησμονῶμεν δέ, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐδογμάτιζε τότε τὸ φύσει ἄρχων καὶ ἀρχόμενοι. Καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοιούτων ἰδεῶν, ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ἦτο κυρίαρχος. Ἀλλ' ὁ Ἱππόδαμος, ἀφοῦ, παρομοιάζων τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν μὲ λύραν, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ προσαρμογὴν καὶ κατασκευήν, ἀλλὰ καὶ μουσικὴν καὶ ἁρμονικὴν χρῆσιν, ἐπάγεται ὅτι ἡ συναρμογὴ καὶ ἁρμονικὴ λειτουργία αὐτῆς γίνεται «λόγοις, ἐπιτηδεύμασιν ἠθῶν, καὶ νόμοις», διὰ τῶν ὁποίων «δεῖ παιδεύεσθαι τὸν ἄνθρωπον καὶ σπουδαιότερον γίνεσθαι», εἰς τὸ τέλος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμαχίου παρὰ Στοβαίῳ, ἀκριβέστερον ἀναπτύσσει τὸ κατ' αὐτὸν ἄρεστον καὶ παρέχον ἀσφάλειαν τοῖς πολίταις πολιτειακὸν σύστημά του, ὡς ἑξῆς·

«Πρέπει λοιπὸν πρώτη νὰ ταχθῇ ἡ βασιλεία, καὶ δευτέρα ἡ ἀριστοκρατία. Διότι ἡ βασιλεία εἶναι πρᾶγμα θεομίμητον, δηλαδὴ ὁ Βασιλεὺς εἶναι μιμητὴς Θεοῦ, καὶ δι' αὐτὸ δύσκολον νὰ τηρηθῇ εἰς τὸ ὕψος της ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ὁποία ὑπόκειται εἰς πάθη, καθότι εὐκόλως ἀλλοιοῦται ὑπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ὕβρεως, ἤτοι τῆς παρομαρτούσης εἰς τὴν ἰσχὺν ὑπερηφανείας· δι' ὅπερ δὲν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ ἀπολύτως, δηλ. νὰ μὴ δίδεται αὐτῷ ἀπόλυτος ἐξουσία, ἀλλὰ ἐν δυνατῷ μέτρῳ χρησίμως διὰ τὴν πολιτείαν, συμμετεχούσης εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Διότι οἱ ἄριστοι, ὄντες πολλοὶ καὶ ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ζηλοτύπως καὶ ἐν ἁμίλλῃ διὰ τὸ καλὸν τῆς πολιτείας διατελοῦντες, εἶναι στοιχεῖον μεταβολῆς καὶ ἰσορροπίας.

Ἡ δὲ δημοκρατία εἶναι μὲν ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ· διότι ὁ πολίτης, ἀφοῦ εἶναι μέλος τῆς ὅλης πολιτείας, καὶ φέρει τὰ βάρη αὐτῆς, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ γέρας τι, ἤτοι τὴν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν συμμετοχήν· ἀλλὰ νὰ συγκρατῆται καὶ συνέχηται, διότι τὸ πολὺ πλῆθος εἶναι θρασὺ καὶ προπετές.»

Καὶ ἡ μὲν ἀριστοκρατία εἶναι ἡ γερουσία τῶν συγχρόνων συνταγματικῶν πολιτευμάτων, ἡ δὲ δημοκρατία εἶναι ἡ Βουλή, δι' ἣν καὶ ἀπὸ τότε ὁ Ἱππόδαμος ἐδείχθη αὐστηρὸς κριτής.

Καὶ ὅμως τὸ ἀεὶ κατηγορούμενον Κοινοβούλιον, εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλιστικὴ δικλεὶς κατὰ πάσης ὑπερβασίας ἢ ἀποπείρας τυραννίδος, ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν».

Ἰδοὺ ὁ πρῶτος Ἕλλην Συνταγματολόγος.

Γ. Α. ΡΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ "ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ„
ΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

Ἡ Β' αὕτη Βυζαντινὴ διάλεξις τοῦ κ. Ν. Δ. Καλογεροπούλου ἐγένετο τὴν 5ην Δεκεμβρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φιλ. Συλλ. «Παρνασσὸς» ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπιστημόνων καὶ ἄλλων λογίων. Μεταξὺ αὐτῶν ἦν παρὼν καὶ ὁ Σ. Μητροπολίτης Σμύρνης παρεπιδημῶν ἐν Ἀθήναις. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν διάλεξιν προεβλήθησαν εἴκοσι πέντε φωτειναὶ εἰκόνες, ἐπεδείχθησαν ἰσάριθμα ἀντίγραφα, ἐπὶ πλέον δὲ εὐάριθμοί τινες Βυζαντιναὶ εἰκόνες παραχωρηθεῖσαι εὐγενῶς ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Βυζ. Μουσείου.

Δευτέραν ἤδη φορὰν ἀνερχόμενος ἐπὶ τὸ Βῆμα τοῦτο, τῇ ἐντολῇ τῆς Ἡμετέρας Ἑταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν, σκοπὸν ἔχω ν' ἀναπτύξω ὑμῖν τὸ περὶ «Βυζαντινῶν Ζωγράφων μετὰ τὴν Ἅλωσιν» καὶ ἰδίᾳ τῶν Κρητῶν».

Βυζαντινοὺς δὲ λέγων, ἐννοῶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὸν παλαιόθεν παραδεδεγμένον Βυζαντινὸν ρυθμόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἑτέρους τοιούτους, οἱ ὁποῖοι προετίμησαν ν' ἀκολουθήσωσι τὴν Ἰταλικὴν Τεχνοτροπίαν, περὶ ὧν κατωτέρω ὁμιλῶ.

Καὶ πέρυσιν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου διεξῆλθον τὰ περὶ Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ Βυζαντινῶν Ζωγράφων καὶ πρό, καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἀναπτύξας καὶ τὰ ποικίλα ζωγραφικὰ εἴδη, δηλαδὴ τῆς Μικρογραφίας, τῆς Μουσειωτικῆς τῆς Τοιχογραφίας καὶ τῆς δι' ᾠοῦ εἰκονογραφίας, ἐνδιατρίψας δὲ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πρὸ τῆς ἁλώσεως ἐποχὴν καὶ μνημονεύσας μάλιστα πασῶν τῶν Βυζαντινῶν Ἀναγεννήσεων, καὶ τῶν ὀνομαστοτέρων Βυζαντινῶν Ζωγράφων, οἷον τοῦ Λέοντος τοῦ βασανισθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, τοῦ Μεθοδίου τοῦ ἐκχριστιανίσαντος τὸν Βόγοριν τὸν Βασιλέα τῶν Βουλγάρων καὶ δι' αὐτοῦ ἅπαν τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος, τοῦ Προπαισίτου χρηματίσαντος καὶ πρέσβεως ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τελευταίου τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ ζήσαντος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διδάξαντος πολλοὺς Ἰταλοὺς ζωγράφους, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀνδρέαν Τάφφι, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθησαν οἱ πλειότεροι τῶν πρωϊμοτάτων Ἰταλῶν, οἷοι ὁ Caddo Caddi, ὁ Ἰάκωβος Toritti κλπ.

Τῶν ζωγράφων δὲ τούτων γενικῶς ἵνα μὴ ἀναφέρω καὶ ἄλλους, κατάλογον εὑρίσκει τις ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμονι τοῦ Λάμπρου, καταρτισθέντι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Βρότιγχαμ, καὶ τῶν λοιπῶν.

Μετὰ τὴν σύντομον δὲ ταύτην ἐπόμνησιν, ἐπιλαμβανόμενος τοῦ θέματος ἡμῶν, ὀφείλω νὰ ἐξάρω ἐν ἀρχῇ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ, ἐπικαλούμενος τὴν ὑμετέραν προσοχήν.

Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ἄπειρον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεξερεύνητον, παρὰ πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ. Εἷς δὲ τῶν νεωτέρων Εὐρωπαίων μελετητῶν, ὁ Ἀντώνιος Mynoz, γνωστὸς ἀνὰ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον καὶ ἐξ ἄλλων Βυζαντινῶν μελετῶν, ἔν τινι πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκθέσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μονῇ τῆς Κρυπτοφέρρης ἐγγὺς τῇ Ρώμῃ, ρητῶς ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ σοφοὶ τῆς Δύσεως ἠμέλησαν κυριολεκτικῶς τῆς σπουδῆς τούτων τῶν ἔργων. Ὅλως δὲ τυχαίως, δύναμαι εἰπεῖν, ἐξηρέθησαν καὶ οἱ Ἐμμ. Πανσέληνος, Ἀνδρ. ὁ Ρίκκος καὶ ὁ Ἐμμ. Τζανφουρνάρος, περὶ ὧν πλεῖστοι τῶν σοφῶν ὡμίλησαν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκριβῶς.

Καὶ τοῦτο συνέβη ἐξ αἰτίας εἰκόνων τινῶν αὐτῶν ἐν Βατικανῷ τῆς Ρώμης, ἐν Ufficii τῆς Φλωρεντίας, καὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἡμαρτημένης καὶ πλαστῆς ἐκδόσεως τῆς Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου, καὶ τοῦ Ντιντρόν.

Πρῶτοι δὲ κυρίως, οἱ ὁποῖοι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰς εἰκόνας, εἶναι οἱ Ρῶσσοι, ἔχοντες ἄλλως τε ἱκανὸν ὑλικὸν παρ' αὐτοῖς.

Παρ' ἡμῖν τὴν πρώτην ὤθησιν ἔδωκαν οἱ Ἀρχαιοπῶλαι, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐσπούδασαν πλειότερον πάντων ἡμῶν τήν τε ἀξίαν καὶ τὴν τεχνικὴν τῶν φορητῶν ἰδίᾳ εἰκόνων. Δεινοὶ οὗτοι γενόμενοι περὶ τὴν διάγνωσιν τοῦ χρόνου, τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἐργαστηρίου, ἠγόρασαν ὅ,τι πλείστας, καὶ ἐμπορεύθησαν τὰς καλυτέρας μέχρι τοῦ νῦν εἰκόνας.

Ἐκ τῶν ἐπιστημόνων δὲ ἢ καὶ τῶν φιλοτέχνων μεταγενέστερον, δύναταί τις εἰπεῖν, ἠργάσθησαν τινές, ἀλλ' οὐχὶ πάντη μεθοδικῶς. Γενικῶς δ' οὗτοι διαιροῦνται εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς αἰσθητικώτερον ἢ καλλιτεχνικώτερον ἐργασθέντας, καὶ τοὺς ξηροὺς ἀντιγραφεῖς ἢ συλλογεῖς ἐπιγραφῶν καὶ χρονολογήσεων, ἀναφερομένων εἰς τοὺς Ζωγράφους. Τινὲς δὲ καὶ εἰς ἀμφότερα ἐπεδόθησαν.

Καὶ εἰς μὲν τοὺς πρώτους καταλέγονται ὁ Ι. Βελοῦδος, ὁ γράψας τὴν «Ἑλλήνων ἀποικίαν ἐν Βενετίᾳ», ὁ Γ. Μαυρογιάννης, ὁ δημοσιεύσας τὴν Βυζαντινὴν αὐτοῦ Τέχνην, ὁ Σπ. Δεβιάζης, ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς πολλῶν καλλιτεχνικῶν Ἑπτανησιακῶν Ζητημάτων, ὁ Π. Χιώτης, ὁ συντόμως βιογραφήσας τινὰς τῶν Ζακυνθίων, ἰδίᾳ Ζωγράφων, ὁ Λεωνίδας Ζώης, ἱστοριογράφος καὶ οὗτος ἐν Ἑπτανήσῳ, ὁ ἀποθανὼν μόλις Σπ. Λάμπρος, ἱκανὰ καὶ οὗτος δημοσιεύσας, καὶ τελευταῖοι οἱ Γ. Λαμπάκης καὶ Κ. Ζησίου. Ὁ τελευταῖος μάλιστα οὗτος εὐστοχώτερον παντὸς ἄλλου ἐξήνεγκε γνώμας, καὶ ὀξυδερκέστατα ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν εἰκόνων τινῶν, διακριθεὶς ἅμα διὰ τὴν εὐχερῆ καὶ ὀρθὴν ἀνάγνωσιν χαραγμάτων ἐπιγραφῶν δυσκόλων κλπ.

Εἰς δὲ τοὺς δευτέρους καταλέγονται οἱ κ.κ. Ζερλέντης, Παπαμιχαλόπουλος, Γιαννόπουλος, Βέης, Ξανθουδίδης, Δ. Κουΐν καὶ γενικώτερον οἱ Καμπούρογλους, Πελεκάσης κλπ.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐρευνητῶν τούτων, ὡς καλύτεραι πηγαὶ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἡμῖν αὗται αἱ εἰκόνες, αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ Μοναί, ἐν αἷς περιεσώθησαν ἱκανὰ τῶν μνημείων τούτων τῶν εἰκονογραφικῶν. Ἡ Κρήτη, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κέρκυρα, ὁ Ἄθως καὶ λοιπὰ μέρη μετ' ἀκριβείας ἐρευνώμενα, εἶναι ἱκανὰ νὰ παράσχωσιν εἰς ἡμᾶς ὕλην πολλῆς μαθήσεως.

Τελευταῖον δ' αἱ συλλογαὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Κολλυβᾶ, τῆς Καλλιγᾶ καὶ τινες ἄλλαι συμπληροῦσι τὸ Μνημειολογικὸν ὑλικὸν πρὸς γνῶσιν τῆς μετὰ τὴν Ἅλωσιν εἰκονογραφίας.

Ἡ Εἰκονογραφία δὲ αὕτη, φιλότεχνος ὁμήγυρις, ὑπῆρξεν οὐχὶ τυχαία, ἀλλὰ μεγάλη καὶ θαυμαστή. Ἐὰν δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἢ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἢ τῶν Παλαιολόγων παρετηρήθη ἱκανὴ ἀνάπτυξις τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης, μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἀνυψώθη πλειότερον ἡ Τέχνη καὶ ἀνεγεννήθη σπουδαίως. Πραγματικὴν δὲ ἔκπληξιν προξενεῖ εἰς τὸν περὶ τὴν Βυζαντινὴν Τέχνην ἀσχολούμενον ἡ ἀνάπτυξις αὕτη καὶ ἡ τεχνικὴ βελτίωσις τῆς εἰκονογραφίας κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Δὲν πρόκειται βέβαια περὶ τῆς ὑψίστης ἐκείνης ἀκμῆς, οἵα παρετηρήθη ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Γερμανίᾳ ἢ Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα διὰ τῶν Ραφαὴλ Σάντζιο, Μιχαὴλ Ἀγγέλου, Βουοναρότι, Λεονάρδου ντὰ Βίντζι καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ περὶ προόδου σημαντικωτάτης, ἡ ὁποία κατέλιπεν δείγματα τέχνης ἰδιορρύθμου καὶ πρὸ πάντων χαρακτῆρος Ἐθνικοῦ. Συνολικῶς δὲ λαμβάνοντες τὴν τέχνην ταύτην, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο μεγάλους κλάδους, κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἀκολουθοῦντας ἀντίθετον κατ' ἀρχὴν διεύθυνσιν. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν Ζωγράφων ἠκολούθησαν τὸν ἕνα τῶν κλάδων τούτων ἄλλοι δὲ οἱ καὶ πλειότεροι, τὸν ἕτερον, ὅστις καὶ ἐνδιαφέρει κυρίως ἡμᾶς.

Τοὺς κλάδους δὲ τούτους ἢ τὰς διακρίσεις ὀφείλομεν νὰ ὀνομάσωμεν Σχολάς. Καὶ ἡ μία μὲν αὐτῶν ἀκολουθεῖ τὸν Ἰταλικὸν ρυθμὸν καὶ μάλιστα τὴν Σχολὴν τῆς Βενετίας καὶ τῆς Οὐμβρίας, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν Λομβαρδικήν, ἡ δὲ ἑτέρα τὸν ἐν τῷ Βυζαντινῷ Κράτει ἐπικρατήσαντα εἰκονογραφικὸν τρόπον, τὸν διηπλωμένον καθ' ἅπαντα τὰ θέματα. Οὕτω δύο Σχολαί, ἡ Ἰταλικὴ καὶ ἡ Βυζαντινὴ διεκρίθησαν ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὴν ρύθμισιν δ' ἀμφοτέρων ἡ Βενετία διεδραμάτισε τὸν πρωτεύοντα ρόλον. Οἱ πλεῖστοι τῶν ζωγράφων ἐσπούδασαν αὐτόθι καὶ ἐδιδάχθησαν ἐκ τῶν προτύπων τῶν Βενετῶν διδασκάλων, τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ πόλει. Ἡ κυριαρχία δὲ τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐπὶ τῶν νήσων, καὶ ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία, ἐπέφερον ὡς ἑπόμενον, τὴν ἐπίδρασιν ταύτην. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ἐξάρω ἰδιαιτέρως τὸ διάφορον τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς.

Οἱ Ἑπτανήσιοι, καὶ μάλιστα οἱ Ζακύνθιοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι, εὐκολώτερον ἐμιμήθησαν τὸ ξενότροπον ἐν τῇ Τέχνῃ, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ Πελοποννήσιοι, καὶ ἰδίᾳ οἱ Κρῆτες, παρέλαβον μὲν ὅ,τι καλόν, ἀλλὰ δὲν ἐμακρύνθησαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ἐν τῇ Τέχνῃ. Οὕτω βλέπομεν τὸν Ἀργεῖον Γεώργιον Μάρκου, λόγιον ὄντα καὶ ποιητήν, σπουδάσαντα μὲν ἐν Βενετίᾳ, μὴ μακρυνθέντα δὲ τῶν Πελοποννησιακῶν ἀρχῶν.

Οἱ Κρῆτες δὲ μάλιστα μετὰ ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἐπέμειναν εἰς τὴν πάτριον τέχνην, οὐδέποτε λησμονήσαντες τὴν ἰδιόρρυθμον αὐτῶν Βυζαντινὴν—Κρητικὴν τεχνοτροπίαν. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ περίφημος Δομ. Θεοτοκόπουλος, ὁ ἀναδειχθεὶς ἐν Ἱσπανίᾳ, οὐχὶ σπανίως καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον τολμηροὺς αὐτοῦ πίνακας ἐνθυμίζει τὸν Βυζαντινὸν κόσμον. Ἀλλ' ἐξαιρέσει τούτου τοῦ μοναδικοῦ τεχνίτου, οἱ Κρῆτες ζωγράφοι, μισοῦντες τὸν Καθολικισμόν, προσεπάθουν ἐν τῇ τέχνῃ των νὰ φανερώνουσι τὸ αἴσθημά των τοῦτο, ζωγραφίζοντες εἰς μέρη καταφανῆ, οἷον τὰ Βημόθυρα, πατέρας ἢ ἀντιλατινόφρονας ἢ ὑποστηρικτὰς τῆς ὀρθοδοξίας.

Πλεῖστα δὲ ἡμῖν πρόκειται παραδείγματα τοῦ μίσους τούτου τῶν Κρητῶν ἐναντίον τῶν Λατίνων. Ὥστε οὐδὲν ἄπορον, ὅτι καὶ ἐν τῇ τεχνικῇ ἐκδηλώσει, ἐκτὸς τῶν εἰκονογραφικῶν παραστάσεων, προσεπάθουν ν' ἀποφεύγωσι τὸν Ἰταλικὸν Ρυθμόν, ὑποβάλλοντες μόνον τοῦτον εἰς τὸν Βυζαντινόν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, τῇ ὀλιγώτερον συνδεομένῃ μετὰ τῆς Βενετίας καὶ πλειότερον μετὰ τοῦ Ἄθω ἢ ἄλλων μερῶν, ἕνεκα ἑτέρων παραγόντων, ἀνεπτύχθη τέχνη ὁμοίας Βυζαντινῆς Σχολῆς, παραλλάσσουσα μόνον ἐργαστηριακῶς. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε τὸ μέγα πλῆθος τῶν Ζωγράφων ἐν Ἄθῳ, Μετεώροις, Στερεο-Πινδικῇ, Ἀθήναις, Πελοποννήσῳ, ἐκτὸς τῆς Κρήτης καὶ Ἑπτανήσου. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Βενετίᾳ οὐχὶ ὀλίγοι ζωγράφοι κατέμειναν ἐργαζόμενοι. Οὕτω λοιπὸν ἐδημιουργήθησαν αἱ δύο Σχολαί, ἡ Ἰταλικὴ καὶ ἡ Βυζαντινή. Ἐκ δὲ τῆς δευτέρας τὰ ποικίλα Ἐργαστήρια, τὸ Ἁγιορειτικὸν ἢ Ἀθωνικόν, τὸ Στερεοπινδικόν, τὸ Ἀθηναϊκόν, τὸ Πελοποννησιακὸν καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων τὸ Κρητικόν.

Καὶ ἤδη διὰ βραχυτάτων ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν Ζωγράφων τῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς πρῶτον.

Ἐκτὸς τοῦ Θεοτοκοπούλου καὶ τοῦ Κορτεσίου, οἵτινες ἔζησαν ἐν τῇ δύσει, καὶ ἠκολούθησαν ἀναποδράστως τὴν κύκλῳ αὐτῶν τέχνην, καὶ ἕτεροι Ἕλληνες, καὶ ἰδίᾳ Ἑπτανήσιοι, ἐμιμήθησαν τὴν Ἰταλικὴν Τέχνην. Τὴν ἀρχὴν παρ' ἡμῖν ἐποίησαν οἱ Δοξαράδες, πατὴρ καὶ υἱός, οἱ ἕλκοντες τὴν καταγωγὴν ἐν Πελοποννήσῳ. Διακριθέντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας, ηὐνοήθησαν ὑπὸ ταύτης μυριοτρόπως. Τὰ περὶ Δοξαράδων εἶναι γνωστότατα.

Ὁ Σπ. Λάμπρος, καὶ ὁ Δεβιάζης, ἱκανὰ περὶ αὐτῶν ἐδημοσίευσαν. Ζωγραφικὸν ἔργον κύριον, ἐκτὸς τῶν ἐν Ζακύνθῳ, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἡ Οὐρανία τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος ἐν Κερκύρᾳ. Οὐρανίαν δὲ καλοῦμεν τὸν ὄροφον τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ἧς ἐπεκράτησε νὰ ζωγραφίζωνται θρησκευτικαὶ παραστάσεις, κατὰ τὸ θαυμάσιον πρότυπον τῆς Σιξτίνας καπέλλας». Ἀλλ' ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον, ἀναγόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν κατακομβῶν, εἰς τοὺς ὀρόφους τῶν ὁποίων ἐζωγράφιζον ποικίλας παραστάσεις.

Ἐπὶ τῆς οὐρανίας λοιπὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος ἐζωγραφήθη ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ Ἁγίου.

Καὶ τὸ μὲν μέσον τοῦ ὀρόφου κατεῖχον τρεῖς μεγάλαι ᾠοειδεῖς παραστάσεις μεγέθους 5 μέτρων περίπου ἑκάστη. Τὰ δὲ πλάγια τέσσαρες καρδιόσχημοι μέσου μεγέθους καὶ ἓξ μικρότεραι ᾠοειδεῖς. Ἡ πασῶν ὡραιοτέρα ἦτο ἡ τοῦ μέσου, ἡ παριστῶσα κατὰ τρόπον μεγαλοπρεπῆ τὴν συλλειτουργίαν τοῦ ἁγίου μετὰ τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴν φράσιν «Ἀγγέλοις ἔσχες συλλειτουργοῦντας ἱερώτατε».

Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο ἕτεραι ἑκατέρωθεν, αἱ παριστῶσαι τὴν Α'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ τὴν Θεραπείαν τοῦ Κωνσταντίνου ὑπὸ τοῦ Ἁγίου, δὲν ἦσαν ἧττον μεγαλοπρεπεῖς.

Ἀτυχῶς, κύριοι, τὸ συγκρότημα τοῦτο, τὸ μοναδικὸν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην, δὲν ὑφίσταται πλέον. Ἀφωσιωθέν, τίς οἶδε διὰ ποίους λόγους, ἀντεγράφη καὶ ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀσπιώτου τῷ 1850, ὡς εὑρίσκεται σήμερον.

Εἰς τὴν αὐτὴν σχολὴν τάσσονται καὶ οἱ δύο πλειότερον γνωστοὶ Κουτούζης καὶ Κατσούνης. Περὶ αὐτῶν, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ὁμιλήσω βραδύτερον διὰ πλειόνων, δὲν δύναμαι νὰ μακρυγορήσω νῦν.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων αὐτῶν ἀναφέρω μόνον τρία ἐκ τῶν λαμπροτέρων, καὶ τὸν ὀλιγώτερον γνωστῶν. Εὑρίσκονται δὲ ταῦτα, οὐχὶ ἐν Ζακύνθῳ, ὡς θὰ ὑπέθετέ τις, ἀλλὰ ἐν Κερκύρᾳ.

Τοῦ πρώτου ἀναφέρω ὑπέροχον ὄντως εἰκόνα ἐν τῇ οὐρανίᾳ τῆς ἐκκλησίας τῆς «Φανερωμένης τῶν Ξένων» ἐν Κερκύρᾳ, ἐγγὺς τοῦ Ἁγίου, τὴν παριστῶσαν τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου. Ἐν αὐτῇ δύο περίπου μέτρων, τὰ πάντα ζωγραφοῦνται ἐλευθέρως, μετὰ χάριτος καὶ τέχνης σημαντικῆς, ὅσον καὶ πραγματικῆς.

Κάτωθεν τῆς εἰκόνος ἐν χάριτι καὶ κωχελείᾳ ζωγραφίζεται γαλῆ τις, τὸ σύμβολον, ὡς λέγουσι τοῦ

Κουτούζη, τοῦ ἀγαπήσαντος μετὰ στοργῆς τὸ ζῷον τοῦτο.

Τοῦ ἑτέρου Κουτούζη τοῦ καὶ αὐτοδιδάκτου ἐν τῇ περιφήμῳ μονῇ τῆς Πλατυτέρας ὑπάρχουσι δύο τῶν λαμπροτέρων αὐτοῦ ἔργων ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ὁ Νιπτήρ. (1)

Εἰς τὴν αὐτὴν Σχολὴν τέλος τάσσονται ὁ Πλακωτός, καὶ ὁ πολυγραφότατος πάντων Σπυρίδων Σπεράντζας.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου ἔγραψε ὁ Λεβιάζης ἐν τῷ περιοδικῷ «Καλλιτεχνικὸς Κόσμος», περὶ δὲ τοῦ δευτέρου οὐδεὶς μέχρι τοῦ νῦν.

Καὶ ὅμως οὗτος παρήγαγε τοιοῦτον πλῆθος, ὅσον δὲν παρήγαγον πάντες οἱ ἄλλοι ὁμοῦ λαμβανόμενοι. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κερκύρας αἱ οὐρανίαι εἶναι ἔργον αὐτοῦ. Τὰ ἔτη 1760—1775 ἀνήκουσι ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτόν.

Ἡ Ἁγία Τριάς, ὁ Ἅγ. Ἰωάννης, ὁ Ἅγ. Ἐλευθέριος, ὁ Ἅγ. Σπυρίδων, ἡ Κρεμαστή, ἡ Ὑψηλὴ Θεοτόκος, ἔχουσιν ἔργα αὐτοῦ.

Καὶ ἐνῷ τόσον ὀλίγοι μόνον ζωγράφοι ἀκολουθοῦσι τὴν Ἰταλικὴν Σχολήν, τὴν Βυζαντινὴν τοιαύτην καὶ τὰ Ἐργαστήρια, αὐταὶ πλείονας τῶν τριακοσίων τροφοδοτοῦσιν. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη τοῦ ἀριθμοῦ πείθει ἡμᾶς εὐγλωττότερον περὶ τοῦ προτιμωμένου εἴδους.

Μὴ νομίσητε δέ, Κύριοι, ὅτι τοῦτο ἐποίουν ἐξ ἀγνοίας. Εἶναι γνωστότατον, ὅτι πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐγνώριζον ὅ,τι ἄριστα τὴν Ἰταλικὴν Τέχνην.

Καὶ πρῶτον ἀναφέρομεν τὸ Ἁγιορειτικὸν ἢ Ἀθωνικὸν Ἐργαστήριον. Τοῦτο εἶναι τὸ κέντρον τῆς καθ' ὅλου Μακεδονικῆς τέχνης, ἣν καὶ ὁ Μιλλὲ ὀνομάζει «Μακεδονικὴν Σχολήν». Περὶ τῆς τέχνης αὐτῆς ἐγράφησαν μέχρι τῆς σήμερον ἱκανὰ ἐξ αἰτίας τοῦ Ἐμμ. Πανσελήνου, τοῦ θρυλουμένου ἀναγκαινιστοῦ τῆς Ἁγιορειτικῆς Τέχνης.

Ἀλλὰ χωρὶς νὰ θελήσωμεν νὰ ἐπιλύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦ ἱδρυτοῦ τούτου τῆς Σχολῆς, δυνάμεθα τοῦτο μόνον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν Ἄθῳ κατὰ τὸν ΙΣΤ'. αἰῶνα ἀνεπτύχθη τέχνη σημαντικὴ διὰ τοῦ λεγομένου Πανσελήνου καὶ τῶν Κρητῶν, ὧν πρωτεύει ὁ Θεοφάνης.

Ὁ Θεοφάνης δὲ οὗτος, ὁ Ζωρζῆς, ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Φράγγος, Καστελλᾶνος καὶ ὁ Πανσέληνος εἶναι οἱ γνωστότεροι τῆς Ἁγιορειτικῆς ἢ Ἀθωνικῆς Ζωγραφικῆς, οἱ ὁποῖοι σημειωθήτω δὲν ἠκολούθησαν ἑνιαῖον τεχνικὸν δρόμον, ἀλλὰ διάφορον, εἴτε συντηρητικόν, εἴτε ἐλεύθερόν πως.

Μετὰ τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ Μακεδονικὴν τέχνην, θὰ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τις ἱκανὰ ὁμοίως καὶ περὶ τῆς Τέχνης ἐν τῇ Στερεο-Πινδικῇ. Καθ' ὅλην τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ τὴν Πινδικήν, μὲ κέντρον, ὡς φαίνεται τὰς Θήβας καὶ τὰ Μετέωρα, ἀνεπτύχθη τέχνη, οὐχὶ μὲν μεγάλη, ἀλλὰ ἀξία λόγου. Ὁ Δανιὴλ Κουίνν, καὶ ὁ Ν. Ι. Γιαννόπουλος, ὁ Ἠπειρώτης, ἱκανὰ ἡμῖν περιέσωσαν τῶν ζωγράφων τῆς περιοχῆς ταύτης.

Ἀλλ' ἀνωτέρα τέχνη ἐν τῇ Στερεᾷ ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ σημαντικωτάτου Ἀθηναϊκοῦ Ἐργαστηρίου καὶ τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν.

Ἐν Ἀθήναις ἀπὸ πρωϊμοτάτου χρόνου ἤρξατο ἀναπτυσσομένη τέχνη Βυζαντινὴ ἀξιοθαύμαστος, ἧς τὰ δείγματα σώζονται ἀκόμη καὶ νῦν.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Θησείου καὶ τοῦ Παρθενῶνος προκαλοῦσι τὴν ἔκπληξιν ἡμῶν διὰ τὸ ὑψηλόν, τὸ χαρίεν, καὶ τὸ κομψόν. Ὁ δὲ τύπος, ὁ τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηνιωτίσσης ἀπὸ παλαιοτάτου χρόνου προσέλαβε ὅλως ἰδιάζουσαν αἴγλην καὶ διεπλώθη καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον.

Ἡ Θεομήτωρ ἡ Γοργοεπήκοος τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Ἀθηνιώτισσα προσεκυνήθη μετ' ἀγάπης ἐν Βυζαντίῳ, Βαβυλῶνι, Αἰγύπτῳ, Μεσσήνῃ, Σωτηριοπόλει τῆς Λαζικῆς, Τραπεζοῦντι, Ἄθῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Νεώτερον δὲ ἡ Τέχνη ἐξ ἴσου προσέλαβε ἴδιον ἐπιχωριάζοντα τύπον, διακρινόμενον πρὸ παντὸς διὰ τὴν περίκομψον χάριν.

Αἱ γύρω τῶν Ἀθηνῶν μοναὶ ἡ Καισαριανή, ἡ Ὡμορφη Ἐκκλησία, τὸ Ἀστέρι, ὁ Ἅγ. Ἰωάννης καὶ ἄλλα μικρὰ ἐξωκκλήσια, εἶναι τὰ Μουσεῖα τῆς τέχνης ταύτης.

Εἰς τὸν Ἐλαιῶνα π.χ. καὶ εἰς τὸν ναΐσκον τῆς Μουσταπίδαρκας εὑρίσκεται τύπος τῆς πλατυτέρας, ἧς τὴν χάριν δυσκόλως τις ἀλλοῦ θὰ συναντήσῃ. Ἡ μορφὴ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰησοῦ, αἱ χεῖρες καὶ πρὸ πάντων οἱ δάκτυλοι τοῦ παιδίου, εἶναι ἀπαράμιλλοι.

Οἱ λόγοι δὲ ἢ αἱ αἰτίαι, ἀπὸ τῶν ὁποίων προῆλθε ἡ ἀνάπτυξις τῆς τέχνης τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, ὑπῆρξαν ἱκανοί, ὧν μνημονεύομεν τρεῖς κυριώδεις, ἤτοι.

α') Τὴν μεγάλην ἀκμὴν καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν.

β') καὶ σπουδαιότερον, τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς κοιτίδος τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Τέχνης, ἤτοι τῆς Φλωρεντίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς Φλωρεντινῆς ἀκμῆς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ δουκὸς Νερίου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐμεγάλυνε καὶ ἐκάλλυνε τὰς Ἀθήνας παλινορθώσας μάλιστα καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπήν.

γ') δὲ καὶ τὸ πάντων σπουδαιότερον, τὴν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον σπουδὴν τῶν ἐν σωρείᾳ εὑρισκομένων γλυπτικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς πρότυπα εἰς τοὺς Ἀθηναίους Ζωγράφους.

Εἰς τὸν ἀναβαίνοντα τὸν Ὑμηττὸν καὶ ἐπισκεπτόμενον τὸ Ἀστέρι, ἐμποιεῖ αἴσθησιν ἡ Παναγία ἡ ἐπὶ βάθρου, ἡ ὁμοιάζουσα τὴν παλαιὰν Ἀθηναίαν κόρην, τὴν προστάτιδα τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ δὲ σοφὸς ἐκεῖνος ζωγράφος ὁ Θείρσιος, ὁ ζωγραφίσας τὴν Ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ βάσει προτύπων Βυζαντινῶν, ὅ,τι ἄριστα ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τοῦτο εἰς τὸν λευκὸν τῆς Θεοτόκου χιτῶνα.

Θὰ ἐπεθύμουν, Και καὶ Κοι, νὰ εἶχον καιρὸν διὰ νὰ ἐπιδείξω ἡμῖν ἀντίγραφα εἰκόνων, ἐν αἷς καταφαίνεται ἡ λαμπρότης τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, τὸ ὁποῖον διεκρίθη τὰ μέγιστα ἐν τῇ τοιχογραφίᾳ πλειότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἄθω.—Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ περίφημος Ἰησοῦς παιδίον τοῦ Πανσελήνου εὑρίσκεται καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἐξ ἄλλου εἰκόνες, οἷαι ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν τῆς Ὡμορφης Ἐκκλησιᾶς, ἡ Λητουργία τῆς Καισαριανῆς καὶ αἱ ἀπολεσθεῖσαι τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγ. Ἐλευθερίου, ἦσαν καὶ εἶναι ἔργα σημαντικά.

Ζωγράφοι δὲ τοῦ ἐργαστηρίου τούτου εἶναι ὁ ἱερεὺς Θεόφιλος, ὁ Ἰωάννης, ὁ Ὕπατος, ὁ σπουδαιότερος πάντων Γεώργιος Μάρκου, ὁ Γ. Κυπριώτης, ὁ Λεονάρδος Μυλωνᾶς καὶ ἄλλοι. (1)

Οὐχὶ ὁμοίως ἀσήμαντον ὑπῆρξε καὶ τὸ Πελοποννησιακὸν ἐργαστήριον.

Ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πρωϊμότατα ἀνεπτύχθη ἐξ ἴσου σπουδαία τέχνη καὶ ζωηρά. Τὸ Ναύπλιον, ἰδία, καὶ τὸ Ἄργος ὑπῆρξαν τὰ κέντρα τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ἀλλὰ καὶ σύμπασα ἡ Πελοπόννησος ἀνέδειξε δεκάδας ζωγράφων, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν εἶναι ἄγνωστα. Οἱ κυριώτεροι ὅμως ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐργ. τούτου ὑπῆρξαν οἱ αὐτάδελφοι Μόσχοι Δημήτριος καὶ Γεώργιος, ὧν τὸ ἔργον διήκει ἀπὸ τοῦ 1606—1640. Ἐν Ζακύνθῳ τὸ πρῶτον καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Λογοθετῶν κατὰ τὸν, ἐν ἔτει 1606 καὶ ὕστερον ἐν τῇ Μονῇ Βουρκάνου τῆς Μαντινείας ἐπὶ Πατριάρχου Νεοφύτου 1638, καὶ ἐν Καλάμαις, ἐζωγράφισαν πολλὰς εἰκόνας ἐφ' ὑγρῷ.

Τῶν Μόσχων δὲ τούτων ἀπόγονοι ὑπῆρξαν οἱ γνωστότεροι Λέων καὶ Ἠλίας, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ὀνομαστὸς διὰ τὰς μικρογραφικὰς αὐτοῦ παραστάσεις.

Εἰκόνας πάντων τούτων κατέχουσι ἥ τε Ζάκυνθος ἐν τῇ Φανερωμένῃ, καὶ ἡ Κεφαλληνία, καὶ ἡ Κέρκυρα, τὸ Βυζαντινὸν καὶ τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον καὶ αἱ λοιπαὶ συλλογαί.

Ἀλλ' οἱ ζωγράφοι οὗτοι, ἐργασθέντες τὸ πλεῖστον ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ, ἠκολούθησαν ἔν τισι τὸ Κρητικὸν Ἐργαστήριον ἢ καὶ τὴν Ἰταλικὴν ἀκόμη τέχνην. (2)

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, πάντων καὶ τὸ μάλιστα σημαντικὸν ἐργαστήριον, ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως τὸ Κρητικόν.

Κρητικὸν δὲ λέγομεν τοῦτο, οὐχὶ διότι τόσον ἀνεπτύχθη ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ κυρίως διότι ἐμεγαλύνθη διὰ τῶν περιφήμων Κρητῶν Ζωγράφων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν οἱ σπουδαιότατοι πάντων.

Περὶ τοῦ ἐργαστηρίου τούτου καὶ τῶν κυρίων λόγων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀνεπτύχθη ἡ ἱερὰ εἰκονογραφία ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ «Ν. Αἰῶνι» ἐκτενῆ πραγματείαν.

Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ καὶ πρὸ τῆς Ἁλώσεως ἀκόμη εἶχεν ἀναπτυχθῆ σημαντικὴ τέχνη καὶ τοιχογραφικὴ καὶ τῶν φορητῶν λεγομένων εἰκόνων. Ὁ ποιητὴς τοῦ γνωστοῦ ἔπους τοῦ περιγράφοντος τὸν Κρητικὸν πόλεμον Μπουνιαλῆς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ, περιγράφων τὴν φρίκην, καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ Κρήτῃ καταστροφήν, λέγει :

Τῆς ἐκκλησίαις τσ' ἅγιες ξεστολίσαν
ταῖς εὔμορφαις εἰκόνες τσακίσαν.

Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν οὗτος λέγει, ὅτι «Τεχνίτες ἐπιτήδειους εἶχον κι' εἰκονογράφους».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Σ. Λάμπρος ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι αὐτοῦ ἀναφέρει ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐντοιχίων εἰκόνων καὶ ζωγράφων ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸν παλαιότερον χρόνον.

Ἐκτὸς δὲ αὐτῶν, ἔχομεν καὶ σήμερον ἔτι δείγματα εἰκόνων Κρητικῶν ἐκ τοῦ εἴδους τῶν φορητῶν, τὰς ὁποίας οἱ Κρῆτες, φεύγοντες, παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν εἰς Ζάκυνθον, Κέρκυραν καὶ Βενετίαν. Τούτων ἀναφέρομεν τρεῖς σημαντικωτάτας, α') τὴν Κυρίαν Θεοτόκον τὴν Ἐλεοῦσαν, τὴν λεγομένην Ἐπισκοπιανήν, κομισθεῖσαν ἀπὸ τῆς Κρήτης εἰς Ζάκυνθον ὑπὸ τοῦ Μιχελῆ Μοσχοπούλου.

β') Τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Καμαριώτου, μετενεχθεῖσαν ὑπὸ Ἰωάννου Παπαδοπούλου, καὶ

γ') Τὴν περιφημοτάτην εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοπηγῆς, ἧς ἡ ἱστορία γράφεται καὶ ἔντινι βιβλίῳ δυσευρέτῳ, τυπωθέντι ἐν Βενετίᾳ ἄλλοτε. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Βενετίᾳ ὑπάρχει καὶ τετάρτη περίφημος εἰκὼν παλαιὰ Κρητική, ἡ Santa Maria de la Salute ἡ ὀνομαζομένη S. Maria di Candia.

Οἱ λόγοι οἱ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Τέχνης ἐν Κρήτῃ ὑπῆρξαν πολλοί, ὧν μνημονεύομεν τοὺς σημαντικωτέρους. (Καὶ πρῶτον ἡ ἐγκατάστασις φυγάδων ἐκ Βυζαντίου ἢ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ Κων)πόλεως ἢ μέσῳ ἄλλων μερῶν, καὶ δεύτερον ἡ συχνοτάτη ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Δύσεως, καὶ ἡ κρατικὴ σχέσις τῆς νήσου μετὰ τῆς μητροπόλεως Βενετίας ὑπῆρξαν οἱ θεμελιώδεις λόγοι τῆς Κρητικῆς ἀναπτύξεως. Αἱ φιλολογικαὶ δὲ ἐκλάμψεις τοῦ Κρητικοῦ πνεύματος οἷον τοῦ Κορτάτση σύγχρονος πρότυποντίνα Ὀρβέκαν τοῦ ἐκ Φεράρας Giraldi, τοῦ Κορνάρου καὶ τῶν ὁμοίων, καταδεικνύουσιν ἄλλως τε τὴν ξένην ἐπίδρασιν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Κρητῶν. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν Κρητῶν Τζαγκαρωλῶν καὶ ἄλλων οἱ ὁποῖοι διέμειναν ἐπὶ μακρὸν ἐν Βενετίᾳ, Παταβίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν σοφῶν καὶ λογίων Κρητῶν Βλάχου, Καλούδη, Σκούφου, Τζαγκαρολών, Συρίγου κλπ. οἱ ὁποῖοι διεκρίθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησ. Γραμματείᾳ φανερώνουσι τὴν καθόλου τάσιν τοῦ παρθένου ἄλλως τε Κρητικοῦ πνεύματος πρὸς ἀνώτερον πολιτισμόν. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μεγάλοι ποιηταὶ ἐν Ζακύνθῳ, Σολωμὸς καὶ Φώσκολος ὑπῆρξαν ἀπόγονοι Κρητῶν.

Ἀλλ' ἡ κυρία ἀφορμὴ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς μεγάλης Κρητικῆς Τέχνης ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ζωγράφων ἐν Βενετίᾳ. Τοῦτο δὲ συνέβη ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου, ἤτοι τὸ 1669. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς πίπτει περὶ τὸν ΙΖ'—ΙΗ' αἰῶνα, ὅτε δηλαδὴ οἱ Κρῆτες. φεύγοντες τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν, ἐτράπησαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Τέχνης. Τῶν ζωγράφων δὲ τούτων πολλῶν ὄντων, ὧν ὑπερτριάκοντα ἄξιοι πολλῆς τῆς προσοχῆς, ἀνερευνῶντες ἐπετύχομεν τό τε ὄνομα, τὸν βίον, ὅσον ἦν δυνατόν, καὶ πρὸ πάντων τὰ ἔργα δι' ὧν καταδεικνύεται ἡ δημιουργικὴ ἀξία αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἁπάντων τούτων ἡ τέχνη, ἢ ὁ καθ' ὅλου ρυθμὸς τοῦ ἐργαστηρίου τούτου καὶ τῶν ζωγράφων δὲν παρίσταται οὔτε ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν τεχνικὴν ἀξίαν, οὔτε ἐξελίσσεται ὁμαλῶς, ἀλλὰ ἐν χρόνῳ τινὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος παρατηρεῖται σημαντικὴ μεταβολή, διὰ τοῦτο τὸν χρόνον τοῦτον ἐλάβομεν ὡς σημεῖον διαιρέσεως εἰς δύο ἐποχάς, τῆς Τέχνης τῶν Κρητῶν. (Καλ τὴν μίαν ὀνομάζομεν πρώϊμον (1453 — 1648) τὴν δὲ ἄλλην ὑψηλὴν ἢ τῆς ἀκμῆς (1648 — 1750), χρησιμοποιήσαντες ὡς ὅριον τὴν πρώτην τεχνικὴν ἐμφάνισιν τοῦ μεγαλειέρου Κρητός, τοῦ Ἐμμ. Τζάνε.

Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώιμ ρ ν ἐποχὴν τάσσομεν τὸν ἄγνωστον πᾶσι Ἀνδρέαν τὸν Παβίαν Andrea Pavia ὡς οὗτος ἰταλιστὶ ὑπογράφεται, τὸν γνωστὸν Ἀνδρέαν τὸν Ρίκον περὶ οὗ πάντες ἐσφαλμένως ἔγραψαν, τὸν Ἐμμ. Λαμπίδην, τὸν Πέτρον τὸν Λαμπάρδον, καὶ τὸν ὁμοίως γνωστὸν Ἐμμ. Τζανφουρνᾶρον.

Τῶν πρωΐμων τούτων ζωγράφων περὶ ὧν ἀλλαχοῦ γράφομεν, ὁ σπουδαιότερος ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος, ἤτοι ὁ Ἐμμ. Τζανφουρνάρος, ὅστις ἔζησε περὶ τὸ 1600.

Οὗτος ἐν Βενετίᾳ εὑρισκόμενος τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοφυλάκτου ἱερέως ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐζωγράφισεν ἱκανὰς εἰκόνας.

Περὶ αὐτοῦ ἐγένεο καὶ μεταξὺ τῶν εὐρωπαίων πολὺς λόγος ἐξ αἰτίας εἰκόνος αὐτοῦ ἀποκειμένης ἐν τῷ Βατικανῷ ἣν τινὲς τῶν σοφῶν ἀνῆγον εἰς τὸν 12ον αἰῶνα.

Εἶναι δ' αὕτη ἡ παριστῶσα τὴν κοίμησιν Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, σύμφωνον οὖσαν πρὸς ἔκφρασίν τινα τοῦ Ἰάννου Εὐγενικοῦ, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα(1).

Ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ζωγράφων τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ὑψηλὴν Ἀναγέννησιν ἀναφέρομεν τὸν περιφημότατον Ἐμμ. Τζάνεν τὸν Μπουνιαλῆν, τὸν γεννηθέντα ἐν Ρεθύμνῳ τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1615 περίπου. Οὗτος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πνευμάτων τῆς ἐποχῆς του· ἦν ἅμα ἱερεύς, καὶ λόγιος, καὶ ψάλτης καὶ ζωγράφος καὶ ποιητής, ἴσως δὲ ἱστοριογράφος.

Τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐμφάνισιν ἐν τῇ ζωγραφικῇ σημειοῖ τὸ 1641 25ης περίπου ζωγραφίας τὴν «Ἀμόλυντον» τὴν εὑρισκομένην ἐν Φανερωμένῃ τῆς Ζακύνθου. Τὸ 1648 ζωγραφίζει τὴν μεγάλην εἰκόνα τοῦ «Παντοκράτορος» ἐν Κερκύρᾳ, καὶ βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 1660 μέχρι τοῦ 1691 ἐζωγράφισε μέγα ἄπειρον πλῆθος εἰκόνων θαυμαστῶν ὧν τὰς πλείστας ἐν Βενετίᾳ αὐτόθι ὢν ἱερεὺς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Τὰ ἔργα δ' αὐτοῦ εἶναι διεσπαρμένα ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι Ζακύνθου καὶ ἀπὸ Κερκύρας καὶ Βενετίας μέχρι τοῦ Σινᾶ. Εἰς τὴν τέχνην αὐτοῦ ὑπῆρξε μοναδικὸς κατορθώσας νὰ φθάσῃ τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο ὅριον εἰς ὃ θὰ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ζωγράφος, ζωγραφίζων ἄλλως τε δι' ὧν καὶ διὰ τῶν γνωστῶν μεθόδων τοῦ πρόπλάσματος, τοῦ ἀνοίγματος καὶ τοῦ λαματίσματος (2).

Ἕτερος ἰσάξιος αὐτοῦ ζωγράφος ὑπῆρξεν ὁ Κρὴς Στέφανος Ζαγκαρῶλος ἱερεὺς καὶ οὗτος σπουδάσας ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀκμάσας περὶ τὸ 1700. Ποιητὴς καὶ οὗτος ἐν τῇ τεχνικῇ ἐκδηλώσει κατώρθωσε νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῆς κοινῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς συνθέσας ποιήματα μᾶλλον ἢ εἰκόνας. Λεπτὸς τὸ αἴσθημα, δυνατὸς τὴν τέχνην, φαντασιώδης τὴν σύνθεσιν καὶ ἀκριβὴς πρὸ πάντων εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς παλαιόθεν παραδεδεγμένης εἰκονογραφίας δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ὁ λαμπρότατος μετὰ τὸν Τζάνεν διδάσκαλος τῆς Βυζαντινῆς-Κρητικῆς Τέχνης.

Τῶν εἰκόνων αὐτοῦ καλύτεραι θεωροῦνται καθ' ἡμᾶς ὁ «Νυμφίος τῆς Κρεμαστῆς», ὁ «Ἀγ. Ἀλέξιος τῆς Ἀντιβουνιωτίσσης», ἡ «Προσκύνησις τῶν Ποιμένων» ἐν τῇ Ἐθνικῇ Πινακοθήκῃ, ἡ «Ἀγ. Αἰκατερίνη» τοῦ ὁμωνύμου ἐν Κερκύρᾳ ναοῦ καὶ πρὸ πάντων ἡ «Παναγία» μετὰ τῶν Οἴκων τοῦ Ἀκαθίστου τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ μονῆς τῶν Ἀσσιζίων. Τὴν εἰκόνα ταύτην περιγράφων καὶ ὁ σεβαστὸς Κ. Ζησίου ἀποθαυμάζει ὡς λαμπρότατον ποίημα(3).

Ἐκ δὲ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν ὑπερπεντήκοντα ἄλλων ζωγράφων παραλείπων, καὶ τὸν σημαντικὸν Φιλόθεον Σκοῦφον καὶ τὸν Κόνταρην, καὶ τὸν Μιχαλάκιν ἀναφέρω μόνον τὸν Μιχαὴλ Δαμασκηνόν, τὸν Θεόδωρον Πουλάκιν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Κονταρίνην.

Τούτων ὁ Μιχαὴλ ὁ Δαμασκηνὸς ὀνομαστότατος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ γενόμενος, ἐζωγράφισεν εἰκόνας ἐν Βενετίᾳ, Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ, Φωκίδι, Κρήτῃ, Σινᾶ καὶ ἀλλαχοῦ. Πότε δ' οὗτος ἔζησε δὲν εἶναι καθωρισμένον. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὁ 16ος αἰών. Αἱ εἰκόνες αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον μεγάλαι παρουσιάζουσι καταφανῆ τὴν βελτίωσιν τῆς τεχνικῆς. Καὶ ἐνῷ οὗτος εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Ἰησοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου δείκνυται συντηρητικός, εἰς τὰς λοιπὰς αὐτοῦ εἰκόνας εἶναι μᾶλλον μεταβατικὸς πειρώμενος οὐχὶ νὰ ὑποβάλῃ τὴν μίαν ὑπὸ τὴν ἄλλην τέχνην ἀλλὰ νὰ συνδυάσῃ αὐτὰς κατὰ τρόπον νεωτερίζοντα.

Ἐκτὸς τῶν πολλῶν αὐτοῦ εἰκόνων ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ μνημονεύομεν τῶν τριῶν λαμπροτάτων ἐν Κερκύρᾳ, τοῦ «Λιθοβολισμοῦ τοῦ Στεφάνου», τῆς «Ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου» καὶ τῶν «Τριῶν Μαρτύρων». Ἐν δὲ τῷ ὁσίῳ Λουκᾷ τῆς Φωκίδος ὑπὲρ πάσας διακρίνεται ὁ ὅσιος ἔργον τοῦ αὐτοῦ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν δεύτερον Θεόδωρον Πουλάκιν καὶ οὗτος ἦν Κρὴς γεννηθεὶς ἐν Κυδωνίαις. Ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ ἦν ὁ ΙΗ' αἰὼν ἀρχόμενος.

Ὁ ζωγράφος οὗτος φαίνεται ἐνίοτε παράδοξος μὴ ἀκολουθῶν ἑνιαῖον τεχνικὸν δρόμον, ἀλλὰ μεταλλασσόμενος κατὰ τὰς ἐπιδράσεις ἃς ἐν τῇ ἐξελίξει λαμβάνει.

Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ εἰκόνων ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου τῆς Ζακύνθου, ἐν Πλατυτέρᾳ τῆς Κερκύρας ἐν Ἀθήναις, Αἰγίνῃ καὶ ταῖς εὐρωπαϊκαῖς συλλογαῖς ἀναμφιβόλως καλυτέρα εἶναι ἡ τοῦ «Ἐπιταφίου Θρήνου» τῆς συλλογῆς Κολυβᾶ. καὶ ἑτέρα ἐν Αἰγίνῃ ἀποκειμένη(4).

Τελευταῖον δὲ πάντων μνημονεύω τοῦ Κ. Κονταρίνη καταγομένου ἐκ Ρεθύμνου καὶ ζήσαντος τὸ Βον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ εἰκόνων ἐν Ἁγ. Παντελεήμονι Κερκύρας, Ἀντιβουνιωτίσσῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἀναφέρω τὰς τελευταίας τῆς Ἀντιβουνιωτίσσης μεγάλας, ἐν αἷς παρίσταται ὁλόκληρος ἡ δημιουργία.

Ἀνατομία λεπτοτάτη, ἀκρίβεια καὶ γνῶσις περὶ τὴν ζωγράφισιν τῶν ζώων, τοῦ Παραδείσου καὶ σύλληψις φαντασιώδης, ἰδοὺ τὰ κυριώτερα τῶν προσόντων αὐτοῦ.

Καὶ τελειώνων, Κυρίαι καὶ Κύριοι, τὴν στοιχειώδη διάλεξιν ταύτην, ὀφείλω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου νὰ ἐξάρω τὸν κίνδυνον ὃν διατρέχουσι τὰ μνημεῖα ταῦτα. Ἤδη δέ, ὅτε οἱ ἐξωτερικοὶ ἀγῶνες τείνουσι νὰ λάβωσι τὸ εὐτυχὲς αὐτῶν τέλος, ἂς εὐχηθῶμεν, καὶ ἂς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν μέριμναν τοῦ Ὑπουργείου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἔργων τούτων, τῆς πατρίου κληρονομίας ἣν οἱ πατέρες ἡμῶν καίπερ δεινῶς χειμαζόμενοι ἀκαταπαύστως ηὔξανον θερμαινόμενοι ὑπὸ τῆς φλόγας τῆς πίστεως καὶ τῆς φιλοπατρίας. Εἰς τὰς εἰκόνας ταύτας τῶν ἁγίων καὶ τῆς «Θεομήτορος», τὰς ἀμαυρὰς καὶ τὰς βεβρωμένας τὰς πωλουμένας δὲ ὥς τι εὐτελὲς καὶ ἄσημον ἐλικὸν ἐναπετέθη ἐπὶ αἰῶνας οὐ μόνον ἡ πάτριος τέχνη ἀλλὰ καὶ ἡ εὐλάβεια καὶ ἡ ἐλπὶς χιλιάδων Ἑλλήνων.

Εἴθε ἡ ἡμετέρα φιλοπατρία νὰ περισώσῃ τὰ ἱερὰ λείψανα ταῦτα.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Ἐνταῦθα προεβλήθησαν προβολαί τινὲς ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Καντούνη καὶ Κουτούζη, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀντιγραφαί τινες ἔργων τῶν δύο μνησθέντων ζωγράφων ποιηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Καλογεροπούλου ἐπεξηγήθησαν δὲ λεπτομερῶς ὑπ' αὐτοῦ αἱ τεχνικαὶ λεπτομέρειαι τῶν ζωγράφων τούτων.

Ἰδίως τὴν προσοχὴν ἐπέστησεν ὁ ἀγορητὴς ἐπὶ μεγάλης εἰκόνος τοῦ Καντούνου Βημοθύρου παριστάνοντος τὴν ἀνάστασιν ἀναλύσας καὶ ἐπιδείξας τὴν χάριν, τὴν ἀνατομίαν, καὶ τὴν κίνησιν του ἀνασταμένου Ἰησοῦ. Ὁμοίως καί τινας Εὐαγγελιστὰς τοῦ Καντούνη ἐκ τῆς Μονῆς Πλατυτέρας ἰδιαζόντως συνέστησεν.

(1) Ἐνταῦθα ἐπεδείχθησαν δύο εἰκόνες ἡ λειτουργία τῆς Καισαριανῆς, καὶ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν (ὁ Δημιουργός) τῆς ὡμορφης ἐκκλησιᾶς. Διὰ πλειόνων δ' ἐξηγήθη ὁ τεχνικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς τρόπος τῶν ζωγράφων τοῦ ἐργαστηρίου τούτου. Ἐκ φωτογραφίας εἰλημμένης ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Χρ. Ἑταιρείας προυβλήθη ἡ εἰκὼν τῆς Ἀθηνιωτίσσης Θεοτόκου.

(2) Τῶν Μόσχων τούτων ἐπεδείχθησαν ἱκαναὶ εἰκόνες. Οὕτω τῶν μὲν Δημητρίου καὶ Γεωργίου ἐπεδείχθησαν ἀντίγραφα τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἔργων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν κοσμητῶν Λογοθετῶν παριστάνον τὸν Ἰησοῦν, τὴν Θεοτόκον, τὸν Πρόδρομον, τὸν Μ. Κωνσταντῖνον κλπ. παραχωρηθέντων ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Πελεκάση. Τοῦ δὲ Ἠλιοῦ ἐκτὸς ἄλλων καὶ ἡ ὡραιοτάτη Ἀνάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου. Τοῦ δὲ Ἰωάννου μεταξὺ πολλῶν καὶ ἡ ἁγ. Αἰκατερίνη ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Μυποζ.

(1) Ἐνταῦθα προεβλήθη μεγάλη εἰκὼν τοῦ Ἐμμ. Τζανφουρνάρου ἡ παριστῶσα τὴν Κοίμησιν τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, ἣν παρελάβομεν ἀπὸ τὸ Μυποζ. Διὰ μακρῶν δὲ ἐπεξηγήθησαν αἱ συνθετικαὶ λεπτομέρειαι τῆς πολυσυνθέτου ταύτης εἰκόνος καὶ ἡρμηνεύθησαν αἱ πολλαὶ παραστάσεις αἱ γύρω τοῦ σχηματος. Ὁμοίως δ' ἐκτὸς τῆς εἰκόνος ταύτης ἐπεδείξαμεν καί τινα εἰκόνα τοῦ ἰδίου παριστῶσαν τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἀνήκουσαν ἄλλοτε ἡμῖν καὶ παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον, οὖσα δὲ ἡ καλλιτεχνικωτέρα πασῶν τῶν εἰκόνων τοῦ Τζανφουρνάρου.

(2) Τοῦ ζωγράφου τούτου ἐπεδείχθησαν δέκα περίπου εἰκόνες ἅπασαι ἀριστουργήματα, ἤτοι ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Ἑλένη, ὁ Μεθόδιος Πατάρων, ὁ περιφημότατος Γ. Βδελαῖος, ἡ Παναγία, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλοι. Ἑκάστης δ' αὐτῶν ἀνελύθη τὸ τεχνικὸν καὶ εἰκονογραφικὸν κάλλος, καὶ οἱ τὰ ἄμφια κοσμοῦσαι μικρογραφικαὶ παραστάσεις, αἱ μετὰ ἀπαραμίλλου λεπτότητος καὶ τέχνης ἐπιξεγασμέναι. Ἰδίᾳ δ' ἐπεστήθη ἡ προσοχὴ πάντων εἰς τὸ μικρογραφικὸν ἀριστούργημα τοῦ ἐπιγονατίου τοῦ Μεθοδίου, ἐφ' οὗ ζωγραφεῖται θαυμασία παράστασις τῆς Ἀποκαθηλώσεως τοῦ Χριστοῦ. Τῶν δ' ἄλλων εἰκόνων διὰ πολλῶν ἡρμηνεύθη ἡ παράδοξος εἰκονογραφικὴ παράστασις τοῦ Ιορδαίου οὗτινος καὶ ὁλόκληρον ἀσματικὸν ποίημα συνέθετο ὁ λόγιος οὗτος ζωγράφος ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1661. Ἐν τοῖς προλεγομένοις δὲ τοῦ βιβλίου τούτου διηγεῖται ἴδιος τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον τοῦτον.

(3) Τῆς εἰκόνος ταύτης, ἐκτὸς τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἐπιγραφέντος καὶ ἐπιδειχθέντος Νυμφίου ἐπεδείξαμεν φωτεινὴν προβολὴν ἐκ φωτογραφίας ληφθείσης ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Γ. Σωτηριάδου. Ἡ μορφὴ καὶ ἡ Τέχνη καθ' ὅλου τῆς Θεοτόκου παρ' ὅλην τὴν μίμησιν εἰκόνος τοῦ Ραφαὴλ εἶναι καὶ Βυζαντινίζουσα καὶ ἀπαράμιλλος. Αἱ δὲ γύρω τῆς εἰκόνος παριστανόμενοι 24 οἶκοι τῆς Θεοτόκου εἶναι ἀληθῆ ἀριστουργήματα, τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἄλλοτε ὅμοια θὰ ἐπιδείξῃ ἡ τέχνη ἡμῶν.

(4) Καὶ τοῦ ζωγράφου τούτου ἐπεδείξαμεν τέσσαρες εἰκόνας ἐκ τοῦ Μυποζ παριστώσας τὸν βίον τοῦ Ἰωσήφ.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Ἐν Πάτραις ἡ Ἀνθρωπότης, ἔχει ὡς ἀποκλειστικὸν αὐτῆς ἀντιπρόσωπον τὸν Χαρτοπώλην κ. Ἀγγ. Φέγγον, ὁδὸς Βενιζέλου 59. Ἐν Ἄργει τὸν Πράκτορα ἐφημερίδων καὶ Χαρτοπώλην κ. Γ. Γκούμαν καὶ ἐν Βόλῳ τὸν Βιβλιοχαρτοπώλην κ. Ἰωαννίδην, πρὸς οὓς δέον ν' ἀπευθύνωνται πάντες οἱ ἔχοντες οἱανδήποτε μετὰ τοῦ περιοδικοῦ μας συναλλαγήν.

(Ἐκ τοῦ Λογιστηρίου)

ΟΙ "ΜΟΝΑΧΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ,,

Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τελευταίας φιλολογικὰς ἀπογευματινὰς παραστάσεις της ἡ δεσποινὶς Μαρίκα Κοτοπούλη ἔδωκε καὶ τὸ πεντάπρακτον δρᾶμα τοῦ κορυφαίου τῶν συγχρόνων Γερμανῶν συγγραφέων, τοῦ Γεράρδου Χάουπτμαν, «Οἱ μοναχοὶ ἄνθρωποι». Τὸ δρᾶμα αὐτό, χωρὶς νὰ δίδῃ τὸν τέλειον χαρακτηρισμὸν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Σιλεσιανοῦ δραματουργοῦ, καθόσον ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην του δημιουργικὴν περίοδον, ὁπότε ὁ Χάουπτμαν διετέλει ἀκόμη ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἰψενικῆς ἐπιδράσεως, δὲν ὑστερεῖ οὔτε εἰς ψυχολογικὴν δύναμιν, οὔτε εἰς πλοῦτον χαρακτήρων, οὔτε εἰς σκηνικὴν δρᾶσιν.

Ἡ ὑπόθεσίς του εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὁ Ἰωάννης Φόκερατ, διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ζῇ ἕνα ἐξοχικὸν βίον μετὰ τῆς γυναικός καὶ τῶν γονέων του, οἱ ὁποῖοι, προσκεκολλημένοι εἰς τὰς παραδόσεις, καθ' ὑπερβολὴν θεοσεβεῖς, δὲν συμπαθοῦν τοὺς ἀγῶνας τοῦ Γιάννη των, τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου θεωροῦν ὡς ὑβρίζουσαν τὰ παλαιά, καλά των ἤθη καὶ τὸν καλόν θεόν των. Ὁ νέος Φόκερατ ζῇ τοιουτρόπως μονάχος μεταξὺ τόσων συγγενῶν καὶ φίλων, ἐφόσον κανεὶς δὲν τὸν αἰσθάνεται καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν δημιουργικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν του. Εἰς μίαν τοιαύτην στιγμὴν παρουσιάζεται ἡ Ἄννα Μάρ, γνωστὴ τοῦ φίλου του ζωγράφου Μπράουν, ρωσσὶς φοιτήτρια, ἡ ὁποία σπουδάζει φιλοσοφίαν εἰς τὴν Ζυρίχην. Τὴν Ἄνναν Μὰρ φιλοξενεῖ ἡ οἰκογένεια Φόκερατ δι' ὀλίγας ἡμέρας. Μέσα εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ διάστημα ἀναπτύσσεται ἕνα αἴσθημα μεταξὺ τοῦ νέου Φόκερατ καὶ αὐτῆς, αἴσθημα ἐντελῶς ἁγνὸν εἰς τὴν ἀρχήν, ὀφειλόμενον κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἄννα, διανοητικῶς ἀρτία, εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοεῖ τὸ ἔργον του καὶ τὸν ἀγῶνά του. Αὐτὸ ἐν τούτοις σκανδαλίζει τὴν μητέρα του καὶ βυθίζει εἰς πένθος τὴν ἀσθενικὴν καὶ τρυφερὰν γυναῖκά του, τὴν Καίτην, ἡ ὁποία αἰσθάνεται μίαν ἀπεριόριστον ἀγάπην πρὸς τὸν σύζυγόν της. Αὐτὴ σιωπᾷ. Ἡ μητέρα ἐν τούτοις τοῦ νέου Φόκερατ ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ Ἄννα Μὰρ ἀπομακρυνθῇ τάχιστα ἀπὸ τὸ σπίτι. Ὁ νέος Φόκερατ ἀνθίσταται. Προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τοὺς περὶ αὐτόν, ὅτι αἱ σχέσεις του μὲ τὴν Ἄνναν εἶναι ἐντελῶς ἁγναί, ὅπως καὶ εἶναι, πλὴν οὐδεὶς τὸ πιστεύει, ἐκτὸς τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία μολοντοῦτο τήκεται, βλέπουσα μίαν ἄλλην γυναῖκα νὰ στέκεται ὑψηλότερα ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνδρός της. Τέλος ἡ μητέρα τοῦ Φόκερατ ἀναγκάζεται νὰ παρακαλέσῃ τὴν Ἄνναν νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀμέσως τὸ σπίτι, ἀφοῦ πρὶν τῆς ἐξιστορήσῃ ποῖον εἶναι τὸ ψυχικὸν μαρτύριον τῆς ἀτυχοῦς Καίτης. Ἡ Ἄννα δέχεται φυσικά, ἀλλ' ὁ νέος Φόκερατ, φύσει βίαιος καὶ νευροπαθής, πληροφορεῖ τὴν μητέρα του, ὅτι ἂν ἡ Ἄννα φύγῃ ἀπὸ τὸ σπίτι, αὐτὸς θ' αὐτοκτονήσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔρχεται καὶ ὁ πατέρας τοῦ Φόκερατ, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ διὰ τῶν ρητῶν τοῦ Εὐαγγελίου νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τὸν δῆθεν ἐκτροχιασθέντα υἱόν του. Ἡ Ἄννα φεύγει πράγματι, κατόπιν μιᾶς σπαρακτικῆς σκηνῆς, διαμειβομένης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ νέου Φόκερατ, καθ' ἣν ἀποκαλύπτεται, ὅτι τὸ αἴσθημά των δὲν ἦτο μία ἁπλῆ ἐκτίμησις, ἀλλὰ ἔρως πραγματικός. Ὁ νέος Φόκερατ, μονάχος πλέον ἀνάμεσα σὲ τόσους ἀνθρώπους, ἀποφασίζει εἰς μίαν στιγμὴν παραφορᾶς καὶ ὀδύνης νὰ πνιγῇ μέσα εἰς τὰ νερὰ τῆς λίμνης Μύγκελ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου. Ἀλλ' ὅ,τι κυρίως ἔχει ἀξίαν, εἶναι ἡ τεχνοτροπία τοῦ συγγραφέως, ἡ ψυχαναλυτική του δύναμις καὶ ἡ δραματικὴ πνοή του, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ Ἴψεν. Τὸ ἔργον ἐπαίχθη τρίς. Ἡ δ)νὶς Κοτοπούλη ὡς Ἄννα Μάρ, ὅπως πάντα ἀμίμητος, ἐπίσης καὶ ἡ δ)νὶς Γαλάτη, ἡ ὁποία ὑπεδύθη μὲ μοναδικὴν τέχνην τὸν ρόλον τῆς ψυχασθενικῆς κυρίας Φόκερατ, τῆς γεμάτης ἐν τούτοις ἀπὸ αὐταπάρνησιν καὶ ἀγάπην. Καὶ ὁ κ. Μυρὰτ ὡς Ἰωάννης Φόκερατ ἀρκετὰ καλός. Ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀκόμη νευρικώτερος καὶ πλέον ἀπότομος. Τώρα διατί τὸ ἔργον δὲν ἐπαίχθη περισσοτέρας φοράς; Αὐτὸ ἐρωτῶμεν καὶ ἡμεῖς.

* 8 *

ΤΜΗΜΑ ΣΧΕΔΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἠκούσθη παρὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἡ ἀνάληψις τῆς διευθύνσεως τοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας «Τμῆμα Σχεδίων Πόλεων» ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου ἐπιστήμονος, πρώην Νομομηχανικοῦ Ἀθηνῶν, κ. Α. Δημητρακοπούλου.

Συνέχεια ἐκ τῆς 4ης Σελίδος

ψυχαγωγίαν μιᾶς μουσικῆς ἀναμνήσεως ἢ μιᾶς ἄλλης οἱασδήποτε ἐντυπώσεως. Τὸ τελευταῖον τοῦτο συναντᾶται βεβαίως καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους κλασικοὺς καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ρωμαντικοὺς ποιητάς, χωρὶς ἐν τούτοις ν' ἀποτελῇ δι' αὐτοὺς ποιητικὸν ἀξίωμα ἢ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς τέχνης των. Εἰς τὴν δευτέραν ὄψιν ὅμως διακρίνεται ἡ ἀναλλοίωτος διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀνθρωπίνη καρδία, ἡ ὁποία δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ νὰ σκιρτᾷ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν αὐτῶν διαρκῶς συγκινήσεων.

Θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἄπορον πάσης κριτικῆς σοβαρότητος ἐὰν ἐλέγομεν ὅτι ὅλαι ἀνεξαιρέτως αἱ τάσεις καὶ τεχνοτροπίαι τῶν συγχρόνων ποιητῶν εἶναι ἁπλαῖ προσπάθειαι πρὸς δημιουργίαν νέων αἰσθητικῶν ἀπόψεων καὶ ὄχι αὐθόρμητα καὶ εἰλικρινῆ κινήματα, ἄμεσον σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ψυχικὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ποιητοῦ. Οὔτε θὰ ἔπρεπε ν' ἀποκλείσωμεν τὸ πιθανὸν τῆς ἐκ τῆς τοιαύτης τάσεως δημιουργίας μιᾶς τέχνης, προωρισμένης ν' ἀνταποκριθῇ πλήρως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μεταγενεστέρων. Κυρίως δὲ διὰ τῶν ὅσων διετυπώσαμεν ἀνωτέρω, δὲν προτιθέμεθα νὰ κατηγορήσωμεν οὐδεμίαν σχολήν, πεπεισμένοι ὄντες, ὅτι ἡ λεγομένη «μανιέρα» δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ὁ τρόπος τῆς ἐξωτερικεύσεως τῆς ἀτομικότητος ἑνὸς ἑκάστου, ὁ ἀνάλογος πρὸς τὸν χαρακτῆρα, τὴν φυσικὴν διάπλασιν καὶ τὸ ὅραμα τοῦ καλλιτέχνου. Τοῦτο μόνον θὰ εἴχομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι εἰς τὴν Τέχνην, καὶ διὰ νὰ μὴ γενικευθῶμεν, εἰς τὴν ποίησιν, ἓν ζήτημα κεφαλαιῶδες προεῖχε καὶ προέχει πάντοτε: Τὸ ἂν εἶναι κανεὶς ποιητὴς ἢ ὄχι, τὸ ἂν ἔχῃ προσωπικότητα. Διότι ὅταν εἶναι, ὅταν ἔχῃ προσωπικότητα, θὰ εὑρίσκεται ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω σχολῶν καὶ θὰ ζήσῃ ὄχι διότι ἠρέσκετο ὁ ἴδιος ν' ἀποκαλῆται, ἢ διότι ἠρέσκοντο οἱ ἄλλοι νὰ τὸν ἀποκαλοῦν συμβολιστήν, μυστικιστήν, ἰμπρεσιονιστήν, ἐξπρεσιονιστὴν ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο παραπλήσιον, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο πραγματικὸς ποιητής. Καὶ προκειμένου περὶ τοῦ Λίλιενκρον δύναται νὰ λεχθῇ χωρὶς ἐπιφύλαξιν, ὅτι εἶναι ποιητὴς μὲ τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, διακρινόμενος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του διὰ τὸ ἀπαράμιλλον χιοῦμορ του, τὸ τόσον ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐπολανθάνουσαν ἀπαισιοδοξίαν καὶ μελαγχολικότητα τοῦ ζωγράφου αὐτοῦ τῶν ἐρημικῶν κοιμητηρίων, ὅπου ἀνθίζουν τὰ "μαυρολούλουδα τοῦ θανάτου" καὶ τῶν μαρμαρίνων λαξευτῶν σαρκοφάγων, διὰ τὴν δροσερότητά του καὶ τὸν αὐθόρμητον ἀναβλυσμὸν τῶν στίχων του, οἱ ὁποῖοι, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς στίχους τοῦ Μαίρικε, εἶναι ὑποδειγματικοὶ διὰ τὴν τεχνικήν των ἀρτιότητα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἁρμονίαν των. Εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι καὶ οὗτος ἔγραψε, καθὼς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων ποιητῶν, πολλὰ ποιήματα εἰς ἐλεύθερον μέτρον, ἀλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχικότητός του: εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μόνον διὰ τὴν τολμηρότητα καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆς ὑφῆς των δυνατὸν νὰ ἐνδιαφέρουν. 'Αλλ' ἡ ἀξία τοῦ συγχρόνου τούτου ποιητοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ἀδιαφιλονείκητον γεγονός, ὅτι παντοῦ, καὶ ὅταν ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἀξέχαστα τραγούδια, καὶ ὅταν ἐξυμνῇ τὸν ἔρωτά του, καὶ ὅταν περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν αἰθουσῶν ἢ τῶν τριόδων, καὶ ὅταν ἀποθαυμάζει τὴν φύσιν ἢ θρηνεῖ γιὰ κάποιους αἰώνιους χωρισμούς, φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς ἀτομικότητός του καὶ τῆς ποιητικῆς ἰδιοφυΐας του.

Θὰ ἦτο δύσκολον ὄντως νὰ μεταφράσωμεν προχείρως ἓν οἱονδήποτε ποίημα τοῦ Λίλιενκρον, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα μᾶλλον ἐκπλήσσουν ἢ συγκινοῦν, καθόσον ἡ ἀξία τούτων στηρίζεται ἐπὶ τῶν σημείων ἐκείνων ἀκριβῶς, ἡ εἰς ξένην γλῶσσαν μεταφορὰ τῶν ὁποίων θ' ἀπεγύμνωνε τελείως τῆς δροσερότητος, τῆς χάριτος καὶ τῆς μουσικῆς ρυθμίσεώς των. Τὸ κάτωθι παρατιθέμενον ποίημά του, ἐκ τῶν ὀλιγώτερον τολμηρῶν ὡς πρὸς τὴν σύλληψιν καὶ τὴν διατύπωσιν, ἐλπίζομεν νὰ δώσῃ μίαν μικρὰν ἰδέαν περὶ τῆς τέχνης τοῦ Λίλιενκρον:

ΜΕΣΑ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Στῆς πολιτείας τὴ θάλασσα περνᾶνε πάντα ἐμπρός (μου
Κεῖνος τὴ μιά, τὴν ἄλλη αὐτός, καθένας στὴ σειρά του.
Τοῦ ρίχνω μόνο μιὰ ματιὰ καὶ πάει, πέρασε κι' ὅλας.
Κι, ὁ ὀργανοπαίχτης παίζει τὸ σκοπό του.

Στοῦ Μηδενὸς τὴ θάλασσα σταλᾶνε πάντα ἐμπρός μου
Κεῖνος τὴ μιά, τὴν ἄλλη αὐτός, καθένας στὴ σειρά του.
Στὸ φέρετρό του μιὰ ματιὰ καὶ πάει, πέρασε κι' ὅλας.
Κι' ὁ ὀργανοπαίχτης παίζει τὸ σκοπό του.

Στῆς πολιτείας τὴ θάλασσα κάποια πομπὴ διαβαίνει
Κι' ἀντιπερνᾶνε οἱ ἄνθρωποι, καθένας στὴ σειρά του.
Στὸ φέρετρό μου μιὰ ματιὰ καὶ πάει, πέρασε κι' ὅλας.
Κι, ὁ ὀργανοπαίχτης παίζει τὸ σκοπό του.

Ἐν τούτοις ὁ Λίλιενκρον, ὡς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, παρουσιάζει ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἔργου του δύο διαφορετικὰς ὄψεις. Καὶ τῆς μὲν πρώτης τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἐπεχειρήσαμεν ἤδη νὰ προσδιορίσωμεν. Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν ὅμως δὲν ἔχομεν ἢ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ πηγαῖα αἰσθήματα εἶναι ἁπλᾶ καὶ ὅτι τῶν ἁπλῶν αἰσθημάτων, τῶν αἰωνίων, ἡ ἐκδήλωσις λιτὴ θὰ εἶναι πάντοτε. Ἰδοὺ ἓν ἀπὸ τὰ Cider του, ἐν προχείρῳ καὶ πάλιν μεταφράσει·

ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ....

Τὰ λόγια δὲν μπορῶ νὰ λησμονήσω,
Ἀντήχησαν θλιμμένα καὶ βαρειά·
Μὲς σὲ λυγμοὺς πνιγότανε ἡ φωνή σου:
Δὲ μ' ἀγαπᾷς, τὸ ξέρω, τώρα πιά.

Τὸ βράδυ ἀργοκατέβαινε στοὺς κάμπους
Καὶ ἡ μέρα ξεψυχοῦσε σιγανά,
Καὶ τὰ στερνὰ πουλιὰ γοργοπετοῦσαν
Στὸ δάσος γιὰ νὰ βροῦνε μιὰ φωλιά.

Καὶ τώρα χωριστήκαμε, ἀχ καὶ ξέρω
Πῶς δὲ θ' ἀνταμωθοῦμε πιὰ ξανά.
Τὰ λόγια δὲν μπορῶ νὰ λησμονήσω
Δὲ μ' ἀγαπᾷς, τὸ ξέρω, τώρα πιά.

Τὴν φήμην τοῦ Λίλιενκρον ἐστερέωσεν ἡ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου Ντέμελ γενομένη ἔκδοσις τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου. ἡ ἐπὶ τῆς σημερινῆς γερμανικῆς ποιήσεως ἐπίδρασις τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε σημαντική, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ αὐτὸς ὁ Ντέμελ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἀποφύγῃ.

Ἡ κατὰ μεγέθη διαβάθμισις ποιητῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ κατὰ σχολὰς κατάταξις αὐτῶν εἶναι, φρονοῦμεν, ἔργον ἀνθρώπων πολὺ ὀλίγον ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ὑψηλότερον νόημα τῆς Τέχνης· διὰ τοῦτο ἓν μόνον δύναται νὰ λεχθῇ τόσον διὰ τὸν Μαίρικε ὅσον καὶ διὰ τὸν Λίλιενκρον, ὅτι, παρὰ τὰς ὡρισμένας τάσεις καὶ ἐκζητήσεις των, ἀπομένουν ποιηταὶ εἰς τὸ βάθος, ποιηταὶ ἐξ ἐκείνων μάλιστα, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν περισσότερον εἰς τὸ μέλλον παρὰ εἰς τὴν ἐποχήν των.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Η ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ».— *Διηγήματα ὑπὸ Ἰωάννου Κονδυλάκη (Διαβάτη).*

Ἀπὸ τὴν Κρήτην μᾶς ἦλθεν ἓν βιβλίον τοῦ ἐκδότου κ. Γ. Φορτσάκη μὲ νέα διηγήματα τοῦ συγγραφέως τοῦ «Πατούχα». Εἶνε τέσσαρα: Ἡ «Πρώτη Ἀγάπη», τὸ μεγαλύτερον (80 σελίδες) ποῦ δίδει καὶ τὸν τίτλον του εἰς ὅλην τὴν συλλογήν, ὁ «Νεωτεριστής», τὸ «Κακὸ Συναπάντημα» καὶ ὁ «Καταχανᾶς» (βρυκόλακας).

Ὅταν μερικοὶ φίλοι, ἐνθουσιασμένοι ἀπεριγράπτως ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου, πρὶν τὸ ἀναγνώσω ἐγώ, μοῦ διηγοῦντο ἄκρες-μέσες τὴν ὑπόθεσιν τῆς «Πρώτης Ἀγάπης», ἔλεγα: «Κάπου τὸ θυμᾶμαι... κάπου τὸ ξέρω αὐτό.... Μὰ εἶνε ἀλήθεια νέον ἔργον τοῦ Κονδυλάκη;...» Ὕστερα ὅμως ποῦ τὸ ἀνέγνωσα — καὶ μὲ ποίαν ἀπόλαυσιν! — ἐνθυμήθην: Κάποτε, πρὸ δέκα ἐτῶν ἴσως, τὴν ἱστορίαν αὐτὴν μοῦ διηγήθη ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, μίαν ἡμέραν ποῦ συνηντήθημεν εἰς ἐξοχικὸν περίπατον. Εἶνε ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἡ ἰσχυροτέρα, ἡ ζωηροτέρα. Φαίνεται, ὅτι τώρα τελευταίως, εἰς τὴν μόνωσιν, εἰς τὴν ἡσυχίαν του, τοῦ ἐπανῆλθε καὶ τὸν ἐκυρίευσε. Τότε ἀπεφάσισε νὰ τὴν γράψῃ ἤ, καλύτερα, νὰ τὴν κάμῃ βάσιν ἑνὸς διηγήματος. Εὐτυχισμένη ἰδέα καὶ διὰ τὸν συγγραφέα, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς θαυμαστάς του καὶ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα: Ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν αὐτήν, παρηλλαγμένην βέβαια ὅπως τοῦ ὑπηγόρευεν ἡ τέχνη του, ὁ κ. Κονδυλάκης ἔβγαλεν ἓν ἀριστούργημα.

Εἶνε πολύς-πολὺς καιρὸς ἀφότου ἀνέγνωσα τὸ ἄλλο ἐκεῖνο ἀριστούργημά του τὸν «Πατούχα». Διὰ τοῦτο δὲν εἰμπορῶ νὰ κάμω τώρα καμμίαν σύγκρισιν μεταξὺ τῶν δύο, διὰ νὰ συμπεράνω ποῖον εἶνε τὸ ἀνώτερον. Ἀλλ' ἀδιάφορον! Ἐκεῖνο ποῦ βλέπω εἶνε, ὅτι καὶ μόνον τὴν «Πρώτην Ἀγάπην» ἂν εἶχε γράψει εἰς τὴν ζωήν του ὁ κ. Κονδυλάκης, πάλιν θὰ ἦτο δι' ἐμὲ ὁ κορυφαῖος τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων διηγηματογράφων. Δὲν θέλω νὰ ὑποβιβάσω κανένα. Καθένας ἔχει τὴν θέσιν του, τὴν ἀξίαν του, τὴν χρησιμότητά του. Οὔτε ἀρνοῦμαι ὅτι μερικοὶ νεώτεροι ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν προσπαθείας ἀνωτέρων γενικωτέρων συνθέσεων, ἀπὸ αὐτὰς τοῦ κ. Κονδυλάκη. Ἀλλὰ τί τὰ θέλετε! Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ τάλαντόν του καὶ κανεὶς δὲν φθάνει τὴν τελειότητα ὅσον αὐτός. Τὰ διηγήματά του δὲν εἶνε παρὰ ἠθογραφικὰ καὶ ψυχολογικά. Ἡ κοινωνικὴ ἢ ἡ φιλοσοφικὴ ἄποψις, ποῦ εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἄλλα, ἀπὸ αὐτὰ λείπει. Ἡ ἀξία της των ὅμως τὰ κάμνει μεγάλα. Πολὺ φυσικόν! Ἓν ἠθογραφικὸν καὶ ψυχολογικὸν διήγημα, γραμμένον ἀπὸ ἄνθρωπον μὲ τόσο γ ε ρ ὸ μ υ α λ ό, δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶνε μικρὸν πρᾶγμα! Δὲν ὑπάρχει χάρισμα ποῦ νὰ μὴ τὸ ἔχῃ ὁ κ. Κονδυλάκης εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Ἡ γνῶσις τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἁμιλλᾶται πρὸς τὸν καλλιτεχνικὸν οἶστρον ἐν γένει καὶ — ὑπὸ καθαρῶς λογοτεχνικὴν ἔποψιν, — μὲ τὴν μεγάλην τέχνην τῆς στρογγυλεύσεως μιᾶς περιόδου. Μέγας πεζογράφος ἀληθινὰ ὁ κ. Κονδυλάκης. Κλασσικός. Καὶ ἀπὸ τὰ χρονογραφήματά του ἀκόμη, πολλά, πλεῖστα εἶνε δ ι η γ ή μ α τ α μὲ ἀξίαν φιλολογικήν. Συμφωνῶ δὲ τελείως μὲ τὸν φίλον μου κ. Ἄρστον Καμπάνην, — τὸν ὁποῖον ζηλεύω διὰ τὴν μεγάλην ὅσον καὶ δικαίαν τιμὴν ποῦ τοῦ ἔκαμεν ὁ συγγραφεὺς νὰ τοῦ ἀφιερώσῃ τὴν «Πρώτην Ἀγάπην», — ὅτι ἂν πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ὀλίγαι σελίδες ἀπὸ τὴν σημερινὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν, αἱ σελίδες αὐταὶ θὰ εἶνε τοῦ κ. Κονδυλάκη.

Ἡ «Πρώτη Ἀγάπη» εἶνε καθαυτὸ δ ι ή γ η μ α: Ὁ ἴδιος ὁ ἥρως διηγεῖται, ἐξιστορεῖ τοὺς παιδικούς του ἔρωτας μὲ τὸ Βαγγελιὸ τοῦ Δεσποινιοῦ, εἰς ἕνα χωριὸ τῆς Κρήτης. Τὴν ἐξεχώρισε καὶ τὴν ἀγάπησεν ὅταν «ἦτο δὲν ἦτο πέντε χρονῶν». Ἀλλὰ ἐκείνη εἶχε περάσει καὶ τὰ δεκαοχτώ, ἴσως καὶ τὰ εἴκοσι. Τὸ αἴσθημα λοιπὸν τοῦ παιδιοῦ, ἐκεῖνον τὸν καιρόν, δὲν ἦτο παρὰ διὰ νὰ στενεύωται καὶ νὰ γελοῦν οἱ μεγάλοι. Καὶ τὸ ἴδιο, ἐννοεῖται, τὸ Βαγγελιό... Ἀλλὰ τὸ παιδὶ μὲ τὴν πρόωρον αἰσθηματικότητα ἴσως καὶ μὲ τὸ πρόωρον ξύπνημα τοῦ μεγάλου ἐνστίκτου, εὑρίσκεται εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς ὅταν γέρνῃ τὸ νυσταμένον κεφαλάκι στὰ γόνατα τῆς μεγάλης ἐκείνης κοπέλλας...

Τίποτε πλέον συνειθισμένον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ τὸ παιδὶ μεγαλώνει, τὸ Γεωργὶ γίνεται Γεωργῆς καὶ τὸ αἴσθημά του ἐπιμένει. Ἀπὸ ἐδῶ πλέον ἀρχίζει τὸ ἀσυνείθιστον, τὸ ἐξαιρετικόν, ποῦ τελειώνει τόσον τραγικά. Διότι κι' ἡ μεγάλη ἐκείνη Βαγγελιὰ ποῦ μένει πλέον ἀνύπαντρη, — κάποιος ποῦ ἐπρόκειτο νὰ τὴν πάρῃ, τὴν ἐγέλασεν, — ἀγαπᾷ τώρα τὸν ἔφηβον μ' ἔρωτα ἀληθινόν. Ἡ τεραστία διαφορὰ τῆς ἡλικίας τοῦ δίδει βέβαια καὶ κάποιαν χροιὰν στοργῆς, ἀλλὰ εἶνε ἔρως, καὶ κάποτε μάλιστα φλογερός, σχεδὸν σαρκικός. Κι' αὐτὸ καταντᾷ σκάνδαλον, ποῦ κάμνει τὴν μητέρα τοῦ Γεωργῆ νὰ ἐπέμβῃ.

Ἡ νόμιμος αὐτὴ ἐπέμβασις φέρει τὴν καταστροφήν. Διότι ἡ μητέρα ἀπαγορεύει εἰς τὸν υἱόν της νὰ βλέπῃ τὴν Βαγγελιά, ὅταν προπάντων αὐτὴ εἶνε ἄρρωστη ἀπὸ φθίσιν. Ἐκεῖνος, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν, πηγαίνει. Μίαν ἡμέραν, ἡ μητέρα του τὸν τσακώνει εἰς τὸ σπίτι τῆς σχεδὸν ἑτοιμοθάνατης κόρης. Ἀπὸ τὸ κακόν του ἀρρωσταίνει κι' αὐτός. Δὲν ἔχει παρὰ ἀπλὴν θέρμην, ἡ μητέρα του ὅμως φαντάζεται ὅτι ἐκόλλησε φθίσιν ἀπὸ τὴν Βαγγελιά. Καὶ τῆς κάμνει σκηνὴν φοβερήν. ... δὲ τὸ ἐρωτευμένο παιδὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θερμαίνεται καὶ νὰ λυώνῃ, παραδόξως ἡ φθισικὴ καλλιτερεύει. Μὲ μίαν μεγάλην ψυχικὴν δύναμιν, εἰμπορεῖ τώρα νὰ βγαίνῃ κι' ἔξω. Ἀλλὰ πιστεύουσα καὶ αὐτὴ ὅτι ἀπὸ τὰ φιλιά της ἐκόλλησεν ὁ ἀγαπημένος της καὶ συλλογιζομένη τὸ κακὸ ποῦ ἔγεινε, δὲν θέλει πλέον τὴν ζωήν της. Καὶ κρημνίζεται ἀπὸ ἕνα βράχον. Ὁ Γεωργῆς, ἐννοεῖται, γίνεται καλά. Καὶ μαθαίνων τὴν αὐτοκτονίαν τῆς Βαγγελιᾶς, μέμφεται τὴν μητέρα του:

—Θωρεῖς τα δά; (τὰ βλέπεις τώρα;)

Κι' ἐκείνη ἀργότερα ὁμολογεῖ:

—Μεγάλο βάρος ἔχω στὴν ψυχή μου, μὰ ὁ Θεὸς θὰ μὲ συχωρέσῃ γιατ' εἶμαι μάνα.

Αὐτὸς εἶνε ὁ σκελετὸς τοῦ διηγήματος τοῦ ὁποίου ὅμως ἀφάνταστοι εἶνε αἱ λεπτομέρειαι. Ἀληθινὰ δὲν εὑρίσκει κανεὶς τί νὰ πρωτοθαυμάσῃ εἰς αὐτό: τὴν λεπτότητα τῆς παρατηρήσεως, τὴν ἀκρίβεια τῆς ψυχολογίας, τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων, τὰς περιγραφὰς τῆς κρητικῆς φύσεως, τὰ παρεμπίπτοντα φαιδρὰ ἐπεισόδια ἢ τὰ ἠθογραφικὰ ἀπρόοπτα, ποῦ τοῦ χαρίζουν τόσην ἰδιορρυθμίαν: Ὁλόκληρος κόσμος τὸ διήγημα, ἀλλὰ καὶ κάθε σελίς του, χωρὶς ὑπερβολήν, ἀριστουργηματική. Ὅσον διὰ τὰς σκηνάς, τὰς κυρίας σκηνὰς τοῦ δράματος, ἀδύνατον νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς τὴν ὡραιοτέραν. Ὅλαι εἶνε θαυμάσιαι. Κι' ἂν ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ ξεχωρίσω μίαν, θὰ τὸ ἔκαμνα δι' ἐκείνην ὅπου ὁ Γεωργῆς, στοῦ Δερβίση τὰ Χαράκια, διαβάζει τῆς ἀγράμματης Βαγγελιῶς τὰ ἐρωτικά του γράμματα του, ἐκεῖνα ποῦ «ἠγραφέ τα μὰ δὲν τἄπεμπε...»

Δὰ νὰ ἐννοούμεθα, χωρὶς πολλὰ λόγια, ἐπαναλαμβάνω ὅτι πρόκειται περὶ ἀριστουργήματος, περὶ ἔργου μ ε γ ά λ ο υ. Μόνον ἕνα χαλασμένο μυαλὸ θὰ εὕρισκε τὴν «Πρώτην Ἀγάπην» .... περιττὴν καὶ τὸν κ. Κονδυλάκην καθυστερημένον καὶ ἀ σ υ γ χ ρ ό ν ι σ τ ο ν, ἐπειδὴ τὸ ἔργον του δὲν εἶνε.... σοσιαλιστικόν. Ἀλλ' ὑγιὴς ἄνθρωπος εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ριγήσῃ, νὰ μὴ θαυμάσῃ, νὰ μὴ δακρύσῃ ἀπὸ καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, ἐπάνω εἰς τὰς σελίδας τοῦ κρητικοῦ μεγαλουργήματος. Καὶ ἂν μ' ἐπίεζε πάλιν κανεὶς νὰ σημειώσω καὶ τὰ τρωτά, τὰ ἀταίριαστα, δὲν θὰ εὕρισκα, εἰς 80 σελίδας, παρὰ δύο μόνον φράσεις: Ἐκεῖ ὅπου ἡ φθισικὴ Εὐαγγελιό, ὅταν ὁ Γεωργῆς τῆς λέγῃ ὅτι θὰ φύγῃ διὰ τὴν χώραν τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτέμβρη, τοῦ ἀπαντᾷ: «Τότε ἀρχινοῦνε τὰ φύλλα καὶ πέφτουνε». Ἐνθυμίζει Μιλβουᾶ, ἐνῷ ἐγώ, εἰς τέτοιον διήγημα, δὲν θὰ ἤθελα νὰ ἐνθυμηθῶ παρὰ τὸ πολὺ πολὺ τὸν Κορνάρον. Ἐπίσης διὰ παραπλήσιον λόγον, δὲν μοῦ ἄρεσεν ἐκεῖ ὅπου ἡ Βαγγελιά, στὸ βράχο, παίρνει «στάση Νιόβης».

Ὀλίγα τώρα καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ διηγήματος. Δὲν εἶνε ἡ καθαρεύουσα τοῦ «Πατούχα». Ὁ κ. Κονδυλάκης, γράφων τὴν «Πρώτην Ἀγάπην», ἐπροσπάθησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἰδέας του περὶ νεοελληνικῆς πεζογραφίας. Κι' αἱ ἰδέαι του εἶνε ὅτι πρέπει νὰ γράφωμεν τὴν δημοτικήν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἀρχαίας, τὰ ὁποῖα εἰσῆλθον εἰς τὸν προφορικὸν λόγον καὶ ἀνέζησαν διὰ τῆς καθαρευούσης. Οὕτω γράφει ἦ τ ο καὶ ἦ σ α ν καὶ ὄχι ἦ τ α ν ἀ λ λ ὰ ὡς ὄχι μ ά, ὡ ς καὶ ὄχι σ ά, δ ι ό τ ι καὶ ὄχι γ ι α τ ί, ὅ τ ι καὶ ὄχι π ῶ ς (ἀλλὰ καὶ π ῶ ς ἐνίοτε), π α ρ α δ ό ξ ω ς καὶ ὄχι π α ρ ά δ ο ξ α, καὶ μερικὰ ἄλλα τέτοια.

Εἰς τὴν ἀρχήν, ἡ πεζογραφία αὐτὴ ἐξαφνίζει τοὺς συνειθισμένους πλέον εἰς τὴν ἀμιγεστέραν δημοτικὴν τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Καρκαβίτσα καὶ τῶν ἄλλων δημοτικιστῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας σελίδας τὴν συνειθίζουν καὶ αὐτὴν εἰς τὴν ἐντέλειαν διὰ δύο λόγους: πρῶτον διότι εἶνε τεχνουργημένη ἀπὸ ἀληθινὸν συγγραφέα, φυσικὸν σ τ υ λ ί σ τ α ν εἰς ὅποιαν γλῶσσαν καὶ ἂν μεταχειρίζεται. καὶ δεύτερον, διότι καὶ ἡ γλῶσσα τῆς «Πρώτης Ἀγάπης» εἶνε πάντοτε ἡ μία, ἡ αἰωνία δημοτική, τὴν ὁποίαν ἐλάχιστα ἐπηρεάζουν τἀνωτέρω λεξίδια ἢ μόρια τῆς καθαρευούσης. Ὁ κ. Κονδυλάκης φρονεῖ ὅτι αὐτὰ θὰ μείνουν καὶ πρέπει νὰ μείνουν εἰς τὴν νεοελληνικὴν πεζογραφίαν. Νομίζω ὅτι ἔχει λάθος· θὰ φύγουν ὅλα, διότι μοιραίως ἀναποτρέπτως, ἡ γραφομένη δημοτικὴ θὰ γίνεται ὁλοἓν κ α θ α ρ ω τ έ ρ α. Ἀλλὰ τί σημαίνει; καὶ ἡ δημοτικὴ τοῦ Κονδυλάκη εἶνε μία θαυμασία δημοτική. Καὶ αὐτὸ εἶνε τὸ σπουδαῖον.

Ὅσον διὰ τοὺς διαλόγους τοῦ διηγήματος, αὐτοὶ εἶνε γραμμένοι εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης. Πολλὰς λέξεις τὰς ἐξηγεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐν ὑποσημειώσει, ὅπως τὸ κάμνω κι' ἐγὼ διὰ τοὺς Ζακυνθινοὺς διαλόγους τῶν διηγημάτων μου. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς «Πρώτης Ἀγάπης» μοῦ ἔδειξεν ὅτι αὐτὸ δὲν εἶνε καλόν. Ἡ σημείωσις βγάζει μίαν στιγμὴν τὸν ἀναγνώστην ἀπὸ τὴν αἰσθητικήν του διάθεσιν, τοῦ κόβει ὀλίγον τὴν συγκίνησιν, καὶ τοῦτο χωρὶς ἀνάγκη πραγματική. Διότι αἱ περισσότεραι λέξεις τοῦ ἰδιώματος ἢ εἶνε γνωσταὶ ἢ μαντεύονται εὐκολώτατα. Εἰς ὅλον τὸ ἔργον μόνον διὰ δύο ἢ τρεῖς θὰ ἐχρειάζοντο ἴσως σημειώσεις.

Ἀλλὰ τί διάλογοι αὐτοὶ τῆς «Πρώτης Ἀγάπης»! Θὰ ἔλεγα, ὅτι ὅλη ἡ καλλιτεχνικὴ οὐσία τοῦ διηγήματος μέσα εἰς αὐτοὺς εὑρίσκεται. Ὡρισμένως, ἡ συγκίνησις θὰ ἦτο πολὺ μικροτέρα, ἴσως θὰ ἐχάνετο κι' ἐντελῶς, ἂν ἡ φυσικὴ ὁμιλία τῶν ἡρώων δὲν ἀπεδίδετο μὲ τὴν φωνογραφικὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν. Μόνον ἔτσι γνωρίζομεν κατὰ βάθος τοὺς ζωντανοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, ἐνδιαφερόμεθα δι' αὐτούς, τοὺς ἀγαπῶμεν ὅσον τοὺς ἀγαπᾷ καὶ ὁ συγγραφεύς. Οἱ διάλογοι τῆς «Πρώτης Ἀγάπης» ἔχουν τὴν μεγάλην τέχνην ποῦ τοὺς κάμνει ἐντελῶς φ υ σ ι κ ο ύ ς. Ὁ γοητευμένος ἀναγνώστης νομίζει ἴσως ὅτι εἶνε τὸ εὐκολώτερον, ἐνῷ ἀπεναντίας εἶνε τὸ δυσκολώτερον: Διὰ νὰ γίνουν οἱ θαυμάσιοι, οἱ ἀμίμητοι αὐτοὶ διάλογοι, ἐχρειάσθη ἡ μεγαλυτέρα τέχνη.

«Ο ΑΝΑΔΡΟΜΑΡΗΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ».— *Ὑπὸ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου.*

Μία ἐκδρομὴ εἰς οἱανδήποτε ἐξοχὴν τῆς Ἀττικῆς, μ' ἐκλεκτὴν συντροφιὰν καὶ μὲ τὸν κ. Καμπούρογλουν ἐπὶ κεφαλῆς, εἶνε ἀπόλαυσις, τὴν ὁποίαν δυσκόλως θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν φαντασθῇ ὅποιος δὲν τὴν ἐδοκίμασεν. Ἐγὼ εὐτύχησα νὰ τὴν δοκιμάσω πολλάκις καὶ ὁμολογῶ ὅτι κάθε φορὰ ἐπέστρεφα μὲ μεγαλυτέραν ἀγάπην καὶ διὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ διὰ τὸν πολύτιμον ξ ε ν α γ ό ν μας. Δὲν εἶμαι Ἀθηναῖος καὶ ἠμπορῶ βέβαια νὰ μεταχειρισθῶ αὐτὴν τὴν λέξιν. Ὑποθέτω ὅμως, ὅτι καὶ διὰ πολλοὺς Ἀθηναίους, γηγενεῖς, ὁ κ. Καμπούρογλους θὰ ἦτο ξεναγός. Πόσοι γνωρίζουν καὶ πόσοι λατρεύουν τὴν γῆν αὐτὴν ὅσον ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας» καὶ τοῦ «Ἀναδρομάρη» τῆς Ἀττικῆς; Καὶ προπάντων πόσοι εἶνε ἱκανοὶ νὰ μεταδίδουν τὴν λατρείαν των εἰς τοὺς ἄλλους; Τὸ κατ' ἐμέ, Ζακυνθινὸν κυριευμένον πάντοτε ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, τὴν «ὡραίαν καὶ μόνην» τοῦ Κάλβου, πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἡ ἀττικὴ φύσις δὲν θὰ μοῦ ἔλεγε πολλὰ πράγματα εἰς τὴν ψυχήν, ἐὰν δὲν συνέβαινε νὰ γνωρίσω τὸν κ. Καμπούρογλουν καὶ νὰ συνδεθῶ μαζί του, ὥστε νὰ τὸν ἀκολουθῶ κάποτε καὶ εἰς τὰς πλέον παρατόλμους «ἐπιχειρήσεις». Ἔξαφνα εἰς ἐκδρομὴν μέχρι τοῦ Πύργου τῆς Βασιλίσσης ἐν ἡμέρᾳ χειμῶνος βροχερᾷ καὶ ἀνεμώδει, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν ἑνὸς Ὀζᾶ σκεπασμένου «μὲ τὴν κουκούλαν του». Ἡ περιπελειώδης αὐτὴ ἐκδορμὴ ἔγεινε μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὁ ξεναγός μας ἕνα περίεργον ἐκκλησιδάκι, ξεχασμένον εἰς μίαν πτυχὴν τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους. Ἄλλη, ἀκόμη περιπετειωδεστέρα, ἔγεινε διὰ νὰ μᾶς δείξῃ μίαν τεραστίαν ἀνθισμένην ἀμυγδαλιάν, — καὶ μαντεύετε πλέον τὴν ἐποχήν, — τὸ β α ο β ά β αὐτὸ τῶν ἀμυγδαλιῶν, ποῦ κανείς μας δὲν θὰ ἐφαντάζετο ὅτι εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς μόλις ὥρας ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν Ἔρημον. Καὶ μία ἄλλη, ποῦ μοῦ ἐστοίχισε καὶ πεδόλουτρον μὲ τὰ παπούτσια εἰς ρεῦμα παγωμένον ἀπὸ τὸν χιονιᾶν ἔγεινε διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰ τρία μεγαλύτερα καὶ ὡραιότερα κυπαρίσσια τῆς Ἀττικῆς, ἄλλα θηρία καὶ αὐτὰ ἀφάνταστα! Τὰ πάντα ἀψηφᾷ κανείς, προκειμένου νὰ ἐκδράμῃ μὲ τὸν κ. Καμπούρογλουν ἀνὰ τὴν Ἀττικήν του, διὰ νὰ ἰδῇ ἔστω κι' ἕνα π α ρ ά μ π η γ α τοῦ λατρευτοῦ ἐκείνου Ἐλαιῶνος...

Κάποιος τώρα θὰ ἐρωτοῦσε: Μὰ τί διάβολο, ὅλο χειμῶνα γίνονται αὐταὶ αἱ ἐκδρομαί; — Ναί! Μόλις προχωρήσῃ ὀλίγον ἡ ἄνοιξις, ὁ κ. Καμπούρογλους μᾶς ἀφίνει... νὰ πηγαίνωμεν μόνοι ὅπου θέλομεν. Περίεργον φαίνεται, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνεξήγητον. Ἡ ἀττικὴ φύσις, ὅπως ἴσως κάθε ἄλλη, τὸν χειμῶνα ἔχει ἰδιαίτερα, μυστηριώδη, ἀσυνείθιστα θέλγητρα. Κι' ἐπειδὴ ὁ κ. Καμπούρογλους δὲν εἶνε μόνον ἱστοριοδίφης καὶ ἀρχαιολόγος, — ἢ μᾶλλον παλαιολόγος, — ἀλλὰ καὶ ποιητής, πρὸ πάντων ποιητής, μὲ αὐτὰ μόνον τὰ θέλγητρα εὐχαριστεῖται καὶ αὐτὰ θέλει νὰ κάμνῃ τοὺς φίλους του νἀπολαμβάνουν. Ὅσον διὰ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς δριμύτητας, αὐτὰς δὲν τὰς αἰσθάνεται διόλου κι' ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ τὰς αἰσθάνωνται οὔτε, καὶ οἱ φίλοι του. Κάποτ' ἐτόλμησα νὰ τοῦ πῶ:

—Ἂν φυσᾷ ὅμως κι' αὔριο σὰ σήμερα, δὲν θὰ πᾶμε.

Καὶ μὲ ἀποπῆρε:

—Δὲν πάει νὰ φυσᾷ; Καὶ τί θὰ πῇ φυσᾷ; Νά, τὰ δένδρα θὰ κινοῦνται καὶ θὰ κάνουν φσσσ... Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε δένδρα!

Πολὺ καλὰ ὅλ' αὐτά. Ἀλλὰ κάποιος ἄλλος τώρα θὰ ἐρωτοῦσε: Ἐλησμόνησα ὅτι πρόκειται νὰ γράψω διὰ τὸν «Ἀναδρομάρην τῆς Ἀττικῆς»; —Ὄχι, καθόλου! Αὐτὸ ἴσα-ἴσα κάμνω ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Διότι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου παρέχει ἀκριβῶς τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθησα νὰ παραστήσω. Εἶνε ὡς νὰ κάμνῃ κανεὶς μίαν μεγάλην ἐκδρομήν, μὲ τὸν κ. Καμπούρογλουν ξεναγόν, ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν πᾶσαν, νὰ στέκεται μαζὶ του ἐμπρὸς εἰς ὅλα τὰ θαυμάσια, — παλάτια, μοναστήρια, παλιὲς βρύσες, πηγάδια, σὲ βουνά, σὲ κάμπους, σὲ ρεμματιές, σὲ φαράγγια, — καὶ νἀκούῃ ἀπὸ τὸ στόμα του τὴν ἐξήγησιν τοῦ καθενός, ὅταν ὁμιλῇ ὁ ἱστοριοδίφης, καὶ τὸν ὕμνον του, ὅταν ὁμιλῇ ὁ ποιητής.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητὴς καὶ ὡς ἱστοριοδίφης, ὁ κ. Καμπούρογλους εἶνε πάντοτε εὐφυής, δροσερός, χαριτωμένος. Καὶ προπάντων σύντομος, λακωνικός(1). Ἄλλος συγγραφεύς, μὲ αὐτὸ τὸ ὑλικόν, μὲ αὐτὸ τὸ θέμα, θὰ ἔγραφεν ὁλοκλήρους τόμους. Ὁ κ. Καμπούρογλους ἔγραψεν ἕνα βιβλιαράκι ἀπὸ 150 μόλις σελίδας. Πῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατορθώνει νὰ μένῃ πάντοτε ὁ συγγραφεὺς τῶν «Θρυψάλων», ἀκόμη καὶ ὅταν γράφῃ ἱστορίαν, εἶνε μυστήριον καὶ θαῦμα. Εἰς ὅλα του τὰ βιβλία, ὅπως καὶ εἰς ἐκεῖνο, ὅπως καὶ εἰς αὐτό, μικραὶ-μικραὶ περίοδοι ἀποτελοῦν ἕνα ψηφιδωτὸν ἀποφθεγμάτων, σκέψεων, εὐφυῶν παρατηρήσεων, δηκτικῶν κάποτε ὑπαινιγμῶν καὶ λυρικῶν ἐξάρσεων. Ὁ εἱρμός, ἡ κυρία γραμμὴ καὶ τὸ συντακτικόν, ὑπάρχουν. Μόνον ποῦ δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ τἀνακαλύπτῃ παρὰ μὲ κάποιαν προσοχήν. Ὁ κ. Καμπούρογλους ἀποφεύγει συστηματικῶς τὰ καθιερωμένα ἐκεῖνα φρασίδια, ποῦ ἑνώνουν περίοδον μὲ περίοδον, παράγραφον μὲ παράγραφον, κεφάλαιον μὲ κεφάλαιον. Ἂν πρόκειται περὶ ὕφους, τὸ πλέον πρωτότυπον, τὸ πλέον ἰδιόρρυθμον τοῦ κόσμου εἶνε τὸ ἰδικόν του. Πολλοὶ λέγουν: «Δὲν ξέρει νὰ γράφῃ». Ἀλλά, ἢ εἶνε ἀνίκανοι νὰ μαντεύουν τὰ παραλειπόμενα, ἢ παραλείπουν νὰ προσθέσουν· «κατὰ τὸν τρόπον τὸν κοινόν». Διότι μόνον τότε θὰ εἶχαν δίκηο. Ἀλλ' εἰς τί ἄλλο εἶνε κοινὸς καὶ συνειθισμένος ὁ κ. Καμπούρογλους, διὰ νὰ εἶνε καὶ εἰς τὸ γράψιμον;

Ὅσον διὰ τὴν γλῶσσαν ποῦ μεταχειρίζεται, ἰδοὺ τὸ δεῖγμα καὶ τὸ πρότυπον τῆς Μ ι κ τ ῆ ς! Διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς «Πρώτης Ἀγάπης» εἴπαμεν ἀνωτέρω ὅτι εἶνε ἡ Δημοτικὴ μὲ ὅλα τὰ ἀ λ λ ά, τὰ ὅ τ ι καὶ τὰ δ ι ό τ ι ποῦ ἔχει. Τοῦ «Ἀναδρομάρη» ὅμως ἡ γλῶσσα δὲν εἶνε ἡ Καθαρεύουσα μὲ μερικὰ μ ά, π ῶ ς καὶ γ ι α τ ί. Εἶνε τὸ κρᾶμα. Πλησίον ἔξαφνα τῆς φράσεως: «Ποτὲ δὲν εἶχε γελάσει μὲ περισσοτέραν αὐταρέσκειαν», ἀπαντᾷς αὐτήν: «Τί λόγο; τοὔκλεινε μάλιστα καὶ τὴν πόρτα της» Εἶνε πλέον δύο γλῶσσαι, καὶ πολλάκις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περίοδον, ὅπως: «Εἰς τὰς μυστικὰς αὐτὰς γνώμας, ἂς προσθέσωμεν καὶ τὴν ὀργὴν τῆς κάππαρης, ποῦ εἶνε καὶ στοιχειὸ τοῦ τόπου». Ὁ τράχηλος τοῦ κ. Καμπούρογλου δὲν ὑποφέρει ζυγὸν γραμματικῆς. Διγλωσσία λοιπόν, ἐλευθερία, αὐθαιρεσία, ἀναρχία! Ἡ μικτὴ γλῶσσα τελοσπάντων τῶν ἐφημερίδων, τῶν χρονογράφων καὶ ἐν μέρει «τῶν αἰθουσῶν». Τὸ ἄχρον ἴσως τοῦ κ. Γ. Ν. Χατζηδάκι.

Ἀλλ' ὁ κ. Καμπούρογλους, γλωσσικῶς, δὲν εἶνε δίκαιον νὰ κριθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον τὸ κάτω-κάτω ἀποτελεῖται ἀπὸ προχειρογραμμένα κομμάτια ποῦ ἐπρωτοδημοσιεύθησαν, τὰ πλεῖστα, εἰς ἐφημερίδας. Ὅπως ἔξαφνα θὰ ἦτο ἄδικον νὰ κριθῶ κι' ἐγὼ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄρθρον. Εἰς τὰ καθαυτὸ λογοτεχνικά του ἔργα, ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ὁ κ. Καμπούρογλους δέχεται τὸν ζυγὸν μιᾶς Γραμματικῆς καὶ προτιμᾷ τὴν νέαν. (Ἰδέστε π.χ. τί θαυμάσια ποῦ μεταφράζει τοὺς στίχους ἐκείνους τοῦ Ὀβιδίου εἰς τὴν ἱερὰν πηγὴν τοῦ Ὑμηττοῦ)' Εἶνε μάλιστα, — ἂς μὴ τὸ λησμονοῦμεν, — ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος ποῦ ἔγραψε διηγήματα εἰς ἁγνὴν δημοτικήν, πολλὰ ἔτη πρὶν ἐμφανισθῇ ὁ Ψυχάρης. Ἀλλὰ καὶ πόσα δὲν ἔκαμε π ρ ῶ τ ο ς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωήν του! Ἀπὸ πρωτοτυπίαν δὰ καὶ πρωτοβουλίαν, ἄλλο τίποτε. Κι' ἐνῷ ἐδικαιοῦτο, ἂν θέλετε καὶ μόνον δι' αὐτό, νὰ πάρῃ πρῶτος τὸ Ἀριστεῖον, ὄχι μόνον δὲν τοῦ τὸ ἔδωσαν ὡς σήμερα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπέταξαν ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, διὰ νὰ διορίσουν ποιὸς ξεύρει ποῖον εὐνοούμενον τῶν καθηγητῶν. Τώρα θὰ γίνῃ καὶ Λογοτεχνικὴ Ἀκαδημία. Νομίζετε ὅτι θὰ τὸν κάμουν τοὐλάχιστον Ἀκαδημαϊκόν; Ὁ ἴδιος εἶνε βέβαιος ὅτι ὄχι. Καὶ μίαν ἡμέραν ποῦ ὁ φίλος μας κ. Λάσκαρις τοῦ ἔδωσε τὴν εἴδησιν ὅτι ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκαδημίας εἶνε βεβαία καὶ ὅτι εὑρέθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀκαδημαϊκῶν εἰς ὀγδοήκοντα:

—Ἐμένα θὰ μοῦ πῇς; ἐφώναξεν ὁ κ. Καμπούρογλους. Ἐγὼ ξέρω ἀκόμη καὶ τὸν ἀριθμό μου.

— Καὶ ποιὸς εἶνε ὁ ἀριθμός σου;

—Ὀγδόντα-ἕνας!

(*) Ὡς δεῖγμα ὅλων αὐτῶν τῶν ἀρετῶν, ἂν ἐπέτρεπεν ὁ χῶρος, θ' ἀντέγραφον τὴν σελίδα 44 μὲ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Τράγου. Εἶνε ἔξοχος σελὶς καὶ χαρακτηριστικωτάτη.

«ΨΗΦΙΔΩΤΑ». — *Λυρικὴ συλλογὴ ὑπὸ Στέλιου Σπεράντσα.*

Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ νέος τῶν Μουσῶν, ὁ κ. Σπεράντσας πολλάκις μᾶς ἐχάρισε τὴν ἁβρὰν συγκίνησιν μιᾶς τέχνης, ἂν ὄχι μεγάλης, τοὐλάχιστον εἰλικρινοῦς, ἑνὸς ταλάντου, ἂν ὄχι, ἰσχυροῦ, τοὐλάχιστον γνησίου. Ἐκτιμῶ πολὺ αὐτὸν τὸν ποιητὴν καὶ ὁμολογῶ ὅτι μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἐπῆρα νὰ διαβάσω τὴν νέαν του συλλογήν, κομψὸν βιβλιαράκι μὲ βυζαντινῆς τεχνοτροπίας ἐξώφυλλον καὶ κοσμήματα, καὶ μὲ καμμιὰ σαρανταριὰ μικρὰ καὶ μεγάλα κομμάτια.

Ἀλλ' ἡ ἐντύπωσίς μου ἀπὸ τὰ «Ψηφιδωτὰ» αὐτά, δὲν ἦτο ἐκείνη ποῦ ἐπερίμενα, ἴσως διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Ὁ πρόλογος, ἡ εἰσαγωγή, εἶν' ἕνα ἀριστουργηματάκι. Ὅταν ἐδιάβαζα

Ἀρχαίου βυζαντινοῦ ναοῦ προσκυνητής,
τὴ στράτα μου εἶχα πάρει,
μαζεύοντας πετράδια ὁλονυχτὶς
στὴ λάμψη ποὺ σκορποῦσε τὸ φεγγάρι...

καὶ εἶδα ὅτι τὰ μεσάνυκτα, οἱ καλοκυράδες ἄγγιξαν μ' ἕνα ῥαβδὶ αὐτὰ τὰ πετράδια καὶ εἶπαν εἰς τὸν ποιητήν:

...«*Μαργαριτῶν θὰ σοῦ γενοῦν ἀράδες,*
βάλε τα μὲς στὸν κόρφο σου κι ἥλιος νὰ μὴν τὰ ἰδῇ».

ἀλλὰ ὅτι ἐκεῖνος, λέγει, ὅταν τὸ πρωὶ ἐπέστρεψε στὴν χώρα, τὰ ἔδειξε 'ς ὅλους κι ἀ ξαναγίνηκαν πέτρες καὶ τώρα, λέγει, «ματώνοντας τὰ δάκτυλα», τῆς πελεκᾷ καὶ προσπαθεῖ νὰ φτιάσῃ μ' αὐτές:

...ἀκέρια
κάποια ψηφιδωτὴν εἰκόνα σὰν μὲ ἀστέρια,
τοῦς ἀρχαίων βυζαντινῶν προσκυνητής,—

ἐφαντάσθην, φυσικά, ὅτι ἀπὸ τέτοια ὡραῖα πράγματα θὰ ἀπετελεῖτο ὅλη ἡ συλλογή, δὲν τὰ ηὗρα παρακάτω καὶ εἶχα κάποιαν ἀπογοήτευσιν. Ζημιώνουν, βλέπετε, αὐτοὶ οἱ πρόλογοι, ποῦ μᾶς κάμνουν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἔχωμεν τὰς μεγαλυτέρας ἀξιώσεις, διότι μὲ τέτοιαν προκατάληψιν, ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ μᾶς ἐφαίνοντο πολὺ καλά, τὰ εὑρίσκομεν μέτρια. Καὶ διὰ νὰ παρηγορηθῇ ὁ κ. Σπεράντσας, προσθέτω ὅτι κάποτε κάτι παρόμοιον ἐδοκίμασα καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Παλαμᾶν! Ὁπωσδήποτε, εἰς ὅλην τὴν συλλογήν, μόνον δύο-τρία κομμάτια μοῦ ἐφάνησαν ἀντάξια τοῦ προλόγου. Καὶ τὸ καλύτερον ἀπ' ὅλα, αὐτὸ τὸ 8ον ἀπὸ τὰ «Πετράδια»:

Λευκὰ πανιὰ ποὺ γέρνετε, βαρκάκια ποὺ περνᾶτε,
στὸ ματωμένο ἡλιόγερμα, σᾶς τραγουδῶ. Ποῦ πᾶτε ;
Ποιᾶς εὐτυχίας κρινόσπαρτο σᾶς καρτερεῖ ἀκρο- (γιάλι ;
καὶ γλυκοπαραδίνεστε στὸ ἐρωτικὸ μαϊστράλι ;
Καλότυχος, ποὺ τοὔλαχε μὲ χλωμιασμένη δύση,
τέτοια γοργὰ πλεούμενα νάλαφροκυβερνήσῃ.
Μὰ ἐσύ, βαρκούλα μου, ποὺ αὐγὲς γαλάζιες μοῦ θυ- (μίζεις,
τώρ' ἄμορφη κι ἀγνώριστη στὴν ἀμμουδιὰ σαπίζεις.

Κάποιαν συγκινητικὴν ἁπλότητα ἔχει, νομίζω, κι' ἐκεῖνο τὸ «Καληνύκτα» καί, ἂν καὶ ὁμοιάζῃ μὲ πολλά, δὲν στερεῖται τραγικῆς πνοῆς τὸ «Ἄρρωστο». Ὅσον διὰ τὸ «Ὅραμα» τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, αὐτὸ πλέον, ἴσως καὶ χωρὶς τὸν πρόλογον, θὰ μοῦ ἐφαίνετο πολὺ κατώτερον τοῦ θέματος. Γενικῶς, ἓν ἀπὸ τὰ μειονεκτήματα τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Σπεράντσα, εἶνε ὅτι παίρνει μεγάλα θέματα, διὰ τὰ ὁποῖα «ἡ τέχνη ποὺ τὸν κράζει» δὲν φαίνεται ὅσον πρέπει «φτερωτή». Ἄλλο εἶνε, ὅτι ἀπὸ τὰ κομμάτια της μεικρά, εἰς τὴν ἰδέαν ἢ εἰς τὴν ἔκφρασιν, εἰς τὸ σύνολον ἢ εἰς λεπτομερείας, ἐνθυμίζουν ποιήματα γνωστά. Ἀλλὰ καὶ τὰ προτερήματα εἶνε τόσον πολλά, ὥστε, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν γεννᾶται ἐνθουσιασμός, πάντοτε μὲ ζωηρὰν εὐχαρίστησιν διαβάζει κανεὶς τὰ «Ψηφιδωτά». Τὸ πλέον εὐχάριστον εἶνε ποῦ βλέπει τὸν ποιητὴν νὰ ἐργάζεται φιλοτίμως, εὐσυνειδήτως, προσπαθῶν ὁλονὲν νὰ προοδεύῃ, νἀναβαίνῃ. Εἰς τὴν ἡλικίαν του, — διότι τὸν φαντάζομαι κάπως ἡλικιωμένον, — αὐτὸ δὲν εἶνε σύνηθες καὶ ποτὲ δὲν εἶνε μικρόν....

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ

Ἀξία θερμῶν συγχαρητηρίων καὶ πάσης ὑποστηρίξεως εἶναι ἡ φιλότιμος προσπάθεια τοῦ ὁμίλου τῶν «Νέων», οἵτινες πλὴν τῆς καλλιτεχνικῆς μηνιαίας φιλολογικῆς ἐκδόσεώς των «Οἱ Νέοι», ἣν διευθύνει ὁ αἰσθητικὸς κ. Ι. Κοκκινάκης, διωργάνωσαν καὶ φιλολογικὰς διαλέξεις εἰς τὸ Θέατρον Κοτοπούλη. Ἡ πρώτη διάλεξις ἐδόθη τὴν περασμένην Τρίτην μὲ ὁμιλητὴν τὸν λόγιον κ. Κλ. Παράσχον, μὲ θέμα τὸ «Ἔργον τοῦ ποιητοῦ Καρόλου Μπωντελαὶρ», ἡ δὲ κ. Κούλα Ζερβοῦ ἀπήγγειλε ποιήματα τοῦ ποιητοῦ.

Ἡ ἐντύπωσίς μας ἐκ τῆς διαλέξεως ταύτης ὑπῆρξεν ἀρίστη. Πάντως ὅμως αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην ὅπως παρατηρήσωμεν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς διοργανώσεως, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὁρίσῃ ὡς θέμα τῆς πρώτης διαλέξεως ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, περὶ Παπαδιαμάντη εἴφνης, ὅπου ὡς ἐπληροφορήθημεν, θὰ ὁμιλήσῃ κάποιος ἐξ αὐτῶν.

Διὰ τὸν κ. Παράσχον, ὅστις ἐκινδύνευσε νὰ μᾶς ἀναγνώσῃ σχεδὸν τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Μπωντελαὶρ περὶ γυναικὸς καὶ ὄχι κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου του, φρονοῦμεν ὅτι ἠδύνατο νὰ μὴ μᾶς κουράσῃ ὁμιλῶν ἐπὶ 2 καὶ πλέον ὥρας, διότι μία διάλεξις δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῆς μιᾶς ὥρας. Ἡ κ. Κούλα Ζερβοῦ θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὅπως τῆς συστήσωμεν νὰ μὴν κάμνῃ τόσην κατάχρησιν δραματικοῦ ὕφους εἰς τὴν ἀπαγγελίαν της.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ Οἴκου Μιχαὴλ Ζηκάκη «Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ» τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ εἰς δευτέραν πολυτελῆ ἔκδοσιν μὲ πρόλογον τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ὑπεραμύνεται τοῦ ἔργου του ἐναντίον τῶν νεοφανῶν Ζωΐλων του, μὲ ἀδρὰ ἐπιχειρήματα ἀντάξια τοῦ γράψαντος. Ὅτι καὶ ἂν λεχθῇ ὁ κ. Παλαμᾶς εἶνε ὁ Διδάσκαλος τῶν νεωτέρων καὶ ἂς κάμνουν ὅτι δὲν τὸν γνωρίζουν.

Χάριτας ὁμολογοῦμεν εἰς τὸν κ. Ζηκάκην ὁ ὁποῖος ὀλίγον κατ' ὀλίγον μᾶς ξαναδίδει εἰς νέους καὶ ὡραίους τόμους ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει ὁλόκληρον μίαν ἐποχήν.

Παραθέτω ἐδῶ ἀπὸ τὴν «Ἀσάλευτη ζωὴ» τοὺς στίχους τοὺς ἀφιερωμένους στὴ σκιὰ τοῦ πεθαμένου παιδιοῦ του.

«Στὴ χώρα σε ταξίδευα πὄχει τἀθάνατο νερὸ
κἔγερνες τὸ κεφάλι σου στὰ πατρικά μου στήθια
καὶ ξάφνιζαν τὰ μάτια σου καὶ σοῦ χαϊδεύαν τὰ (μαλλιὰ
μὲ τὰ ὀπαλλένια χέρια τους τὰ Παραμύθια.
Καὶ τώρα ποὺ παράτησες τὴ σάρκα κεῖσαι ὡραῖο (στοιχειὸ
ἦρθε καὶ σὲ ἡ ἀράδα σου γιὰ νὰ μὲ ταξιδέψῃς
καὶ τριγυρνᾷς με ὁδηγητὴ μέσα στἀστέρια τοῦ (Ὀνείρου
καὶ μὲ περνᾷς ἀπὸ τὰ τάρταρα τῆς Σκέψης.»

Ἐξεδόθη: Θεοδώρου Συναδινοῦ «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς». Ὁ καταλληλότερος διὰ νὰ πραγματευθῇ τὸ θέμα τοῦτο ἦτο ὁ κ. Συναδινός, ὁ καταγινόμενος παιδιόθεν μὲ τὴν φιλολογίαν τῆς μουσικῆς. Εἰς τὸ ὀγκῶδες σχετικῶς βιβλίον του ἔχει συγκεντρώσει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς μουσικῆς μας ἱστορίας θέτων εἰς τὴν θέσιν των τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα καὶ διαφωτίζων τὸν μουσόφιλον ἀναγνώστην μὲ λεπτομερείας λίαν ἐνδιαφερούσας. Τὸ βιβλίον πωλούμενον εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα ἀντὶ δρ. 10 πρέπει νὰ κοσμήσῃ τὴν βιβλιοθήκην παντὸς φιλομούσου.

Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ βιβλιοπ. τῆς «Ἑστίας» Δ. Γρ. Καμπούρογλου «Τοπωνυμικὰ παράδοξα». Ὁ γνωστὸς ἱστοριοδίφης τῆς Ἀττικῆς συνεκέντρωσεν εἰς ὀλίγας σελίδας ὑλικὸν ἱστορικῆς γλωσσολογίας λίαν ἐνδιαφέρον. Μερικαὶ ἐτυμολογίαι τοῦ κ. Καμπούρογλου καταπλήσσουν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν των καὶ διὰ τὴν λεπτότητα τῆς παρατηρήσεως τοῦ συγγραφέως. Τὸ δὲ ὑθάνατον χιοῦμορ τὸ διακρίνον τὸ ὕφος τοῦ κ. Καμπούρογλου εἶναι ἐγκατεσπαρμένον ἀφθόνως, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ ἐξεζητημένως εἰς πᾶσαν του σελίδα καὶ καθιστᾷ οὕτω κάθε ἄρθρον τοῦ ὡραίου βιβλίου εὐάρεστον ἀνάγνωσμα. Πωλεῖται πανταχοῦ δρ. 2,50.

"ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΡΙΟΥΡΓΙΑ„ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Περὶ τῆς τεραστίας αὐτῆς ἐπιχειρήσεως ἣν ἐδημιούργησεν τὸ δαιμόνιον τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς κ. Ν. Κυρκίνη καὶ ἡ ἄοκνος καὶ ἐξαιρετικῶς παρατεταμένη προσπάθεια ὅλων τῶν ἀδελφῶν Κυρκίνη ἐπιφυλασσόμεθα νὰ γράψωμεν ἀργότερον ὁπόταν ἡ «Ἀνθρωπότης» δι' εἰδικοῦ αὐτῆς συνεργάτου θὰ κάμῃ μίαν γενικὴν ἐπισκόπησιν τῆς Βιομηχανικῆς Καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ Ἐπιστημονικῆς καὶ Κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως.

Συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 43 τοῦ Καταστατικοῦ καλοῦνται οἱ κ. κ. Μέτοχοι τῆς ἑταιρείας εἰς τακτικὴν γενικὴν συνέλευσιν τὴν 24ην Μαρτίου 1920 ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 5ην μ.μ. ἐν τοῖς γραφείοις τῆς Ἑταιρείας, Πλατεῖα Μητροπόλεως.

1ον). Ἀκρόασις τῆς ἐκθέσεως τοῦ Δ. Συμβουλίου ἐπὶ τοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1919 καὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑταιρείας ὡς καὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν κ. κ. Ἐλεγκτῶν.

2ον). Συζήτησις καὶ ψήφισις τοῦ ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καταρτισθέντος γενικοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1919.

3ον). Ψηφοφορία περὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ Δ. Συμβουλίου καὶ τῶν ἐλεγκτῶν ἀπὸ πάσης εὐθύνης ἐπὶ τοῦ ἰσολογισμοῦ καὶ τῆς ἐν γένει διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1919.

4ον). Ἐκλογὴ ἐλεγκτῶν διὰ ἔτος 1920.

5ον). Πρότασις τοῦ Δ. Συμβουλίου περὶ αὐξήσεως τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ συνομολογήσεως δανείου δι' ὁμολογιῶν μέχρι τοῦ ποσοῦ τοῦ 1,000,000 δραχμῶν.

Τῆς γενικῆς συνελεύσεως δικαιοῦνται κατὰ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ Καταστατικοῦ νὰ μετάσχωσιν οἱ ἐκ τῶν κ. κ. μετόχων κάτοχοι πεντήκοντα μετοχῶν, ἡ κυριότης τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται διὰ πιστοποιήσεως τῆς καταθέσεώς των παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ ἢ παρά τινι τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνωνύμων Τραπεζιτικῶν Ἑταιρειῶν.

Αἱ μετοχαί, αἱ ἀποδείξεις περὶ καταθέσεως τούτων ὡς καὶ τὰ πληρεξούσια, πρέπει νὰ προσαχθῶσιν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας πέντε τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ὁρισθείσης διὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς συνελεύσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Φεβρουαρίου 1920.

Ὁ πρόεδρος τοῦ Δ. Συμβουλίου
Π. Σ. Γιαννοῦκος

Ὁ Γενικὸς Διευθυντής
Ν. Κυρκίνης

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΑΠΝΩΝ ΚΑΙ ΣΙΓΑΡΕΤΤΩΝ "ΝΕΣΤΟΣ„

Ἡ μεγάλη καὶ πανελληνίου φήμης Ἑταιρεία Καπνῶν καὶ Σιγαρέττων «Νέστος» ἥτις διευθύνεται ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τῶν γνωστῶν καὶ εὐδοκίμων κ. κ. Ἀδελ. Πετρίδου καὶ τοῦ κ. Σήση καπνεμπόρων δημοσιεύουσα τὴν κατωτέρω πρόσκλησιν πρὸς συγκρότησιν τῆς ἐτησίας αὐτῆς συνελεύσεως μᾶς προκαλεῖ ὅπως ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων εἴπομεν μίαν μεγάλην πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἑταιρία «Νέστος» τῆς ὁποίας τὴν ἐξέλιξιν μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος παρηκκολουθήσαμεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἱδρύσεως της, εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας καὶ σοβαρωτέρας Ἑλληνικὰς ἐπιχειρήσεις.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 23 τοῦ Καταστατικοῦ οἱ Κύριοι Μέτοχοι τῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρίας Καπνῶν καὶ Σιγαρέττων «Νέστος» καλοῦνται τὴν 26ην (εἰκοστὴν ἕκτην) Μαρτίου ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 11ην π.μ. ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἑταιρείας (ὁδὸς Σανταρόζα 20) πρὸς συγκρότησιν τῆς ἐτησίας Γενικῆς Συνελεύσεως, ἧς ἡ ἡμερησία Διάταξις κατηρτίσθη ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὡς ἑξῆς:

α'.) Ἀκρόασις τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1919 καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰσολογισμοῦ 1919.

β'.) Ἀκρόασις τῆς Ἐκθέσεως τῶν Ἐλεγκτῶν διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1919 συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 28 τοῦ Καταστατικοῦ.

γ'.) Συζήτησις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς χρήσεως 1919, ψηφιζομένου δὲ τούτου ἀπόφασις δι' εἰδικῆς μυστικῆς ψηφοφορίας περὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν Ἐλεγκτῶν ἀπὸ πάσης εὐθύνης ἀποζημιώσεως συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 τοῦ νεαροῦ Νόμου 1348 περὶ Ἐποπτείας Ἀνωνύμων Ἑταιριῶν.

δ') κατάργησις τῶν ἐξαγορασθέντων ἱδρυτικῶν τίτλων τῆς ἑταιρίας καὶ σχετικαὶ πρὸς τὴν κατάργησιν ταύτην τροποποιήσεις τοῦ καταστατικοῦ, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν διαγραφὴ ἐν ἄρθρῳ 5 τῆς περιόδου τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῶν λέξεων «δυνάμενον νὰ χρησιμοποιήσῃ» καὶ διηκούσης μέχρι τέλους τοῦ ἄρθρου καὶ ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ ἄρθρου 11, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντικατάστασις τῆς 5ης παραγράφου τοῦ ἄρθρου 30 διὰ τῆς ἀκολούθου: «Τὸ ἀπομένον μετὰ τὰς ποαφαιρέσεις ταύτας ὑπόλοιπον τῶν καθαρῶν κερδῶν ἀνήκει εἰς τοὺς μετόχους ὡς συμπληρωματικὸν μέρισμα».

ε') Ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς ὡς Συμβούλου τοῦ κ. Μιλτ. Πετρίου ἀντὶ τοῦ Συμβούλου κ. Πέτρου Πετρίδου παραιτηθέντος.

Τέλος δὲ στ') Προσδιορισμὸς τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐλεγκτῶν καὶ ἐκλογὴ ἐλεγκτῶν διὰ τὴν τρέχουσαν χρῆσιν.

Συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 24 τοῦ Καταστατικοῦ πᾶς μέτοχος κάτοχος τοὐλάχιστον εἴκοσι πέντε (25) μετοχῶν, δικαιοῦται εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε δ' ἀντιπροσώπου νὰ μετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως.

Ἡ κυριότης τῶν μετοχῶν ἀποδεικνύεται διὰ τὰς ἀνωνύμους μετοχὰς ἐξ ἐγγράφου πιστοποιοῦντος τὴν κατάθεσιν αὐτῶν εἴτε παρὰ τῷ Ταμείῳ τῆς Ἑταιρείας εἴτε παρά τινι τῶν ἀνεγνωρισμένων Τραπεζῶν, τὰ δὲ πιστοποιητικὰ ταῦτα καθὼς καὶ τὰ πληρεξούσια δέον νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Ἑταιρίας πέντε (5) τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ὁρισθείσης διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Συνελεύσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Φεβρουαρίου 1920.

ΤΟ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ σελ. 9, κάτω κάτω, ἄρθρο Φιλήντα, ἀντὶ «καταπότια» νὰ διορθωθῇ «κατατόπια».

"ΑΝΑΤΟΛΗ„ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΟΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΪΜΗΣ

ΣΥΝΔΙΟΙΚΗΤΑΙ { ΑΛ. ΔΙΟΜΗΔΗΣ
Ι. ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

"ΝΕΣΤΟΣ„ ΕΦΘΑΣΑΝ & ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΚΑΠΝΟΠΩΛΕΙΑ ΤΑ ΠΕΡΙΦΗΜΑ ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΙΓΑΡΕΤΤΑ "ΝΕΣΤΟΣ„

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝ ΔΡ. 10,000,000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ἐν Πειραιεῖ, Πάτραις, Σύρῳ

Εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι δι' ἁπάσας ἐν γένει τὰς Τραπεζιτικὰς ἐργασίας.

Καταθέσεις ὑπὸ τοὺς καλλιτέρους ὅρους.
Ταμιευτήριον μέχρι δρ. 5000 πρὸς 4 1/4 o/o ἐτησίως

Ἵδρυσις καὶ ὀργάνωσις Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν καὶ συμμετοχὴ εἰς τοιαύτας

Ἀντιπρόσωποι εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ κόσμου, διὰ συναλλαγὰς τραπεζικάς, οἰκονομολογικάς, ἐμπορικὰς καὶ ναυτιλιακάς.

Πρόεδρος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

Διευθυντὴς
ΔΗΜ. ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
42-ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ-42

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ «Ἐκλεκτὰ Ἔργα» Μέγα 11×16

Νο 1.	**Χάμσουν Κ.** Βασίλισσα τοῦ Σαββᾶ καὶ ἄλλα Διηγήματα. Μετάφρασις Λ. Κουκούλα	Δρ. 2.—
Νο 2.	**Γκέϊγερσταμ Γ.** Τὸ Ἀγόρι τῆς κυρὰ Λένης. Διήγημα, μετάφρ. Λ. Κουκούλα	» 1.75
Νο 3.	**Κέλλαντ Ἀλ.** Ἡ Μάχη τοῦ Βατερλῶ, Δύο φίλοι. Διήγ., μετάφρ. Λ. Κουκούλα	» 1.75
Νο 4.	**Γκέϊγερσταμ Γ.** Ὁ Πέτρος μὲ τὄνα μάτι. Χιονισμένος χειμῶνας, Διηγήματα. Μετάφρ. Λ. Κουκούλα	» 1.75
Νο 5.	**Ἴψεν Ἑρρ.** Ἔντα Γκάμπλερ, Δράμα σὲ 4 μέρη, μετάφρ. Λ. Κουκούλα	» 2.75
Νο 6.	**Φλωμπὲρ Γ.** Μιὰ ἁπλοϊκὴ καρδιά. Ἡρωδιάς, διηγήματα, μετάφρ. Γ. Πράτσικα	» 1.75
Νο 7.	**Γκωτιὲ Θ.** Τὸ Κακὸ Μάτι, Ρομάντσο, μετάφρ. Π. Στωϊκοῦ	» 2.50
Νο 8.	**Κ. Θεοτόκη.** Ὁ Κατάδικος	» 2.50
Νο 9.	**Χάϊνε.** Τὸ Ἰντερμέδιο. Μετάφρ. Λ. Κουκούλα	» 2.—
Νο10.	**Λ. Ἀνδρέϊεφ.** Τὸ σκοτάδι καὶ ἄλλα διηγήματα	» 2.50

ΘΑΝΟΣ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ—ΟΔΟΝΤΟΙΑΤΡΟΣ
Διπλωματοῦχος τῆς Ὀδοντοϊατρικῆς Σχολῆς τῆς Νέας Ὑόρκης.
ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΥ 18β. ΟΜΟΝΟΙΑ — ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τοῦ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ καὶ ΜΠΑΡΤ
(Πλατεῖα Συντάγματος)
εὑρίσκονται ἅπαντα τὰ ξένα Συγγράμματα καὶ Περιοδικά. Ἐπίσης πωλοῦνται ὅλα τὰ φιλολογικὰ βιβλία Ἑλλήνων καὶ ξένων Συγγραφέων.

Τὸ Βιβλιοπωλεῖον
ΔΕΠΑΣΤΑ
(Ὁδὸς Βουκουρεστίου)
ἔχει παντὸς εἴδους βιβλία εἰς ξένας γλώσσας

ΑΔΕΛΦΟΙ ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΙ
Σταθμὸς Ὁμονοίας — Πειραιῶς — Ἀθηνῶν.
Οἱ εὐγενικοὶ καὶ φιλοπρόοδοι αὐτοὶ Ἀδελφοὶ ἔχουν πλουτίσει τὸ Καπνοπωλεῖον καὶ Ζαχαροπλαστεῖον τους μὲ ὅλα τὰ εἴδη. Ἐπίσης πωλοῦνται ὅλα τὰ Περιοδικὰ καὶ αἱ Ἐφημερίδες.

"LA CENTRALE,,

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ

(ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2.000.000 ΦΡ. ΧΡ.)

ΕΔΡΑ ΕΝ BÜMPLIZ (ΕΛΒΕΤΙΑΣ)

ΑΡΟΤΡΑ - ΣΒΑΡΝΑΙΣ
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ ΣΠΟΡΑΣ
ΣΙΤΟΚΑΘΑΡΙΣΤΗΡΙΑ
ΛΙΧΝΙΣΤΙΚΑΙ ΜΗΧΑΝΑΙ
ΑΛΩΝΙΣΤΙΚΑΙ ΜΗΧΑΝΑΙ
ΧΟΡΤΟΣΥΛΛΕΚΤΑΙ

ΘΕΡΙΣΤΙΚΑΙ & ΚΟΠΤΟΧΟΡΤΙΚΑΙ ΜΗΧΑΝΑΙ ΚΑΙ ΠΑΝ ΑΛΛΟ
ΓΕΩΡΓΙΚΟΝ ΕΡΓΑΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΜΕΣΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΠΑΣΗΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΑΜΕΣΩΣ ΠΑΝΤΙ ΤΩ, ΑΙΤΟΥΝΤΙ ΠΑΡΑ ΤΗΣ :

"LA CENTRALE,, MACHINES AGRICOLES S. A.
BÜMPLIZ (PRÈS BERNE)
— SUISSE —

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ MAXWELL
ΤΕΤΡΑΚΥΛΙΝΔΡΑ
ΤΑ ΣΤΕΡΕΩΤΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΤΕΡΑ

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ CHALMERS
ΕΞΑΚΥΛΙΝΔΡΑ
ΤΑ ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΟΥ ΩΡΑΙΟΤΗΤΟΣ, ΑΝΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ MAC FARLAN
ΕΞΑΚΥΛΙΝΔΡΑ
ΤΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΝ, ΑΝΤΟΧΗΝ ΚΑΙ ΤΑΧΥΤΗΤΑ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΔΙ' ΟΛΑ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Σ. Π. ΚΥΡΚΙΝΗΣ & Σ^ΙΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ: 15-50 ΟΔΟΣ Γ^ΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 31 ΑΘΗΝΑΙ